

JAN AMOS KOMENSKÝ

A JEHO PŘÍNOS FILOZOFII VÝCHOVY A SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE

JOHN AMOS COMENIUS

***AND HIS CONTRIBUTION TO PHILOSOPHY OF EDUCATION AND SOCIAL
PEDAGOGY***

JANA SMÍLKOVÁ A JAROSLAV BALVÍN

PRAHA, HNUTÍ R, 2016

ISBN 978-80-86798-76-9

NÁZEV:

JAN AMOS KOMENSKÝ A JEHO PŘÍNOS FILOZOFIE VÝCHOVY A SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE

JOHN AMOS COMENIUS AND HIS CONTRIBUTION TO PHILOSOPHY OF EDUCATION AND SOCIAL PEDAGOGY

AUTOŘI:

JANA SMÍLKOVÁ A JAROSLAV BALVÍN

©**MGR. JANA SMÍLKOVÁ**, absolventka oboru Sociální pedagogika na Ústavu pedagogických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

©**DOC. PHDR. MGR. JAROSLAV BALVÍN, CSC.**, Ústav pedagogických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

©**DESIGN: JAN GROSSMANN**, režisér a kameraman, Zlín

©**FOTO NA OBÁLCE: Obr. 8** v publikaci. Komenský jako biskup - čtvrtý skleněný panel v mauzoleu Muzea Jana Amose Komenského v Naardenu (Severní Holandsko, Nizozemsko).

RECENZE:

©**PROF. PHDR. ALENA VALIŠOVÁ, CSC.**, Univerzitní profesorka na Ostravské univerzitě a na Masarykově ústavu vyšších studií ČVUT v Praze

©**PHDR. MGR. EVA JURÁŠKOVÁ, PHD.**, Česká školní inspekce, školní inspektorka, Fráni Šrámka 37, Praha 5

©**PROF. PHDR. CHRISTO KYUCHUKOV, PHD.**, univerzitní profesor, Berlin

Publikace je v elektronické podobě uložena v Národní knihovně Praha a dalších knihovnách s povinnými výtisky a na www.jaroslavbalvin.eu v rubrice Odborné publikace ve spoluautorství.

Rok vydání: 2016. Místo vydání: Praha

VYDALO: Hnutí R, nakladatelství s Mezinárodní vědeckou radou jako svoji 114. publikaci

ISBN 978-80-86798-76-9

MOTTO:

... položil základy a překrásnou osnovu ke vztyčení budovy pravdy lidské i božské, přeuzitečné celému lidskému pokolení k získání snadného poznání věcí.

(John Gauden o Komenském v anglickém parlamentu 29.11.1640)

...žádáme jen, aby se všichni, kteří jsou posíláni na svět nejen jako pouzí diváci, nýbrž i jako budoucí herci, učili znát základy, příčiny a cíle všeho nejdůležitějšího, co je a co se děje; aby se totiž na tomto světě nepotkávali s ničím tak nepoznaným, že by si o tom nemohli učinit nějaký skromný úsudek a že by toho nemohli užívat moudře k bezpečnému užitku bez škodlivého omylu.

(Komenský, 1958, s. 95)

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	9
1.1 O LITERATUŘE DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ	10
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE A FILOZOFII VÝCHOVY	21
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM J. A. KOMENSKÉHO, SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY A FILOZOFIE VÝCHOVY	25
2 J. A. KOMENSKÝ JAKO SOCIÁLNÍ PEDAGOG A FILOZOF VÝCHOVY.....	30
2.1 J. A. KOMENSKÝ, SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA A CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	31
2.2 J. A. KOMENSKÝ A FILOZOFIE VÝCHOVY.....	34
2.3 J. A. KOMENSKÝ A JEHO PANSOFIE.....	37
3 PRINCIPY DÍLA KOMENSKÉHO A JEJICH PŘÍNOS PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU A FILOZOFII VÝCHOVY	40
3.1 DIDAKTICKÉ PRINCIPY, HRA V DÍLE KOMENSKÉHO	41
3.2 SOCIÁLNÍ ASPEKTY V DÍLE J. A. KOMENSKÉHO.....	52
3.3 VÝZNAM PANSOFISMU A NÁPRAVY PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU A FILOZOFII VÝCHOVY	54
4 PLÁN VÝZKUMU - VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE.....	58
4.1 VÝZKUMNÁ METODA.....	60
4.2 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	61
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	62
4.4 POPIS POSTUPU VÝZKUMU	63
5 OBSAHOVÁ ANALÝZA ČÁSTÍ DĚL A INTERPRETACE DAT	65

5.1	LABYRINT SVĚTA A RÁJ SRDCE.....	65
5.2	CESTA SVĚTLA – VIA LUCIS	72
5.3	VELKÁ DIDAKTIKA	77
5.4	OBEČNÁ PORADA O NÁPRAVĚ VĚCÍ LIDSKÝCH.....	84
5.5	SROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH DĚL.....	93
5.6	TESTOVÁNÍ HYPOTÉZ	95
5.7	PARADIGMATICKÝ MODEL VZTAHU ČLOVĚKA KE SVĚTU	102
6	ZÁJEM O DÍLO J. A. KOMENSKÉHO MEZI STUDENTY	103
6.1	VÝSLEDKY DOTAZOVÁNÍ	103
6.2	TESTOVÁNÍ HYPOTÉZ	104
6.3	INTEPRETACE VÝSLEDKU	108
7	OTÁZKY KOMENIOLOGŮM	112
7.1	OTÁZKY KOMENIOLOGŮM A JEJICH ODPOVĚDI	113
8	DISKUSE, NAŠE INTERPRETACE ODPOVĚDÍ.....	118
9	DOPORUČENÍ PRO PRAXI	124
	ZÁVĚR	124
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	132
	PŘÍLOHY	144
	RESUME	203
	O AUTORECH.....	205

ÚVOD

Poslání sociální pedagogiky a filozofie výchovy je velmi významné pro všechny sféry života člověka. Tyto disciplíny umožňují ovlivňovat řadu oblastí lidského konání, působit na osobní rozvoj a zrání hodnotové orientace jednotlivců, společenské vztahy, celkovou úroveň poznání a směřování vývoje společnosti i celého lidstva. Takový široký záběr a význam sociálně výchovného působení klade značnou zodpovědnost na všechny zúčastněné aktéry, zejména pak na filozofy výchovy, sociální pedagogy, pedagogy, andragogy, a v neposlední řadě rovněž na všechny občany. Dotýká se žáků a studentů, jejich rodičů, všech věkových skupin společnosti, jelikož otázky vzdělávání a výchovy jsou spojeny s člověkem po celý jeho život. To je bezesporu významným důvodem, proč si tato problematika hledání životního smyslu, společenských a výchovných ideálů, tvorby vhodných vzdělávacích cílů, obsahů, metod, vytváření ideálního sociálního prostředí a podmínek k edukaci vyžaduje a zaslouží soustavnou pozornost.

Závažným tématem k zamyšlení je současný neutěšený stav světa, projevující se ztrátou sepětí člověka s přírodou, nezdravým individualismem, masovým konzumem a preferencí komerce, předsudků různého druhu, degradací společenské pospolitosti, ústupem od hlubší vzdělanosti a duchovnosti, ztrátou morálky, ztrátou chuti i schopnosti objektivního posuzování světa kolem nás, deformací sociálních vztahů i hodnotové a postojoyé orientace. Tato situace se postupně stává natolik alarmující, že volá po změnách a ***nápravě věcí lidských***. To představuje hlavní podnět a motivaci k soustavnému aktivnímu zkoumání výchovné a vzdělávací problematiky a je rovněž i ***důvodem našeho zájmu, volby předmětu a cíle výzkumu v této práci***.

Volba tématu postupně zrála z myšlenky obsáhnout problematiku a hledat cíle, vycházející z aktuálních ***potřeb společnosti***. Krystalizovala ve snaze nalézt ideální spojení sociální pedagogiky a filozofie výchovy, jelikož právě tyto vědní disciplíny mají společné východisko, jímž je hledání životního smyslu, a řeší snad ty nejdůležitější otázky, související se společenským vývojem. Proto směřoval náš zájem a konečná volba tématu k největší osobnosti pedagogiky, jež je vzorem čistoty hodnot, dobra, víry v člověka a lidskou sounáležitost. Touto mimořádnou osobností, významným pedagogem, filozofem a teologem, ***humanistou***, jemuž ležel na srdci spravedlivý, šťastný vývoj a budoucnost naší země i celého světa, byl ***Jan Amos Komenský*** (28. 3.1592 – 15. 11.1670). Stále inspirativní a živé dílo tohoto všestranného myslitele ovlivnilo evropské pojetí výchovy po několik staletí a jeho moderní pedagogické

myšlenky výrazným způsobem utvářejí výchovu v Evropě dodnes. V čem tkví výjimečná síla a kvalita díla, které se stalo předmětem zájmu a bádání takřka po celém světě, a ve kterém se stále snažíme odkrýt celou obsáhlou podstatu učení tohoto myslitele? Toto tajemství spočívá v mistrovství, s nímž **Jan Amos Komenský** spojil své přesvědčení náboženské, filozofické a lidské v přirozený konvergentní harmonický systém, jenž podává jasné odpovědi na základní lidské otázky. Komenský hledá východiska a řešení pro svět, jenž je porušen, ale přesto ještě není ztracen, který má naději **prostřednictvím pravého poznání věcí – cestou světla** - nalézt správný směr. Pro dobro lidstva s odvahou vstupuje do dějin a započiná fenomenální dílo **všeobecné nápravy věcí lidských**, otevírá obzory nového vidění světa, neboť právě zde se odehrává odvážný dramatický proces o smyslu a budoucnosti lidské existence. Pro toto všeobjímající pojetí, typickou systematičnost a komplexnost není možné považovat Komenského pouze za pedagoga, filozofa či teologa. Každá oblast jeho působení představuje významnou část jeho díla, bez níž by systém ztratil harmonii a zejména to, co je pro Komenského charakteristické, a tím je jeho snaha o celkové uchopení světa a jeho nápravu, tkvící v návratu k opravdovým původním vzorům všech věcí. Komenského **filozofie a teologie** přináší do pedagogického systému významný element, bez něhož by pedagogika byla pouhým nástrojem k formování člověka k praktickému životnímu uplatnění. Tímto přínosem je pravá **podstata Komenského filozofie výchovy**, její východiska, jež představují odůvodnění, či **nalezení smyslu** výchovné činnosti a také zdůvodnění **cílů** této výchovy. Tíživá sociální a politická situace jsou pro Komenského hnací silou, která jej motivuje k všestrannému systematickému hledání nápravných řešení. Proto uvažuje ve třech oblastech:

- **ODKUD** ze současného neutěšeného stavu je třeba výchovu a vzdělání rozvíjet,
- **CO** se má činit pro změnu, a
- **KAM**, tedy k jakým cílům veškeré výchovy a vzdělání, jež povedou k nápravě, zdokonalení a všestrannému rozvoji.

Výchova a vzdělání Komenského je především **dílnou lidskosti**, je pro něj ústřední vědou věd, je zásadním předpokladem pro nápravu ve všech oblastech, určuje budoucnost společnosti a celého světa.

Záměrem monografie je vysvětlit význam sociální pedagogiky a filozofie výchovy, postupně stručně přiblížit dílo geniálního filozofa a nadčasového pedagoga **Jana Amose Komenského**, jenž podává odpovědi na otázky o smyslu a cíli výchovy, která vychází, je podmíněna a neodmyslitelně spojena s prostředím, celou společností i světem. Proto v duchu

pansofismu důsledně filozoficky zkoumá a spojuje veškeré sociální souvislosti za účelem hledání cest k nápravné činnosti a realizaci všestranných výchovných cílů, metod a postupů k jejich dosažení, k naplnění šťastného života člověka a budoucnosti celého universa.

Cílem textu je:

1/ použitím metody *Obsahové analýzy dokumentů* nalézt v dílech *Labyrint světa a ráj srdce*, *Velká didaktika*, *Cesta světla*, *Obecná porada o nápravě věcí lidských* prvky, významné pro současnou sociální pedagogiku a filozofii výchovy,

2/ kvantitativním výzkumem pomocí *dotazníků* ověřit zájem vysokoškolských studentů těchto oborů o četbu děl J. A. Komenského,

3/ kladením otázek komeniologům, s užitím některých prvků *Delfské metody*, určit konkrétní oblasti, kde jsou aplikovány, a kde je dále možné využít sociálně pedagogické, didaktické i filozofické principy J. A. Komenského.

Cílem je nalézt inspiraci pro další uplatnění v praxi v rámci *řešení* existujících i nově vznikajících *sociálních problémů* v naší zemi, včetně multikulturní problematiky, dosahující celosvětové aktuálnosti.

Dalším **cílem** je hledání odpovědí na *kurikulární otázky* koncepce současné vzdělávací politiky, jež jsou stálou výzvou pro filozofii výchovy a sociální pedagogiku, jelikož představují zásadní determinantu vytváření a kultivace sociálních vztahů a cestu k všestrannému, pozitivnímu vývoji naší společnosti.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Hledání životního smyslu a cílů, touha člověka nalézt odpovědi na základní otázky své existence, je společným posláním a předmětem zkoumání filozofie výchovy a sociální pedagogiky. Úkolem úvodní kapitoly je vysvětlit podstatu přínosu těchto věd, potřebu jejich vzájemné spolupráce a návaznosti. Soustavné uvědomování si zásadního významu výchovy a vzdělávání pro další směřování vývoje společnosti patří k základním východiskům *filozofie výchovy*. A jelikož se jedná o *otázky*, související s našimi životy, s prostředím, mezilidskými vztahy, předznamenávající možnosti nejrozmanitějších osobních, společenských i celosvětových změn, stávají se hlavním motivem vzniku a rozvoje sociální pedagogiky. Tato témata by však zároveň měla být samozřejmým předmětem každodenních úvah a tázání každého jednotlivce, nás všech.

Hlavní otázky pedagogických věd, kurikula a pracovníků v oblasti vzdělávání a výchovy

- *Co je a co není morální?*
- *K jakým hodnotovým cílům dnes vychovávat?*
- *Jaké obsahy vzdělávání by měly k těmto cílům směřovat?*
- *Jaké optimální metody použít k jejich dosažení?*
- *Jaké obsahy jsou ty nejvhodnější, které povedou k naplnění hodnotových ideálů společnosti?*
- *Jak překonat sociálně nerovný přístup ke vzdělávání?*
- *Jak předcházet nežádoucím projevům sociálního chování?*
- *Které cíle a programy jsou nejpotřebnější?*

Tyto otázky se staly hlavním účelem zkoumání všech odborníků v oblasti pedagogických věd, zabývajících se tvorbou kurikulárních dokumentů a všech pracovníků v oblasti vzdělávání a výchovy. V dnešní době, stejně jako v době Komenského, je třeba klást důraz na mravní výchovu, prosociální a interkulturní výchovu. Na významu získává pedagogika volného času, hledání podnětných inspirací ke kulturně společenským, zájmovým aktivitám, hledání správných forem, metod, postupů a zásad, představujících prevenci proti sociálně patologickým jevům a rizikovému chování jednotlivců.

Úvodní kapitola stručně seznamuje čtenáře s dílem Komenského, s bádáním i některými postoji významných *osobností komeziologie* a zároveň poskytuje celkový širší pohled, zahrnující názory sociálních pedagogů i filozofů výchovy, na důvody, které nás vedou k soustavnému důkladnému výzkumu v této oblasti, nastiňuje souvislosti této rozsáhlé a rozmanité problematiky. Dále upozorňujeme na podstatu zkoumání cílů filozofie výchovy a sociální pedagogiky i jejich aplikaci v praxi z pohledu našich i zahraničních autorů v současné době; text se zároveň prolíná a koresponduje se stále inspirativními poznatky z děl *Jana Amose Komenského*. Čtenáři tak nabízí zamyšlení nad pozoruhodnou, nápadnou paralelou, která ukazuje stálou naléhavost uplatnění sociálních námětů, filozofických úvah i didaktických principů tohoto mimořádného myslitele 17. století.

1.1 O literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné

J. A. Komenský ve svém díle *Labyrint světa a ráj srdce* analyzuje sociální problematiku nespokojenosti jedince s politickým děním a marnost hledání východisek z bludiště zkažené společnosti (1623). V tomto alegorickém příběhu je vyjádřena potřeba neustále střežit a *rozvíjet morální a etické hodnoty*, ukrývající se v našem srdci, jelikož pouze *mravní čistota každého jednotlivce* je předpokladem kvalitních mezilidských vztahů a spokojeného života celé společnosti. Prvním v řadě spisů, věnovaných promýšlení nápravného procesu, je *panothortický (pansofický) spis Cesta světla (Via Lucis)*. *Komenský* se zde zabývá potřebou šířit univerzální světlo rozumu, mysli a víry. Zdůrazňuje, že vše zlé je způsobeno neznalostí; když u lidu zmizí nevědomost, války ustanou. Má-li být uskutečněna náprava lidstva, měl by vládnout sbor mudrců. Pro lepší dorozumění mezi národy je třeba zavést novou řeč, které by všichni rozuměli. Stěžejním pansofickým pojednáním, obsahujícím analýzu sociální nápravy a nesoucím celoživotní moudrost *Komenského*, je jeho nejvýznamnější filozofické dílo *Obecná porada o nápravě věcí lidských* (1645), *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*, kde autor podrobně analyzuje problémy společnosti, soustřeďuje všechny motivy ke správnému nasměrování prostřednictvím celoživotního vzdělávání a vedení společnosti k nápravě.

Důvody neuspokojivé společenské situace, způsobující naléhavou potřebu systematického řešení prostřednictvím *sociální pedagogiky*, uvádí ve svém díle *Sociální pedagogika (Vybrané problémy)* *Zlatica Bakošová: Odklon od tradičních, všelidských hodnot, hospodářské,*

ekologické problémy, ideová pluralita, to všechno jsou příčiny toho, že v životě absentuje sociálnost, morálka. (Bakošová, 1994, s. 10)

Mravnímu úpadku lze v současné době čelit obtížněji, ačkoliv na celém světě probíhá boj o zjasnění vědomí, směřující k odpovědnosti za celou Zemi. *At' jsou pro nás současné situace nikoli problémem, ale výzvou k tomu, abychom zjasnili své vědomí natolik, abychom v dnešní zkoušce obstáli. Ke zjasnění vědomí přispívá schopnost nahlížet problémy z více stran... Dnešní krize je výzvou, abychom nepolevili v úsilí o vzájemné porozumění... Budeme k tomu potřebovat nejen odvalu, ale také schopnost vyrovnat síly hlavy, srdce i vůle.* (Bouzek, 2008, s. 168 - 169)

Lidská společnost dospívá do **společenství**, v němž je třeba respektovat druhé, podobné i jiné, reflektovat jejich i své vlastní pozice. *Výchovná a vzdělávací emancipace k vědomí globální odpovědnosti je věc obtížná a vyžaduje setrvalého úsilí a odvahy: jde o konverzi od panovačnosti k úctě, od cynismu a skepse k naději a důvěře ve smysluplnost veškerenstva, v němž je nám dáno žít – jinak a lépe řečeno: do něhož jsme byli obdařeni životem jakožto darem a úkolem.* (Palouš, Svobodová, 2011, s. 138)

Základní východiska filozofie výchovy i sociální pedagogiky lze nalézt v **mravní výchově jedince**, která mu dle **Stanislavy Kučerové** (1994, s. 46): *... ukazuje cíl, rozvoj kladných sil a schopností, rozvoj mnohostranné lidské osobnosti v konfrontaci se světem. Má funkci spoluvytvářet člověka jako kulturně historickou bytost. Pomáhá mu najít řád v sobě samém, pomáhá mu integrovat se s přírodou a společností, pomáhá mu najít vlastní místo v daném historickém kontextu, aby mohl plně rozvinout a uplatnit své lidské možnosti pro dobro vlastní a v zájmu společnosti, k níž patří.*

Komenského myšlenky o vzájemných souvislostech výchovy a vzdělávání s nápravou člověka, společnosti i všennápravou světa jsou dodnes živou výzvou a podnětem pro **filozofii výchovy** a **sociální pedagogiku**: *Někteří se pokoušeli napravovat školy. Jiní chtěli napravovat církve a jiní opět státy. Jestliže se však všichni současně v sobě nenapravíte a nebudete-li současně napravovat všechno, co vzájemně souvisí, nikdy se nedostanete kupředu; všechno bude upadat v chaos.* (Komenský, 1992, s. 59)

Významnou oblast Komenského díla tvoří jeho spisy pedagogické, zaměřené na způsoby a nejvhodnější postupy vyučování, vycházející z všestranných sociálních aspektů. Charakteristiku didaktiky podává **Komenský** v úvodu **Didaktiky analytické**, X. kapitoly díla

Metoda jazyků nejnovější: *Theorie vyučování znamená ovládati jisté metody vyučování a v opření o ně voditi k vědomostem hbitě, s chutí a důkladně.* (Komenský, 1946, s. 21) Dosud jsou stále platné **didaktické zásady** názornost, aktivita, uvědomělost, postupnost, soustavnost, trvalost, přiměřenost, shoda s přírodou, hravost a další. **Didactica** je obsáhlým spisem o vyučovacích metodách, kde autor výchovu rozdělil do čtyř stupňů po šesti letech (do 6 let mateřská škola, do 12 let povinná školní docházka, do 18 let latinské školy, gymnázia, poté univerzity a cestování). Jednalo se vlastně o jeden z prvních projektů systematizace školství, který byl na svou dobu velmi pokrokový. Českou didaktiku pak Komenský přepracoval v latinský spis **Didactica magna, Velká didaktika** jež obsahuje umění umělého vyučování. Jsou zde uvedeny obecně platné vyučovací zásady. Učit se je nezbytné již od mládí, školní docházka je pro všechny povinná, je třeba uplatňovat názorné vyučování, nutnost určitého stupně vzdělání, horlivost, přiměřenost látky k věku, převádění vyučování do praxe, vyučovat od jednoduššího ke složitějšímu, stále opakování, žák má být současně učitelem, vyučování má být zábavné. **Orbis sensualium pictus (Svět v obrazech)** představuje první obrázkovou encyklopedii pro děti. **Dvěře jazyků otevřené**, latinské pojednání o důležitosti jazyků, ukazuje, jak se jim učit. **Křaft umírající matky, Jednoty bratrské**, vyjadřuje víru, že se odkazu Jednoty ujme český a moravský lid. Spis *Theatrum universitatis rerum - Divadlo světa* pojednává o důležitosti vzdělání (psán latinsky), dílo **Nejnovější metoda jazyků** je encyklopedicky propracovanou teorií jazykového vyučování. **Škola na jevišti** představuje pedagogické školské drama, **Schola Pansophica** (1650) navrhuje mimo jiné, aby žáci latinské školy alespoň jednu hodinu týdně četli noviny; Komenský zavedl tedy jako první **média do výuky**. V knize *Navržení krátké o obnovení škol v Království Českém* prezentuje Komenský své názory na reformu školství v Českých zemích.; **Schola Ludus (Škola hrou)** je souborem her, které měly u žáků prohloubit znalost latiny. V díle *Hlubina bezpečnosti* je vyjádřena myšlenka: čím více se člověk vzdaluje od Boha, tím větší je jeho beznaděj. Po většinu života byl v ohnisku zájmu Komenského Mír (**irénismus**), těžce prožíval válečné konflikty mezi evangelickými zeměmi, vždy se snažil působit na různé politické osobnosti k posílení evangelické Evropy. Ve spise **Posel míru** odsoudil válečný konflikt mezi Anglií a Nizozemím a s ním války vůbec. Touhu po míru a harmonické jednotě světa vyjadřuje **Komenský** ve své filozofické závěti **Jedno potřebné (Unum necessarium)**. Nutnost vzájemné pomoci jiným popsal ve svém autobiografickém spise **Pokračování bratrského napomínání**, který napsal na sklonku svého života: ... *my, kteří jsme účastni přirozenosti lidské, máme pomáhat jiným, rovněž účastným.* (Komenský, 1987, s. 294)

Informatorium školy mateřské obsahuje rady matkám k výchově dětí před školou. Dle Komenského by mělo být dítě od narození do 6 let vychováváno doma. Samozřejmostí má být výchova ke střídmosti, úctě ke starším a ohleduplnosti, pravdomluvnosti, spravedlnosti, poctivosti, pracovitosti, učení mluvit, ale i mlčet, trpělivosti, učit se přistupovat na kompromisy a ne vždy prosazovat svou, učit se ochotě, zdvořilosti, zdravit, děkovat, podat ruku. *Informatorium* učí, jak vychovávat děti, a to také proto, že jsou budoucností národa. Cítí tři hlavní zásady **mravního vyučování**: rodiče svým příkladným chováním dítěti vtiskávají vzor, včasné poučují a vysvětlují, usměrňují v kázni. Škola by měla být především místem, kam se dítě těší a rádo vrací. Tomu napomáháme tím, že děti podporujeme ve vzdělávání, povzbuzujeme je, pomáháme jim, nestrašíme je školou a školskými věcmi. Většina myšlenek Komenského platí i v kontextu dnešní doby. Dokázal odhadnout řadu faktorů, které se výrazně podílejí na formování osobnostních struktur a zdraví malého dítěte – např. životospráva a chování matky v době jejího těhotenství, kojení mateřským mlékem. Dále nabídl významný prvek ke zkoumání: dětskou kresbu, výrazové prostředky. J. A. Komenský zároveň nedoporučuje nechávat dítě po 6. roce doma. Tady je čas pro školní docházku. Dle představy Komenského, musí být vzdělání univerzální a zahrnovat: vzdělávání ve znalostech - **eruditio**, mravní výchovu - **mores**, náboženskou výchovu ke zbožnosti -**religio**. (Komenský, 1942)

Komenský je oceňován a zkoumán mnoha osobnostmi. Již v 17. století mu věnoval **Bohuslav Balbín** (1621 – 1688) výstižný medailon ve svém rukopisném díle **Bohemia Docta**. Francouzský spisovatel **Pierre Bayle** (1647—1706) se zabývá Komenským v třístránkové stati ve svém **Historickém a kritickém slovníku** (1696). Významný je **57. List na podporu humanity** německého preromantického humanisty **Johanna Gottfrieda Herdera** (1744-1803), dále to byly práce **G. W. Leibnize** (1646 – 1716) a **D. J. Jablonského** (1660 – 1741), také některých českých a slovenských autorů přelomu 17. a 18. století. V 19. století bylo Komenského jméno spojeno především s **Františkem Palackým** (1798 – 1876), který je tvůrcem první kritické monografie **Život J. A. Komenského** (1829) a rovněž s **J. E. Purkyněm** (1787 – 1869), iniciátorem získání významné části lešenských děl do vlasti. **František Josef Zoubek** (1832 – 1890) i **Herrman Ferdinand von Criegern** v 19. století zaměřili hlavní pozornost na Komenského názory pedagogické a teologické, **Criegern** ve svém spise **Johann Amos Comenius Als Theolog** (1891). Významné je obsáhlé dílo **Jana Kvačaly** (1862 – 1934), zaměřené zejména na vydávání **Veškerých spisů J. A. Komenského**. Do historického pojednání o evropských dějinách zařadil Komenského **Antonín Gindely** (1829 – 1892), ve spojení s **Karlem starším ze Žerotína** (1564 – 1636) **Petr Chlumecký** (1825 – 1863) a do moravských regionálních dějin **Beda Dudík** (1815

– 1890). (Skutil, 1990, s. 70 – 71) K těmto významným pedagogickým osobnostem patří také **Josef Klika** (1857- 1906), který založil Muzeum J. A. Komenského v Praze a je autorem několika spisů o Komenském. **Jan Nepomuk Kapras** (1847 – 1931) napsal řadu děl o Komenském, ve své publikační činnosti se zaměřil na oblast psychologie a filozofie výchovy. Od roku 1829, kdy **F. Palacký** upozornil krajany na velikost **J. A. Komenského**, bylo napsáno mnoho biografí, a tak by bylo zbytečné se dle **Sadlera** (2007, s. 1) přidávat k jejich počtu. Nejpodrobnější biografie v češtině je z pera **J. V. Nováka** a **Josefa Hendricha** z roku 1932. Existuje vynikající francouzská studie **Anny Heyberger**, z roku 1928, ale po právu je nejlepší anglický životopis **Ten mimořádný Moravan** od **Mathew Špinky** z Chicaga z roku 1934. Bohatství materiálu je ve sbírkách **Korespondence A. Patery** z roku 1892 a **Jana Kvačaly** z roku 1897 a 1902 a také v archivu **Samuela Hartliba**, využitého **G. H. Turnbullem** v roce 1947. Komenský napsal autobiografickou obranu proti útoku **Samuela Maresia** v roce 1669 (Continuatio admonitionis), jejíž části byly přeloženy do angličtiny **R. F. Youngem** v roce 1932 - **Comenius v Anglii**. (Sadler, 2007, s. 1)

Za první republiky navázali na **Zoubka** na Moravě **F. Hrubý** (1887 – 1943), z pedagogů **F. Slaměnik**, především ovšem **Stanislav Souček** (1870 – 1935) a rovněž **Bohumil Souček** (1887 – 1983). Ve spojení s dějinami Jednoty bratrské se Komenským do hloubky zabývali **Jaroslav Bidlo** (1868 – 1937) a **Ferdinand Hrejsa** (1867 – 1953), poté **F. M. Bartoš** (1889 - 1972), **Josef Volf** (1878 – 1937) a **Rudolf Říčan**. Významný přínos do komeniologické práce poskytl ukrajinský badatel **Dmitrij Čiževskij**, objevitel **Obecné porady** (DJAK 19/ I.), v oblasti klasické filologie **Jaroslav Ludvíkovský** (1895 – 1984) a **Bohumil Ryba** (1900 – 1980), v literárně historickém poli **Jan Blahoslav Čapek** (1903 – 1982) a **Antonín Škarka** (1906 – 1972). Od poloviny padesátých let 20. století díky gruzínskému badateli **Davidu Onisimoviči Lordkipanidzemu** (nar. 1905) se zintenzívňuje také v našich zemích komeniologické úsilí, které je spojeno hlavně se jmény: **Jiřího Kyráška**, **Jaromíra Kopeckého**, **Jaromíra Červenky** (1903 – 1988), **V. T. Miškovské-Kozákové**, **Julie Novákové**, **Josefa Polišenského**, **Jana Patočky**, **Amedea Molnára**, **Josefa Brambory**, **Mirjam Bohatcové**, **Dagmar Čapkové**, **Milana Kopeckého**, **Marty Bečkové**, **Pavla Flosse** aj. (Skutil, 1990, s. 71)

V návaznosti na pražskou konferenci z roku 1957 k 300. výročí vydání **Sebraných didaktických děl Komenského** (*Opera Didactica Omnia*) byla v roce 1958 napsána **Františkem Kožíkem** populární úvaha, která byla přeložena do angličtiny (**Smutný a hrdinský život Jana Amose Komenského**), a dva romány v češtině vzbudily ve své historii mnoho zájmu. Přesto je

třeba dát přehled biografického, historického a bibliografického pozadí rozvoje idejí, týkajících se všeobecného vzdělání. (Sadler, 2007, s. 1)¹

Z polského pohledu je vhodné připomenout dílo *Lukasze Kurdybachy, Jerzyho Slizinského, Stanisława Tynce* po předešlých historických studiích *Józefa Lukaszewicze* (1799 – 1873), *Wilhelma Bickericha* (1867 – 1935). Ze slovenských badatelů jsou to práce *Jána Kvačaly, Františka Karsaie, Jozefa Máteje, Andreje Čumy* aj.; z anglických *Roberta Younga*, z německých zejména dílo *Klause Schallera, Franze Hoffmanna*, z norských dílo *Milady Blekastad-Topičové* (nar. 1917), které je moderním a nejucelenějším monografickým pojednáním o této významné osobnosti evropských dějin. Předmětem románového zpracování se u nás stal osud Komenského vedle *F. Kožíka* (1909) rovněž pro *J. V. Kratochvíla* (1904-1988) a *L. Mašínovou*. (1882 – 1975) Věnován mu byl také časopis *Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského* (sv. 1 – 15, 1910 – 1940), jenž byl obnoven svazkem 16 pod názvem *Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského – Acta Comeniana* od roku 1957. V letech 1892 – 1919 vycházely *Monatshefte der Comenius-Gesellschaft*; Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě vydává *Studia Comeniana et historica* a *Comenius Forschungsstelle* (Výzkumné centrum Komenského) při univerzitě v Bochumi zásluhou *K. Schallera* vydává *Informationen*. (Skutil, 1990, s. 71)

V nedávné době patří k pozoruhodným počínům publikační činnosti v oblasti komeniologie významné dílo, kolektivní monografie *Jan Amos Komenský. Odkaz kultuře vzdělávání*, již v roce 2009 vydalo nakladatelství Academia ve spolupráci s Pedagogickým muzeem J. A. Komenského v Praze, MŠMT a Akademií věd ČR. Tato výjimečná vědecká publikace o odkazu J. A. Komenského pro 21. století je sestavena z příspěvků, které byly prezentovány v průběhu mezinárodní konference *Odkaz Jana Amose Komenského kultuře vzdělávání* v Praze ve dnech 15. - 17. 11. 2007. Z aktuální komeniologické tvorby je mimořádně zajímavé speciální číslo 15, ročník 8, periodika *Gymnasion, časopisu pro zážitkovou pedagogiku* z 15. 12. 2014, věnované J. A. Komenskému. Řada významných odborníků se zde zabývá podstatou myšlenek Komenského a možnostmi jejich obrody, přiblížení i aplikace do současného života.

---

¹ Following the Prague Conference of 1957 on the 300 th anniversary of the publication of the *Collected Works of Comenius (Opera Didactica Omnia)* a popular account was written by *František Kožík* and this has been translated into English (*Sorrowful and Heroic Life of John Amos Comenius*) in 1958 and two novels in Czech have aroused much interest in his history. Nevertheless it is necessary to give a survey of the biographical, historical and bibliographical background to the development of ideas concerning universal education. (Sadler, 2007, s. 1)

Hroncová, Emmerová a Kraus ve svém díle *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě* vyzdvihují *Jana Amose Komenského* jako filozofa, pedagoga, reformátora a sociálního myslitele, usilujícího o nápravu věcí lidských, jako osobnost, jež je velkou inspirací pro sociální pedagogiku. Význam Komenského přínosu v tomto směru vidí ve spojení výchovných aspektů se sociální pomocí. Sociálně pedagogický rozměr jeho díla autoři považují za nedostatečně rozpracovaný a za nedoceněný, poukazují na *důležitý úkol české i slovenské sociální pedagogiky, spočívající v důkladnějším prozkoumání sociálně-pedagogického odkazu Komenského*. (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008, s. 34 – 35)

Z hlediska filozofie výchovy se věnovali studiu díla Komenského zejména naši filozofové: *František Drtina* (Drtina, 1907), *T. G. Masaryk* (Masaryk, 1920), *Emanuel Rádl* (Rádl, 1939), *Josef Tvrдый*, (Tvrдый, 1941), *Jan Patočka*, (Patočka, 1957), *Jiřina Popelová* (Popelová, 1985), *Robert Kalivoda* (1988, 1989, 1992), *Radim Palouš* (Palouš, 1992), *Jaroslava Pešková* (Pešková, 1992), *Milan Sobotka* (Sobotka, 1990), *Jan Kumpera* (Kumpera, 1992), *Jana Uhlířová* (1992, 2003), *Martin Steiner* (Steiner, 2009), *Aleš Prázný* (Prázný, Schifferová, 2009), *Jan Hábl* (Hábl, 2011), *Stanislav Sousedík* (Sousedík, 2012), *Jaroslav Balvín* (Balvín, 2013), *Věra Schifferová* (Schifferová, Prázný, 2014), *Markéta Pánková* (Pánková, 2009, 2015). K významným komeniologům patří rovněž *Jiří Beneš*, *Marie Kyrálová*, *Markéta Klosová*, *Marta Bečková*, *Vojtěch Balík*. Ze zahraničních autorů byli Komenského myšlenkami filozofie výchovy inspirováni především *J. Piaget*, *G. Sarton*, *E. Spranger*, *B. Suchodolski*, *K. Schaller*, *E. Schadel*, *J. E. Sadler* a další.

Jaroslav Balvín se osobností Komenského zabývá zejména ve své knize *Teorie výchovy a vzdělávání pro oblast sociální pedagogiky a andragogiky* (Balvín, 2013). Zdůrazňuje nutnost systémového přístupu k výchově a vzdělávání, jehož filozofickým základem je *humanismus*. Zde vidí inspiraci v myšlence J. A. Komenského o škole jako *dílně lidskosti* a východisko pro *současnou multikulturní pedagogiku* jako velmi *moderní*. Sociálně přínosnou ideu *Obecné porady o nápravě věcí lidských* spatřuje rovněž ve výzvě mužům Evropy ke spolupráci pro nápravu všech lidských záležitostí, k čemuž patří i utváření lepšího lidství v rodinách, ve školách a v životě vůbec. Ve školách, dílnách lidskosti, by byl všestranně rozvíjen každý jedinec i všichni lidé bez jakékoliv diskriminace ve spojení se zdokonalováním *celku společnosti*. (Balvín, 2013, s. 121)

Masaryk se hlásí ke Komenskému rovněž při charakteristice svého filozofického programu. Nesouhlasí s označením *pozitivist* a ve svém *konkrétismu* zdůrazňuje pluralitu aspektů: ...

nevidím plnost duchovního života a snažení jenom v rozumu, vidím ji také v citu a vůli. Běží o to, harmonizovat celý a plný duchovní život člověka – i národa... Komenský nám ukázal cestu, jak hledat a najít souladnost všeho duchovního života, jak najít, podle jeho slov, hlubinu bezpečnosti. A o tu souladnost se na poli poznání pokouší i konkrétismus. (Masaryk, In Čapek, 1936, s. 218) Na rozdíl od T. G. Masaryka kritický postoj ke Komenskému zaujal filozof **Emanuel Rádl**. Uznávaný německý filozof a komeniolog **Werner Korthaase** (2000, s. 74 - 113) upozornil na to, že **Rádl** Komenskému vytýkal, že celá jeho myšlenka panharmonie postrádala konkrétní obsah svých vševědných a všenápravných záměrů a zůstala pouze na teoretické úrovni. **Rádl** i přes názorové neshody Komenského označil za *našeho prvního systematika přírodní filozofie*.

V *Beyond Borders* autor **John Taylor** sdílí svůj objev **J. A. Komenského**, jednoho z posledních géníů naší planety, jehož revoluční přístup do politologie a pozoruhodné vize pro globální společnost, byly ztraceny po tři staletí. (Taylor, 2014, s. 190)² Na svém blogu zve **Taylor** čtenáře k četbě své nové knihy *Beyond Borders*, v níž uvádí průzkumy veřejného mínění, ukazující, že většina lidí, ve většině národů věří, že máme potřebu světové vlády. **Taylor** pak nabízí jednoho z nezapomenutelných géníů v dějinách, **Jana Amose Komenského**, který v polovině 17. století sestavil první detailní návrh demokratické světové vlády. Jeho idea začíná sjednocováním kontinentu, spíše než handrkováním národů. **Taylor** zkoumá **Komenského** názor, podle něhož globální správní ochrana před tyranii je jen jedna, kde každý je investován do štěstí pro všechny, kde všechny zdroje lidstva jdou na pomoc každému z nás, aby se stal vyrovnaným, vzdělaným a efektivním světoobčanem. Nicméně rozmanitost našich zájmů bude trvat ve třech cestách konvergence: víře, vědě a politice. **Komenský, jeden z největších myslitelů historie, vyřešil nejvíce kontroverzních otázek naší doby, jak nalézt rovnováhu mezi vládními orgány a osobní svobodou, jak zmírnit napětí mezi vědou, náboženstvím a politikou, a jak zažhnout svou vlastní cestu ke společné prosperitě a osvícení.** (The Badi Blog: My New Book: Beyond Borders, 2014)³

---

² In *Beyond Borders*, author John Taylor shares his discovery of J. A. Comenius, one of our planet's past geniuses, whose revolutionary approach to political science and remarkable vision for a global society was lost for three centuries. (Taylor, 2014, s. 190)

³ Comenius, one of history's greatest minds, solved the most controversial issues of our time, how to balance governmental authority and personal freedom, how to relieve tensions among science, religion, and politics, and how to blaze our own path to common prosperity and enlightenment. (The Badi Blog: My New Book: Beyond Borders, 2014)³

Nel Noddings, jeden z nejznámějších a nejuznávanějších současných filozofů výchovy, nám v knize *Philosophy of Education* (2011) poskytuje vynikající, svěží a moderní text, který naplňuje skutečné využití a stane se jistě a zaslouženě, standardní učebnicí filozofie výchovy. *Noddings* důsledně přivádí studenty/ čtenáře k jasnému smyslu cest a postupů, ve kterých jsou filozofické úvahy důležité pro vzdělávací diskusi. Knihu lze doporučit pro využití v úvodu k filozofii výchovy pro stupně vzdělávání na všech úrovních stejně jako pro pokročilé kurzy. *Filozofové výchovy se zajímají o analýzu a vyjasnění ústředních pojmů a otázek vzdělání. Dlouho předtím, než existovali profesionální filozofové vzdělávání, filozofové a vzdělavatelé prodiskutovali otázky, příslušející současným filozofům vzdělávání: Co by se mělo zlepšit, cíle nebo účely? Kdo by měl být vzděláván? Mělo by se vzdělávání lišit v závislosti na přirozených zájmech a schopnostech? Jakou roli by měl hrát stát v oblasti vzdělávání?* (Noddings, 2011, s. 1)⁴

Všechny tyto otázky jsou pokládány ještě dnes. Skutečnost, že jsou stále aktuální, odrazuje mnohé studenty od vzdělávání. Proč studovat otázky, které nikdy nezmizí? Pokud nebudeme schopni odpovědět na některé otázky, proč je klademe? Jednou z odpovědí na tyto rozumné námitky je, že každá společnost je musí odpovědět, nikoliv pouze jednou nebo navždy, ale kontinuálně a tak dobře a postupně, jak je možné ve prospěch svého lidu a budoucnosti země. V každé době tyto otázky vyvolávaly lepší a horší reakce, a přemýšliví lidé i nadále zkoumají staré odpovědi, vytvářejí nové, vyvolané měnicími se podmínkami, a reflektují aktuální situace v zájmu zpřístupnění vzdělávání tak dobře, jak to může být. *Otázky filozofie výchovy jsou první nejprřednější otázky, týkající se vzdělávání, a většina filozofů výchovy je zaměstnána ve školách a odděleních vzdělávání. Jejich otázky jsou filozofické v tom, že vyžadují filozofické metody pro jejich vyšetřování. Například, nemůžeme rozhodovat zcela empirickými metodami - metodami experimentu a pozorování - jaké cíle vzdělávání by měly být.* (Noddings, 2011, s. 1)⁵

---

⁴ *Philosophers of Education are interested in analyzing and clarifying concepts and questions central of education. Long before there were professional philosophers of education, philosophers and educators debated questions familiar to contemporary philosophers of education: What should be the aims or purposes? Who should be educated? Should education differ according to natural interests and abilities? What role should the state play in education?* (Noddings, 2011, s. 1)⁴

⁵ *Questions in philosophy of education are first foremost questions about education, and most philosophers of education are employed in schools and departments of education. Their questions are philosophical in that they require philosophical methods for their investigation. For example, we cannot decide entirely by empirical methods – methods of experiment and observation – what the aims of education should be.* (Noddings, 2011, s. 1)⁵

Harvey Siegel je profesor filozofie a předseda odboru Filozofie na univerzitě v Miami. Je autorem řady odborných článků v oblasti epistemologie, filozofie vědy a filozofie výchovy. V úvodu své knihy *The Oxford Handbook of Philosophy of Education* (*Oxfordská příručka filozofie výchovy*, 2009) vysvětluje poslání a předmět **filozofie výchovy**. Představuje obor filozofie, který se zabývá filozofickými otázkami, týkajícími se přírody, cílů, a problémů vzdělávání, jako obor praktické filozofie, jejíž praktici nahlíží do mateřské disciplíny filozofie a ven do pedagogické praxe, jakož i vývojové psychologie, kognitivních věd a obecněji, sociologie a dalších relevantních disciplín. Nejzákladnějším problémem filozofie výchovy je skutečnost, že se týká cílů: Co jsou správné cíle a hlavní ideály pro vzdělávání a výchovu? S tím souvisí i otázka, týkající se hodnocení: Jaká jsou vhodná kritéria pro hodnocení vzdělávací aktivity, instituce, praxe a produktů? Jiné důležité problémy zahrnují autoritu státu a učitelů, práva studentů a rodičů; charakter předpokládaného (domnělého) vzdělávacího ideálu, jako je kritické myšlení, a údajně nežádoucích jevů, jako je indoktrinace; nejlepší způsob, jak pochopit a provést morální výchovu; řada otázek, týkajících se výuky, učení a učebního plánu; a mnoho dalších. Všechny tyto a další jsou řešeny v esejích této knihy. (Siegel, 2012, s. 3) Snaha o kladení filozofických otázek, které se vztahují ke vzdělávání, částečně závisí na zkoumání známějších klíčových oblastí filozofie. Například otázky, týkající se osnov, běžně závisí na epistemologii a filozofii jednotlivých vyučovacích předmětů. Podle jakých kritérií by měl být vybrán konkrétní obsah učiva? Měli by se všichni studenti učit stejnému obsahu? Otázky, týkající se učení, myšlení, uvažování, víry, jakož i změna přesvědčení typicky náleží epistemologii, etice nebo filozofii mysli, například: Za jakých podmínek je to žádoucí a / nebo přípustné usilovat o změnu základních přesvědčení studentů? Čemu by se studenti učili, pokud by měli být vyučováni nezávisle na obhajování, vštěpování nebo indoktrinaci jednotlivých náboženských konfesí? Otázky, týkající se povahy a omezení, kterými se řídí vyučování, často patří etice, epistemologii nebo filozofii mysli a jazyka. Například: Je žádoucí nebo přípustné předkládat k učení hlavní proud moderní vědy studentům, jejichž kultury či společnosti jej odmítají? Měli by se všichni studenti učit stejným způsobem? Jak jsou přípustné didaktické postupy odlišeny od těch nepovolených? Stejně tak otázky, týkající se výchovy, často patří etice, sociální / politické filozofii, a sociální epistemologii: *Za předpokladu, že školy mají úlohu v rozvoji etických občanů, měly by se soustředit na rozvoj charakteru, nebo spíše na správnost nebo nesprávnost jednotlivých jednání? Je přípustné pro školy podnikat s tvorbou charakteru studentů, poskytujíc liberální neochotu podpořit konkrétní představy o dobru? Měly by být školy konstituovány jako demokratické komunity? Mají všichni studenti právo na vzdělání? Pokud*

ano, do jaké míry případně je takové výchova povinna respektovat přesvědčení všech skupin, a co takový respekt obnáší? Tento druh závislosti na mateřské disciplíně je typický pro filosofické otázky, týkající se vzdělávání a výchovy. (Siegel, 2009, s. 4)⁶

Kniha *A Practical Enquiry Into The Philosophy of Education* je historickou reprodukcí díla, původně publikovaného před rokem 1923, jež je součástí unikátního projektu, který poskytuje vhodné podmínky pro čtenáře, pedagogy a výzkumné pracovníky tím, že přináší těžko dostupné původní publikace zpět do tisku. Protože tato a další práce jsou kulturně důležité, jsou k dispozici jako součást našeho závazku chránit, zachovávat a podporovat svět v literatuře. Tyto knihy jsou ve veřejné doméně a byly digitalizovány a zpřístupněny ve spolupráci s knihovnami, archivy a otevřenými zdroji iniciativ po celém světě, věnovanými tomuto důležitému poslání. (Gall, 2012, s. 12)

James Gall, starší (1784-1874), významný filozof výchovy, autor trojúhelníkové abecedy pro nevidomé, ve svém díle *A Practical Enquiry into the Philosophy of Education* v kapitole *O významu vytvoření vědy vzdělávání a výchovy na pevných základech* vyzdvihuje význam předávání zkušeností ve výchově a vzdělávání pro konstituování samostatné vyspělé vědy o výchově. Autor se zamýšlí nad potřebou aktivní spolupráce badatelů při zkoumání výchovné a vzdělávací oblasti a nad významem pokroku a rozvoje této vědy. Upozorňuje na skutečnost, že vzdělávání v jeho době zřejmě prochází proměnou. Ve veřejném mínění v poslední době nabývá na významu vzdělání; a všichni lidé se začínají probouzet k pravdě, že je třeba věnovat práci učitele větší pozornost, než tomu bylo dosud. Autor s upřímnou touhou pomáhat kupředu v tomto skvělém pohybu zveřejnil výsledky svého velkého studia, a více než třicet let zkušeností, v naději, že může očekávat alespoň nějakou pomoc v řešení otázek od těch, kteří jsou zaměřeni na stejný objekt.

Při vstupu k tomuto šetření bude užitečné mít na paměti, že všechny vědy mají v určitých obdobích své historie nejisté a nedořešené postavení, jako to, co v současné době představuje vzdělání a výchova, a že každá z nich se uvnitř měnila, musela projít utrpením, podobným tomu, které se chystá podstoupit vzdělání a výchova. Byly triumfálně úspěšné; a následný rychlý

---

⁶ Assuming that schools have a role to play in the development of ethical citizens, should they concentrate on the development of character or, rather, on the rightness or wrongness of particular actions? Is it permissible for schools to be in the business of the formation of students character, given liberalism's reluctance to endorse particular conceptions of the good? Should schools be constituted as democratic communities? Do all students have a right to education? If so, to what extent if any is such an education obliged to respect the beliefs of all groups, and what does such respect involve?. This sorte of dependence on the parent discipline is typical of philosophical questions concerning education. (Siegel, 2009, s. 4)⁶

postup je nejlepším důkazem toho, že ony jsou nyní umístěny na pevném a trvalém základě. *Je důležité, abychom ve snaze předávat vědu o vzdělání těžili ze zkušeností těch, kteří šli před námi.* (Gall, 2012, s. 13)⁷ A autoři monografie jsou přesvědčeni, že *v tomto ohledu je právě filozofie výchovy Jana Amose Komenského nanejvýš potřebná.*

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice a filozofii výchovy

Poselství *Jana Amose Komenského* je v současnosti aktuální zejména proto, že již ve své době varoval před problémy, jež mohou určité novověké koncepce zplodit. Nejspíše i v budoucnosti budou platit prorocká slova *G. B. Leibnize*, který napsal, že přijde doba, kdy se Komenského vize uskuteční. (Leibniz In Floss, 2005, s. 5)

Činy a myšlenky *J. A. Komenského* byly ve všech okamžicích dějin českého národa zdrojem kreativních idejí, konstruktivních řešení, odvahy i rozhodnosti k jejich realizaci. Komenského dílo se významným způsobem podílelo na kulturním i politickém probuzení našeho národa ve druhé polovině 19. i počátkem 20. století. Bylo stěžejní oporou v etapě vrcholícího boje o naši nezávislost v době I. světové války, z čehož plynulo historické zdůvodnění našeho vstupu do rodiny demokratických národů, že jsme *národem Komenského*. (Washingtonská deklarace, 1918, cit. podle Floss, 2005, s. 7) *T. G. Masaryk* považoval Komenského za prvního Panevropana.

Když jsme po II. světové válce vstupovali do OSN, jež vyhlásila *Všeobecnou deklaraci lidských práv*, vycházející z demokratických principů právního státu, činili jsme tak s vědomím, že významnými dějinnými idejemi OSN a UNESCO jsou Komenského názory, rozpracované především v jeho spise *Via Lucis (Cesta světla)* a *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica (Obecná porada o nápravě věcí lidských)*.

Komenského stěžejní přínos pro výchovu tkví v odhalení přirozenosti dítěte, díky svým zásluhám v této oblasti se stal jedním z nejslavnějších a nejuznávanějších vychovatelů a pedagogů všech dob a na celém světě je dnes zván *Učitelem národů*. (Floss, 2005, s. 10)

---

⁷ *On entering upon this investigation, it will be of use to keep in mind, that all the sciences have, at particular periods of their history, been in the same uncertain and unsettled position, as that which education at present occupies, and that each of them has in its turn, had to pass through an ordeal, similar to that which education is about to undergo. They have triumphantly succeeded; and their subsequent rapid advancement is the best proof that they are now placed on a solid and permanent foundation. It is of importance, therefore, in attempting to forward the science of education, that we should profit by the experience of those who have gone before us.* (Gall, 2012, s. 13)⁷

Význam Učitele národů je dle našeho mínění vícerozměrný, jelikož v obsahu tohoto nejvyššího titulu lze nalézt i jeho pansofické učení, vyplývající ze širšího sociálního kontextu, založeného na těch nejhlubších *humanistických* základech.

Křesťanství, jak je **J. A. Komenský** vnímal, v něm vzbuzovalo hluboké sociální citění a touhu po sociální a politické spravedlnosti, přinášelo mu inspirace pro koncepci emancipace člověka pomocí vzdělávání a výchovy, celoživotní sebevýchovy a osobnostním sebeformováním. Nasměrovalo jej také k rozsáhlému programu zásadní reformy vědění, náboženství a politiky, což znamenalo, že každý jedinec se má podílet na budování lidského společenství bez sociálního útisku, bez potlačování svobody, bez zneužívání nevzdělanosti k ovládání většiny vládnoucí menšinou, bez preferování materiálních statků před duchovními, bez hegemonie jednoho státu nad ostatními národy a zeměmi. (Floss, 2005, s. 25) Chudí, nemocní a staří v současné době mnohdy nevzbuzují potřebu jim pomoci, naopak často jsme svědky pohrdání a arogance vůči nim. Projevuje se sice jistá solidarita při katastrofách, o to více jí však ubývá v každodenním životě. Rovněž sdělovací prostředky přispívají k pěstování kultu mládí, zdraví a bohatství, *ti, kteří většinou bez vlastního přičinění tato znamení plného lidství nevládnou, jsou nejrušnější způsobem marginalizováni.* (Floss, 2005, s. 26) Na rozdíl od těchto postojů v celém díle Komenského se setkáváme s výzvami pomáhat všem, jejichž lidská existence je nějakým způsobem degradována. Proto je J. A. Komenský také zakladatelem *speciální pedagogiky*. (Polanský, 1974, s. 24, 30, 51)

Pro **Komenského** nebyla škola pouze zdrojem vědomostí, ale byla především *dílnou lidství*. Cílem výchovy je *celý člověk* a škola (společně s dalšími formami vzdělávání a výchovy) má přispívat k rozvíjení a kultivaci lidství v každém lidském jedinci. Zde je podobnost nového školského zákona 561/2004 Sb. s Komenského výchovnými ideami.

Sociálně pedagogický výchovný vliv se uplatňuje v životě jedince po celý jeho život, a to ve vertikálním i horizontálním směru, v podobě utváření sociálních vztahů, hodnot, postojů, počínaje od osvojování hlavních zásad slušného chování až po utváření nejvyšších etických a morálních principů. Je významným úkolem společnosti hledat správné cesty vývoje, zodpovědně zabezpečovat odpovídající optimální předpoklady pro výchovnou činnost, kromě institucionální školské výchovy a vzdělávání vytvářet přínosné koncepce činnosti rovněž v oblasti zájmových aktivit, a to jak ve formě intencionální, tak i v oblasti informální výchovy a tvorby podmínek k funkcionálnímu působení prostředí.

Dnešní společnost klade na člověka stále se stupňující nároky a výchovný proces se těmito požadavkům musí neustále přizpůsobovat. Základním kritériem úspěšnosti je v současnosti flexibilita a připravenost na změny. Výchova by zároveň měla přispět k řešení životních problémů a ke zmírňování veškerých negativních důsledků ve dvou směrech: jako příprava na sociální spolupráci ve všech sférách občanského života, v otázkách mezigeneračních, v multikulturní výchově, v rozvoji pozitivních interkulturních vztahů a seznamování se s možnými problémy, jejich prevencí a způsoby jejich řešení. **Filozofický** a **sociální** aspekt výchovy se promítá do každodenního lidského života, je v něm neustále obsažen. Otázky **filozofie výchovy** a **sociální pedagogiky** jsou propojeny, prolínají se a souzní v neustálém společném hledání cílů, obsahů, metod a postupů jejich realizace, způsobů jejich hodnocení, v soustavné snaze o vytváření ideálního výchovného prostředí i podmínek. Jsou nedílnou součástí enkulturačních a socializačních dějů. V samotné podstatě veškerého sociálního života jsme vedeni filozofií výchovy a usměrňováni sociální pedagogikou, aniž si mnohdy uvědomujeme tuto vzájemnou provázanost a determinaci.

Vycházejíc z **Komenského** pojetí pedagogiky, vidíme v jejím širokém záběru nezbytný a všudypřítomný sociální rozměr, **sociální pedagogiku**, vědu společenskou, jejímž posláním je výchova ke spravedlivému sociálnímu životu, rozvíjejícímu se z těch nejpřirozenějších etických a morálních zásad soužití v **demokratické společnosti**, jež je součástí světového společenství jako celku. Také v současnosti zůstávají stále aktuální a potřebné **pansofické ideje Učitele národů**, pramenící především z potřeby celosvětového míru, vybudovaného na přirozené spolupráci a sounáležitosti všech národů, rovnoprávném soužití všech sociálních skupin, etnik, ras, národností, ve svobodě vyjádření názorových postojů a náboženského vyznání. Přikláníme se k pansofickému důrazu Komenského na celek, který činí z pedagogiky ústřední sociální nauku, vedenou otázkami **filozofie výchovy** a reálnou snahou o hlavní smysl a cíl lidského života. Vzdělání a výchova má významné postavení mezi vědami, má určující sociální charakter a jeho hlavním posláním je směřovat a vést společnost k celkové harmonii a novým lepším zítřkům.

Úzké spojení filozofie výchovy a sociální pedagogiky objevujeme ve vzájemné podmíněnosti obou těchto věd. Jedná se o potřebné propojení jejich posláním a předmětu činnosti v rámci socializačního procesu při hledání opravdových a smysluplných cílů výchovy a způsobů jejich naplnění. Domníváme se, že je nezbytným východiskem pro tvorbu cílů, metod a obsahů dalšího směřování výchovného působení jakási sociální základna, která tvoří

platformu, v níž se prolíná minulost s budoucností. Tato je reprezentována společností se svou kulturou, se svou bohatou historickou zkušeností, se souvislostmi všech dějinných procesů, interkulturními vazbami, literaturou a veškerým uměním, s kulturními odkazy, artefakty, památkami, tradicemi, zvyky a obyčeji, hodnotovými systémy, společenskými morálními normami.

Tento **socio-kulturní základ** vytváří společenské prostředí, celkové podmínky pro výchovně vzdělávací působení, které jsou předmětem zkoumání a významného vlivu vědy, zvané **sociální pedagogika**.

Dle našeho mínění i v duchu principů Komenského je velmi důležité, aby **filozofie výchovy** soustavně čerpala ze společnosti a všech jejích **pravdivých**, mocenskými zájmy nezdeformovaných výkladů **historických zkušeností a faktů**, aby byla v neustálém spojení se sociální pedagogikou. Je nezbytné především se oprostít od falešných ideologií, které vedou k bujení xenofobie a k předsudkům. Poučením z dějinného vývoje by nám mělo být známo, že toto nebezpečí může přerůst v dalekosáhlou válečnou hrozbu, jež měla za následek ukrutnou genocidu Židů a Romů. Je třeba vycházet z objektivní nezkreslené společenské reality. Jedině pravidelnou **analýzou výchovného prostředí** a zodpovědným přístupem k dalšímu postupu hledání výchovných směrů, lze dospět ke konkrétním cílům a obsahům, které povedou jak k prevenci negativních společenských jevů, tak k pozitivnímu rozvoji sociálních vztahů ve všech oblastech života občanské společnosti a v neposlední řadě v interkulturních a mezinárodních vztazích.

Komenský pojímá pedagogiku jako vědu společenskou, jako ústřední vědu všech věd, jejímž posláním je výchova ke **spravedlivému sociálnímu životu**, vycházejícímu z těch nejpřirozenějších etických a morálních zásad soužití v demokratické společnosti, jež je součástí světového společenství jako celku. Jeho pansofické ideje pramení především z potřeby celosvětového míru, postaveného na přirozené spolupráci a sounáležitosti všech národů, rovnoprávném soužití všech sociálních skupin, etnik, ras a národností.

Sociální pedagogika, inspirována vizí **Komenského**, vidí možnost řešení mnoha celospolečenských i celosvětových problémů, jež volají po nápravě. Domníváme se, že potenciál sociální pedagogiky ve spojení s filozofií výchovy je velmi významný a ve vzájemné spolupráci těchto věd zasahuje všechny oblasti lidského života. Úkolem společnosti je vytvářet optimální předpoklady pro výchovné působení k formování potřebných hodnotových systémů, řešení základních témat sociálních, interkulturních i vztahu člověka k přírodě a životnímu

prostředí. Otázky hledání smyslu, společenského ideálu, stanovení potřebných cílů souvisí rovněž zákonitě s hledáním potřebných obsahů, způsobů a metod jejich naplnění i hodnocení dosažených cílů. Pro pozitivní vývoj společnosti je proto velmi důležité komplexní pojetí a pochopení významu otázek filozofie výchovy. Zodpovědné soustavné hledání odpovědí a vhodných řešení budoucích výchovně vzdělávacích koncepcí musí v každé době vycházet z četných empirických výzkumů, které budou poskytovat stále aktuální obraz situace a potřeb společnosti a inspiraci k jejich naplnění čerpat z těch správných, hodnotných zdrojů.

1.3 K základním pojmům J. A. Komenského, sociální pedagogiky a filozofie výchovy

Komenský své nejvýznamnější myšlenky vyslovil ještě před svým odchodem do ciziny (1628), kdy se jej v jeho vlasti dotýkaly problémy nepříznivého sociálně politického českého vývoje do roku 1620, i po Bílé hoře, kdy reagoval na porážku povstání, národní i sociální krizi. Tehdy sám vlastním úsilím pokračuje v duchu reformovaného křesťana v hledání smyslu života pro sebe i pro druhé. Již v jednom ze svých časných děl před rokem 1620, v *Listech do nebe*, se **Komenský** věnuje sociální problematice: neuspokojivému stavu vzdělanosti a společenské rozvrstvenosti na bohaté a chudé. Jeho kritický, sociálně i národně vychovatelský pohled se stal ještě pronikavější *po Bílé hoře*, promítnul jej do odvážné kritiky stavu společnosti *Labyrint světa a ráj srdce*, kterou doplnil vizí budoucí harmonické společnosti ve druhé části *Labyrintu – Ráji srdce*. I v těžké situaci, kdy se sám musel skrývat před pronásledováním, snažil se pomáhat všem blízkým získat životní jistotu a rovnováhu. Východiskem z tohoto všeobecně nepříznivého stavu mu je náboženská motivace ve spisech *Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, Nedobytný hrad Jméno hospodinovo, O sirobě, Pres boží, Kancionál, Hlubina bezpečnosti, Truchlivý, Kšaft umírající matky, Jednoty bratrské*. Začíná uvažovat o postavení člověka ve světě v díle *Centrum Securitatis*, vytváří také práce pro povznesení českého básnictví *O poezii české* a popularizuje vědu ve spisu *O vycházení a zapadání přednějších hvězd oblohy osmé*, zahajuje svou velkou teoreticko-pedagogickou práci – českou verzi *Didaktiky*. (Čapková, 1977, s. 18)

Navzdory všem ranám v osobním životě a dramatickým událostem doby, kdy musel Komenský jako štvanec opustit rodnou Moravu, poté postupně přebývat v Polsku, Nizozemí, Anglii, Švédsku, Sedmihradsku a opět v polském Lešně, se těmto útrapám nepoddává a naopak v něm narůstá obdivuhodná vnitřní síla. Branou k vědění je pro něj vzdělání a vědění má být

prostředkem k nápravě světa. Pedagogika a didaktika nebyla však cílem, ale nástrojem k poznání světa. Základním východiskem jeho díla se stala *pansofie* čili vševěda, ucelený a přehledně uspořádaný jednotný systém vědění, kterým chtěl vyvést vzdělání z bludiště zmatků a nejasností. Cílem všenápravného Komenského úsilí v duchu pansofismu však nebyla jednota, která by byla omezena hranicemi národů nebo náboženských uskupení, jeho cílem byla *jednota celého lidstva*. Odtud pochází důraz na hledání všeho, co lidi spojuje, a na soustavné nenásilné odstraňování toho, co je rozděluje. Komenského návrhy získaly značný ohlas v celé Evropě, velmi kladně byly přijaty v Anglii, kam byl Komenský pozván skupinou reformních politiků a učenců. *Všenápravná koncepce* byla poprvé nastíněna během jeho londýnského pobytu v klíčovém programovém spisu *Via lucis* čili *Cesta světla*. Nepříznivý pobělohorský politický vývoj v Evropě motivoval Komenského k sepsání jeho *opus magnum* - *De emendatione rerum humanarum consultatio catholica - Obecné porady o nápravě věcí lidských*. V 6. díle, *Panorthorsii – Všenápravě*, Komenský vyjádřil své myšlenky o *svobodném společném státu lidského pokolení*, celosvětovém snášenlivém svazku národů, kde by se řešily spory mezinárodním mírovým tribunálem bez válek a násilí. Náprava musí být uskutečňována rovněž společným úsilím vědců a vzdělanců, proto je důležité zřídit mezinárodní akademii, shrnující a šířící nové poznatky, navrhuje ustanovit sdružení teologů Konsistoř svatosti. To je však pouze první krok - podobně, tj. dialogem a jednáním se musí vyřešit i spory náboženské a politické. (Jůzl, 2010, s. 1)

Cach s Kyrášek se zamýšlí z historického hlediska nad pravým jádrem inspiračních zdrojů učitelů, vychovatelů, rodičů, filozofů, spisovatelů a všech, co se v různých formách zabývají člověkem. Dochází k názoru, že reformní podněty v dějinách vždy spočívaly: *V protikladech, v hledání, v pokusech o vymezení předpokladů pro dokonalejší výchovu člověka a občana nové společnosti, jež se rodily v nenávisti k dogmatismu, schematismu a drilu středověké školy a k rodinné výchově vládnoucích vrstev, trpící odcizením, a naproti tomu v oslavě svobody člověka a jeho přirozené a svobodné výchovy za důmyslného vedení vzdělaným vychovatelem*. (Cach, Kyrášek, 1967, s. 9)

Za tři století, jež uplynula od doby J. A. Komenského, se Evropa změnila k nepoznání.

Dle *Wolfganga Brezinky* (2001, s. 186) mnohé z toho, co se dříve pokládalo za filozofický problém a co řada autorů dosud za filozofický problém pokládá, stalo se postupem času otázkou, dostupnou pro některou z jiných věd. *Brezinka* nabízí celkem 8 výkladů obsahu *filozofie výchovy*. Tuto vědu považuje za nauku o společnosti, kultuře, praktické filozofii

(etice); jako pojmenování praktické teorie výchovy; systémy, pojednávající o vlivu filozofických učeních na teorii výchovy, systémy, zkoumající filozofická učením přímo a nepřímo, systémy analytické či epistemologické filozofie, jejichž předmětem není skutečná výchova, ale výroky o výchově. Dále se jedná o *světonázorovou filozofii výchovy* a *normativní filozofii výchovy*. Většina autorů sem kromě zdůvodnění výchovných cílů zahrnuje všechny problémy hodnocení a tvorby norem při výchovném jednání, problematiku etiky vychovatelů, výchovný nárok rodičů a státu, výchovné prostředky, metody z úhlu mravní hodnoty i technologického hlediska. Tato podoba normativní filozofie má mnoho společného s praktickou pedagogikou. Pro snadnější pochopení jejích zásadních úkolů *Brezinka* zdůrazňuje potřebu zkoumání problematiky hodnot a norem. Občas se *filozofii výchovy* rozumí univerzální věda, zabývající se výchovou v platonsko-aristotelském nebo středověkém smyslu slova *filozofie*, tj. kombinace empirické vědy o výchově s normativní, metafyzickou a analyticko-kritickou filozofií. Toto pojetí je blízké *Komenského* ideálu všeobjímajícího vědění čili *pansofie*. Proto se může nazvat *pansofickou filozofií výchovy*. Lze ji charakterizovat *Priceovou* definicí: *Filozofií výchovy je každý myšlenkový systém, který obsahuje teorii výchovy, etiku, ospravedlňující cíl předpokládaný touto teorií, metafyziku, vysvětlující psychologické a sociologické části výchovné teorie a epistemologii, která vysvětluje, proč jsou jisté metody vyučování a učení účinné, a prokazuje naši schopnost poznat pravdivost každé jednotlivé myšlenky.* (Price, 1967, s. 232) Teorie výchovy, jež tvoří důležitou součást tohoto typu filozofie výchovy, je charakterizována jako náhled na skutečnosti lidské přirozenosti, ze kterého vyrůstají doporučení o učebních plánech, metodách a vedení výchovy, jako prostředek dosažení konečného účelu, jímž je spravedlivý a dobrý občan, žijící ve spravedlivé a dobré společnosti. (Brezinka, 2001, s. 186) Světonázorové výroky často zdůvodňují normy výchovného jednání v souvislosti s hodnotovým systémem určitého světového názoru. Příkladem jsou spisy *Johna Dewey* a *Ernsta Kriecka* o *filozofii výchovy*, které lze považovat jako prototyp *pansofické normativní výchovy*. Oba na základě metafyzických, antropologických a dějinně filozofických domněnek nabízejí obsáhlou sociální a kulturní filozofii, v níž kritizují společnost a požadují její přetvoření. Výchova je přitom prostředkem, jak plánovitě prosadit filozofii do praxe. *Dewey* tvrdí, že *filozofie* je nejobecnější podobou *teorie výchovy* (Dewey, 1949, s. 426, 427) a že problémy filozofie a pedagogiky jsou shodné. (Dewey, 1913, s. 701) Tento názor sdílí rovněž *Dilthey*, který zdůrazňuje vzájemné spojení obou věd v jejich společném účelu: *Květem a cílem veškeré opravdové filozofie je pedagogika v nejširším chápání, nauka o utváření člověka.* (Dilthey, 1961, s. 7)

Komenského filozofie výchovy vychází ze skutečnosti, že jedině vzděláním se mohou rozvíjet kvality člověka. Jen tato cesta směřuje k branám moudrosti, jen tak lze rozvíjet jednotlivce, národ, lidstvo. Zdůrazňuje význam **mravní výchovy** jako hlavního předpokladu k smysluplnému využití vzdělání ku prospěchu společnosti. Ve své nauce o výchově vyzdvihuje tři všeobecné cíle: **zbožnost, ctnost a umění** (znalosti a schopnosti) a ty diferencuje na speciální dílčí cíle, představující 13 ctností, 8 okruhů vědění ... a hlavní pozornost věnuje otázce, jak dětem umožnit získání těchto psychických dispozic. (Komenský, 1633, s. 26) Když Komenský stanovil cíl, představující harmonii člověka s nejvyšší dokonalostí, soustředil se přitom hlavně na cestu člověka k tomuto cíli v podobě **nápravné lidské aktivity**, zahrnující v sobě dílčí cíle: **společenskou všenápravu** a v jejím rámci **celoživotní** univerzální lidskou kultivaci, a to individuální i kolektivní a institucionální. Komenský má totiž zájem nejen o člověka jako jedince, nýbrž o celou společnost a její vývoj; soustavně vidí a příkládá zásadní význam vzájemným vztahům jedince a společnosti a dospívá přitom k přesvědčení, které je základním východiskem jeho **pansofické koncepce**, že vzdělání a výchova jedince má smysl jedině se **sociální nápravou** všeho, celé společnosti v jejím vývoji. (Čapková, 1977, s. 13)

Sociální pedagogika praktického směru vznikla v roce 1848 (**Mager**, resp. v roce 1850 **Diesterweg**). Ani celé 20. století, označované jako **století sociální pedagogiky**, nedokázalo dát adekvátní odpověď na otázku: **Co je předmětem sociální pedagogiky?** Tato nejasnost přetrvává rovněž v současnosti. Jednou z příčin je také nejednoznačnost pojmu sociální, ale hlavně skutečnost, že sociální pedagogika ve své více než stopadesátileté historii věnovala pozornost širokému okruhu sociálně-výchovných problémů, které se pokoušela řešit. Tyto problémy byly různorodé, specifické a diferencované v jednotlivých obdobích i v jednotlivých zemích, což se projevilo ve vzniku různých názorových proudů a přístupů při vymezování jejího předmětu. **Sociální pedagogika** je mladý vědní obor, který si svou teoretickou základnu stále vytváří. **Kraus** (2001, s. 12) definuje sociální pedagogiku v širším pojetí jako disciplínu, zaměřující se nejen na patologické problémy marginálních skupin, ohrožených ve svém vývoji, ale především na celou populaci ve smyslu utváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti. Z pohledu vymezení obsahu sociální pedagogiky je nutné definovat dimenze, kterých se sociální pedagogika týká. **Sociální dimenze** je dána sociálním rámcem, společenskými podmínkami, situací v konkrétní společnosti. Společnost často vytváří jisté podmínky a okolnosti, jimiž často komplikuje optimální socializaci jedince či různých sociálních skupin a tím dochází k určitým rozporům.

Sociální pedagogika se snaží hledat řešení pro optimální rozvoj daného jedince. **Pedagogická dimenze** hledá cesty, jak prosazovat a realizovat společenské nároky, cíle a požadavky, minimalizovat rozpory v daných podmínkách, a to pedagogickými prostředky. **Sociální pedagogika** vstupuje do oblastí, kde jsou procesy výchovy (vzdělávání), organizování podmínek rozhodující, a také tam, kde standardní výchovné postupy selhávají. (Kraus, 2001, s. 24)

Hradečná vidí v sociální pedagogice překročení dimenzí omezených školou, celistvost školní a mimoškolní problematiky, kooperaci sociálních skupin a společnosti vůbec. *Zahrnuje společenské předpoklady výchovných a vzdělávacích jevů a procesů, požadavky na ně, prognózy a perspektivy sociální výchovy a vztahy, v nichž se realizuje.* (Hradečná a kol., 1998, s. 7) **Klapilová** (2000, s. 13) charakterizuje sociální pedagogiku z pohledu jejího zaměření na obor, na který se soustředí:

- 1/ na prostředí a jeho vliv na utváření osobnosti a pedagogizaci prostředí a
- 2/ na prevenci a terapii sociálních deviací jedinců sociálních skupin.

Zlatica Bakošová považuje za předmět sociální pedagogiky *prostředí, jehož organizování ve smyslu utváření výchovně hodnotných podnětů podle individuálních potřeb jednotlivců a kompenzování nevhodných vlivů v souladu se sociálně integrační pomocí.* (Bakošová, 1994, s. 13)

Objektem výchovy je jedinec i sociální skupiny různého charakteru, objekt výchovného ovlivňování je pojímán v širších souvislostech. Cílem výchovy sociální pedagogiky jsou altruismus, filantropie, kooperace, vzájemná pomoc, demokratizace, humanismus, výchova k prosociálnímu citění, k vytváření etické hodnotové orientace a postojů, včetně pozitivních interkulturních vztahů. Metody a prostředky slouží k nepřímému ovlivňování jedince prostřednictvím podmínek, prostředí, interpersonálního vztahu.

Pojďme tedy nyní hledat společná východiska, znaky a předmět zkoumání současné sociální pedagogiky a filozofie výchovy s nápravnými, pansofickými i preventivními sociálními koncepcemi a pedagogickou filozofií J. A. Komenského, nalézejme nové podněty a inspirace pro budoucí generace.

2 J. A. KOMENSKÝ JAKO SOCIÁLNÍ PEDAGOG A FILOZOF VÝCHOVY

Slitujte se nad bédami našeho pokolení a může-li kdokoli poskytnout jakoukoli radu nebo pomoc, přinesme ji k společnému prospěchu.
(Komenský, 1966, s. 119)

Rozporuplnost období 17. století, ovlivněná přechodem ze středověku do novověku, se výrazným způsobem projevila v obsáhlém díle **J. A. Komenského**. Jeho myšlenky, promítnuté do více než 400 spisů, byly vedeny velkou láskou ke svému národu i lidstvu celého světa. Ačkoliv Komenského velmi proslavily jeho práce pedagogické, zejména didaktické, je nezbytné zdůraznit jeho přínos sociálně pedagogický. Jako předchůdce některých osvícenských idejí Komenský často vyzdvihoval **společenský význam vzdělávání**, jeho důležitou roli při vývinu jednotlivce, systém celoživotního vzdělávání spojoval se sociální všenařpravou člověka, společnosti a celého světa. Jeho reformní úsilí bylo ovlivněno českou tradicí sociálně revolučních myšlenek husitství a reformace. (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008, s. 31 – 32)

Komenský obsáhl všechny nápady, které úspěšně triumfovaly v moderním vzdělávání, zasloužil se o **vzdělání žen**, byl proti třídním rozdílům ve škole, v době univerzálního učení nazpaměť chtěl představit vědu, hudbu a ruční práce, přál si, aby se ze škol staly **šťastné dílny lidskosti** (dle jeho vlastních slov), na rozdíl od mučireň - komor mládeže, jimiž doposud byly. Jeho základním přesvědčením bylo, že člověk je racionální stvoření, jež bylo situováno Bohem mezi viditelné tvory, s povahou a vlastnostmi, které by měl nezbytně poznat. Proto zájem Komenského o vědu (novou nebo experimentální filozofii) vznikl z jeho zájmu v oblasti vzdělávání, pramenícího z jeho teoretické polohy jako jednoho z největších křesťanských humanistů. (Needham, 2010, s. 5)

Ideovou oporou **Komenského** emancipačního snažení, vylučujícího postupně všechny druhy násilí, je jeho **triadické pojetí skutečnosti**. Ve své konfrontační dualistické době Komenský usiloval o nastolení jednoty ve třech oblastech lidského snažení: ve **věděni, náboženství** a v **politice**. Komenský byl nejen nejvýznamnějším pedagogem 17. století, jehož pokrokové myšlenky se uskutečnily v pozdějších dobách nejprve v cizině, později doma, byl rovněž předním nositelem idejí **Jednoty bratrské**, jejím nejvýraznějším duchovním představitelem a

organizátorem, bojovníkem proti bezpráví, propagátorem nápravných opatření v duchu sociální spravedlnosti, vynikajícím filozofem a mírovým myslitelem, encyklopedistou, básníkem, prozaikem, dramatikem, lingvistou, překladatelem, geografem, vlastivědcem, historikem. Jeho významný přínos tkví v dokonalém vypracování didaktické i pansofické vševědné metody. (Janák, 1991, s. 69)

2.1 J. A. Komenský, sociální pedagogika a celoživotní vzdělávání

Necht' zajde má sláva, jen když nezhyne to, co samo o sobě je dobrého ve snahách zaměřených k rozmnožení obecného dobra. (Komenský, Jedno potřebné, 1668)

Komenského odkaz se stal základním východiskem pro novodobou českou pedagogiku. Opírá se o něj již pedagogika obrozenecká, ke Komenskému se přihlásil *Gustav Adolf Lindner, František Drtina, Otakar Kádner, Otokar Chlup, T. G. Masaryk* i další čelní představitelé naší pedagogické vědy 20. století. Nové objevy postupně přehodnocovaly postoje ke Komenskému. Z teoretika jazykové výchovy a systematického didaktika, se vykrystalizoval obraz pedagogického syntetika a tvůrce myšlenky *celoživotního vzdělávání a výchovy*, jenž již ve své době předjímal budoucí potřebu komplexní životní syntézy. (Martonová, 1993, s. 72) Celým dílem Komenského prostupuje již od *Velké didaktiky* až po nedokončenou *Pampaedií* (Vševýchovu) myšlenka rozvíjet všechny ve všem všestranně – *omnes omnia omnino*. Tato idea neznamená však encyklopedický přístup, nýbrž tvůrčí výběr informací, motivovaný snahou zpřístupnění všech oblastí pro lidské poznání a porozumění, pro možnosti objevování:... *žádáme jen, aby se všichni, kteří jsou posíláni na svět nejen jako pouzí diváci, nýbrž i jako budoucí herci, učili znát základy, příčiny a cíle všeho nejdůležitějšího, co je a co se děje; aby se totiž na tomto světě nepotkávali s ničím tak nepoznaným, že by si o tom nemohli učinit nějaký skromný úsudek a že by toho nemohli užívat moudře k bezpečnému užitku bez škodlivého omylu.* (Komenský, 1958, s. 95)

Tato formulace dokazuje několik skutečností. Zejména zdůrazňuje životní význam funkce všeobecného vzdělávání jako nástroje orientace jedince v realitě a jeho optimální aktivizace. Rovněž zdůrazňuje výběrový charakter všeobecného vzdělání. Ze sdělení je dále zjevné nazírání výchovy jako přípravy jedince pro základní *sociální role*. *Tento moment Komenský zdůrazňuje charakteristikou vychovávaného jedince jako diváka, ale i jako budoucího herce*

složitého životního divadla. Tato **celoživotní výchova** má mít dle **Komenského** integrovaný charakter: *Když škola tvoří člověka, ať ho tvoří celostně.* (Komenský, 1958, s. 150) Tuto celostnost lze rozvíjet ve dvou směrech: na jedné straně se bude rozvíjet paralelně vědění s mravní stránkou osobnosti a jejím filozofickým a náboženským pohledem na svět. Na druhé straně vidí Komenský celostnost výchovy v tom, aby se u jedince současně tříbil **rozum, jazyk i ruka**, aby dovedl všechno užitečně a rozumně pozorovat, vyjadřovat a konat. (Komenský, 1958, s. 150)

Sociálně pedagogické myšlenky Jana Amose Komenského vycházely z celkové neutěšené sociální situace jeho doby. Jeho touha po všenápravě společnosti i celého světa byla mnohými označována za utopickou, přesto však byla vůle tohoto génia s citlivým humanistickým srdcem vedena nezdolným úsilím po společenských změnách, směřujících k sociální spravedlnosti a spokojenému životu všech sociálních vrstev. Reformní plány však lze uskutečnit změnou od základů. Zásadní význam pro budoucí pozitivní vývoj národa, jeho celosvětové uznání shledává Komenský ve vzdělávání a výchově. Pedagogiku označuje jako ústřední vědu, jež ovlivňuje veškerý další vývoj jedince, společnosti a světa.

Komenský žádá stejné vzdělání pro všechny lidi bez rozdílu pohlaví, rasy, náboženství a sociálního původu. Výchova a vzdělání mají však nejen praktický přínos pro uplatnění v profesi, nýbrž mají vyšší společenský význam, vzdělání neslouží jako prostředek dosažení něčeho, nýbrž je samo o sobě cílem. *Je faktorem procesu hominizace člověka, je něčím, co ho bytostně utváří. Proto výchova a vzdělání nekončí školou, nýbrž pokračuje po celý život, protože celý svět a celý náš život je školou... Trvalou výchovou a vzděláváním stává se člověk odpovědným občanem a zároveň aktérem generální emendace.* (Floss, 2005, s. 13)

Křesťanství, jak je **J. A. Komenský** vnímal, v něm vzbuzovalo hluboké sociální citění a touhu po sociální a politické spravedlnosti, přinášelo mu inspirace pro koncepci emancipace člověka vzděláváním a výchovou, **celoživotní sebevýchovou** a osobnostním sebeformováním. Nasměřovalo jej také k rozsáhlému programu zásadní reformy vědění, náboženství a politiky, což znamenalo, že každý jedinec se má podílet na budování lidského společenství bez sociálního útisku, bez potlačování svobody, bez zneužívání nevzdělanosti k ovládnutí většiny vládnoucí menšinou, bez preferování materiálních statků před duchovními, bez hegemonie jednoho státu nad ostatními národy a zeměmi. (Floss, 2005, s. 25) Chudí, nemocní a staří v současné době mnohdy nevzbuzují potřebu jim pomoci, naopak často jsme svědky pohrdání a arogance vůči nim. Projevuje se sice jistá solidarita při katastrofách, o to více jí však ubývá

v každodenním životě. Rovněž sdělovací prostředky přispívají k pěstování kultu mládeže, zdraví a bohatství, *ti, kteří většinou bez vlastního přičinění tato znamení plného lidství nevlastní, jsou nejruznějším způsobem marginalizováni.* (Floss, 2005, s. 26) Na rozdíl od těchto postojů v celém díle Komenského se setkáváme s výzvami pomáhat všem, jejichž lidská existence je nějakým způsobem degradována. Proto je J. A. Komenský také zakladatelem *speciální pedagogiky*. (Polanský, 1974, s. 24, 30, 51) Pro Komenského nebyla škola pouze zdrojem vědomostí, ale byla především *dílnou lidskosti*. Cílem výchovy je celý člověk a škola společně s dalšími formami vzdělávání a výchovy má přispívat k rozvíjení a kultivaci lidství v každém lidském jedinci. Zde je podobnost nového školského zákona 561/2004 Sb. s Komenského výchovnými ideami.

Své systematicky propracované plány k zajištění všestranného vzdělání, dostupného pro všechny, uvádí **J. A. Komenský** v duchu osvícenských ideí ve čtvrté části svého vrcholného díla *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, nazvané *Pampaedia*, zabývající se všeobecným zušlechťováním myslí jako nezbytnou součástí *v průběhu celého života*. Komenský se tak stává prvním našim propagátorem a zakladatelem celoživotního vzdělávání, významnou osobností v oblasti andragogiky – vzdělávání a výchovy dospělých.

Jako je celému lidskému pokolení celý svět školou, od počátku věků až do konce, tak i každému člověku je jeho věk školou, od kolébky až do hrobu. Takže už nestačí říci se Senekou: Na učení není žádný věk pozdní, nýbrž musíme říci: Každý věk je určen k učení a tytéž meze jsou dány člověku pro život i pro učení. (J. A. Komenský, 1645, In Balvín, 2006, s. 650)

Nutnost a potřebu *celoživotního vzdělávání pro šťastnou budoucnost* všech a rozvoj vzdělanosti celého národa, význam vzdělání *pro naši reprezentaci* ve světě popisuje **Komenský** v předmluvě k *České didaktice*: *Tuto tedy, když všescka mládež naše v literní umění zavozována bude, a každý stupně své před sebou, kam dále a výše jíti má a můž, uhlédá, není možné, aby z tolika tisíců každoročně v nižších školách se brousicích neměl jich dobrý díl k vyšším školám přicházeti, a odtud, jak komu Bůh dá, výše a výše vtipem zdárným vystupovati, že nejen národ náš, ale i jiné světlem moudrosti osvécovati moci budou.* (Komenský, 1913, s. 40) Výrazným rysem **Komenského** duchovního snažení je odhalení povahy a potřeb autentické lidské přirozenosti, která se dynamicky rozvíjí od dětství až do stáří, je kultivována vychovatelským uměním, které směřuje osobnost člověka *od kolébky do hrobu* – po celý život. V této koncepci vyzdvihuje **J. A. Komenský** lidskou svobodu, jež není jen atributem vůle, nýbrž je neporušitelným právem člověka. (Floss, 2005, s. 10)

Vladimír Jochmann ve své publikaci *Výchova dospělých – andragogika* (Jochmann, 1992) čerpá z Komenského spisu *Obecná porada o nápravě věcí lidských*.

Co jsou to věci lidské? *Je to především styk lidí s věcmi i způsob, jak je lze účinně ovládat, dále styk s lidmi a způsob, jak navzájem spolu obcovat, a posléze styk lidí s Bohem*. Zkrátka je to *vzdělání, politika a náboženství*. Moderními termíny můžeme totéž vyjádřit jako zapojení člověka do řádu jsoucna, které z něj teprve dělá člověka v plném smyslu, tedy: poměr k lidem a poměr k řádu světa a tím vlastně sobě samému. Vzdelání není cílem samo o sobě, je pouze nástrojem k správnému uspořádání věcí lidských a uzpůsobení lidí k tomu, aby o toto uspořádání lidských věcí usilovali a aby byli schopni ho dosáhnout. *Vzdělání* v Komenského smyslu je nástroj, cesta *péče o člověka a lidstvo*. Úkolem školy dospělosti je pomáhat lidem dobře žít. **Jochmann** poukazuje na fakt, že druhá polovina 20. století v mnohém připomíná dobu, ve které žil Komenský - doba zásadního zvratu celého historického vývoje, doba hlubokých rozporů, přelomů kultury, životního stylu.

V této době hledal **Komenský** cestu k nápravě ve třech oblastech: *vzdělání, politice, náboženství*. Významným jevem druhé poloviny 20. století je velký rozvoj vzdělávacích aktivit, zaměřených k dospělým a rozvoj aktivit, zaměřených k pomoci člověku, aby obstál v tomto náporu sil, jež ho ohrožují v samé jeho lidské podstatě (rozvoj celoživotního vzdělávání - učení, konference UNESCO, lidové univerzity, Open University).

2.2 J. A. Komenský a filozofie výchovy

K čemu tedy být na světě, a nevědět, nekonat a nedosahovat toho, kvůli čemu jsme zde? Když se tedy všichni rodíme, musíme dosíci toho, aby nikdo jednou nelitoval, že jsme se narodili. (Komenský, 1663 In. Všetečka, 1987, s. 172)

V těžkých letech krize provázelo Komenského dílo *Cusanovo*. Inspiraci našel v myšlence o všeobecné harmonii a stmelení lidstva velkorysou reformou víry a vědění. Zárodky kusánského vlivu probouzí v Komenském ideu pansofického a pedagogického díla, které vyléčí celé lidstvo. Komenský po návratu ze studií dostává do rukou *Pinderovu* kompilaci, na niž jej zaujala soustavná trinitářská koncepce a *filozofický duch*. V Přerově a ve Fulneku, kde se Komenský začíná samostatně rozvíjet, nalézá inspiraci v *novoplatonismu* a *augustinismu* (na rozdíl od předchozího působení filozofie reformovaných škol scholastického *Aristotela*).

Pojmy a motivy, s nimiž se zde setkává, jsou trojjednota, explikace jednoty, splynutí protikladů, všeobecná harmonie, stopa Tvůrce v tvorech, trojnost všeho stvoření, vědění o nevědění, víra jako předstupeň chápání, svět jako škola Boží moudrosti, v níž učitelem je slovo Boží, synovství Boží jako poslední cíl. (Patočka, 1997, s. 26 – 27)

Myšlenku poslání, smyslu a cíle lidského života rozvíjí Komenský do hloubky v *Pampaedií*. Svou úvahu o významu správného směřování lidí k cíli opírá o zdůvodnění samotné podstaty lidské existence na světě: *K čemu tedy být na světě, a nevědět, nekonat a nedosahovat toho, kvůli čemu jsme zde? Když se tedy všichni rodíme, musíme dosíci toho, aby nikdo jednou nelitoval, že jsme se narodili.* (Komenský, 1663 In. Všetěčka, 1987, s. 172) **Význam** kvalitního vzdělávání vyjadřuje ve svém hlubokém přesvědčení o tom, že moudře vybudované a zdárně vedené školství je zásadní podmínkou veškeré **prosperity národa**. (Komenský, 1947, s. 17) *Národu celému poslouží se a napomůž bůhdá k tomu, aby skrze povstávání i mezi námi velikých a vysoce osvícených mužů více mezi národy vážnosti a vzácnosti měl, poněvadž zřejmé jest, že pro ten nedostatek posavád nejedněm jsme v pohrdání a útržce byli.* (Komenský, 1913, s. 40) Zde klade důraz na význam úrovně vzdělávání a výchovy pro mezinárodní prestiž a možnosti spolupráce.

Komenského lze rovněž považovat za předchůdce **filozofické a pedagogické antropologie**, neboť se zabýval otázkami podstaty lidského života, charakteristikami různých lidských povah a způsobů života. Této tématice se věnoval v dílech *Labyrint světa a ráj srdce* (1623), v *Didaktice* (1641) se zabýval **teologickou antropologií**, zejména pak ve **Všeobecné poradě o nápravě věcí lidských** i v dalších dílech. Zde se pokusil zpracovat souhrn lidského vědění a myšlení, s jehož prostřednictvím usiloval o způsob zachování mírového soužití. Zejména svým návrhem demokratické školské soustavy pro všechny **Didactica magna – Velká didaktika** (1632) a **Opera didactica omnia** (1657) předstihl nejen svou dobu, ale předznamenal vývoj lidského myšlení a vědění svým přístupem k člověku z hlediska antropologie, svým tvůrčím pojetím v duchu světového humanismu. (Wolf, 1992, s. 10) Komenského stěžejní přínos pro výchovu tkví v odhalení **přirozenosti dítěte**, díky svým zásluhám v této oblasti se stal jedním z nejslavnějších a nejuznávanějších vychovatelů a pedagogů všech dob a na celém světě je dnes zván **Učitelem národů**. (Floss, 2005, s. 10) Komenský založil první ucelený, logický a filozoficky propracovaný pedagogický systém, encyklopedickou koncepci, v níž je důsledně uplatňována **demokracie**. Jeho pedagogické závěry jsou výsledkem pozorování přírody, **studia minulosti** a **současnosti**. Jeho základním filozofickým argumentačním nástrojem bylo

pozorování přírody. Pedagogiku rozčlenil do čtyř oblastí, a to na **všeobecnou teorii výchovy, didaktiku, speciální didaktiku jazykového vzdělávání a tvorbu učebnic.**

J. A. Komenský rozpracoval pozoruhodnou **triadickou ontologii**, která jej učinila jedním z předchůdců strukturalistického myšlení. Snaží se na řadě názorných příkladů z mnoha vědních disciplin dokázat, že nejen příroda, ale také jednotlivé struktury jsou triadicky uspořádány. Již ve svém raném spise **Přehled fyziky** (Physicae synopsis) učil, že vesmír se skládá ze tří základních principů – **látky, ducha a světla**, v člověku působí trojice duševních sil – vegetativní, senzitivní a rozumná a že třemi složkami lidského ducha jsou **schopnost činnosti** (operatio), **rozum a vůle**. Nejen příroda a člověk, ale také dějiny mají triadickou konstrukci, jelikož člověk zpočátku žil v plnosti své přirozenosti, po jeho pádu v ráji začíná období poznamenané jeho zápasem s přírodou, lidskými konflikty, útlakem, válkami, ale dynamika druhého období připravuje třetí epochu, kdy se lidstvo prostřednictvím obecné reformy v duchu triády **vědění, politiky a náboženství** navrátí znovu k dokonalosti, kterou první člověk kdysi ztratil. (Floss, 2005, s. 19) Ve svém učení o vzdělávání a výchově vychází Komenský ze společných anticko-křesťanských kořenů evropské kultury. Proto jeho texty obsahují parafráze starších autorů a biblických výroků. (Kumpera, 2004, s. 100) Komenský ve svých filozofických úvahách čerpá z **bibliismu**.

... představil nové výukové metody, které by mohly změnit svět. *Náplní, jež byla* pohonem Komenského pátrání po poznání, byla víra, že všechny věci byly stvořeny *prostřednictvím* Krista a pro něj. Kristus by mohl být viděn ve všem. Tvrdil, že všechny pravdivé znalosti by mohly odhalit slávu Krista, deklarujíc, že **příroda je druhou Boží knihou**. Tato vášeň se stala tak nakažlivou, že většina civilizovaného světa by si přála se jí dotýkat. (Joyner, 1997, s. 2)⁸

Komeniolog **Pavel Floss** analyzuje současný fenomén sekularizace, poukazuje na to, že bezvěrectví se projevuje v nynější době jako směs skepse a lhostejnosti vůči náročným

---

⁸ ... he introduced the new teaching methods that would change the world. The fuel that propelled Comenius quest for knowledge was the belief that because all things were made through Christ and for him. Christ could be seen in everything. He contended that all true knowledge would reveal the glory of the Christ, declaring that „Nature is God 's second book. This passion became so contagious that much of the civilized world would be touched by it. (Joyner, 1997, s. 2)⁸

duchovním výzvám, odporem ke všem formám vyznávání ideálů a převahou okamžité každodennosti nad sebezpytováním a meditacemi o smyslu života. (Floss, 2005, s. 24)

Jan Kumpera upozorňuje, že zejména v dnešní době postupné přeměny a degradace základních duchovních hodnot je třeba si připomenout, že Komenského pedagogika byla prvním stupněm jeho vševědné pansofické filozofie, usilující o *nápravu věcí lidských* pomocí zreformované vědy, náboženství a politiky. Hlavním prostředkem nápravy a rozvoje jedince zůstává však řádné vzdělávání a výchova. Jan Amos Komenský byl v tomto ohledu přesvědčeným stoupencem *pedagogického optimismu*, který vychází z filozofie, že lepší školy vytvářejí lepší společnost a lepší budoucnost. (Kumpera, 2004, s. 100) Navíc je všeobecně známa Komenského myslitelská prozíravost, se kterou dokázal mnohé z výchovně-vzdělávacích problémů předvídat i nadčasově pojednat. Komenský se ve svých didaktických spisech důkladně zabýval tématem *formování charakteru* a dokonce jej považoval za stěžejní aspekt své pedagogické práce. Vychází ze základního předpokladu, že ke správnému jednání je nutné vzdělání. *Mravní stránku* člověka vidí v moudrém a prospěšném užívání věcí. Ústřední otázkou je, jaké má vzdělání být, a jak dosáhnout toho, aby si je všichni osvojili. Na otázku o povaze vědění, jež by pomohlo odstranit ze života zmatky, odpovídá, že základem vzdělání má být *pansofie, vševěda*. (Polišenský, Pařízek, 1987, s. 38)

2.3 J. A. Komenský a jeho pansofie

Má-li být však náprava úspěšná, musí být komplexní a všestranná, neboť nebude-li současně napravovat všechno, co vzájemně souvisí, nikdy se nedostanete kupředu... (Komenský, 1992, s. 59)

Těžko by se hledala oblast lidského působení, která by Komenskému nebyla blízká. Jeho přední vliv byl zejména v náboženství, ve vědě, ve vzdělávání a v mezinárodní politice. Stejně jako **Brown**, Komenský trval na tom, že křesťané by měli poskytovat minimálně stejnou pozornost té druhé bibli, *přírodě, tomu otevřenému a veřejnému rukopisu, který leží a šíří se k očím všech*. Neobával se, že pravé náboženství a pravá věda budou stále v konfliktu. I když Komenský neprovedl žádné vědecké objevy sám, přinesl své nové myšlenky v oblasti vzdělávání, že by měli vyvstat muži, kteří by mohli dělat vědecké objevy. Stejně jako **Boyle** Komenský kombinoval vášnivé přesvědčení o růstu přírodních věd s univerzalismem, který požadoval šíření evangelia v těch vzdálených částech světa, kde se uskutečňovaly výzkumné cesty. Stejně

jako **Boyle** Komenský byl spojen s Novou Anglií. Tento křesťanský univerzalizmus byl hnací silou zájmu takových mužů jako Komenského a **Johna Wilkinse** o univerzální jazyk, stejně jako o všeobecně platné metody vzdělávání, které by se měly zabývat věcmi a činy, nejen slovy a myšlenkami. *Přišel s nápady Jednoty bratrské (českobratrské), komunita s nimi rozpouštěla tajemství alchymistů a astrologů do více tekuté homogenity vyšší úrovně mezinárodní spolupráce ve vědě, v náboženství a ve vzdělávání. V Komenském si oprávněně připomínáme duchovního otce Neviditelného kolegia a svatého patrona všech těch, kteří si jsou vědomi sociálních vztahů a funkce vědy.* (Needham, 2010, s. 6)⁹

Zaujetí Komenského pro encyklopedickou práci lze považovat za východisko veškerých jeho vědeckých snah ve vlasti, ale zároveň jako předstupeň jeho pozdějších prací **pansofických**: *Pln naděje, že mému mateřskému jazyku bude možno dodat lesku, rozhodl jsem se přikročit k stěžejnímu dílu: měly v něm být zachyceny všechny věci a popsány tak, aby naši lidé, ať by potřebovali poučení o čemkoli, mohli je nalézt doma, vybaveni tímto výtahem z knihoven. Nazval jsem je **Divadlo veškerenstva věcí** a rozdělil je do 28 knih. Toto dílo dokončit a vydat znemožnilo vyhnanství.* (Komenský, 1969, s. 18 – 21) Komenský si velmi vážil encyklopedie vědění, byl oslněn novými poznatky 17. století, postoupil dále k pansofii, jež měla lidské poznání nejen shrnout, ale posunout tak, aby z něj vytvořila harmonický obraz světa. Komenský byl přesvědčen o souladu rozumu a víry, pansofie měla postihnout celek a rovnováhu světa, měla být zároveň nástrojem k zajištění jeho lepšího uspořádání. Jejím cílem bylo obsáhnout celé lidské vědění v jeho nápravném účelu. Pansofie představuje všeobecnou moudrost, jejímž posláním bylo napomáhat tomu, aby mohli všichni lidé vidět zřetelně všechno své dobro a zlo a sledováním správných cest mohli dospět k dobru a uniknout zlu. Jejím účelem bylo zakládat **dokonalý rozum, dokonalou řeč a dokonalé jednání** celého lidského rodu. Přesahovala útržkovitost poznání, ukazovala spojitosti a především příčiny jevů, odhalovala soulad mezi děním v přírodě a jednáním člověka. V duchu světového názoru Komenského znamenala rovněž soulad mezi **rozumem** a **vírou**. (Polišenský, Pařízek, 1987, s. 39) Takto chápanou pansofii vidí Komenský zpočátku pouze z aspektu didaktického a vychází z ní při tvorbě

---

⁹ *From the **Unitas Fratrum (The Bohemian Brethren)** came the ideas and communitas with dissolved the secrecy of the alchemists and astrologers into the more liquid homogeneity of a higher level of international collaboration in science, in religion, and in education. In Komenský we rightly commemorate the spiritual father of the Invisible College and the patron saint of all those who are conscious of the social relations and function of science.* (Needham, 2010, s. 6)⁹

učebnic, jelikož právě ty mají podávat všechnu látku v úplnosti a organicky uspořádanou, jako je tento svět, jehož mají být věrným odrazem a tvořit souvislý celek. Takovým dílem jsou *Dvěře jazyků otevřené*. Ačkoliv se této učebnici dostalo brzy celosvětového uznání, později ji přepracoval v encyklopedii a malou pansofii. Toto hledisko sleduje Komenský také ve zpracování látky, určené pro mladší žáky ve *Vestibula*, podobně jako v *Informatoriu školy mateřské* s pansoficky zpracovaným obsahem pro nejmenší, *Viridarium* pro 3. třídy a v celé šíři své pedagogické pansofické dílo rozvinul v plánu sedmileté školy potocké. Žákům je však třeba pomoci poznat věci zevnitř podle jejich vlastních principů a vztahů, předat pojmovou konstrukci a získat tak obecný klíč k pochopení základů světa, porozumění příčinám a vyvození všech případů ve vědách i ve všech oblastech lidského působení. Proto zahajuje svou práci na *Dvěřích věcí*, jejichž posláním je poskytnout tento dokonalý pansofický obraz věcí světa zevnitř. Celková Komenského nespokojenost s neuspokojivým stavem systému školství a vědy jej vedla koncem 30. let k myšlence postavit pansofii na širší základ. Jeho spisy *Předchůdce pansofie*, *Objasnění pansofických pokusů* nebo *Nárys pansofie* ukazují, jak si představuje rekonstrukci vědy do pansoficky uceleného systému. Těžká pohnutá doba, plná zmatků a válek, se všemi negativními dopady vede Komenského k přesvědčení, že nestačí reformovat pouze vědu a vzdělání, nýbrž je třeba započít *reformu mravní* a *sociální*, která povede k obecné nápravě lidstva. Ve své *Didaktice* vyjadřuje zásadu, že *všichni* lidé se musí podílet na *veškerém* vědění (*omnes – omnia*), kterou doplňuje později o *veskrze* (*omnino*), znamenající didaktický požadavek, že vědění musí být hluboké a pronikat celou bytostí člověka, bez rozdílu sociálního postavení i věku. Tyto principy pansofie v širším slova smyslu načrtl počátkem 40. let v *Cestě světla*, koncem 40. let některé z nich upřesnil v *Nejnovější metodě jazyků*. Systematicky všechny pansofické zásady zpracoval a do hloubky se jim věnuje ve spisech *Obecné porady o nápravě věcí lidských*. (Brambora, Červenka, Chlup, In Komenský, 1966, s. 19 – 22)

V pansofii se Komenský také zaměřuje na *indukci*, *analýzu*, *syntézu* a zejména *synkrizi*. Synkritická, srovnávací metoda, je založena na myšlence analogie přírody, člověka a Boha. Pomocí této metody mohl obsáhle a do hloubky poznávat a poté dokazovat nebo třídit jedny věci pomocí druhých. Usnadňovala naučit se rychle mnoha poznatkům na podobném základu, umožňovala proniknout do souvislostí, dosažení plného poznání, prostřednictvím srovnání ukazovala podstatu jevů a jejich shodu. (Polišenský, Pařízek, 1987, s. 39)

3 PRINCIPY DÍLA KOMENSKÉHO A JEJICH PŘÍNOS PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU A FILOZOFII VÝCHOVY

Více činí ten, kdo více prospívá, nebo prospívá více lidem. (J. A. Komenský, 1975, s. 243)

Význam **Komenského** pro současnost spatřujeme především v jeho akcentu na společenskou podmíněnost růstu jedince, mravní výchovu, která je zásadním předpokladem funkčních sociálních vztahů ve všech oblastech lidského života. Nadčasový přínos Komenského proto nyní nacházíme v jeho komplexním pojetí pedagogického působení jako ústřední všeovlivňující sociální vědy, významné pro rozvoj i prevenci. Potřebu pedagogického utváření charakteru prostřednictvím vzdělání a výchovy vidí Komenský v původním slova smyslu, jako vyvádění ze všeho hříšného, jde zde o spásu člověka, determinovanou spojením všech jeho mravních ctností s duchovním poznáním a věděním. Duchovní svět Komenského, včetně jeho antropologie, je vybudován na základech širšího filosoficko-teologického celku. Jako teolog vidí přírodu a veškerý přirozený svět jako dílo Stvořitele, který vše stvořil účelně a smysluplně. Z filozofického pohledu zkoumá přirozené jsoucnost, aby v jeho povaze objevil výchovný potenciál. Přirozený svět není náhodný výskyt věcí a sled událostí, které se bezdůvodně odehrávají a plynou odnikud nikam, nýbrž účelným působením jsoucnost, jež jsou povolány ke smyslu. S přirozenou samozřejmostí Komenský počítá s faktem, že **člověk nebyl učiněn jen sám pro sebe, nýbrž Bohu a bližnímu**.

Závěrečná kapitola nabízí přehled Komenského významných didaktických principů, nadčasových metod utváření charakteru. Analyzuje však rovněž hlavní přínos Komenského, který spočíval v jeho filozofii transcendentního lidství v **rámci universa**, jež vytváří prostor pro smysluplnou kultivaci veškerého lidského potenciálu. Jeho učení o člověku jako **Imago Dei** zajišťuje podstatnou důstojnost lidství a zároveň je velmi vznešenou antropologickou teleologií. Naopak učení o porušení lidskosti, které Komenského systém též zahrnuje, funguje jako **prevence** přílišné idealizace lidské povahy. Lidský potenciál není ani přeceňován, ani podceňován, ale kultivován. I přes archaické pojmosloví a filozofický aparát tak představuje **Komenského antropologie** realistickou základnu pro **pedagogické působení**, jehož cílem je **autentická lidskost**. Přínos Komenského koncepce spočívá ve specifickém porozumění a samozřejmém vytváření vztahu mezi **poznávacími a morálními kapacitami lidství**. Vědění je třeba využívat čestným způsobem, proto musí být doprovázeno mravním vzděláním. Komenského pojetí představuje těsné sepětí **vědění** a **mravnosti**, nikoliv však jejich identitu. Tím se nejvíce odlišuje od pojetí současného vzdělávání. (Hábl, 2010, s. 5 – 15)

3.1 Didaktické principy, hra v díle Komenského

Komenský založil na svých všeobecných principech obzvláště podrobný systém didaktických návrhů, zahrnující správné rozdělení a načasování, jaké znalosti je třeba se naučit, a s ohledem na stupňování jejich obtížnosti, její úpravy k poznávacím schopnostem žáků, jejich vztahu k praxi. V opozici vůči středověké pedagogice, a do jisté míry také v opozici k některým humanistickým jedincům, Komenský zdůraznil nutnost vzít v úvahu *psychologii dítěte*; ale nikdy neztratil ze zřetele *cíle výuky*, vyžadující určitý materiál, který má být naučen, a definitivní výsledky. Podle Komenského, by měla škola být škola hrou pouze v tom smyslu, že donucování a strach, nuda a nezájem by měly být vyhnány z učeben, zatímco to, co by mělo být vyučováno, by mělo být uvedeno jednoduchým a příjemným způsobem. (Suchodolski, 1970, s. 39)

Komenský věnoval zvláštní pozornost metodám *výuky cizích jazyků a mateřského jazyka*. Teoretici humanistické školy kladli důraz na výuku latiny, ale používali učení bez vztahu k mateřskému jazyku žáků, radící abstraktními metodami, počínajícími od gramatických pravidel, vedoucími od příkladů k *napodobování*. Komenský obrátil toto pořadí. Požadoval, že *věci*, a ne *slova* musí být výchozím bodem; známá slova by měla být zavedena v další fázi, a teprve potom by měl být nalezeny jejich zahraniční ekvivalenty; a texty a příklady by měly předcházet před definicemi zásad a pravidel. Komenský se zvláště zajímal o výuku jazyků, ale v žádném případě nezanedbal instrukce v přírodních vědách, kterým byla přiřazena důležitá role v jeho školních osnovách. Znovu a znovu zdůrazňoval, že se jedná o *učení o světě*, který musí tvořit základ všech ostatních instrukcí. Tento princip byl základem všech příruček, připravených Komenským. Věřil, že správná posloupnost byla *od pozorování k zásadám a praxi*. *Budete to dělat jednodušší pro vašeho žáka, pokud jej nasměrujete ke každodennímu využití čehokoli, čemu jste jej naučil ... Pokud jste mu ukázal, jaké je použití věci, předejte je mu, takže smí získat uvědomění svých znalostí a může připojit jejich aplikaci.* (Suchodolski, In Dobinson, 1970, s. 40)¹⁰

Význam předávaného obsahu poznání formuje mravní hodnoty jedinců, vytváření jejich postojů a hodnotového systému celé společnosti, Komenský klade tedy oprávněně důraz na

---

¹⁰ *You will make it easier for your pupil, if you point out to him the everyday use of anything that you teach him .... If you show him what is the use of a thing, you hand it over to him, so that he may become aware of his knowledge and can enjoy its application.* (Suchodolski, In Dobinson, 1970, s. 40)¹⁰

nezbytnost šíření a **vyučování pravdivých skutečností**: *Čemukoli vyučuješ, hled', aby jasná pravda byla.* (Komenský, In Koráb, 1885, s. 377)

Člověk jako nejdokonalejší tvor na zemi musí nepřetržitě získávat poznání všeho a toho docílí postupně jen pečlivým učením, cvičením, zdokonalováním a praxí. *Podobně jako příroda koná vše v čase k tomu určeném, připravujíc si předem látku, vytváří nejprve obrysy a potom buduje dopodrobna, stejně tak děj se učení i vyučování, a necht' se neustane dříve, dokud věc není zdárně dokončena.* (Komenský, 1947, s. 106)

Jakým způsobem se mají poznatky žákům podávat, aby byly co nejochotněji přijímány, aby zůstaly co nejdéle zachovány v paměti a správně využívány? Jan Amos Komenský formuloval celkové pojetí didaktických i androdidaktických zásad ve stručném a uceleném návodu na účinné **celoživotní vzdělávání** člověka, vše vysvětluje ve svém významném díle **Všeobecná porada o nápravě věcí lidských**:

Chceš tedy žáka naučit mnohému? Vezmi učenlivého a jednej. Vezmi času, kolik stačí (neboť rok naučí víc než měsíc) a nezmař žádnou jeho část. Předkládej smyslům, rozumu, vůli i schopnostem látku do hloubky i do šířky s přimíšením mnohých příjemností, a uvidíš mnoho zdaru. Chceš naučit všemu? Vezmi nadání univerzální, schopné a chtivé všeho. Vezmi všecken čas, tj. všechna léta mládí, ba i života. Po stupních, každodenně něco, až nebude zbývat nic. Neboť myslí lidské jakožto obrazu nekonečna, byla dána možnost pojmout všechno, ale přece způsobem konečným. (Komenský, In Všetečka, 1987, s. 194)

Didaktické názory Komenského, jež přetrvaly věky, ukazují stále cestu ve svém oboru a dopracovaly se trvalých výsledků. Jeho zásady umění vyučovat jsou ceněny do dnešní doby a veškerá moderní didaktická a pedagogická literatura je založena na jeho hlubokých myšlenkách, které budou stále vést a inspirovat, ve výchově i **celoživotním vzdělávání**. Ve svém významném díle **Všeobecná porada o nápravě věcí lidských** nazývá J. A. Komenský moudré všestranné pedagogy vyučující na všech stupních škol **všeučiteli**. Všeučitel však, aby byl opravdu tím, čím se nazývá, musí vytknout své didaktice trojí cíl:

- **Univerzálnost**, aby všichni se mohli učit všemu.
- **Jednoduchost**, aby se mohli učit spolehlivě spolehlivými prostředky.
- **Dobrovolnost**, by se učili všemu lahodně a příjemně, takřka hrou, takže lze celému úkonu lidské výchovy dát jméno **Škola hrou**; čili – **trojako**, učit všechny všemu všestranně.

Učit všechny znamená opatřovat lidi všech věkových stupňů a všech stupňů nadání plnějším poznání věcí. **Učit všemu**: rozuměj, co přivádí k dokonalosti lidskou přirozenost, čili všechno pravdivě znát, všechno dobré volit a všechno nezbytné konat. **Všestranně učit** znamená učit tak, abys také naučil, a to spolehlivě a najisto, nicméně však příjemně a s potěšením, rychle, ve všem a všude moudře. Učit všestranně. To se děje ustavičnou souběžností trojího jsoucna, tj. cvičením mysli, řeči a ruky. Děje se to tím, že vždy a všude spojujeme příklady, pravidla a cvičení. Neboť bez příkladů se ničemu nenaučíme snadno, bez pravidel ničemu rozumově, bez **praxe** ničemu pevně. Co se týká **času**. Časně začínej. Neustále se uč. Praxi podpírej příjemností, a dostaneš se nejdále. Co se týká **pomůcek**. Všechno budiž připraveno. Všechno po ruce. Všechno co nejjednodušší a nejpřímější. Co se týká předmětů. Všechno nejdříve zachycuj smysly. Nato zkoušej praxi. Pak teprve mluv o věcech. Co se týká **postupu**. Povšechně a zhruba celek. Nato důkladněji přesněji po částech. Nakonec co nejpodrobněji a nejpřesněji (Komenský, In Všečetka, 1987, s. 190).

Učit tak, aby nebylo možno nepochopit, čemukoliv se vyučuje. Jak snadné je vyučovat hocha čtení a psaní, tak snadné je také vyučovat všemu ostatnímu, zařídí-li se to tak, aby všechno bylo: stejně mechanické a učené, z nepatrných začátků vyvedené, stupňovitě rozložené na způsob schodů, aby všechno předešlé upravovalo cestu všemu následujícímu. Vše učitelem tedy bude, kdokoli žákům nejdříve ukáže věc vcelku, aby bylo očitě zřejmo, co je to, čemu se má učit; pak rozloží celek řemeslně, aby bylo očitě vidět podstatné části; pak složí nápodobu, buď ukazováním věcí nebo jmenováním (při teoretických oborech) nebo prováděním (vyučuje-li se něčemu praktickému). (Komenský, In Všečetka, 1987, s. 192)

Charakteristiku didaktiky podává **Komenský** v úvodu **Didaktiky analytické: Theorie vyučování znamená ovládati jisté metody vyučování a v opření o ně voditi k vědomostem hbitě, s chutí a důkladně.** (Komenský, 1946, s. 21) Mezi nejvýznamnější didaktické principy patří zejména: názornost, aktivita, přiměřenost, uvědomělost, postupnost, soustavnost, trvanlivost, shoda s přírodou a další. V **Analytické didaktice** je uvedeno celkem 187 didaktických zásad, z nichž některé, stále užívané, uvádíme:

- *Nic neznáme bez původního obrazu. Nic neznáme, leč zobrazováním. Jinak řečeno: Znalost je tvoření obrazů. Nic neznáme bez nástroje nebo schopnosti, umožňující zobrazování.* (Komenský, 1946, s. 23)
- *Všemu se vyučuje a učí příklady, ukázkami a cvičeními.* (Komenský, 1946, s. 34)

- *Ukázka necht' kráčí vpředu, poučka at' vždy následuje, napodobení necht' je vždy důrazně požadováno.* (Komenský, 1946, s. 35)
- *Věci, jež mají býti vytvořeny, ukážeš nejlépe vytvářením.* (Komenský, 1946, s. 37)
- *Necht' je mezi vším, čemu má býti vyučováno, trvalá souvislost.* (Komenský, 1946, s. 40)
- *Musíme se starati, aby vše, čemu se vyučuje, bylo chápáno nejdříve jako celek, potom po částech, po pořádku a odděleně.* (Komenský, 1946, s. 55)
- *V každém umění necht' je praxe důležitější než teorie.* (Komenský, 1946, s. 77)
- *Praxe necht' začíná nejmenším nikoli největším; částmi nikoli celkem; samými počátky nikoli hotovými věcmi.* (Komenský, 1946, s. 77)
- *Učitel necht' neučí, kolik sám může učiti, nýbrž kolik může žák pochopiti.* (Komenský, 1946, s. 79).
- *U žáka musíme dbáti rozdílu věku, povahy a pokroku.* (Komenský, 1946, s. 79)
- *První věk necht' je vzděláván pouze věcmi, týkajícími se smyslů.* (Komenský, 1946, s. 80)
- *První věk necht' je cvičen hlavně tím učením, jehož použití spočívá na paměti.* (Komenský, 1946, s. 80)
- *Zralejší věk musí být připuštěn k příčinám věcí.* (Komenský, 1946, s. 81)
- *Vždy postupně, nikdy skokem.* (Komenský, 1946, s. 90)
- *Věci, jsoucí ve vzájemném vztahu, vždy současně.* (Komenský, 1946, s. 91)
- *Nepřetržitě postupovati znamená znatelný postup.* (Komenský, 1946, s. 92)
- *Nechuti, nejpatrnějšího jedu učení, se musíš střežiti s nejvyšším úsilím.* (Komenský, 1946, s. 93)
- *Všemu, čemu se musíme učiti, necht' se učíme vlastní praxí.* (Komenský, 1946, s. 96)
- *Všemu necht' se učíme pro použití.* (Komenský, 1946, s. 96)
- *Vše, čemu se vyučuje, necht' je prováděno, spojováno s milou rozmanitostí.* (Komenský, 1946, s. 97)
- *Znáti věci znamená znáti je jejich příčinami, musíme vykládati vše, co samo o sobě není zřejmé, aby to bylo dobře známo. Vše vnitřně odhalenými příčinami.* (Komenský, 1946, s. 102)
- *Opakování a zkoušky necht' jsou prováděny stále.* (Komenský, 1946, s. 104)
- *Aby si každý žák zvykal býti současně učitelem.* (Komenský, 1946, s. 106)

Didaktické *principy dobrovolnosti, příjemnosti a snadnosti* v souvislosti se *zásadami aktivity, názornosti, spojení teorie s praxí, příkladu a nápodoby* a filozofický požadavek *přirozenosti* dovedly Komenského při vytváření jeho vševědné pansofické teorie k myšlence *aplikace analogie formy hry* do výchovného procesu.

Podle Komenského by měla *škola být hrou* pouze v tom smyslu, že donucování, strach, nuda a nezájem by měly být vyhnány z učeben, zatímco to, co by mělo být vyučováno, by mělo být uvedeno jednoduchým a příjemným způsobem. Ve svém významném díle *Všeobecná porada o nápravě věcí lidských* nazývá J. A. Komenský moudré všestranné pedagogy, vyučující na všech stupních škol, *všeučiteli*. Všeučitel však, aby byl opravdu tím, čím se nazývá, musí vytknout své didaktice trojí cíl: *univerzálnost*, aby všichni se mohli učit všemu, *jednoduchost*, aby se mohli učit spolehlivě spolehlivými prostředky, *dobrovolnost*, aby se učili všemu lahodně a příjemně, takřka *hrou*, takže lze celému úkonu lidské výchovy dát jméno *Škola hrou*; čili – *trojako*, učit *všechny všemu všestranně*.

Teorie her přispívají k poznání hry jako víceúčelové činnosti, jež slouží k uspokojování řady různých potřeb dítěte a umožňuje jeho vývoj ve všech složkách: rozvíjí duševní procesy, rozvíjí motorické a psychomotorické schopnosti, navozuje nové sociální vztahy a motivy, obohacuje citové prožívání a reguluje vnitřní psychické napětí, podněcuje aktivitu, utváří cílevědomou zaměřenost dítěte, produkuje novou zkušenost.

Významným propagátorem myšlenky využít hry ve školním vyučování se stal český pedagog, teolog, filozof, sociální a náboženský myslitel, kněz a spisovatel *J. A. Komenský* prostřednictvím svého díla *Schola ludus*. Jeho přístup však spíše zdůrazňoval dítěti blízkou a přirozenou aktivitu jako *rámec pro učení*, využíval dramatizaci učební látky, která žáku zprostředkuje zážitek z poznávané aktivity, a tím podmíní její přesné a trvalé osvojení. (Maňák, 1997, s. 31)

Hru i způsoby uplatnění principů hry můžeme objevit ve všech didaktických spisech Komenského, tj. v *Informatoriu školy mateřské, Didaktice, Didaktice velké, Nejnovější metodě jazyků, Obecné poradě o nápravě věcí lidských*, zejména ve *Vševýchově*, ale rovněž v pracích potockých – *Pansofické škole, Pravidlech chování a Zákonech školy dobře spořádané* a v neposlední řadě i ve *Škole hrou*. Tento termín má několik významů a Komenský sám ho používá v různém kontextu a pracuje i s různým obsahem pojmu.

SCHOLA LUDUS

Pod názvem *Schola ludus* (1654) Komenský vydal svých *osm divadelních her*, které sám napsal pro školní divadelní představení v Blatném Potoce. Do češtiny byl tento soubor přeložen jako *Škola hrou* nebo *Škola na jevišti*. Pojmem *Schola ludus*, kdy *scholé* v řečtině znamená volný čas a *ludus* hru. Díky bohatosti jazyka je tak možné do názvu integrovat dvě myšlenky – školu prostřednictvím her a školu jako tvůrčí hru. Hra se tu tak stává označením pro dvě věci – jednak hru jakožto činnost, v jejímž druhém plánu je učení, jednak hru jako přístup ke světu. Za hru je zde považována svobodná tvůrčí činnost, odpovídající umění nebo vědecké práci. Cílem je přispět k tomu, aby se škola stala místem radosti, kde se děti cítí dobře, a která každému umožní rozvinout své schopnosti. (Houška, 1991, s. 6)

Důležitým faktorem, jenž spojuje Komenského pedagogiku s filozofií, je jeho pojetí *lidské přirozenosti*, vycházející z *křesťanských hodnot lidství, humanismu a pedagogického optimismu*. Škola se měla stát opravdovou *šťastnou dílnou lidskosti*, kde bude osobnost žáka rozvíjena a respektována, kde budou žáci pracovat spontánně, radostně, při vzájemné spolupráci, povzbuzování i soutěžení, jako je tomu při hře. Skutečná hra jako činnost neměla ve vyučování místo, avšak odpočinek a rekreace jí byly naplněny. Jediný typ hry, který Komenský ve škole akceptoval, bylo *školní divadlo* jako zvláštní forma hry, kdy se soustředil jen na vzdělávací dopad divadla.

K základním rysům člověka patří: rozum, řeč a jednání, svoboda a svobodná vůle, schopnost jazykové komunikace, tvořivost a aktivita. Komenský nejvíce klade důraz na aktivitu, činnost. Na základě svých zkušeností upozorňuje na dětskou touhu po činnosti, plynoucí z vývojové přirozenosti. Pohyb v lidském světě představuje myšlení a každou činnost, ať fyzickou, či mentální. Pohyb je principem vývoje. (Komenský, In Čapková, 1987, s. 120)

VELKÁ DIDAKTIKA

V 17. kapitole popisuje Komenský školní prostředí, které má být příjemným místem, vábícím oči uvnitř i vně. Uvnitř ať je škola světlá, čistá, ozdobená všude obrazy znamenitých mužů, zeměpisnými mapami a památkami historických událostí. *Venku pak budiž u školy nejen volné místo k procházkám a společným hrám, nýbrž i nějaká zahrada, do níž by byli časem pouštěni i naváděni těšit se pohledem na stromy, kvítí a byliny*. Pokud bude věc takto zařízena, děti budou chodit do školy s radostí. (Komenský, 1948, s. 116)

Dále popisuje Komenský způsob vyučování jako spojení příjemného s užitečným a poté se věnuje popisu přirozené metody. Věci jsou pro mládež lákavější, pokud jsou přednášeny dle věku jasně, obzvláště když se přimísí *někdy něco vtípného* a méně vážného, ale vždy příjemného. ... *má-li metoda sama vábit mysl, musí být jakousi dovedností oslazována; tj. aby všechny předměty vyučovací a sebevážnější byly přednášeny přátelsky a příjemně, totiž formou rozmluvy nebo závodění v hádankách a konečně v podobenstvích a v bajkách.* (Komenský, 1948, s. 116 – 117)

Ve svém spise *Velká didaktika* v rámci uplatnění zásady, aby se jedním rázem zvládla dvojí nebo trojí věc, Komenský uvádí: ... *aby vždy a všude bylo bráno zároveň, co je ve vzájemném vztahu. Například spojovat slova a věci, čtení a psaní, cvičení slova a rozumu, učení a vyučování, hru i vážnost* ... (Komenský, 1948, s. 150)

Dále Komenský vysvětluje metodu aplikace své myšlenky jako znamenitou výhodu, kdy hry, které jsou povoleny mládeži k zotavení, budou zařízeny tak, aby jim v životě předváděly vážné životní úkony a aby se tímto způsobem vytvářela jakási navyklost. Doporučuje příslušným nářadím napodobovat řemesla, hospodářské práce, občanskou činnost, vojenské zařízení, stavitelství a jiné. Přípravu k lékařství doporučuje provádět v polích a zahradách ukázkami jednotlivých druhů bylin, kdy budou žáci soutěžit, kdo jich zná více. Tímto způsobem chce probudit zájem o botaniku, pro větší motivaci jmenovat ty, kdo budou činit největší pokroky, *doktorem, licenciátem* nebo *kandidátem lékařství*. V ostatních cvičeních například při hře na vojáky může být určen *velitel, plukovníci, setníci a praporečníci*. V oboru občanské správy je možno ustavit *krále, ministry, kancléře, maršálka, tajemníky, vyslance* nebo také *konšele, radní, syndiky, advokáty*. Takové hříčky povedou k vážnému výsledku. (Komenský, 1948, s. 152)

ORBIS SENSUALIUM PICTUS – SVĚT V OBRAZECH

Orbis sensualium pictus je první obrázkovou učebnicí pro děti, která spojuje názorně jazykovou výuku latiny na základě mateřského jazyka s věcným, encyklopedickým poznáním. Titulní list nejstarších vydání bývá ozdoben známým Komenského signetem s rytinou přírodních úkazů a heslem *Omnia sponte fluant, absint violentia rebus - Vše nechť volně plyne, ať násilí je vzdáleno věcem.* V předmluvě autor doporučuje *názornost*, žáci mají nejen pozorovat obrázky, ale taktéž reálné věci kolem sebe a učit se je správně pojmenovávat, případně také nakreslit. Dále následuje tzv. *živá abeceda* (alphabetum vivum) s obrázky zvířat,

z nichž každé vydává nějaký zvuk – hlásku či slabiku. Popis světa je rozdělen na 150 krátkých kapitol dle starší učebnice *Dvěře jazyků - Janua*. (Kumpera, 1992, s. 279)

Komenský své představy o dětské hře ve *Světě v obrazech* promítá do rytiny *Dětské hry*. Všechny zde znázorněné hry jsou zaměřeny pohybově, dějí se v přírodě a jsou typicky chlapecké. Rovněž jsou zde zobrazeni chlapi s doprovodným textem: *Chlapci si hrají buď s hliněnými kuličkami, buď házejí koulí do kuželek, nebo prohánějí pálkou kuličku skrze kroužek, nebo bičem honí káču, také vyfukují z rourky a střílejí z luku, nebo chodí na chůdách anebo na houpačce se rozhánějí a houpají*. (Komenský, 1960, s. 364)

Kulturně historický pohled nás vede k zamyšlení, jaké typy her byly realizovány a jaké hračky užívány dětmi v 17. století. Řada dětských her, jež jsou zde znázorněny, se přenášela jako jedna z forem lidového vychovatelství z jedné generace dětí na druhou až do současnosti. Dílo je nadčasové zejména proto, že se v něm stává **Škola hrou**, spojenou se skutečným světem. Komenský zde přichází s přelomovým přístupem, který upřednostňuje názorné příklady oproti dosavadnímu pouhému mechanickému odříkávání teorie bez porozumění obsahu. Učebnice je doplněna množstvím poutavých ilustrací, je zaměřena na biologii, živou i neživou přírodu, teologii a člověka, dnes bychom hovořili o základech společenských věd. (Uhlířová, 2003)

Hry dle Komenského rozvíjejí různé stránky osobnosti člověka: fyziologické (zdraví, zdatnost), charakterové vlastnosti (poctivost, pravdomluvnost), aktivitu, pohotovost, bystrost, poznání, kritičnost, solidaritu, lidskost. Hra je činnost, jež nemá ve škole místo. Jakmile nastane čas učení, je třeba se vrátit do školy. (Komenský, 1960, s. 265) Přesvědčení, že hra je činnost oddechová, je zakotveno také v Komenského školním řádu. (Komenský, 1960) Hry předškolních dětí a dětí mladšího školního věku jsou charakteristické především tělesným pohybem více než duševní činností. Nesmí to být však na úkor zbožnosti, slušnosti a prospěchu v studiích moudrosti (Komenský, 1960, s. 277), ale spíše tomu pomáhat. K zakázaným hrám, mezi něž patří v křesťanském prostředí odsuzované hry hazardní (v kostky a karty), přiřazuje Komenský i zápas, šerm a plavání ve vodě jako *neužitečné nebo nebezpečné*. (Komenský, 1960, s. 265)

OBECNÁ PORADA O NÁPRAVĚ VĚCÍ LIDSKÝCH

Čtvrtá část Komenského *Obecné porady o nápravě věcí lidských*, nazvaná *Pampaedie – Vše výchova*, pojednává v 7. kapitole o *Všeučitelství* o nutnosti ... *změnit školské robotárny*

v hřišti. (Komenský, 1966, s. 316) Toho lze dosáhnout v souladu s přirozeným vývojem, přiměřeností požadavků k věkovým kategoriím žáků. *Každá škola se může stát všestranným hřištěm* (Komenský, 1966, s. 317) a poskytovat zábavnou formou praktické možnosti situačního či dramatického procvičování nejrůznějších rolí, včetně rozmanitých profesí. Takovým způsobem je možné postupně vzbuzovat zájem o budoucí povolání.

Komenský apeluje na všestrannou výchovu i vzdělávání, vycházející z přirozených potřeb. Podává návod, jakým způsobem k tomu vytvářet podmínky: *Bude-li se vše provádět hrami a závoděním přiměřeně věku, ve škole chlapectví, jinošství, mládí ... Tak, jak jsme rozvedli Dveře jazyků na osm divadelních her – tak bude možno všechno ostatní, ba i celou vševědu, převést v divadelní výstupy k přímému názoru a k vlastnímu provádění po všech školách a třídách...* (Komenský, 1966, s. 320)

Poté Komenský vybízí k zamyšlení, kolik člověk dokáže, závodí-li s cizí zdatností, nebo pokud se pouští sám do věci předem dobře rozvážené. V souznění s *přírodou*, nechybí-li vůle, lze s použitím *správného nástroje* a zdravými smysly vykonat nekonečné množství prací a cest. *Vzývat múzy* znamená probouzet k životu božské dary, které jsou uloženy v nás, a toho dosáhneme povzbuzováním paměti a podněcováním tvůrčí síly. (Komenský, 1966, s. 320)

NEJNOVĚJŠÍ METODA JAZYKŮ

V 25. kapitole nacházíme definici hry: *Hra je cvičení (ducha nebo těla) určené pro více jedinců, závodících vzájemně o nějakou hmotnou nebo čestnou odměnu. Vyznačuje se tím, že obsahuje sedm požadavků, jež způsobí, že hra je hrou, to je duševním potěšením.* (Komenský, 1964, s. 340) Komenský dále uvádí jednotlivé znaky hry:

Pohyb

Komenský klade pohyb v definici hry na první místo, neboť jej spojuje s přirozenou potřebou činnosti. Pohyb nereprezentuje jen fyzickou polohu, ale i pohyb duševní – myšlení. Vše, co má člověk vykonávat a získávat, musí vznikat na základě jeho vlastní činnosti, tedy pohybu. Činnost je motivována nápodobou viděného. Proto musí být ve škole vytvořen prostor pro dětskou aktivitu.

Vlastní rozhodnutí

Tento požadavek klade důraz na vlastní vůli a svobodu volby. Žádné dítě si nehraje z donucení; a pokud ano, vymizí potěšení. Jestliže si přejeme potěšení při hře, potěšení z pohybu, z činnosti, potěšení z myšlení a učení, potom je třeba splnit podmínku, aby se toto vše dělo na základě svobodné vůle, nikoli z donucení. Kdokoli do školy přijde, ať přijde ze svobodného rozhodnutí, tak jako ke hře, a cokoli zde dělá, ať dělá svobodně jako při hře. (Komenský, 1964, s. 340)

Družnost

Třetím znakem je potřeba společenství, bez něhož by hra ztrácela možnost sdílení radosti. Abychom ve škole vytvořili přirozenou situaci, je nutno vycházet z potřeby vykonávat činnost v kooperaci s druhými, být přítomen společné činnosti a sám se podílet na tvorbě školního společenství. Učitelé a žáci jako společní tvůrci školního *dramatu*, což podle Komenského znamená, aby se vše odehrávalo za přítomnosti všech v duchu přátelského soutěžení. (Komenský, In Uhlířová, 2003)

Závodění

Požadavek závodění rozšiřuje požadavek družnosti. Závodění chápe Komenský jako situaci, v níž je možno porovnávat své výsledky s výsledky dalších účastníků hry. Znamená to učit se objektivně posoudit a zhodnotit svůj vlastní výkon. Tento princip vede k rozvoji sebehodnocení, sebe-ocenění, ale i schopnosti přijmout vítězství i porážku.

Řád

Komenského sklon k systematičnosti se projevuje požadavkem řádu (pravidla), pečlivého dodržování zásad hry. Pravidla zdůrazňují dané jednotné podmínky pro všechny zúčastněné, ale za předpokladu kázně při dodržování určených pravidel. Řád poskytuje obecné vymezení v systému školní práce, tj. pravidelnost střídání práce (učení) a odpočinku (hry).

Lehkost v provozování hry

Snadnost zpočátku pramení z důrazu na expozici příkladů a možnosti napodobování, aniž by si dítě muselo osvojit obecné principy pro fungování exponovaných jevů (pravidel). Snadnost znamená všestrannou přiměřenost nároků vývojevým možnostem dítěte a žáka.

Příjemný cíl

Příjemný cíl reprezentuje a vysvětluje motivaci, smysluplnost hry jako činnosti, jejíž cíl spočívá jen v ní samotné, jako činnosti, která má vést k odpočinku, relaxaci, duševní regeneraci. Proto se má v rozvrhu dne pravidelně střídát pracovní, tj. učební zátěž žáka a odpočinek – hra. Hra má umožnit odreagování, a tím obnovení duševních sil k další soustředěné a systematické výukové činnosti. (Uhlířová, 2015)

INFORMATORIUM ŠKOLY MATEŘSKÉ

V VII. kapitole, nazvané *Jakým způsobem dívky v rozumnosti cvičeny mají?*, se Komenský zamýšlí nad přínosným vlivem vrstevníků a vývoj dítěte. *To o rozumném díte v rozumnosti cvičení: tohoto doložím, že ve všem tom ať chůvy a rodičové nemálo dětem prospěti mohou, více však jejich vrstevníci, spoluděti: buď že sobě co povídají, aneb spolu hrají.* (Komenský, 2007, s. 55)

Komenský zdůvodňuje význam komunikace mezi vrstevníky, upozorňuje na podobnost věku, která působí na podobnost povah a myšlení. *Není mezi nimi žádného panování, nucení, bázně, lekání, ale rovnost, láska, odevřenost, svobodné na všechno, co přijde, dotazování i odpovídání... Protož nepochybuj žádný, že dítě dítěti více vtip zaostřiti a nabrousiti můž než kdo jiný.* (Komenský, 2007, s. 56)

Proto Komenský velmi doporučuje nejen dovolovat, ale zamýšlet a organizovat záměrně společné hraní dětí ze sousedství, avšak s dohledem rodičů: *A za tou příčinou dětem s dětmi se shledávání i po ulicích spolu hrání a běhání, byť každodenní bylo, nercili dovolováno, ale i obmyšlino býti má: toliko šetríc, aby se zlé tovaryšstvo nepřiměšovalo: nebo tu by větší škoda než užitek byla. Čemuž rozumní rodičové, cítili by u sousedů jakou takovou nekázanou chásku, snadně vstříc jíti a smole té dotýkati se zbrániti mohou.* (Komenský, 2007, s. 56)

V kapitole *Jak v činech a pracech cvičeny mají býti dívky?* upozorňuje autor na neposednou dětskou mladou krev, která stále musí hledat nějakou činnost. Nabádá rodiče, aby prostřednictvím **hry** vzbudili v dítěti zájem o určitou činnost. Dětem je třeba poskytovat dostatek podnětů a možností ke hraní, aby v nich byla pěstována aktivita, a motivace, ukazovat jim příkladem, jak se s předměty správně při práci zachází: *... nechť jsou mravenečkové vždycky se okolo něčeho čmýrající, nosící, vláčící, skládající, překládající: toliko aby rozumně dělali, což dělají, pomáhati jim a ukazovati všeho mustr, by pak titěrky byly (jakož v jiném jich cvičiti nejprv nelze), neliknovati se pohrání s nimi.* (Komenský, 2007, s. 57)

Kdykoli děti u jiných něco vidí, pokoušejí se dělat totéž. Komenský nabádá, aby jim to rodiče a vychovatelé dopřáli, avšak jelikož některé věci jsou příliš nebezpečné, je třeba pro hru dětem předměty přizpůsobit, aby s nimi mohly tvůrčím způsobem zacházet. *Sumou, s čímkoli neškodným děti hrátí chtějí, pomáhati jim raději nežli překážeti náleží.* (Komenský, 2007, s. 58)

3.2 Sociální aspekty v díle J. A. Komenského

Návrhy Komenského jsou inspirací náboženskou a sekulární, liberální a konzervativní. Poskytují ujištění, že všechno lidstvo má schopnost myslet a žít mimo hranice. (Taylor, 2014, s. 190) ¹¹

Jedním z hlavních zdrojů Komenského koncepce a životní filozofie je princip bytostné *nesamosvojnosti*, vyjadřující způsob lidské existence, která není zaměřena do sebe, ale naopak směřována ven – k druhému a druhým v transcendentním slova smyslu. Komenský posuzoval samosvojnost jako *hříšnou*, do sebe zaměřenou tendenci, která porušuje řád stvoření, a kterou je nutno překonávat. Jeho edukačně-emendačním cílem je tedy vzdělávání a výchova - *educatio* v pravém slova smyslu, tj. *vyvádění – ze všeho, co postrádá řád*, ze tmy a stínu na světlo. Účelem této nelehké cesty je humanizace a pozitivní pohyb člověka k přesahu sebe sama. Člověk se učí jednat, rozhodovat a zodpovídat nejen s ohledem na sebe samotného, je veden k poznání, že v řádu bytí je součástí všeobjímajícího universa, který jej bytostně přesahuje. Odtud Komenského tolik uznávaný *univerzalismus* či holismus, jenž je charakterizován velmi významnými *sociálně-etickými důsledky*, souvisejícími s kvalitou *života společnosti*. Kultivaci či nápravu lidskosti Komenský totiž nezamýšlí pouze ve smyslu individuálním, ale celostním či globálním, jak naznačuje předpona *pan*, kterou ve vrcholném stadiu svého díla spojoval s každým lidským úsilím. Komenskému neleží na srdci pouhá dílčí jsoucná, ale celé bytí. V jeho koncepci tedy nelze hovořit jen o zlidštění jednotlivce, ale o *nápravě věcí lidských*, poněvadž ví, že blaho jedince nemůže být dosaženo bez blaha celku, jak naznačuje jeho slavný výrok: *Všichni na jednom jevišti velikého světa stojíme, a cokoliv se tu koná, všech se týče.* V *Kšaftu umírající matky, Jednoty bratrské*, který je reakcí na podepsání vestfálských dohod v roce 1648, své politické úsilí promítá do myšlenky o nezničitelnosti

---

¹¹ *Comenius 's proposals are an inspiration to the religious and the secular, the liberal and the conservative. They provide reassurance that all humankind has the ability to think and live beyond borders.* (Taylor, 2014, s. 190)

hodnot, kdy vítězství je jen v rukou **spravedlnosti**, ve znamení myšlenky **všelidské**. Tímto krédem je motivováno celé úsilí Komenského, jež směřuje k zajištění světa výchovou k **humanitní solidaritě**. V tom také spočívá obecný a světový význam díla Komenského: *Věčným vývojem k napravování v míru a pokoji k štěstí člověčenstva. Dostal se tak – jak praví Herder, k jádru problému. Svět není a nebude v pořádku, pokud nebude řízen rozumnou ušlechtilostí, jež ctí člověka a dbá jen o možnost obecného prospěchu.* (Stránský, 1948, s. 186)

Na rozdíl od moderního pojetí si Komenský nemyslí, že by vědění samo o sobě vedlo k mravnosti. Je tomu přesně naopak. Právě proto, že vědění není s to garantovat, že s ním bude nakládáno mravně, je třeba jej doprovázet **mravním vzděláním**. Jestliže se tak neděje, je to proti lidské přirozenosti, je to *nešťastné trháni*, neboť člověku je dáno nejen *být znalým věcí*, ale též své znalosti dobře užívat. Člověk, který tak nečiní, není skutečně vzdělán, může být učený, ale bez mravnosti je *zbytečným břemenem země*, dokonce *neštěstím* – sobě i druhým, neboť čím více vědění, tím hůře, je-li zneužito ke zlému. Proto Komenský míní, že lidskost učená, ale nemravná, kráčí *dozadu* spíše než *kupředu*, tedy degeneruje. Naproti tomu jeho **dílna lidskosti** vědomě usiluje o regeneraci, tj. o znovuzrození všech dimenzí lidskosti – rozumových, charakterových i duchovních, tj. vědění, mravů a zbožnosti. (Hábl, 2010)

Humanismus Komenského se projevoval především jeho vírou v člověka, jeho rozum, dobrou vůli, jeho moudrost. Komenský jako laskavý učitel chtěl probouzet v dítěti jeho dobré vlastnosti a schopnosti, všem poskytnout dobrodiní ve formě vzdělání, které má naplnit dětský svět radostí, zajímavou činností a hrou, aby škola byla tak přitažlivá jako hřiště. Komenský byl reformátorem celé **společnosti**, toužil vytvořit lepší spravedlivější svět, svět bez válek, bez hladu, bez strachu, společnost moudrých národů, aby nikdo nikomu neublížoval a nikoho nezotročoval, svět lásky, v jehož čele by stál Kristus a v němž by se nikdo nemusel ničeho obávat. (Uher, 1990, s. 80-81)

Komeniolog **Jan Kumpera** vyjadřuje velkou úctu ke Komenského všestrannému **sociálnímu přínosu** lidstvu slovy: *Jako historik vidím v Komenském především reformátora, jehož cílem byla svobodná, vzdělaná a mravně jednající lidská bytost, protože i já v souladu s tímto velmistrem ducha skromně věřím, že jen prostřednictvím výchovy a vzdělání jednotlivce se lze pokusit o všenápravu lidstva v mírovém, snášenlivém a demokratickém duchu.* (Kumpera, 1992, s. 5)

Stránský zdůrazňuje činorodost jako nejlepší cestu českého člověka, jemuž zároveň klade na srdce, aby si byl vždy vědom potřeby nezměrné síly, jež pomáhala Komenskému překonávat

bídu současnosti, a nutnost uvědomit si, že myšlenky, jimiž si chce zajistit místo na slunci, musí být nezbytně myšlenkami *všelidskými*. (Stránský, 1948, s. 14)

3.3 Význam pansofismu a nápravy pro sociální pedagogiku a filozofii výchovy

Komenského díla pansofická nabývají charakteru všenápravného. Optimismus, jímž se tyto práce vyznačují, zejména díky pojetí vědění jakožto světla, se postupně změnil v přesvědčení, že společnost lze napravit, uvést do ideálních poměrů pomocí osvěty a vzdělání ve všech potřebných věcech pro všechny lidi bez jakýchkoliv omezení. Vzdělání představuje cestu k poznání pravdy, což znamená základní předpoklad pro život v míru. Pokud všichni lidé dospějí k pravdě, zmizí příčiny veškerých sporů jak mezi jednotlivými lidmi ve všech oblastech jejich činnosti, tak mezi církvemi a národy. K tomu ovšem musí *pansofie* vyložit všechno takovými postupy a s takovou přesvědčivostí, že nebude možno přijmout žádné námitky. Pro Komenského v době zjitřené válečnými nepokoji byla vize mírového uspořádání společnosti v rámci celého světa velkou výzvou; a ačkoliv se jeho pansofické ideály dosud zdají být nereálným cílem, vynaložil velké úsilí, aby přesvědčil sebe i své okolí o tom, že splnění takového úkolu je možné a nutné.

Komenského pansofické myšlenky byly v jeho těžké době vedeny ústřední potřebou všeobecného procitnutí, touhou po nalezení směru cesty ze tmy a stínu za *světlem poznání*, poskytujícím všestranné možnosti vědění a vzdělání všem. Člověk v současné době pokročilých technologií své vědomosti využívá paradoxně v jistém smyslu sebezničujícím způsobem. *Obecná porada o nápravě věcí lidských* k dosažení ideální společnosti se dnes mnohým může jevit ve svých požadavcích nereálná až utopická. Otázka zní: Jak je možné, že po čtyřech stech let zůstávají myšlenky a mnohé výzvy k nápravě, obsažené v tomto díle, i dnes stále aktuální a podle mínění některých jejich naplnění nereálné? Domníváme se, že odpověď na to, proč jsou myšlenky všeobecné nápravy často odsuzovány jako utopické, se nachází v neustálém sklonu mnohých posuzovat tuto tematiku navyklým stroze mechanistickým způsobem, v rámci okamžité spotřeby, preferování individualismu, směřujícího k postupné ztrátě společenské soudržnosti, sociálního citění, schopnosti empatického myšlení a vcítění se do potřeb druhých. Uvažování pouze v individualistických materiálních intencích modu *mít* je pro budoucnost lidstva nebezpečné a sebedestruktivní. *Komenský* však do svých myšlenek promítal své srdce, spontánní sociální citění a lásku k člověku, zájem a naléhavou potřebu

pomoci svému národu, společnosti, celému světu. Jeho koncepce vytváření charakteru člověka vychází z antických myšlenek, zdůrazňujících všechny lidské ctnosti jako základní kameny **mravní výchovy**, která má zásadní význam pro celoživotní výchovu a všestranné vzdělávání člověka, zároveň je zásadním předpokladem formování kvalitních sociálních vztahů ve všech oblastech lidského působení.

To, co chybí v současných pokročilých metodologických postupech, je rozměr transcendence, zaručující lidskost, tj. opravdovou obrodu a realizaci lidství. Komenského výchovně vzdělávací systém právě tento chybějící element obsahuje. V dnešní době bude mít transcendence lidskosti nejspíše jinou podobu než v době Komenského, avšak bez ní je pedagogická humanizace jen těžko uskutečnitelná. Proto spíše než radikální substituci moderní pedagogiky je zapotřebí vytvářet kritickou a konstruktivní komplementaci z těch zdrojů, které se osvědčily jako funkční a nadčasové. Komenského život i dílo takovým zdrojem jsou. (Hábl, 2010, s. 5 – 15)

Pedagogické uplatňování pansofie představuje v díle Komenského řešení vztahů filozofie a výchovně vzdělávací teorie a praxe. Komenský užívá od 30. let pojmu **omnio** – všestranně, veskrze, zahrnující komplexnost přístupu při poznávání a posuzování skutečnosti. Tento přístup znamená sjednocování cílů, obsahu a způsobu vzdělávání a výchovy v jejich obecnosti i speciálnosti, směřuje k sjednocování teorie a praxe, upozorňuje na nezbytnost, aby pedagogická metafyzika obsahovala rovněž důsledky pro praxi. Přínos těchto vazeb nalezneme v Komenském propracovaném jazykovém vzdělávání ve středních školách; jeho snaha o dosažení integrity věcných a jazykových aspektů motivovala Komenského k vytvoření filozoficko-metodologického základu pro studium vůbec. (Čapková, 1977, s. 35)

Ústředním postulátem Komenského filozofie a jeho **filozofie člověka** se stává představa jeho *kacířských* předchůdců, že člověk se musí znovu a lépe dopracovat na úroveň lidské dokonalosti, kterou před věky ztratil, jelikož propadl zlu a špatnosti. V 17. století rozpracoval Komenský tento model způsobem, který neměl obdoby. Ačkoliv je jeho vlast stále více deptána a také on sám prochází složitými životními situacemi, projektuje svou grandiózní nadčasovou koncepci, do které vkládá svou neutuchající víru v budoucnost lidstva. Komenský mimořádným způsobem ztvárnil stálou bytostnou potřebu člověka vytvářet a obnovovat ideál svého rozvoje jako **společenské bytosti**, která utváří životní podmínky, přetváří společnost proto, aby se v této společnosti mohla plně realizovat. Jedině tehdy, pokud si uvědomíme tento stěžejní a nejhlubší smysl Komenského díla, můžeme vytvořit správné východisko pro celkové jeho zhodnocení, a

to nejen v českém, ale i v *celosvětovém významu*. (Kratochvíl, 1979, s. 255) Jedině *světovost české otázky*, na níž Komenský tolik pracoval, mohla být cestou k úspěchu, proto se tolik dával světu. Jeho výchovné i organizační sny již z velké části lidstvo převzalo a uskutečnilo, v mnohém si však teprve hledá cestu. (Stránský, 1948, s. 13)

*Nadejde, Komenský, čas, kdy
zástupy šlechetných budou ctít,
cos vykonal, ctít budou i sen
Tvých nadějí.*

(G. W. Leibniz v básni k úmrtí
Komenského)

4 PLÁN VÝZKUMU - VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE

Výzkumný problém naší práce spočívá v hledání odpovědi na výzkumnou otázku, zda existují v díle Komenského prvky sociální pedagogiky, filozofie výchovy a didaktiky. Odpovědi budeme hledat v dílech *Labyrint světa a ráj srdce*, *Velká didaktika*, *Cesta světla a Obecná porada o nápravě věcí lidských* realizací kvalitativního i kvantitativního výzkumu, pomocí metody *obsahové analýzy* těchto děl.

Druhou část šetření bude představovat náš *kvantitativní výzkum*, který bude mít za cíl zjišťovat *technikou dotazníkového šetření* zájem o dílo Komenského mezi vysokoškolskými studenty filozofie FF Univerzity v Pardubicích, FF MU Brno a studenty sociální pedagogiky FHS UTB Zlín. Jako předloha nás inspiroval výzkum *Jak se čte J. A. K.?*, realizovaný *Dr. Richardem Macků* a *Prof. Ivo Jiráskem* mezi studenty a akademiky v Praze a Českých Budějovicích, publikovaný 15. 12. 2014 v 15. čísle časopisu *Gymnasion* (2014). Získali jsme tedy validní výzkumný a evaluační nástroj a zajímavý podnět k realizaci stejného výzkumu i pro následné srovnání výsledků a celkové vyhodnocení.

Třetí část našeho výzkumu bude zaměřena na kladení otázek komeniologům a následnou analýzu odpovědí s prvky tzv. *Delfské metody*. Název je odvozen ze starořecké věštírny v Delfách. Jedná se o metodu skupinového hledání řešení (podobně jako brainstorming, synektika, panelová diskuse) zjišťováním názorů skupiny expertů. Nejčastěji se používá při anticipování (předvídaní) dalšího vývoje v určité oblasti a k perspektivním odhadům. (Palán, 2010) Naše šetření se soustředí na rozbor odpovědí 5 odborníků, získaných v jednom kole. Analýzou přínosu Komenského pro rozvoj sociální pedagogiky se rovněž zabývali *Jiří Semrád* a *Milan Škrabal* ve svém příspěvku *Odkaz Komenského sociální pedagogice*. (Semrád, Škrabal, In: Chocholová, Pánková, Steiner, 2009, s. 177 – 186)

Hlavním smyslem práce je ukázat, že je stále znovu nezbytné se zamýšlet nad těmi nejvhodnějšími vzdělávacími obsahy, metodami a cíli, a výzkumem doložit význam soustavného empirického zkoumání aktuálních potřeb společnosti. *Dalším posláním práce je přesvědčit čtenáře o nutnosti spolupráce mezi sociální pedagogikou a filozofií výchovy, o významu hledání smyslu bytí, společenských ideálů a pravých mravních etických hodnot.* Cestu k pravdivému poznání věcí, ke skutečným duchovním hodnotám, správným sociálním postojům, spravedlivým demokratickým principům společenského soužití je třeba neustále

hledat. *Dílo Komenského je pro filozofy výchovy i sociální pedagogy stále aktuální výzvou a inspirací, která poskytuje odpovědi na mnohé důležité otázky.*

Dalším *záměrem* monografie je v závěru analýzy rovněž získat přehled o vývoji způsobu myšlení Komenského, který byl ovlivněn jeho osobními prožitky, politickým děním a významnými filozofickými směry i osobnostmi, se kterými přicházel v průběhu svého života do kontaktu a které jej v jeho tvorbě motivovaly a inspirovaly. Všechny tyto faktory postupně přispívaly v jednotlivých životních obdobích Komenského proměnlivým dopadem na obsah jeho konkrétních děl.

1) *Hlavní cíl výzkumu*

Na základě kvalitativní obsahové analýzy částí Komenského děl v nich nalézt a popsat jednotlivé prvky sociální pedagogiky, filozofie výchovy a didaktiky.

2) *Dílčí cíle*

- a) na základě kvantitativní obsahové analýzy provést *kvantifikaci prvků jednotlivých kategorií*
- b) provést *komparaci rozdílů kvantity* výskytu prvků jednotlivých kategorií v jednotlivých dílech
- c) vytvořit *paradigmatický model* nejfrekventovanějších kategorií v díle Komenského
- d) vypracovat *kvalitativní komparativní zprávu* o důvodech a souvislostech výskytu určitých prvků v Komenského díle
- e) provést komparaci a interpretaci výsledků kvantitativního výzkumu *Jak se čtou díla J. A. Komenského* mezi vysokoškolskými studenty filozofie a sociální pedagogiky
- f) na základě výsledků výzkumu s uplatněním některých principů *Delfské metody* posoudit možnosti rozšíření výzkumu, využití určitých prvků sociální pedagogiky, filozofie výchovy a didaktiky *a možnosti jejich vhodné další aplikace v praxi*

Výzkumný problém můžeme charakterizovat následující otázkou:

Existují v dílech J. A. Komenského prvky sociální pedagogiky, filozofie výchovy a didaktiky, které mají význam pro sociální pedagogiku a filozofii výchovy?

Existují tři druhy formální metodologie analýzy psaných textů. Jsou to obsahová analýza, *Glasser-Straussova* metoda konstantního srovnávání (*The Glasser-Strauss constant*

comparative method) a hermeneutická interpretace textu. Každá z těchto metodologií slouží k jinému účelu. Nejobvyklejší z nich je formální obsahová analýza, což je technika měření, která umožňuje testování teoreticky podložených hypotéz. *Glaser-Strausova metoda* je určena k tomu, aby se z psaných textů teorie vytvořila nebo vyvodila. *Hermeneutická interpretace* textu umožňuje hlubinné porozumění významu dokumentu zásadní důležitosti. *Formální obsahová analýza* - obsahová analýza, jak ji vyvinul **Bernard Berelson** ve čtyřicátých letech (Berelson, 1952), byla původně určena k analýze obsahu masmédií. Od té doby se však její využití rozšířilo i do společenských věd a do humanitních oborů. (Holsti, 1969)

Zvolili jsme kvalitativní výzkum pomocí *metody formální obsahové analýzy* ve formě kritičtějšího přístupu jako výkladu významu a smyslu vybraných děl, interpretace. Nebude účelem tedy pouze zkoumat obsah ve smyslu zprostředkovaných informací, ale pokusíme se výzkumem analyzovat způsob Komenského myšlení, jeho filozofická východiska, souvislosti s jeho osobními životními situacemi, historickým děním, což se odráželo v jeho tvorbě, promítnuté do jednotlivých konkrétních děl, a to, co se týče jejich obsahu a celkového ladění. Uplatníme rovněž vlastní názory, své vnímání textu v souvislostech a zachycení kontextu sdělení. Naše práce s textem je kontinuálně interpretativní a naším cílem je text správně vyložit.

4.1 VÝZKUMNÁ METODA

Pro rozbor částí textů díla Komenského jsme zvolili metodu **Obsahové analýzy dokumentů**. *Obsahová analýza* patří do pozitivistického modelu empirického výzkumu. Jako všechny výzkumné nástroje, v této tradici předpokládá existenci logicky vytvořené teorie ve tvaru obecných tvrzení a odvozených hypotéz. Tyto hypotézy jsou výroky o vztahu mezi proměnnými. Technika obsahové analýzy umožňuje měření těchto proměnných v psaném textu. Psaný text je v obsahové analýze považován za totéž, co přináší výzkumné šetření, neboť text jsou vlastně data, jež umožňují měření proměnných, které jsou pro daný výzkum zásadní. Cílem obsahové analýzy je extrakce proměnných z textu v měřitelné podobě. (Kronick, In Sociologický časopis, XXXIII, 1/1997)

Druhou část výzkumu, kvantitativní, uskutečníme pomocí *metody dotazníku*. K distribuci zvolíme možnost osobního předání dotazníků studentům před přednáškou a obratem po vyplnění jejich zpětné soustředění. Abychom zjistili rozdíly v motivaci k četbě, mezi rozsahem a zaměřením četby u studentů daných studijních oborů, stanovíme si pro příslušné výzkumné

otázky nulovou a alternativní hypotézu. Následné testování provedeme statistickou metodou *Dobré shody Chí kvadrát*, jelikož zkoumáme *nominální* proměnné.

Ve třetí části výzkumu budeme *klást otázky koleniologům* s uplatněním některých principů *Delfské metody*, expertní, prognostické metody skupinového hledání řešení. Zpravidla se do ní zapojují skupiny odborníků, kteří vytvářejí odhady a prognózy nezávisle na sobě, přičemž výstupy posléze shrnuje prostředník. Ty pak distribuuje pro další kola. Používají se *standardizované dotazníky*, posílané i elektronickou poštou. Postup se opakuje tak dlouho, dokud nedojde k přibližné shodě účastníků. (Wikipedia, 2015) Naším současným možným praktické realizace je dostupný výzkum, modifikovaný prostřednictvím kladení otázek odborníkům v jednom kole s následnou analýzou odpovědí.

4.2 VÝZKUMNÝ VZOREK

Výběrový soubor první části výzkumu Obsahovou analýzou tvoří následující texty děl Jana Amose Komenského:

KOMENSKÝ, JAN AMOS, 1958. *Labyrint světa a ráj srdce*. Praha. Melantrich. s. 138 – 146. Kap. XLII., XLIII, XLIV. (9 stran)

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1948. *Didaktika velká*. Brno: Komenium, s. 245 – 252. Kap. XXXIII. *O prostředcích, jež jsou nutné, aby se začalo s prováděním této všeobecné metody*. (8 stran)

KOMENSKÝ, JAN AMOS, 1961. *Cesta světla*. Praha: SPN, s. 133 – 143. Kap. XXI. *Sedm potřeb k uskutečnění věci tak žádoucích*. (11 stran)

KOMENSKÝ, JAN AMOS, 1992. *Obecná porada o nápravě věcí lidských. 1. díl. Panegersia*. Praha: Svoboda, s. 51 – 66. *Pozdrav učeným, zbožným a vznešeným mužům, Světlům Evropy!* ISBN 80-205-0225-4. (16 stran)

Z těchto děl jsme podrobili *kvalitativní i kvantitativní obsahové analýze – Formální obsahová analýza* - celkem 6 vybraných částí, ze čtyř děl, sestávajících celkem ze 44 stran.

Výběrový soubor pro 2. část výzkumu *Jak se čte J.A.K.?* tvoří studenti Sociální pedagogiky UTB Zlín (116 studentů) a studenti Filozofie Univerzity Pardubice a Masarykovy Univerzity Brno (61 studentů), kteří byli pro náš výzkumný cíl osloveni záměrně. Jedná se tedy o *Záměrný výběr*, představující *Výběr průměrných jednotek*.

Výběrový soubor pro 3. část výzkumu tvoří **5 odborníků v oblasti komeniologie**, kteří reagovali dobrovolně na naši výzvu k účasti ve výzkumu. Jedná se o **kvalitativní výzkum** technikou kladení otevřených otázek expertům mailovou poštou s prvky **Delfské metody**.

4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY

VO 1: Jak se liší četnosti výskytu jednotlivých subkategorií v dílech *Labyrint světa a ráj srdce*, *Velká didaktika*, *Cesta světla* a *díla Obecná porada o nápravě věcí lidských*?

1H0: *Frekvence jednotlivých subkategorií vybraných děl J. A. Komenského je stejná.*

1HA: *Frekvence jednotlivých subkategorií vybraných děl J. A. Komenského je různá.*

VO 2: Jaká je celková četnost výskytu jednotlivých kategorií ve vybraných dílech J. A. Komenského?

2H0: *Frekvence jednotlivých kategorií témat vybraných děl J. A. Komenského je stejná.*

2HA: *Frekvence jednotlivých kategorií témat vybraných děl J. A. Komenského je různá.*

VO3: Vyskytují se sociální, filozofické a didaktické prvky v díle Komenského?

VO4: Jaká je motivace vysokoškolských studentů k četbě děl J. A. Komenského?

4H0: *Motivace četby děl Komenského je u studentů Sociální pedagogiky a u studentů Filozofie stejná.*

4HA: *Motivace četby děl Komenského je u studentů Sociální pedagogiky a u studentů Filozofie různá.*

VO5: Jak se liší intenzita četby Komenského děl studentů oborů Sociální pedagogika a Filozofie?

5H01: *Rozsah četby Komenského celých děl je u studentů Filozofie a Sociální pedagogiky stejný.*

5HA1: *Rozsah četby Komenského celých děl je u studentů Filozofie a Sociální pedagogiky různý.*

5H02: *Rozsah četby částí děl Komenského u studentů Sociální pedagogiky a Filozofie je stejný.*

5HA2: *Rozsah četby částí děl Komenského u studentů Sociální pedagogiky a Filozofie je rozdílný.*

VO6: *Jaké existují možnosti využití myšlenek J. A. Komenského?*

4.4 POPIS POSTUPU VÝZKUMU

Výzkum je rozdělen do třech částí, které, ač mají odlišné dílčí cíle, směřují ke stejnému hlavnímu cíli. Všechny části výzkumu budou v závěru vyhodnoceny v souvislosti s řešením našeho ústředního výzkumného problému, jenž spočívá v hledání odpovědi na výzkumnou otázku: ***Jaký je význam J. A. Komenského pro rozvoj sociální pedagogiky a filozofie výchovy?***

Začneme obsahovou analýzou částí děl Komenského, abychom zde hledali důležité prvky pro rozvoj sociální pedagogiky a filozofie výchovy, poté se vydáme zkoumat význam Komenského děl z hlediska zájmu o jejich četbu u vysokoškolských studentů oborů Sociální pedagogika a Filozofie. Provedeme výzkum motivace a rozsahu četby děl Komenského u studentů Filozofie Univerzity Pardubice, MU Brno a u studentů Sociální pedagogiky UTB Zlín. Tyto výsledky srovnáme se závěry podobného výzkumného šetření, realizovaného ***Dr. Macků*** a ***Prof. Jiráskem*** v roce 2014. Na závěr se soustředíme na výzkum mezi významnými osobnostmi v oblasti komeniologie. Kladením stejných otázek, směřujících k více odborníkům, se budeme snažit nalézt odpovědi na naši ***6. výzkumnou otázku***, na současné využití a budoucí možný přínos díla J. A. Komenského pro rozvoj naší společnosti.

Nejprve jsme vybrali 4 díla, z každého jsme zvolili určitou významnou část, kterou jsme následně podrobili dle daných pravidel obsahové analýze. V Přílohách jsou uvedeny konkrétní části děl s barevným rozlišením oblastí jednotlivých kódů. Postupně jsme analyzovali části čtyř děl. Úkolem bylo zjistit, zda se nacházejí v díle Komenského obsahově významné prvky ***sociální, filozofické a didaktické***. Základním předpokladem kvalitně provedené obsahové analýzy pro získání nezkrácené výpovědní hodnoty je vhodně směřovaná volba ***kódovacích jednotek výběru*** (sampling units), tedy vhodné kapitoly díla. Zvolili jsme textové části, které v sobě obsahují základní charakteristické prvky díla, a postupně barevně zaznamenávali ***analytické jednotky (kódy)***. Důležitým základním krokem bylo hluboké pročitání těchto textů, přičemž jsme si nejvíce všimli oblastí, jež se zde nejčastěji vyskytují, abychom z nich postupně vytvářeli ***subkategorie*** a ***axiálním kódováním*** je pak spojovali do obsahově zastřešujících ***kategorií***. Současně jsme v textu pozorně a systematicky vybírali ***kódovací analytické jednotky*** (recording units), ***slovní spojení***, jež jsou nosným obsahem sdělení, zároveň také významná pro

sociální pedagogiku a filozofii výchovy. Toto *otevřené kódování* je podchyceno v programu Excel v Kódovacích knihách jednotlivých textů (ukázka v Příloze P VI).

5 OBSAHOVÁ ANALÝZA ČÁSTÍ DĚL A INTERPRETACE DAT

Je zapotřebí prohloubit badatelskou pozornost v nejednom směru. Jde o zkoumání díla Komenského z hlediska nových objevů jeho spisů, ke kterým stále dochází, jednak je nutné z hlediska nové doby objektivně ukázat, které myšlenky promlouvají aktuálně k dnešku, v čem může být jeho dílo motivací k zamyšlení pro naši současnou teorii a praxi. Každé období promítalo v tomto zájmu vlastní ideové a sociální priority. Domníváme se, že je nezbytné posuzovat Komenského dílo se zřetelem k době, v níž vzniklo, podchytit jeho genezi a zákonitosti jeho utváření, a pochopit, proč některé myšlenky byly žádoucí jen pro určitou historickou epochu, nebo i kvalitativně spoluutvářely vznik nového stupně společenského vývoje. Komenského názory didaktické mají filozofický základ, proto je třeba je chápat v jednotě s ostatními složkami, jelikož jsou součástí mnohostranně zaměřeného díla. Komenský promlouval nejen ke své době, ale i k budoucnosti. Historie ohlasu na jeho dílo obsahuje tedy i fakt, jak bylo hodnoceno, zároveň zde však nalézáme výzvu zabývat se výzkumem toho, co lze realizovat v současnosti. (Čapková, 1977, s. 3)

5.1 LABYRINT SVĚTA A RÁJ SRDCE

Komenského dílo *Labyrint světa a ráj srdce* vzniklo v době největšího zoufalství, ve 20. letech 17. století. Zde teprve až: *Když poutník odhodí růžové brýle mámení a vidí marnost všech světských snažení, osvobozuje se od jejich pout, a paradoxně se otevírá něčemu jako naději, která může vyvstat, když lidé prohlédají klam světa.* (Kohák, 1993, s. 96) Tehdy jsou lidé schopni zaslechnout tichý hlas, který je volá z labyrintu světa do ráje srdce. *Patočka* vidí paralelu v *Komenského* popisu marnosti všeho světského, všeho zbytečného životního zaneprázdnění s *Heideggerovou* analýzou *Sein und Zeit*. Závěr vyvozují oba autoři taktéž stejný: až když lidé rozpoznají marnost, nicotnost světa – *Heidegger* hovoří o *Sein zum Tode*, mohou zaslechnout hlas, který je povolává k *transcendenci*.

BLIŽŠÍ CHARAKTERISTIKA DÍLA

Komenského *Labyrint světa a ráj srdce* je alegorické dílo, ve kterém je svět zobrazen jako veliké město se šesti kruhovými ulicemi, v nichž žijí hlavní stavy jeho doby. Město má pouze dvě brány – Zrození a Smrti, jimiž musí projít každý obyvatel. Za městem je hrad bohyně štěstí Fortuny a uprostřed na pahorku hrad královny světa Moudrosti. Přichází sem poutník, sám Komenský, aby poznal zdejší život a vybral si pro sebe nejvhodnější zaměstnání. Hned za

vstupní branou se k němu připojí dva služebníci královny Moudrosti, Všudybud Všeživ a Mámení. Na krk mu připevní ohlávku a nasadí mu zkreslující brýle mámení a poradí mu, aby si ve městě všechno prohlédl, ale nic nekritizoval. Poutník si však brýle posune tak, aby viděl správně. Procházejí spolu ulicemi města a poutník vidí, že v něm vládne veliký zmatek. Lidé bez cíle pobíhají z místa na místo, pořád někam spěchají a chodí přitom v maskách, aby skryli své názory a masky si vyměňují podle své potřeby. Když si poutník prohlédne všechny ulice, žádné zaměstnání se mu nelíbí a žádné si nevybere. Potom jej vedou průvodci do hradu Fortuny po strmé cestě, po níž mnozí nedojdou. Hrad má několik poschodí, v nichž jsou lidé ubytováni podle stupně dosaženého štěstí. Poutník však vidí, že bohatství ani moc skutečným štěstím není, vidí totiž, že bohatství jsou vlastně těžké okovy, které spoutávají na ruku i na nohu. Bohatí zde žijí v neustálém strachu o svůj majetek a v závisti vůči těm, kteří mají zlata ještě více.

Vrcholem zklamání je návštěva hradu královny světa Moudrosti, která pod pokryteckou maskou skrývá vychytralost, krutost a touhu po moci. Druhá část **Ráj** začíná útekem zdrceného poutníka z tohoto zkaženého města. V bezvýhodné temnotě zoufalství se zjevuje poutníkovi Kristus, který mu ukazuje pravou bezpečnost a pokoj, spočívající ve splnutí s Bohem, jako ztělesněním nejvyšší pravdy, moudrosti a spravedlnosti.

*Sebera tedy, jak jsem mohl, myšlení svá, uzavíraje oči, uši, ústa, chřípě a všechny zevnitřní průduchy, vstoupil jsem vnitř do srdce svého: a aj, bylo tam tma. Ale když se, očima mhouraje, trochu poohlédnu, spatřím skrovničké, skulinami se vpouštějící světlo, a uhlédám navrchu klenutí svého toho pokojíčka okno jakési veliké, okrouhlé, sklené, ale zašpiněné a zamazané čímsi tak hrubě, že žádného skrze ně světla nešlo. Takž při tmavém tom skrovném světle sem tam se ohlédaje, uzřím po stěnách obrázky jakési, pěkného někdy díla, jakž se zdálo, než barev zašlých a s utínanými neb ulamovanými oudy. K nimž blíže přistoupě, znamenám nápisy: **Opatrnost, Pokora, Spravedlnost, Čistota, Středmost** etc. (Komenský, 1663, s. 136)*

V díle se objevují společné prvky **sociální pedagogiky** a **filozofie výchovy**, spočívající v hledání smyslu života a opravdových hodnot, které vedou k jeho naplnění, člověk nemůže být spokojen a šťasten, pokud se neztotožní se způsobem života společnosti, ve které žije, jejími morálními a **mravními prioritami**. Společnost by tudíž měla vytvářet takové **sociální prostředí** a **podmínky**, které budou motivovat jednotlivce k tvořivému, činnému a smysluplnému životu. Hlavní myšlenka **Komenského** spočívá v nespokojenosti hlavního hrdiny, autora, se způsobem života společnosti, jenž je založen jen na materiálních statcích a na každodenních rutinních úkonech, sloužících pouze k pohodlnému životu, ale nemajících hlubší smysl a postrádajících

skutečné hodnoty, na degradaci společenských vztahů, jelikož již vymizelo a chybí zde vzájemné sdílení opravdových společných hodnot, morálního konsensu. Lidská mysl je vedena už jen rozmařilostí a neskromností, hlavním cílem a motivem k přemýšlení je pro člověka jen honba za dalšími výdobytky, které ještě nevlastní a které by mu zajistily co nejpohodlnější život. A nejdůležitější otázka k přemýšlení pro člověka zní: *Co ještě nemám, co musím vymyslet, abych ještě měl, aby se mi žilo co nejpohodlněji?*

Poutník v díle Komenského ve svém srdci - pokoji, kam vstoupil jako do útočiště před zlým světem, se teprve rozhlíží a zjišťuje, že okna v jeho pokoji – srdci, jsou časem velmi zašpiněná, až jsou neprůhledná tak, že tam neproniká **žádné světlo**. Pokud se jednotlivci nepozastaví, nezačnou sami ve svém srdci cítit, že něco není v pořádku a neumožní přístup světla, které je dovede k poznání věci a ke skutečným hodnotám, nemůže jejich svět spravedlivě fungovat a lidé nikdy nenajdou pravé štěstí.

Zde se objevují výrazné prvky **filozofie výchovy**. S **nápravou – sebevýchovou** je třeba začít u sebe. To symbolizuje nutnost častěji se pozastavit a přemýšlet nad podstatou, smyslem a cílem žití, nad ideály, aby pro samý každodenní shon nezapomněl člověk být člověkem a *uklízet v tomto svém pokoji, častěji umývat okna, aby byl tento pokoj prozářen světlem*, aby bylo vidět na obrázky s nápisy **Opatrnost, Pokora, Spravedlnost, Čistota, Strídmost**, jelikož nahromaděné bohatství neopravňuje člověka k tomu, aby se povyšoval nad druhé a zapomínal na základní lidské a mezilidské morální hodnoty. Komenský zde zdůrazňuje velký význam **mravní výchovy**.

Motivace a cíl k dalšímu životu totiž chybí, pokud není člověk přesvědčen o **smyslu svého života**. Tento pravý smysl není v hmotných požitcích a shromažďování bohatství, každý člověk najde své naplnění, spokojenost a skutečné štěstí pouze tehdy, bude-li **sdílet s ostatními pravé hodnoty**, pramenící ze spokojeného **žití ve společnosti**, z hlavních principů **bytí pro druhé**, jelikož největší smysl a životní uspokojení nalezne člověk, bude-li **součástí spravedlivé společnosti**, kterou tvoří lidé, žijící dle základních **mravních principů a etických hodnot**. Pokud lidé nebudou pečovat o pravé hodnoty, nebudou pravidelně včas nahlížet do svých srdcí, jestliže nepřehodnotí ve svém nitru včas své skutečné priority, nebudou ve své podstatě opravdovými, nebudou nikdy úplně spokojeni a budou pak pociťovat velkou prázdnotu a **pocit marnosti**. Zde spočívá stěžejní **sociální myšlenka** díla, vyjádřená již v samotném názvu. Mravní čistota a lidství každého jednotlivce ovlivňují ve všech oblastech zásadním způsobem společenské dění;

jestliže začnou lidé jednat podle svého *srdce*, promítne se jejich konání do šťastnějšího života celé společnosti.

FREKVENČNÍ ANALÝZA

Z díla *Labyrint světa a ráj srdce* jsme obsahové analýze podrobili celkem 3 kapitoly: *Vnitřních křesťanů světlo*, *Svoboda Bohu oddaných srdcí*, *Řád vnitřních křesťanů*. (Komenský, 1958, s. 138 - 146)

Při postupném důkladném čtení textu jsme v souladu s řešením našeho výzkumného problému hledali vhodné *subkategorie* a jejich nadřazené *kategorie*, jež by významově nejlépe vystihovaly podstatu nejčastějších obsahů slovních spojení – *analytických kódovacích jednotek*. Po sečtení kódovacích jednotek v jednotlivých subkategoriích jsme je v *Tabulce 2* seřadili dle četnosti od nejfrekventovanější po nejméně se vyskytující.

Nadřazené kategorie	Subkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Věra v Boha	Zbožnost	66	7,39
	Pokora	30	3,35
	Naděje	7	0,78
	Spása	4	0,45
Pansofismus	Jednota	72	8,06
	Pojetí pravdy	34	3,81
	Dobro	4	0,45
	Prevence	21	2,35
	Všestrannost	126	14,11
Náprava	Hledání	16	1,79
	Rozvoj	28	3,14
	Ctnosti	14	1,57
	Neřesti	82	9,18
	Vzdělání	54	6,05
Sociální potřeby	Pomoc	24	2,69
	Sociální komunikace	73	8,17
	Humanismus	70	7,84
	Blaho	31	3,47
	Společnost	70	7,84
	Činorodost	67	7,50
Celkem		893	100 %

Tabulka 1: Četnosti výskytu jednotlivých subkategorií v díle Labyrint světa a ráj srdce, kapitoly: Vnitřních křesťanů světlo, Svoboda Bohu oddaných srdcí, Řád vnitřních křesťanů. (Zdroj: Vlastní výzkum podle Komenský, 1958, s. 138 - 146)

Subkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Všestrannost	126	14,11
Neřesti	82	9,18
Sociální komunikace	73	8,17
Jednota	72	8,06
Humanismus	70	7,84
Společnost	70	7,84
Činorodost	67	7,50
Zbožnost	66	7,39
Vzdělání	54	6,05
Pojetí pravdy	34	3,81
Blaho	31	3,47
Pokora	30	3,35
Rozvoj	28	3,14
Pomoc	24	2,69
Prevence	21	2,35
Hledání	16	1,79
Ctnosti	14	1,57
Naděje	7	0,78
Spása	4	0,45
Dobro	4	0,45
Celkem	893	100 %

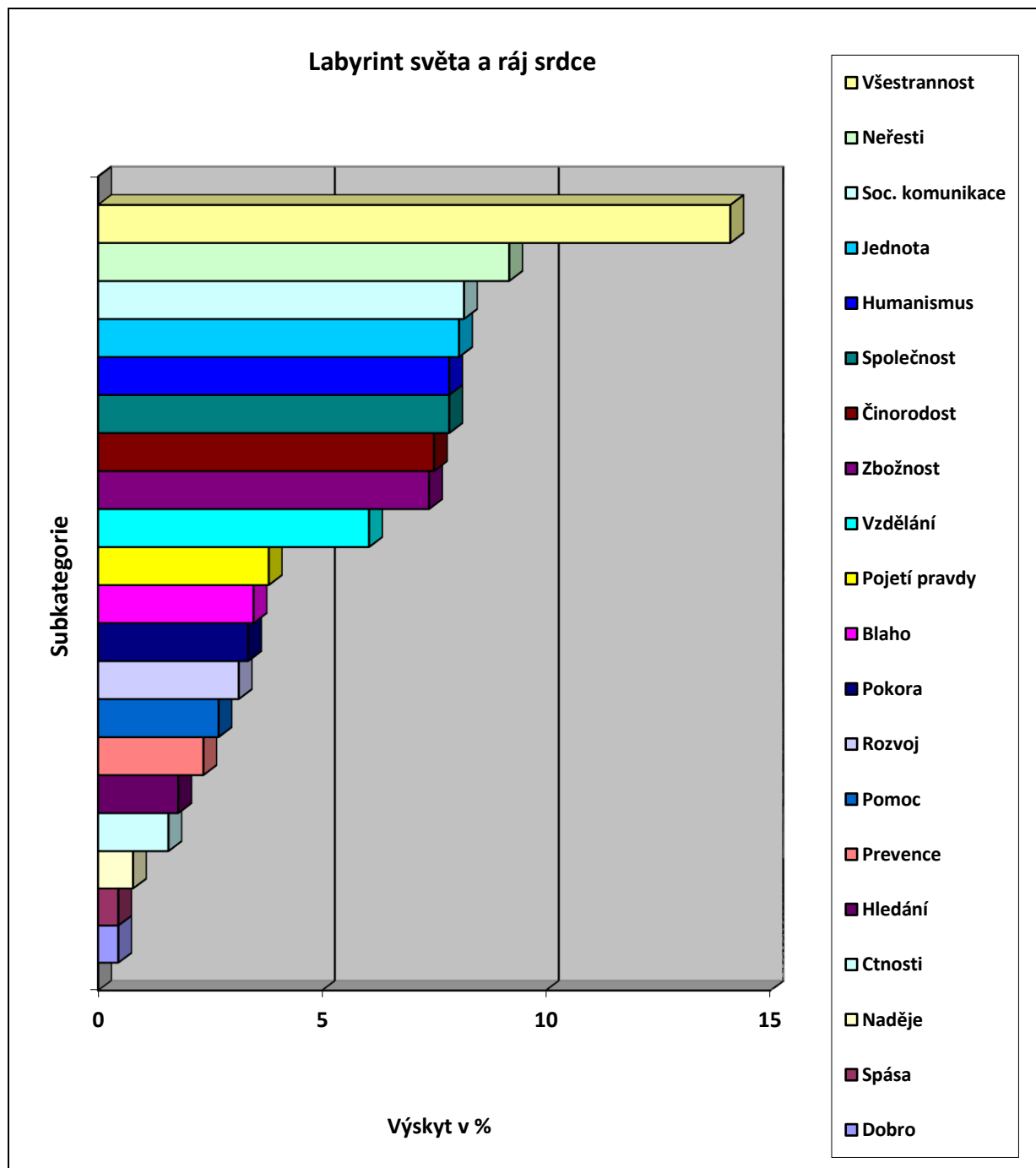
Tabulka 2: Sestupné řazení četností jednotlivých subkategorií v díle Labyrint světa a ráj srdce, kapitoly: Vnitřních křesťanů světlo, Svoboda Bohu oddaných srdcí, Řád vnitřních křesťanů. (Zdroj: Vlastní výzkum podle Komenský, 1958, s. 138 - 146)

KVALITATIVNÍ ANALÝZA

Viděl sem všecky skutky, kteréž se dějí pod sluncem, a aj, všecko jest marnost a trápení ducha. (Komenský, 1958, s. 7)

Labyrint pro svou myšlenkovou hloubku, dokonalý jazyk, způsob, jak vyjadřuje osud českého člověka, patří k nejoblíbenějším a nejčtenějším dílům Komenského. Dílo vzniklo v roce 1623, v době, kdy následky pobělohorské katastrofy krutě doléhaly na náš národ. Města a vesnice byly zdevastovány, lidé bloudili bez přístřeší, umírali hladem. Vítěz si přivlastnil majetky i zděděné náboženství. Tento tragický úděl vlasti byl u Komenského spojen s jeho osobním osudem. Jeho domov shořel, byla zničena knihovna i některé započaté práce, jeho manželka i děti zemřely na následky moru. Všechny jistoty i naděje se rozplynuly; Bůh, jemuž bratři sloužili, dopustil, aby zvítězili nepřátelé, Komenskému hrozí vyhnání z vlasti. Při psaní Labyrintu mu pomáhala četba a podněty *Jana Valentina Andreae*, do svého ztvárnění vkládá vlastní myšlenkové pohnutky a styl, silně zasažený osobní a národní bolestí, jež je v díle

promítána do všeobecné kritiky společnosti, pocitů nedůvěry a marnosti. Je zde vyjádřena myšlenka, že za národní neštěstí nese vinu nespravedlivý společenský řád, humanistické prvky soucitu s ubohými i odsouzení rozmařilosti bohatých. Základní polohou spisu je alegorie, jež pro Komenského představovala prostředek k obraznému pojetí světa a lidí v něm, prostředek smyslově konkrétního nazírání na současnou životní praxi. Pomocí uměleckého obrazu znázorňuje filozofickou koncepci. Když spatří poutník řád světa bez brýlí mámení, je zklamán, odhaluje zlořády všech společenských stavů, jak je kdysi odhalovali husitští kazatelé, a stejným způsobem je odmítá. Necítí se však oprávněn měnit svět, přeje si uniknout z něj do ráje srdce.

Graf č. 1: Frekvence výskytu jednotlivých subkategorií v díle *Labyrint světa a ráj srdce*. Otevřené kódování. (Vlastní výzkum podle Komenský, 1958, s. 138 - 146)

Podstata *Labyrintu* spočívá v protikladu. Na jedné straně zobrazuje poznání a život člověka, jenž za hlavní pravidlo pravdy považuje věci tohoto světa; na druhé straně popisuje život toho, kdo se vrací do svého nitra, aby zde našel pána světa a dějin. Zkreslený pohled na svět je vyjádřen brýlemi mámení, správný názor člověka, jež se vrací do svého srdce, brýlemi pravdy, jimiž je možno prohlédnout tajemství veškerenstva, odhalit jednotu v mnohém a rozporném.

Děj se odvíjí celým okruhem lidských povolání a zaměstnání, z čehož je jasně zjevná encyklopedická myšlenka. Alegorické dílo, psané v duchu satirické tendence 16. století, bylo ovlivněno *Andreaem*. Svět je labyrint, kde nic není tím, zač se vydává, nic nemá svůj řád, vše je pouze klam, nelze se zde vyznat, je to bludiště. Je prolno mnoha kontrasty života. Výsledkem je zjištění, že pro člověka není ve světě nikde bezpečí a spásy, ani činnosti a povolání, které by jej mohly naplnit a uspokojit. Odtud je zřejmý bezútěšný dojem Labyrintu, jenž připomíná vliv mystických traktátů *Franckeových* a *Weigelových*. Zatímco *Andreaeho* satira zůstává v negaci, ponechávajíc svět sobě samému, přináší *Komenský* ve svém *Labyrintu* také pozitivní stránku v jednotě se záparem; připojuje myšlenku od téhož autora z díla *Civis Christianus*, kde zobrazuje kontrast k bludišti vlastním domovem člověka duchovního. Komenský zde zápasí se svou osobní problematikou. V díle jsou zjevné počátky snahy po racionálním pochopení světa – rodící se ideje jeho *Pansofie*. Podstata tkví v nadšení poutníka hledat poznání, v touze proniknout až k samému jádru, snaze vše prohlédnout a ke všemu zaujmout stanovisko. Obraz labyrintu byl často užíván k znázornění přechodu od feudalismu k buržoasnímu řádu, spojenému s nesváry náboženských sekt, užívá jej i *Bacon Verulámský*, symbolizuje celoživotní snažení, překonávání zmatků, hledání správných cest. Cílem pansofického a všenápravného úsilí je hledání východu ze všech bludišť, v nichž lidstvo tápe: ze zmatků náboženských, filozofických, politických válek, sociální nespravedlnosti a mnoha lidských útrap. V této těžké době je únik do svého srdce jen dočasným řešením. Všechny hluboké společenské, politické, církevní i filozofické rozpory se Komenskému jeví jako zmatené, avšak neztrácí sílu k hledání a víru v nalezení východisek. Po celý svůj další život hledá Komenský východ z labyrintu v nápravě světa, která bude prospěšná celému lidstvu. (Popelová, 1958, In Komenský, 1958, s. 183)

5.2 CESTA SVĚTLA – VIA LUCIS

Ve výjimečném filozofickém spisu *Cesta světla* (1641) se poprvé objevují formulace o potřebě vyučování všech všemu, o knihách a školách pro všechny lidi, o umělém jazyku, který by všichni znali a snadno se tak dorozumívali a o obecném sboru učenců, kteří by řešili celosvětové problémy. I když toto dílo bylo uveřejněno až r. 1668, kdy politická situace i její filozofická nadstavba byly už zcela odlišné, můžeme je bez rozpaků zařadit mezi ty práce, které připravovaly nástup osvícenství. (Patočka, 2003, s. 464 – 468)

Podstatu cesty světla - cesty k poznání a porozumění - pak **Komenský** vysvětluje analogicky jako **Platón** ve svém **Podobenství jeskyně** na přirozeném jevu fyzikálních zákonitostí světla a stínu: *Jestliže se něco odvrací od světla, zahaluje se tím samo do stínu... Tak i rozum odvrácený od věcí k sobě samému plodí si stíny přízraků místo pravého poznání věcí. Vůle však odvrácená od boha, svého pravého světla, ať se příjemně zaměstnává čímkoli, je sama sobě příčinou, že považuje stíny za věci.* (Komenský, 1961, s. 69)

Jeden z nejvýznamnějších a právem nejobdivovanějších spisů Komenského byl napsán v době jeho pobytu v Londýně. Zde poprvé předložil Komenský své návrhy na všenápravu lidstva, již předtím nastíněné v jeho **Brevissima delineatio** a později rozšířené v **Consultatio**. Proto je Patočkou označována jako **Konzultace v kostce**. Hlavním impulsem k pozdějšímu vydání díla byl až vznik Královské učené společnosti v Londýně (**Royal Society**, založené roku 1662). Komenský Společnosti svou knihu věnoval a poslal jí čtyři výtisky, se společně svými anglickými přáteli, tzv. **komeniány** je dnes považován za předchůdce **Royal Society**. V **Předmluvě**, napsané 1. 4.1668, uvádí autor připomínky svého předchozího pansofického a všenápravného úsilí a vítá proto činnost učené společnosti, varuje před jednostrannou mechanistickou a matematickou zaměřeností.

BLIŽŠÍ CHARAKTERISTIKA DÍLA

Významné poslání díla o 22 kapitolách předznamenává již jeho obsáhlý podtitul **Cesta světla, tj. Uvážlivá rozprava, kterak by se mohlo intelektuální světlo ducha, Moudrost, před soumrakem světa už konečně šťastně rozptýlit do mysli všech lidí a národů.**

Přes mravní deformaci světa, nevědomost, zmatky i války se lze povznést jedině pomocí všeprostupujícího a odhalujícího **světla moudrosti**. Lidé jako prostředníci a pomocníci boží musí po něm pátrat a rozvíjet cestou k nápravě **vzdělání, církev i politické dění**, čímž se budou připravovat k nástupu spravedlivého a dokonalého věku, **Kristova království**. K takovému všestrannému osvícení je předurčena **pansofie** (vševěda čili všemoudrost), jež bude využívat všech nových vynálezů a objevů, včetně mořeplavby a knihtisku. K výměně potřebných informací mezi národy bude nezbytné vytvořit také světový jazyk, který bude všestrannější než latina. Na celosvětové reformě se budou dle Komenského podílet učenci všech národů, jejichž činnost bude koordinovat a řídit **Kollegium světla (Collegium Lucis)** se sídlem v Londýně.

V tomto díle Komenský výrazným způsobem rozvinul **Baconovy** úvahy o lidském pokroku prostřednictvím vědeckého rozvoje. (Kumpera, 1992, s. 310) Mimořádně pozoruhodná je

rovněž Komenského vize míru na celém světě: *Spasení lidstva přijde s veřejným pokojem a mírem až každý bude pokojně žít na svém místě. Moc pravdy vyzbrojena světlem poznání jest nepřekonatelná, a přijde s ním čas, že národové rozkují meče své, radlice a oštěpy své v srpy a dřevce v motyky a nepozdvihne se již národ proti národu a nebudou se více učit v boji...* (Komenský, 1641, In Kumpera, 1992, s. 310) Ze snahy o jednotu lidského vědění tak vyrostla snaha o mezinárodní organizaci lidstva, aspoň o jistý způsob prvotní organizace v oblasti duchovní. (Hendrich, 1950, s. 379)

FREKVENČNÍ ANALÝZA

Nadřazené kategorie	Subkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Víra v Boha	Zbožnost	87	9,47
	Pokora	3	0,33
	Naděje	26	2,83
	Spása	7	0,76
Pansofismus	Jednota	74	8,06
	Pojetí pravdy	43	4,68
	Dobro	14	1,53
	Prevence	21	2,29
Náprava	Všestrannost	69	7,52
	Hledání	16	1,74
	Rozvoj	90	9,80
	Ctnosti	29	3,16
	Neřesti	21	2,29
Sociální potřeby	Vzdělání	134	14,60
	Pomoc	34	3,70
	Sociální komunikace	19	2,07
	Humanismus	35	3,81
	Blaho	12	1,31
	Společnost	61	6,64
Celkem		918	100 %

Tabulka 3: Četnosti výskytu jednotlivých subkategorií v díle *Cesta světla*, v kapitole *Sedm potřeb k uskutečnění věci tak žádoucích*. (Zdroj: Vlastní výzkum podle Komenského, 1961, s. 133 - 143)

Subkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vzdělání	134	14,60
Činorodost	123	13,40
Rozvoj	90	9,80
Zbožnost	87	9,47
Jednota	74	8,06
Všestrannost	69	7,52
Společnost	61	6,64
Pojetí pravdy	43	4,68
Humanismus	35	3,81
Pomoc	34	3,70
Ctnosti	29	3,16
Naděje	26	2,83
Neřešiti	21	2,29
Prevence	21	2,29
Sociální komunikace	19	2,07
Hledání	16	1,74
Dobro	14	1,53
Blaho	12	1,31
Spása	7	0,77
Pokora	3	0,33
Celkem	918	100 %

Tabulka 4: Sestupné řazení četnosti výskytu jednotlivých subkategorií v díle *Cesta světla*, v kapitole *Sedm potřeb k uskutečnění věcí tak žádoucích*. (Zdroj: Vlastní výzkum podle Komenský, 1961, s. 133 - 143)

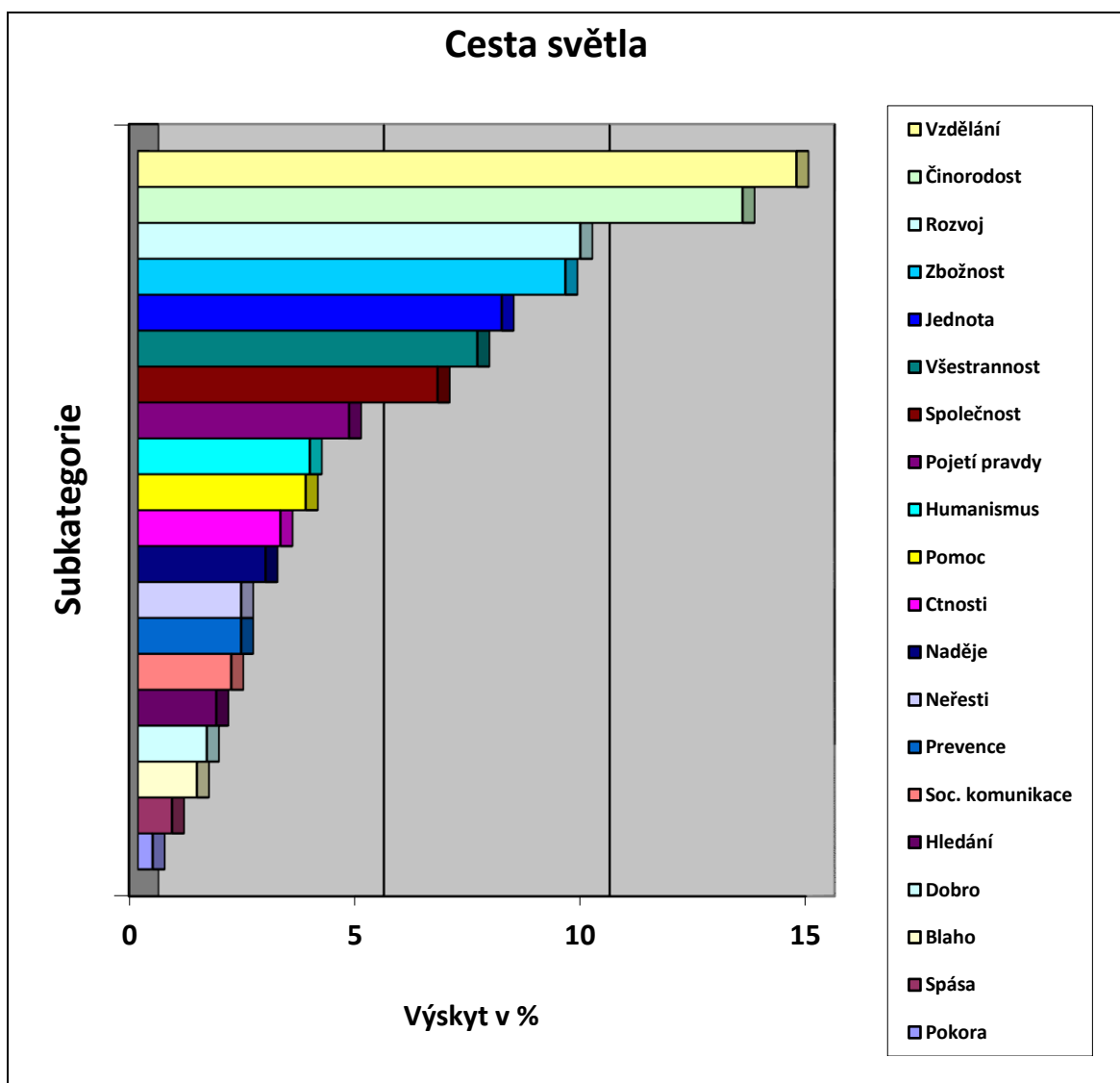
Při postupném čtení textu byly vybírány analytické kódové jednotky a následně řazeny do **20 subkategorií**, jež významově vycházejí ze **4 nadřazených kategorií**. **Graf č. 2** ukazuje výsledný výskyt **subkategorií**. Ty jsou určeny pro všechna analyzovaná díla záměrně totožné, jelikož máme v úmyslu sledovat rozdíly ve frekvenci jejich výskytu v jednotlivých dílech.

KVALITATIVNÍ ANALÝZA

Od anglického pobytu se činnost Komenského ubírá novým směrem, orientovaným na všeobecnou společenskou reformu. *Cesta světla* je obrazný výraz pro myšlenku všeobecného pokroku, pro kterou v této době ještě odborný výraz neexistoval. Komenský zde navazuje na své předchozí myšlenky mezinárodní organizace vědění, vyučování a šíření vzdělanosti světem. Zabývá se úvahami o užitku a nápravě, chresi pansofie a didaktiky. (Patočka, 2003, s. 469 - 470) Tento fakt je zjevně promítnut na základě provedené frekvenční analýzy v **Grafu č. 2**, znázorňujícím jako první tři nejčetnější obsahové subkategorie tohoto díla: **Vzdělání, Činorodost, Rozvoj**.

Podnětem pro nový Komenského přístup byl kontakt s optimistickým společenským prostředím v Anglii, které bylo naplněno očekáváním změny společenských poměrů. Tento spis (1641 – 1642) znamenal počátek nové epochy v Komenského tvorbě, a to zejména v obsahové

rovině. Rovněž literární motiv *Cesta světla* je obsahově nový. V předchozích dílech byly dominantní zcela jiné obrazy, z oblasti organické, řemeslné, případně obraz zrcadla. Představy slunce a světla a některé filozofické motivy vystupují více do popředí a mají ovládající roli. Cíl vzdělávání neviděl Komenský ve shromažďování informací, ale v cestě k lidskosti. Vzdělání je významné nejen pro přítomnost, ale i pro budoucnost společnosti. Jeho smyslem by měla být moudrost, spojená s porozuměním zákonitostem přírody, ale rovněž s ovládnutím svých vlastních schopností. Formování člověka prostřednictvím vzdělání pak směřuje k nastolení přirozené podstaty lidství, jež by vedlo k harmonii a správnému pojetí vztahů mezi blahem jednotlivce a blahem všech. Sociální přínos má Komenského úvaha o tom, že vychovateli se mají stát nejen rodiče a učitelé, ale rovněž představitelé všech institucí a stavů, kteří mají klíčový význam ve společnosti.

Graf č. 2: Frekvence výskytu jednotlivých subkategorií v *Cestě světla*. Otevřené kódování.
(Vlastní výzkum podle Komenský, 1961, s. 133 - 143)

5.3 VELKÁ DIDAKTIKA

Naší Didaktiky začátkem i koncem budiž: hledati a nalézati způsob, podle něhož by vyučující učili méně, ti však, kdo se učí, naučili se více; podle něhož by školy měly méně shonu, nechuti a marné práce, avšak více klidu, potěšení a pevného výsledku; obec křesťanská méně temnot, zmatku a nesvárů, více světla, řádu, míru a pokoje. (Komenský, 1948, s. 16)

Nejvýznamnějším rukopisem, který Komenský odvážel z vlasti do polského exilu, byla jeho *Didaktika*, jež byla rozpracována v severovýchodních Čechách v Bílé Třemešné a Horní Branné. Český text ukončil Komenský v roce 1630 v Lešně, kde jej v roce 1633 přeložil do latiny, vyšel však až v roce 1657 v Amsterdamu, jako první svazek jeho *Opera didactica omnia*. Český rukopis Didaktiky našel po více než dvou stech letech od jejího ukončení **J. E. Purkyně**. (Janák, 1991, s. 169)

BLIŽŠÍ CHARAKTERISTIKA DÍLA

Komenský ve svém díle *Velká didaktika* vyjádřil svou reakci na kruté rozhodnutí Ferdinanda II. vyhnat z Čech všechny nekatolické duchovní a majitele statků, kteří se s ním neztotožňovali ve víře. Obdivuhodnost díla spočívá v geniálním propojení křesťanské filozofie s praktickou didaktikou, tehdy chápanou jako pedagogická činnost. Dílo vychází ze znalostí situace a pedagogické praxe, dokončené v exilu v Lešně, kde při svém působení v tamější škole poznal školskou problematiku.

Již v úvodu Komenský rozděluje školu na 4 stupně – mateřskou, obecnou, latinskou a akademickou. Obsahem vyučování mají být závažné věci, mravní výchova má probíhat zároveň se vzděláváním k moudrosti, zdůrazňuje umírněnost, statečnost a spravedlnost. Ke zbožnosti lze dospět přemýšlením, modlitbou a přemáháním pokušení. Komenský zde uvádí **Pittakův** výrok: *Poznej sám sebe* ve významu *Poznej Boha*. Zdůrazňuje, že Bůh ustanovil člověka jako účastníka věčnosti, soustředil v něm vše, co mají ostatní tvorové, ale jen on je vrcholem tvůrčí Boží síly, což mají především vědět ti, kterým bylo svěřeno vzdělávat jiné.

Druhá kapitola hovoří o hlavním cíli člověka na zemi, jenž tkví v přípravě na život posmrtný; mezitímco na zemi prožívá člověk **trojí** život – rostlinný, živočišný a rozumový čili duchovní, není možné nalézt žádný konec tužeb ani snah. Dokazuje nekonečné možnosti cílů

člověka Šalamounovým výrokem *Nenasytí se oko hleděním, aniž se naplní ucho slyšením*. Dále poukazuje na *trojí* obydlí člověka: v lůně matčině, na zemi a na nebi, přičemž třetí z nich je svrchovaným naplněním předchozích a nekonečné. Komenský analyzuje *tři stupně přípravy k věčnosti*. Jde o sebepoznání, ovládnutí a směřování k Bohu, které vychází z Genesis, že člověk je vyvýšen nad ostatní tvory a určen k vládě všemu tvorstvu za účelem představovat dokonalost svého původního pravzoru, přiblížit se k obrazu Božímu, protože v tom tkví odlišnost člověka od ostatních tvorů, přičemž zdraví, krása, bohatství, dlouhověkost a životní úspěchy patří také jako přídavek k lidským vlastnostem. Jedině vzděláváním, rozvíjením ctností a zbožnosti se člověk může přiblížit ke svému cíli. Komenský zkoumá základy vzdělání a mravů. Dle *Seneky* a *Vivese* je člověk schopen poznání věcí; a lidská moudrost společně s pobožností se přibližuje k moudrosti boží, k jejímuž obrazu lidstvo bylo stvořeno. Mysl člověka je nekonečná, jeho tělo je však omezeno. Člověk představuje dle filozofů *mikrokosmos*. Jeho duše je obdařena smysly, přičemž je mu dána touha po poznání a vědění a rovněž činnost, což vyjadřuje Komenský citátem Seneky: *Vštipeny jsou nám zárodky všech umění a Bůh učitel vyvádí z úkrytu nadání*. Lidskou přirozenost přirovnává k oku či k zrcadlu, mozek přijímá vjemy zřetelně, souladu se dosáhne mravností. Jakmile se soulad naruší, jen stěží jej lze získat zpět. Kořeny zbožnosti existují v principu, že člověk je obrazem Božím, milost Boží se nemá omezovat, jelikož kdo miluje Boha, nejvíce si váží moudrosti.

Od 6. kapitoly jsou analyzovány otázky vzdělávání, což je podtrženo tvrzením: *Má-li se člověk stát člověkem, musí se vzdělat*. Edukace je tvořena vzděláním, modlitbou, učením a dobrými skutky. Vzdělání, vedoucí k lidskosti, je docíleno prací a schopností dosáhnout vyššího cíle. *Bez vzdělání se člověk stává zvířetem*. Pokud se mysl nebude zaměstnávat potřebnými věcmi, bude se zaměstnávat neúčinnými, vzdělání je třeba všem, bohatým i chudým, zejména vladařům, aby panovali moudře. Komenský věnuje pozornost otázce, proč má být vychovávána mládež pospolu, k čemuž je zapotřebí škol, nikoliv pouze rodinného kruhu. Připomíná babylonské, chaldejské školy, židovské v synagogách a učiliště za Karla Velikého. Rodiče dle Komenského nemají čas ani odpovídající zkušenosti a schopnosti k tomu, aby byli schopni plně vyučovat své děti, proto zastává názor: *Jako rybám rybníky, jako stromům štěpnice, tak mládeži musíme zřizovat školy*.

Ústřední sociální myšlenku díla tvoří jeho *koncepce školního vzdělávání*. Ve školách má být vzdělávána mládež obojího pohlaví, z bohatých i chudých poměrů, a to nejen ve městech, ale i na vesnicích, městečkách i dvorech. Vzdělání je nutné poskytovat všem, neboť i z

nejchudších dětí si božská prozřetelnost vyvolila nástroj pro uskutečňování svých cílů, každému je tedy třeba duševního rozhledu a ekonomického zařazení, jelikož nezdolná práce může vše přemoci. Ženy mají být vzdělávány k mravnosti a dokonalosti, aby náležitě vedly hospodářství a přispívaly k blaženosti celé rodiny. Četba Bible zamezí zahálce. Je vyzdvihována všeobecnost a všestrannost vzdělávání, jelikož všichni jsou povinni se naučit základům, příčinám i cílům při vzdělání ducha věděním a uměním, přičemž mají být důkladně rozvíjeny jazykové znalosti cizích řečí, rozvíjeno **mravní vzdělání**, ušlechtilost a láska k Bohu. Komenský prohlašuje a propaguje školy jako **Dílny lidskosti**, v nichž se má stát člověk více rozumný, a tak pro radost svého Stvořitele více moudrým a opatrným ve skutcích a též zbožným v srdci. Veškeré věci, existující dle Komenského ve **trojím jsoucnu**, se stávají předmětem **pozorování, napodobování a stálým cílem požívání**. Tato triáda je spjata s **triádou duše**, spočívající v **rozumu, vůli a paměti**, se svědomím, třetí triádou je **služba Bohu, tvorům a sobě**. Z toho plyne nejvyšší stupeň radosti. Také vzdělávání je tvořeno triádou – všeobecného, ctnosti a zbožnosti. Moudrost je získávána poznáváním věcí, tak jak existují, kdežto milost Boží plyne z pokory před Bohem. Nejosvícenějším učitelem je Ježíš Kristus. Vědění se nesmí spojovat s nevázaností, nýbrž se ctností; na výchově, získané v období dětství, záleží celý život.

Komenský zdůrazňuje **školský pořádek** a **řád** ve všem, přikládá mu zásadní význam v uspořádání **všeho na světě**, řád je dle něj duší všech věcí, díky němuž se udržuje pořádek všeho veškerenstva, člověk ve spojení se svými údy, správa království i škol. Totéž platí rovněž pro umění vyučování a správnou volbu času, věcí i metody. Ke školskému pořádku hledá přípodobnění v přírodě. Nad metodou vyučování je třeba uvažovat v souvislosti s napodobováním **přírody** – při plavání napodobujeme rybu, při létání ptáky... Dále jsou uvedeny překážky, znemožňující jedinci dosáhnout vrcholu vědění. Patří mezi ně krátký život, rozptýlenost množství věcí, které musí člověk obsáhnout, nedostatek příležitosti učit se krásným uměním, v nedostatku duševních schopností, soudnosti a namáhavosti pochopení jednotlivých věcí a jevů. Tyto překážky lze však překonat prodloužením života, zhušťováním vědění a bystřením soudnosti. Komenský dále upozorňuje na fakt, že lidé mrhají časem a životem, když se zabývají neužitečnými věcmi a nedbají na své **zdraví**. Změnu lze zařídit ochranou těla před nemocemi a úrazy, správnou životosprávou, rozdělením práce a odpočinku na práci vnější, vnitřní a spánek. Vše má svůj vhodný čas: zákonité jevy a procesy v přírodě, v lidském životě vzdělávání. Je třeba dbát, aby nikdo neodešel ze školy dříve, než je ukončeno jeho vzdělání. Komenský poukazuje na nesprávný způsob výuky jen diktováním a učením zpaměti. Stejně tak vytýká pedagogům, že neposkytnou předem všeobecný přehled všeho a

začnou od počátku zpřístupňovat jen části, kritizuje rovněž přílišné množství pravidel. Jazykům je třeba vyučovat v základech, aby byla později pochopena pravidla. Obsah učení je třeba rozdělit na třídy, stejně tak jako vyučovací čas vůbec. Studující by neměli být zatěžováni jiným zaměstnáním, měli by se ve školách vzdělávat tak dlouho, dokud se z nich nestanou vzdělání, mravní a zbožní lidé. Škola se má nacházet na klidném odlehlém místě, přičemž její vyučování nemá být zkracováno ani přerušováno. Mládež by měla být oddělena od špatné společnosti.

FREKVENČNÍ ANALÝZA

Nejprve jsme z díla *Velká didaktika* vybrali k analýze vhodnou kapitolu, kterou jsme následně opsali do Příloh práce. Cílem bylo hledat v textu *sociální, filozofické a didaktické prvky*. Při hledání těchto prvků jsme zároveň záměrně určili oblasti - *subkategorie*, shodné s těmi, které jsou analyzovány v předešlých dílech, za účelem plánované následné komparace výsledných frekvenčních analýz jednotlivých děl.

Nadřazené kategorie	Subkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Víra v Boha	Zbožnost	53	10,13
	Pokora	4	0,76
	Naděje	13	2,49
	Spása	4	0,76
Pansofismus	Jednota	30	5,74
	Pojetí pravdy	14	2,68
	Dobro	3	0,57
	Prevence	13	2,49
	Všestrannost	45	8,60
Náprava	Hledání	4	0,76
	Rozvoj	80	15,30
	Ctnosti	16	3,06
	Neřesti	16	3,06
	Vzdělání	66	12,61
Sociální potřeby	Pomoc	18	3,44
	Sociální komunikace	21	4,02
	Humanismus	29	5,54
	Bláho	10	1,91
	Společnost	28	5,35
	Činorodost	56	10,71
Celkem		523	100 %

Tabulka 5: Četnosti výskytu jednotlivých subkategorií v díle *Velká didaktika*, ve XXXIII. kapitole *O prostředcích, jež jsou nutné, aby se začalo s prováděním této všeobecné metody*. (Zdroj: Vlastní výzkum podle Komenský, 1948, s. 245 – 252)

Vytvořili jsme 4 základní kategorie, jež jsou dle našeho mínění nejvíce obsaženy v textech Komenského děl. Jedná se o *Víru v boha*, *Pansofismus*, *Nápravu* a *Sociální potřeby*, přičemž jsme zároveň v rámci těchto kategorií i subkategorií identifikovali prvky sociální, filozofické

či didaktické. Ačkoli v tabulkách v Přílohách jsme toto rozčlenění po delším zvažování provedli, domníváme se, že vzhledem k všeobjímajícím pansofickým rozměrům Komenského děl nelze u mnohých subkategorií jednoznačně určit, o jaký konkrétní prvek Komenského díla se jedná, jelikož v sobě zahrnuje více aspektů a dimenzí. To znamená, že některá slovní spojení lze významově vyložit jako didaktická, mají v sobě však i filozofický a sociální aspekt. (srov. Čapková, 1977, s. 3)

Subkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rozvoj	80	15,30
Vzdělání	66	12,61
Činorodost	56	10,71
Zbožnost	53	10,13
Všestrannost	45	8,60
Jednota	30	5,74
Humanismus	29	5,54
Společnost	28	5,35
Sociální komunikace	21	4,02
Pomoc	18	3,44
Ctností	16	3,06
Neřesti	16	3,06
Pojetí pravdy	14	2,68
Naděje	13	2,49
Prevence	13	2,49
Blaho	10	1,91
Pokora	4	0,76
Spása	4	0,76
Hledání	4	0,76
Dobro	3	0,57
Celkem	523	100 %

Tabulka 6: Sestupné řazení četností výskytu jednotlivých subkategorií v díle Velká didaktika, ve XXXIII. kapitole O prostředcích, jež jsou nutné, aby se začalo s prováděním této všeobecné metody. (Zdroj: Vlastní výzkum)

Jednotlivé *kódovací jednotky* (slovní spojení) jsme v programu Excel v *Kódovací knize* přiřazovali do tabulky k obsahově odpovídajícím subkategoriím. Po postupné analýze celé kapitoly jsme provedli *sumarizaci* jednotlivých subkategorií. *Tabulka 5* je výsledkem našeho otevřeného kódování XXXIII. kapitoly *Velké didaktiky*, nazvané *O prostředcích, jež jsou nutné, aby se začalo s prováděním této všeobecné metody*. (Komenský, 1948, s. 245 - 252) Poté jsme v *Tabulce 6* sestupně seřadili subkategorie od nejčetnější v textu až po nejméně četnou. Na základě výsledků sumarizace frekvenční analýzy lze konstatovat, že v analyzované kapitole *Velké didaktiky* se zřetelnou převahou četnosti dominují tyto subkategorie: *Rozvoj, Vzdělání, Činorodost, Zbožnost, Všestrannost*.

KVALITATIVNÍ ANALÝZA

Nejzastoupenější kategorie *Rozvoj, Vzdělání, Činorodost, Zbožnost, Všestrannost* jsou jasným vyjádřením směřování zásadního obsahu *Didaktiky*. Tento výsledek potvrzuje Komenského záměr díla, jehož hlavním cílem je všestranná společenská náprava, která musí vyjít z nápravy mládeže, což je spojeno s nutnou nápravou celého školského systému. Všechna nová koncepční řešení a zásady vycházejí z *náboženských předpokladů* a ustálených zákonitostí, přesně rozříděných, vydobytych z hloubi *přírody*, které Komenský nazývá *synkritickou methodou*.¹² Vychází z premisy, že *Bůh* stvořil svět i člověka, své ideje přitom bere ze sebe sama. Proto je také člověk při svém tvoření úzce spjat s okolním světem, nemůže tedy čerpat své ideje odjinud než ze světa kolem sebe. Avšak tento svět zrcadlí právě *ideje Boží*. Proto se dá všechno sjednotit na tytéž ideje. Pokud má všechno jednoho stvořitele, vyplývá z toho, že ve veškerém stvoření vládne všeobecný soulad, *harmonie*. (Hendrich, 1948, In Komenský, 1948, s. 11 - 12)

Mimořádný *přínos Komenského jako filozofa* tkvěl v tom, že znal, kde se schéma tohoto oboru věcně aplikuje, a toto schéma skutečně zpracoval. Tímto oborem je výchova, která představuje proces teleologický, kde vychovanec je látkou, vychovatel pramenem pohybu, zatímco vychovatelské umění, ars, je zároveň natura, usměrňovatelem, duchem spiritus, ve smyslu *Kusově*. (Patočka, 1997, s. 84) Proto je Didaktika více než pouhým shrnutím dosavadních ideálů a vychovatelských praktik. Je v ní obsaženo něco více než jen názorné, věcné, všeobecné a postupné vyučování. Pro každý element lze najít také u jiných myslitelů podobnosti. *Israel* objevil Komenského paralelu s *Ratkem*, později byly tyto názory šířeji rozvinuty *Seilerem*. Komenský je však jedinečný svou mocnou *filozofií výchovy*, jež je stavěna do centra světa, která je procesem utváření jeho smyslu. Komenského pedagogický

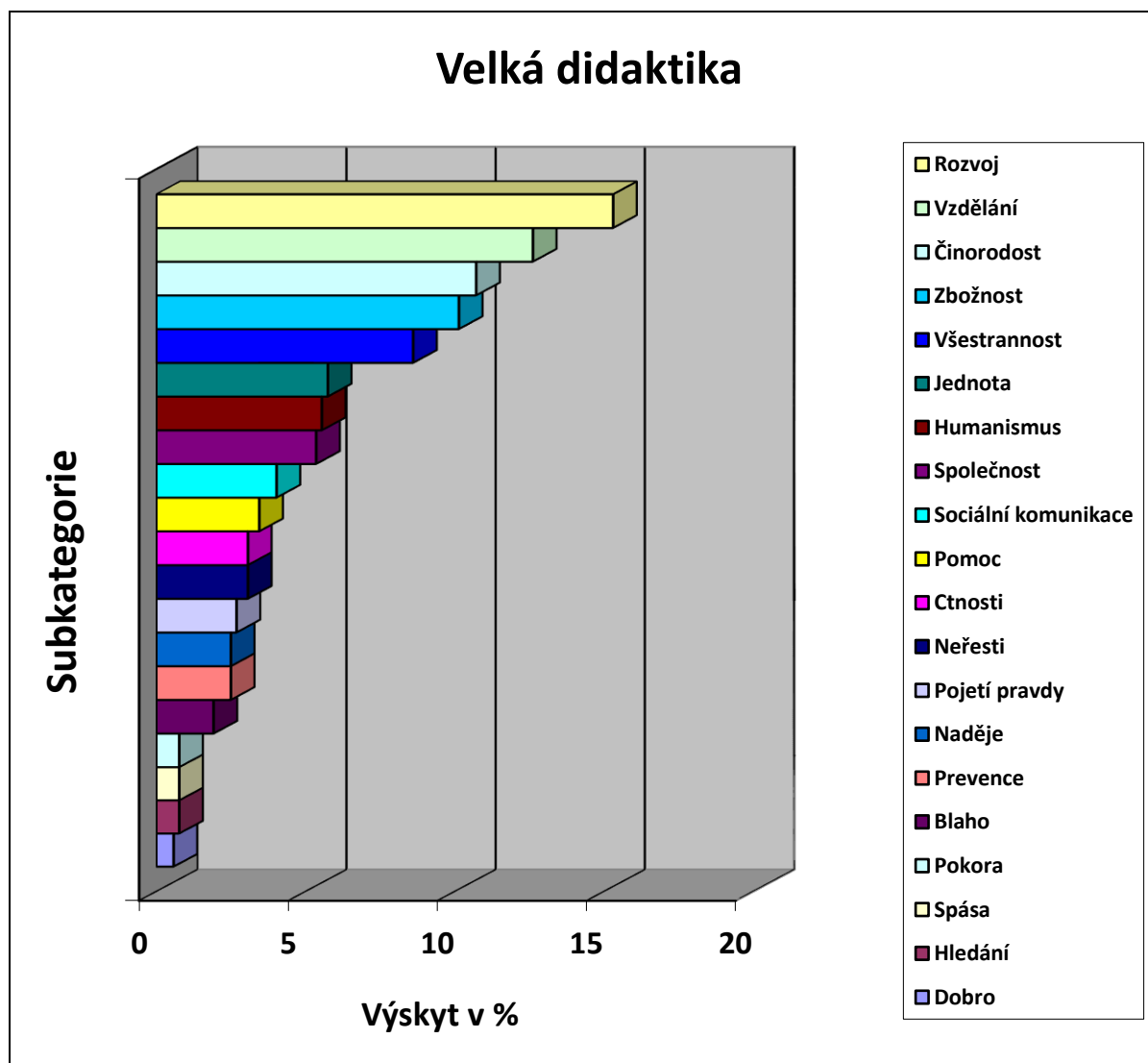
¹² Srov. Jiří Kyrášek, *Didaktická úloha synkrese u Komenského: Význam slova synkrese v nejhrubších rysech vysvitne z rozboru samotného toho termínu. Synkresis je termín řeckého původu užívaný v pozdní latině; znamená srovnání, porovnání. (The Oxford English Dictionary, vol. X., který tento termín uvádí, ho vymezuje jako rétorickou figuru, při níž jsou srovnávány rozličné [divers] nebo protivné (opposite) věci). Mohl tedy Komenský v latinském textu užít termínu latinského — comparare, comparatio. Jemu však nešlo o prosté, náhodné srovnání; šlo mu o metodu srovnávací, o metodu postavenou při nejmenším na roveň metodě rozborné, označované rovněž termínem původem řeckým — analysis, a metodě skladné, synthesis. Tato synkritická metoda provází celé pedagogické dílo Komenského, od prvního význačného spisu, jímž byla Didaktika česká. IN file:///C:/Users/user/Downloads/Pedag_1957_2_07_Didakticka-uloha_244_254.pdf. Též: Jiří Kyrášek. *Synkritická metoda v díle J. A. Komenského*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. Rozpravy ČSAV, roč. 74/1964, Řada společ. věd, seš. 17.*

projekt, svou velkolepostí může být srovnáván s *Platónovým*. *Komenský* však musel čelit *Hübnerově* kritice své nepřesné analogie mezi přírodou a uměním, která uvádí:

1/ Ars a natura jsou protiklady, jelikož natura pracuje bez ars; ars zasahuje tam, kde příroda nemůže. Ve skutečnosti se obojí doplňuje.

2/ Všechny hlavní didaktické prostředky se začleňují spontánně do schématu harmonické aktivity a organického rozvoje. (Patočka, 1997, s. 85)

Prvním podnětem didaktického snažení Komenského byl zřejmě *Ratke*. Jeho program byl předložen říšskému sněmu frankfurtskému v podobě všeobecných zásad. Poté přišly další podněty z praxe přerovské a fulnecké, a zejména *Didaktika Eliáše Bodina*. Tato kniha, kterou před zapomněním zachránil sám Komenský, sice odhaduje správně vady, ale konkrétní nápravné kroky zde chybí. Zásadním podnětem byla vnitřní motivace Komenského, vyplývající z potřeb Jednoty bratrské. Ačkoli její postavení bylo tehdy ohroženo, Komenský v této době uvěřil v proroctví *Kotterových* a *Kristiny Poniatowské*, z nichž čerpal naději v příznivý obrat. Ještě ve vlasti začal psát o nápravě od základu, od mládeže. V Lešně dílo od základu přepracoval, při své vyučovací praxi horlivě studoval pedagogické teoretiky, kteří pro něho představovali potřebné povzbuzení a inspiraci. Nebyl však napodobitelem jednotlivců, ovlivnilo jej hnutí jako celek – *pedagogický realismus*. Sám Komenský si uvědomoval, že jeho dílo je celým svým pojetím nové. Komenský podal ucelený a dobře rozvržený *pedagogický systém*. Nejdříve stanoví podle svých náboženských premis cíle výchovy a podle těchto cílů pak dokazuje přesně požadavky na výchovu. Poté přistupuje k výkladu o prostředcích, kterými je možno dosáhnout splnění těchto požadavků. Končí nástínem jednotné školské organizace, jež by mohla uvést do života vše, co je žádáno v předchozích kapitolách. Svou Didaktiku psal Komenský česky pro svůj národ. V současné podobě pochází z Lešna, pravděpodobně z roku 1632. Kniha vyšla v roce 1658 v Holandsku, český originál byl vytištěn teprve v roce 1849. Tehdy již byl Komenský světově uznáván, nejvíce však pro jeho novou metodu jazykového vyučování, uvedenou v Bráně jazyků. Didaktika předstihla svou dobu zejména svým demokratickým rázem, požadavkem všeobecného vzdělání pro všechny bez rozdílu. Ani Komenský, když přistupoval v praxi ke školské reformě, zejména v Šarišském Potoku, nemohl realizovat svůj původní plán Didaktiky. Hlavní principy Didaktiky mohly být uplatněny teprve v době, která rozvíjela národní kulturu a školství, teprve v 19. století, kdy ji u nás vyzdvihl Palacký. Od poloviny 19. století se stala světově proslulou, vyšla v různých vydáních v mnoha jazycích.

Graf č. 3: Frekvence výskytu jednotlivých subkategorií ve Velké didaktice (Zdroj: Vlastní výzkum)

5.4 OBECNÁ PORADA O NÁPRAVĚ VĚCÍ LIDSKÝCH

Radit se o nápravě věcí lidských obecně, to znamená způsobem s větší mírou obecného a veřejného dosahu, než jakého kdy bylo použito od vzniku světa. Tedy nic nového, pokud jde o věc, něco zcela nového, pokud jde o způsob provádění věcí. (Karlsson, 2000, s. 63)

Obecná porada o nápravě věcí lidských je nejobsáhlejší, avšak dosud nejméně známé z význačných děl J. A. Komenského. Začal na něm pracovat ve svých 52 letech ve Švédsku, jeho předchozí díla však načrtávají pansofické koncepce již mnohem dříve. **Hübner** Komenského zarmoutil nepříznivým posudkem Didaktiky, avšak projetem Pansofie byl velmi

nadšen., usměrňoval povšechnou ideu Komenského směrem k metafyzice, (jelikož Komenského pojetí bylo zaměřeno spíše lingvisticko-didakticky a filozoficko-chilialisticky), hledal mu pomocníky. Také filozof *Descartes*, jenž o šest let později s Komenským projekt probíral, byl jeho příznivcem, ačkoliv neuznával slučování víry a vědy. Komenského podstata a hlavní poslání pansofie, jakožto dokonalého výtěžku veškerého poznání, spočívaly ve spojení filozofie i náboženství v jediný celek. Prvním jeho dílem s vševědným zaměřením byla *Cesta světla (Via Lucis)*, která vznikla v roce 1642 za Komenského pobytu v Anglii, odrážejíc všechny konkrétní zkušenosti z tamějšího politického i kulturního života. Tento spis byl vydán až na sklonku jeho života v roce 1668 v Amsterdamu. Po svém londýnském pobytu v dubnu 1642 přijímá pozvání do Švédska, kde bylo jeho hlavní povinností vytvoření nových jazykových učebnic; zároveň zde však dostává hlavní impuls rovněž k novému zpracování koncepce své *Pansofie*. V období mezi 28. 9.1644 a 18. 4.1645 své myšlenky propracoval, takže svému mecenáši oznamuje, že připravuje nové velkolepé dílo *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Souběžná jeho práce na významném díle *Dvěře jazyků* však neumožňovala se dostatečně věnovat *Poradě*. Když čeští exulanti ztratili Vestfálským mírem naděje svého návratu do vlasti, vrátil se Komenský z Elblagu do Lešna. Po tamějším dvouletém působení přijímá nabídku práce ve školství ve službách Rákocziů v Blatném Potoce. Zde se věnoval tvorbě svých významných děl *O vzdělání ducha*, *Pansofická škola (Schola pansophica)* a *Zákony školy dobře uspořádané (leges scholae bene ordinatae)*, rovněž i učebnic *Školské vzdělání (Eruditio scholastica)* a *Orbis Pictus* a rovněž souboru her školských *Škola na jevišti - Schola ludus*. Až po 4 letech práce v Potoce vrací se Komenský zpět do Lešna. *Jeho systematická roční práce na Poradě zde však byla přerušena požárem. Čistopis díla téměř hotového byl zničen. Komenský dokázal zachránit jen většinu náčrtů a makulárů. Skutečnost, že jsou zachovány rukopisy všech sedmi dílů, ukazuje, že se Komenskému podařilo plánované dílo obnovit a dokončit v plném rozsahu.*¹³

BLIŽŠÍ CHARAKTERISTIKA DÍLA

Ve své vrcholné konečné formě charakterizuje vševědění samo i jeho zdroje, metody, a prostředky, kterými se má lidstvu vštěpovat, a v neposlední řadě také důsledky, nápravu všeho lidstva., která se na základě vševědění a vševýchovy dá realizovat. Pansofie nejprve

¹³ Znovu zde na tomto příkladu můžeme dokumentovat Komenského schopnost se zvednout a dát se znovu „do boje“: „Mnohokrát sražen, vždy se pustil znovu do boje za dosažení pravdy“. In Všichni na jednom jevišti světa. Napsali doc. PhDr. Jaroslava Pešková, CSc. a Dr. František Kožík. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991, s. 5.

představuje pro Komenského encyklopedii, tedy souhrn všech vědomostí o světě, jež mají být organicky uspořádány. Proto se koncem 30. let zabývá myšlenkou postavit pansofii na širší základ, reformovat kromě tradování vědy ve školách a učebnic i vědu samotnou, jež má být sjednocena, soustředěna, ucelena v jeho nové encyklopedické soustavě, v *pansofii*. Ta má sloužit jak pro účely školy, tak také pro vědu a napravit všechny oblasti věcí lidských. *Věci lidské*, jimiž se obšírně zabývá v prvním díle Porady, v *Panegersii*, představují vše, co vyplývá z vyšších duševních schopností člověka, které jej povznášejí nad zvíře a jsou pouze jemu vlastní. Lidská přirozenost je navíc vybavena jakýmsi vyšším instinktem, jež Komenský nazývá *nutkáním k činu*, a poté *vůlí*. Lidský rozum je nasměrován k okolnímu světu, jelikož se snaží jevy poznávat a přizpůsobit je ke svým potřebám a užitku, z čehož plyne první z věcí lidských, *filozofie, věda, vzdělání*. Nutkání k činu obrací člověka k tvorům podobným, ostatním lidem a určuje jeho kontakt s nimi, vzniká tak snaha organizovat *lidskou společnost*, což je zdrojem druhé věci lidské, *politiky*. Poté vůle, jež má za cíl touhu po dobru, obrací člověka k Bohu, snaží se o dobrý vztah k němu pro věčnou blaženost, zde spočívá třetí z věcí lidských, *náboženství*. *Věci lidské* představují pro Komenského veškerou *duchovní kulturu*. *Pansofie* byla nejprve chápána jako *ucelený výklad o světě* ke školským účelům, pak jako všestranný a organicky skloubený systém vědy, hlavním jejím účelem je stát se majetkem učených lidí, jejím posláním má být všeobecná náprava. *Komenský se neustále drží hlavní Sókratovy zásady, že vědění je ctnost, a že člověk chybí jen z nevědomosti. Pokud získá správný pohled na věci, dokáže rozlišit dobro a zlo, pozná své chyby a varuje se jich, stává se dobrým ve svém myšlení i skutcích. Právě vzdělání a úplné vědění o světě je základním předpokladem obecné nápravy. Pantaxie*, kterou nazývá Komenský obecné uspořádání věcí ve světě, systematickou nauku o světě, společně s *Pampaedií* a *Panglotií* tvoří ústřední postavení *Obecné porady*.

Panaugie, nauka o plném světle, zejména *světlem rozumu*, je zdrojem poznání všech věcí. Pokud má sloužit svému účelu nápravy, musí být tento systém pravdivého poznání a vědění o věcech lidem vštípen, všem lidem bez rozdílu. Proto musí být s aspektem filozofickým také spjat aspekt pedagogický. Tomu je věnována *Pampaedia*, která rozvíjí plán, jak způsobit, aby si pansofické vědění lidstvo osvojilo, v jeho duchu se převychovalo a tak si zdokonalilo život v celém jeho rozsahu, ve všech oblastech. K *Pampaedii* je připojena *Panglottie*, spis o všeobecném jazyku, podávající vědecké předpoklady a návod k vytvoření umělého obecného jazyka. Obecnou poradou uzavírá obraz celkové společenské reformy, plynoucí ze zlepšení

všech tří věcí lidských – filozofie, politiky a náboženství, který je obsažen v *Panothorsii*, zde je vykreslena společnost po provedení nápravy. Úvodním programovým spisem je *Panegersia*, hovořící o probouzení lidstva k velkým úkolům obecné nápravy a nutnosti určení cest k ní směřujících. Ve svém vrcholném díle *Obecná porada o nápravě věcí lidských* pojednává **Komenský** o sedmi věcech. V první části pod titulem *Všeobecné probouzení* autor vymezuje, co se má rozumět lidskými věcmi: totiž vztah lidí k *věcem*, panovat nad nimi, vztah *k sobě samým*, jednat spolu, vztah k *Bohu*, být mu podřízen, jak je přikázáno – jde o *vzdělání, společenské uspořádání, náboženství*. Dále sleduje, jaké cesty se ukazují k úspěšnému provedení díla, k vytlačování lidských zmatků nalézá Komenský jedinou účinnou a schůdnou cestu – SVĚTLO myslí, jež se všeobecně rozlévá. (*Panaguia, Cesta světla*) Potom se Komenský věnuje hledání způsobu, jak všechny věci rozčlenit a utřídit, takže v myslí vznikne souvislý řetězec všech věcí bez jakéhokoliv přerušení, umožňující jediným pohledem přehlédnout VŠE, co kde vůbec je, v jaké míře to je, jak se jeví před očima. (*Pansofia*) Významná je 4. část *Pampaedia*, zabývající se všeobecným zušlechťováním myslí, jako nezbytnou součástí v průběhu celého života. *Jako je celému lidskému pokolení celý svět školou, od počátku věků až do konce, tak i každému člověku je jeho věk školou, od kolébky až do hrobu. Takže už nestačí říci se Senekou: Na učení není žádný věk pozdní, nýbrž musíme říci: Každý věk je určen k učení a tytéž meze jsou dány člověku pro život i pro učení.* (J. A. Komenský, 1645, In Balvín, 2006, s. 650) Je zde hledán způsob, jak do utřídění v tomtéž světle zahrnout MYSLI lidí, aby byli všichni, komu se dostane vzdělání, schopni chápat soustavu věcí a co vše je pod nebem možné (Pampaedia, Všeobecné vzdělávání). 5. část je určena způsobům rozšiřování téhož světla, aby mohlo účinně proniknout mezi všechny národy, země, jazyky celého světa. (Panglotia, O zušlechťování kultury všech jazyků) V oddílu *Panorthosia* se **Komenský** zabývá všeobecným obnovováním, všeobecnou nápravou. Uvádí nutnost zamyslet se nad samotnou podstatou procesu nápravy a jeho složkami: *Náprava je uvedení dobré věci, propadající nákaze, v původní dobrý stav. Při ní se setkávají tři složky: 1. předmět nápravy, 2. činitel nápravy, 3. prostředek nápravy. Teprve ze setkání těchto složek vyplývá úkon nápravný a moudrost k němu potřebná.* (J. A. Komenský, 1645, In Balvín, 2006, s. 651) Ukazuje, jak vše předchozí může již posloužit k nápravě stavu Vzdělání, Náboženství, Politiky, aby bylo možno – přikazuje Bůh- přivést na svět osvícený, nábožný a pokojný věk. (Panothorsia, Myšlenka všeobecné nápravy) Je tedy zapotřebí vždy dobře zvážit, jakého druhu musí být tyto složky, aby se náprava zdařila. Závěrečný díl *Obecné porady o nápravě věcí lidských*, nazvaný

Pannuthesia, je věnován všeobecnému povzbuzování. Až zjevně dokáže lidstvo možnost toho všeho, ba dokonce vzhledem k již objeveným cestám i snadnost věcí, budou vzdělanci, duchovní a světská vrchnost povzbuzování, aby s vážností přistoupili k těmto tak žádaným a žádoucím věcem. (Všeobecné povzbuzování) Zdůrazňuje nezbytnost organizace porad o nápravě věcí s účastí všech křesťanů, naléhavě prosí, aby se všichni uvolili tyto věci **prohlédnout, přečíst a posoudit**. *Jsou ony přeneš'astné NESHODY, jež neblaze sužují více než kterýkoliv jiný lid ve světě právě vás.* (Komenský, 1992, s. 58) Následně nabádá Komenský ke společnému úsilí v nápravě: *Obnovujete přec někteří školy, jiní církve, jiní společenské uspořádání. Pokud však současně neobnovujete i vy ostatní a i ostatní věci, jež s tím souvisejí (především ovšem každý sám sebe), buď se nic valně nedaří nebo vznikají nové trhliny, leckde větší a nebezpečnější než ty předchozí, takže se všechno sesouvá do někdejší beztvaré zmeti.* (Komenský, 1992, s. 59)

FREKVENČNÍ ANALÝZA

K obsahové analýze byl vybrán slavný úvod Obecné porady o nápravě věcí lidských *Pozdrav učeným, zbožným a vznešeným mužům, Světlům Evropy!* (Komenský, 1992, 51 – 66)

Analýza textu tohoto díla dokazuje rovnoměrný výskyt všech oblastí, které Komenský v duchu pansofismu uznává jako stěžejní pro rozvoj společnosti a všeobecného míru mezi národy. V analyzované úvodní části Porady jsou nejčastěji poměrně vyrovnaně zastoupeny subkategorie **Všestrannost, Zbožnost, Rozvoj, Společnost, Vzdělání**, jež významově představují základní priority nápravného procesu společnosti. Mezi oblastmi, které patří do nejvíce zastoupených, jsou dále **Činorodost, Sociální komunikace, Pojetí pravdy a Jednota**.

Nadřazené kategorie	Subkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Víra v Boha	Zbožnost	177	10,09
	Pokora	5	0,30
	Naděje	44	2,51
	Spása	7	0,40
Pansofismus	Jednota	107	6,10
	Pojetí pravdy	115	6,56
	Dobro	16	0,91
	Prevence	41	2,34
	Všestrannost	179	10,21
Náprava	Hledání	7	0,40
	Rozvoj	175	9,98
	Neřesti	95	5,42
	Ctnosti	38	2,17
	Vzdělání	157	8,95
Sociální potřeby	Pomoc	26	1,48
	Sociální komunikace	128	7,30
	Humanismus	89	5,07
	Blaho	32	1,82
	Společnost	80	4,56
	Svět	92	5,25
	Činorodost	144	8,21
Celkem		1.754	100 %

Tabulka 7: Četnosti výskytu jednotlivých subkategorií v *Obecné poradě o nápravě věci lidských, Pozdrav učeným, zbožným a vznešeným mužům, Světlům Evropy!* (Zdroj: Vlastní výzkum)

Uspořádali jsme subkategorie od nejvíce frekventovaných po nejméně četné.

Subkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Všestrannost	179	10,21
Zbožnost	177	10,09
Rozvoj	175	9,98
Společnost	172	9,81
Vzdělání	157	8,95
Činorodost	144	8,21
Sociální komunikace	128	7,30
Pojetí pravdy	115	6,56
Jednota	107	6,10
Neřesti	95	5,42
Humanismus	89	5,07
Naděje	44	2,51
Prevence	41	2,34
Ctností	38	2,17
Blaho	32	1,82
Pomoc	26	1,48
Dobro	16	0,91
Hledání	7	0,40
Spása	7	0,40
Pokora	5	0,30
Celkem	1.754	100 %

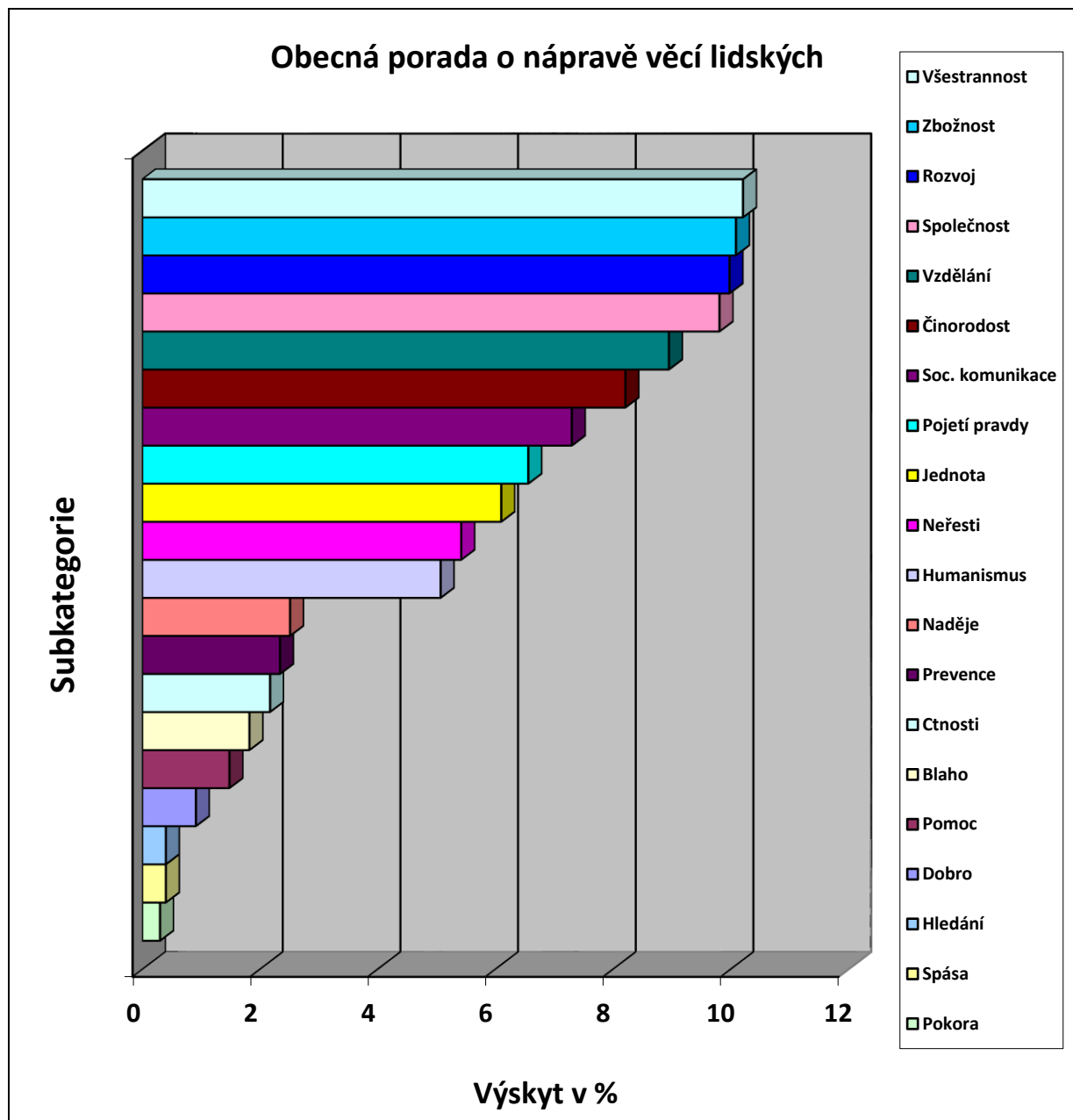
*Tabulka 8: Sestupné řazení četnosti subkategorií v díle *Obecná porada o nápravě věcí lidských – Pozdrav učným, zbožným a vznešeným mužům, Světlům Evropy! - Otevřené kódování* (Zdroj: Vlastní výzkum podle Komenský, 1992, s. 51 - 66)*

KVALITATIVNÍ ANALÝZA

Sociální komunikaci přisuzuje autor v tomto díle zásadní význam. Nápravný proces je snadněji uskutečnitelný, pokud vychází z demokratických principů veřejného rozhodování na základě *společné porady*, z níž vyplynou pro společně realizovanou věc sociálně spravedlivé závěry a cíle. Jelikož se jedná o koncepčně reformní dílo, jehož posláním je aktivní řešení negativních sociálních jevů, vystupuje zde výrazně do popředí aktivita, představovaná subkategorií *Činorodost*; snad právě proto odlišná subkategorie *Pokora* na rozdíl od *Labyrintu* zůstává v tomto díle nejméně zastoupenou oblastí.

Komenského velmi vnímavý vztah ke skutečnému životu, v tehdejší době tak těžkému a pohnutému, plnému zmatků a válek, jej vedl k poznání, že nestačí jen reformovat školy, vzdělání a vědu, ale je nezbytné postoupit ještě dále, k reformě mravní a sociální, jež povede k obecné nápravě lidstva. Toho však nelze dosáhnout vštípením pansofického vzdělání jen mládeži ve školách, nýbrž všem lidem vůbec. Je nutné, aby se všichni lidé podíleli na veškerém

vědění, což vyjadřuje Komenský ve spojení *všichni – všechno* (*omnes – omnia*), které později doplňuje o třetí člen *omnino – veskrze*. *Všestrannost* je zde zastoupená v nejrůznějších dimenzích, je zde nejčastěji se vyskytující významovou kategorií.

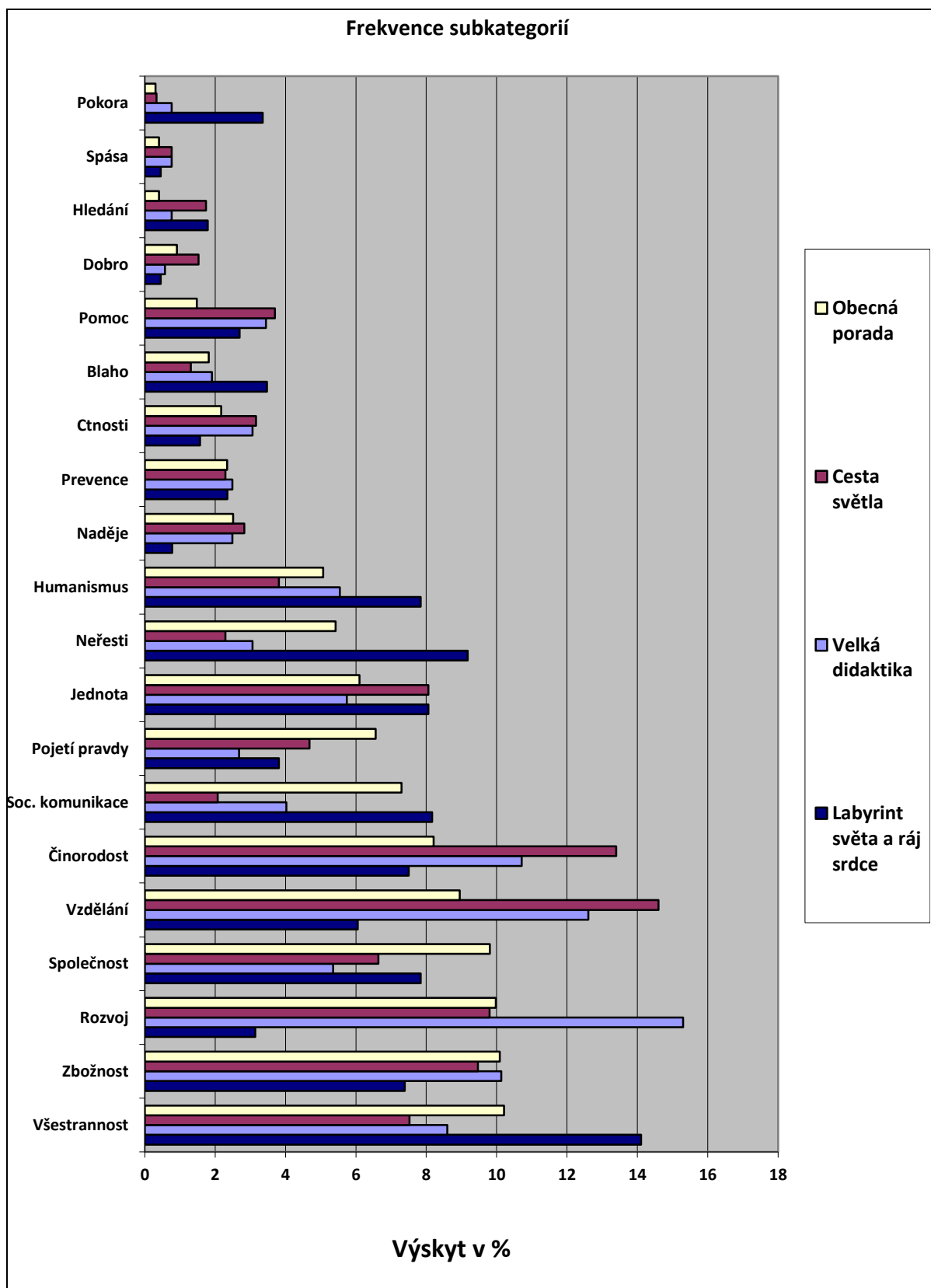
Graf č. 4: Frekvence výskytu jednotlivých subkategorií v *Obecné poradě o nápravě věcí lidských*. – *Pozdrav učným, zbožným a vznešeným mužům, Světlům Evropy! – Otevřené kódování*
(Zdroj: Vlastní výzkum podle Komenský, 1992, s. 51 - 66)

Vědění musí být hluboké a pronikat celou bytostí člověka, přístupné všem bez rozdílu sociálního postavení i věku, stává se záležitostí nikoliv pouze v rámci školského systému, ale *celoživotní*, jelikož celý život se musí stát školou. Ve 40. letech dospěl **Komenský** k širší

konceptu *pansofie*, jež se nesmí omezit pouze na vzdělání rozumu a reformu vědy, musí však přetvořit celý lidský život ve všech jeho složkách, věci lidské vůbec. Je zapotřebí přemýšlet, že není Boží vůlí ani přímou cestou odstraňovat neshody neshodami, nýbrž upevňovat jednotu sjednocováním čehokoli, co lze a je třeba sjednocovat, to jest VŠEHO. Komenský dále vyzývá evropské vzdělance: *Na vás bude vyměnit své neblahé nesváry za mnohokrát posvěcenou a blahořečenou svornost, dojít pomocí Božího milosrdenství k všeobecné vzájemné shodě a pak se podělit s celým ostatním světem cestami a způsoby otevřenými a v Bohu mocnými o SVĚTLO a PRAVDU, MÍR a POKOJ, tedy o svého druhu pravé ŠTĚSTÍ.* (Komenský, 1992, s. 60)

Komenský apeluje na zkušenost, která nás naučila, že je zbytečné, abychom si navzájem protirečili, vedli spory, vyčítajíc si omyly v názorech; proto musíme začít jednat opatrněji. Pokud si přejeme smír, není vhodné se napadat. Přednější bude shromáždit, co je *pravdivé* a co se odchyluje, to převést k jádru pravdy mírnou cestou, nebo alespoň prozatím pominout, dokud se nenajde způsob, jakým to zpět k jádru *společné pravdy* převést. *Omyly, vzniklé z neznalosti, je třeba rozptýlit tichým světlem zjevné pravdy; a sekty, zrozené, rozrostlé a upevněné řevnivostí, je třeba rozpustit a přetvořit jemným žárem lásky, protože jinak to nelze. Neboť temnoty nelze zapudit temnotami, mínění neustoupí před míněním, ani sekta před sektou, ani nenávisť před nenávisť. Spíše se proti sobě navzájem zatvrdí a upevní, poněvadž tytéž věci, nakolik jsou tytéž, vedou vždy k týmž účinkům, protikladné k protikladným.* (Komenský, 1992, s. 65) **Komenský** poukazuje na nutnost *celosvětového společného úsilí* k nápravě věcí lidských: *Takže i Žid, Turek (nemluvě o nás křesťanech, ať už jsme navzájem rozděleni jakýmikoliv názory), může do tohoto našeho díla bez překážky vstoupit a postupovat jím, dokud se každý nepřenesse až tam, kde ucítí, že jej oblévají paprsky světla a že je uzavřen v mezích pravdy, kde tedy nebude pro strach z hanby snadné ustoupit a vzhledem k naději na větší světlo nebude možné nepostupovat dále.* (Komenský, 1992, s. 66) **Komenský** zde nabádá všechny osvícené muže k šíření světla moudrosti pro nadějnou budoucnost, všichni vlastním příkladem ať učí druhé sledovat mírové cíle. Varuje před záhubou lidstva válkami: *Přestaňte vést války, začněte zasévat mír, hlavy světa!* Je nezbytné směřovat k tomu, aby se lidskému pokolení vrátila svoboda myšlenková, náboženská a občanská. *Svoboda, tvrdím, je nejskvělejší statek, stvořený spolu s člověkem a od něho neodlučitelný ... Uved'me tedy člověka, pokud možno, na svobodu!* (Komenský, 1645, In Balvín, 2006, s. 653)

5.5 SROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH DĚL

Graf č. 5: Srovnání frekvence výskytu jednotlivých subkategorií v dílech *Labyrint světa a ráj srdce*, *Velká didaktika*, *Cesta světa* a *Obecná porada o nápravě věcí lidských* (Zdroj: Vlastní výzkum)

SHRnutí VO1 – KOMPARATIVNÍ ZPRÁVA

VO 1: Jakým způsobem se liší četnosti výskytu jednotlivých subkategorií u děl *Labyrint světa a ráj srdce*, *Velká didaktika*, *Cesta světla* a díla *Obecná porada o nápravě věcí lidských*?

Zjistili jsme, že pořadí i frekvence témat u jednotlivých zkoumaných částí děl Komenského jsou různé. Celkově se jeví ve všech dílech rovnoměrně zastoupená subkategorie **Zbožnost** a **Prevence**. Víra v Boha je ústřední kategorií v celém díle Komenského. Jelikož Bůh stvořil člověka, jako svůj obraz **Imago Dei**, je proto člověk předurčen starat se o sebe a v souladu s přírodou o celý tento svět, v němž se odráží všechny Boží ideje a záměry.

Ve spisu *Cesta světla* je výrazně nejčastěji promítnuta subkategorie **Vzdělání** a **Činorodost**. Rovněž **Jednota**, **Ctnosti**, **Naděje** a **Pomoc** má zde vedoucí postavení. Největší množství těchto tématických významů potvrzuje pozitivní směřování tohoto filozofického díla. Ve *Velké didaktice* je výrazně na prvním místě **Rozvoj**, rovněž subkategorie **Zbožnost** má oproti analyzovaným částem jiných děl nejvyšší výskyt.

V *Obecné poradě o nápravě věcí lidských* oproti ostatním posuzovaným částem děl jsou poměrně rovnoměrně obsaženy jednotlivé subkategorie **Všestrannost**, **Zbožnost**, **Rozvoj**, **Společnost**, **Vzdělání**, **Činorodost**, avšak ve srovnání s ostatními díly nemá žádná kategorie výrazné prvenství. Vyváženost všech témat si vysvětlujeme systematickou koncepční zaměřeností, vytříbeností, vyzrálostí a všeobjímajícím pojetím tohoto vrcholného pansofického díla.

Labyrint světa a ráj srdce převyšuje další analyzovaná díla zastoupením subkategorií **Všestrannost**, **Neřesti**, **Sociální komunikace**, **Humanismus** a **Pokora**. Obsahová analýza transparentně názorně prokázala celkovou rozdílnost obsahového ladění *Labyrintu* oproti zaměření jiných analyzovaných děl. Pochmurný dojem z díla umocňuje zármutek Komenského nad osobní životní tragédií, ztrátou manželky a dětí a nad hrozícím vyhoštěním ze země. Pro *Labyrint* je příznačný velmi kritický přístup autora (poutníka) k poměrům ve společnosti, způsobený všestrannou devastací země a národa po porážce na Bílé hoře, který se projevuje v častém poukazování na negativní jevy ve společnosti, špatné lidské vlastnosti a mezilidské vztahy. Veškeré odhalené nešvary však vyvolávají většinou pouze pocity marnosti – tyto kódové jednotky jsou souhrnně zařazeny pod subkategorii **Neřesti**, proto má zastoupení tématu neřestí ve srovnání s ostatními díly výrazné prvenství. Pobělohorský pesimismus se v díle odráží rovněž v nejméně zastoupených subkategoriích **Rozvoj**, **Ctnosti**, **Dobro** a **Naděje**. Odlišné pojetí *Labyrintu* se projevilo v otázce celkového přístupu hlavního hrdiny (autora) k

negativním jevům, který ještě není proti ostatním dílům systémově společensky reformní. Zdůrazňuje však potřebu začít hledat řešení *všech* problémů nejprve u *všech* jednotlivců. Poutník (autor) se uzavírá do svého nitra, do ráje srdce, zdůrazňuje hodnoty lidskosti v souvislosti se sociální spravedlností, odtud pramení častější přítomnost oblastí *Všestrannosti, Humanismu, Sociální komunikace a Pokory*.

Komparujeme-li *Velkou didaktiku* s dalšími díly našeho výzkumu, disponuje ze všech nejčastěji subkategoriemi *Rozvoj a Prevence*, k výrazně zastoupeným patří také subkategorie *Ctnosti*. Zamyslíme-li se nad záměrem *Didaktiky*, tyto oblasti vyjadřují základní účel a poslání díla, cílem je prostřednictvím rozvíjení *Ctností* dětí a mládeže se vyvarovat mravního úpadku a společensky nežádoucích jevů (*Prevence*) a směřovat tak k všeobecnému *Rozvoji* ve všech sférách života jednotlivce i společnosti.

Velmi zajímavé je zjištění, že analyzovaná část *Obecné porady - Pozdrav Světům Evropy* zaujímá proti ostatním výrazné prvenství v četnosti subkategorie *Společnost a Pojetí pravdy*. Jedná se o velmi frekventovaná témata, jež jsou v předmluvě zdůrazňována jako základní motiv veškerého konání a úsilí. *Pravda* je zásadní hodnotou, která má být sdílena společně celou společností a světem, vše se má rozhodovat v duchu demokratických principů a spravedlnosti, soudy mají být veřejné, veškerá důležitá rozhodnutí se mohou zrodit na základě *společné všeobecné porady*. Svět se má oprostít od všech konfliktů, sporů, násilí a válek, všechny národy ať žijí společně v míru, štěstí a v pokoji.

5.6 TESTOVÁNÍ HYPOTÉZ

VO1: Jaká je frekvence jednotlivých subkategorií v částech děl Komenského?

H01: Frekvence jednotlivých subkategorií je stejná.

HA1: Frekvence jednotlivých subkategorií je rozdílná.

Naším cílem je na základě výzkumné otázky zjistit, zda existují rozdíly ve výskytu jednotlivých *subkategorií* v námi analyzovaných částech děl Komenského. Statistické ověření hypotézy jsme prováděli výpočtem testového kritéria *Dobré shody Chí-kvadrát*, a to u každé subkategorie zvlášť, výsledek výpočtu jsme zanesli do pravého krajního sloupce *Tabulky 9*. Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ jsme ve *Statistických tabulkách* (Chráska, 2007, s. 248) vyhledali kritickou hodnotu testového kritéria Chí-kvadrát pro 3 stupně volnosti $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$.

Poté jsme postupně všechny vypočítané hodnoty χ^2 jednotlivých subkategorií porovnávali s kritickou hodnotou testového kritéria. Porovnáním hodnot jsme zjistili, že pouze výsledek

$\chi^2_{0,05}$ testového kritéria Chí kvadrát subkategorií *Spása* a *Pomoc* je nižší než kritická hodnota

testového kritéria chí-kvadrát, nalezená v tabulkách. Můžeme tedy konstatovat, že zmíněné subkategorie *Spása* a *Pomoc* jsou v analyzovaných částech děl Komenského zastoupeny stejně.

Výskyt ostatních 18 subkategorií je v analyzovaných částech Komenského děl různý.

Subkategorie	Četnosti Labyrint světa a ráj srdce	Četnosti Velká didaktika	Četnosti Cesta světla	Četnosti Obecná porada	Absol. četnosti Celkem	Očekáv. četnosti Labyrint světa a ráj srdce	Očekáv. četnosti Velká didaktika	Očekáv. četnosti Cesta světla	Očekáv. četnosti Obecná porada	Celkové hodnoty testového kritéria χ^2
Všestrannost	126	45	69	179	419	104,75	104,75	104,75	104,75	103,22
Zbožnost	66	53	87	177	383	95,75	95,75	95,75	95,75	98,5
Rozvoj	28	80	90	175	373	93,25	93,25	93,25	93,25	119,32
Společnost	70	28	61	172	331	82,75	82,75	82,75	82,75	140,16
Vzdělání	54	66	134	157	411	102,75	102,75	102,75	102,75	72,34
Činorodost	67	56	123	144	390	97,5	97,5	97,5	97,5	56,05
Soc.komunikace	73	21	19	128	241	60,25	60,25	60,25	60,25	184,39
Pojetí pravdy	34	14	43	115	206	51,5	51,5	51,5	51,5	112,96
Jednota	72	30	74	107	283	70,75	70,75	70,75	70,75	42,21
Neřestí	82	16	21	95	214	53,5	53,5	53,5	53,5	93,4
Humanismus	70	29	35	89	223	55,75	55,75	55,75	55,75	44,03
Naděje	7	13	26	44	90	22,5	22,5	22,5	22,5	35,77
Prevence	21	13	21	41	96	24	24	24	24	19,32
Ctností	14	16	29	38	97	24,25	24,25	24,25	24,25	15,78
Blaho	31	10	12	32	85	21,25	21,25	21,25	21,25	19,9
Pomoc	24	18	34	26	102	25,5	25,5	25,5	25,5	5,14
Dobro	4	3	14	16	37	9,25	9,25	9,25	9,25	14,57
Hledání	16	4	16	7	43	10,75	10,75	10,75	10,75	10,67
Spása	4	4	7	7	22	5,5	5,5	5,5	5,5	1,64
Pokora	30	4	3	5	42	10,5	10,5	10,5	10,5	48,47
Celkem	893	523	918	1.754	3.988					

Tabulka 9: Tabulka absolutních a očekávaných četností jednotlivých subkategorií v analyzovaných částech děl Komenského pro Test Dobré shody chí-kvadrát (Zdroj: Vlastní výzkum)

Dále budeme zkoumat, zda lze stanovit, zda existuje rozdíl mezi frekvencí výskytu analyzovaných *kategorií* v jednotlivých částech děl Komenského.

VO2: Jaká je frekvence jednotlivých kategorií v částech děl Komenského?

H02: Frekvence jednotlivých kategorií je stejná.

HA2: Frekvence jednotlivých kategorií je rozdílná.

Abychom mohli určit odpověď, nejprve vytvoříme cestou slučování jednotlivých subkategorií významově o stupeň vyšší celky. Jedná se o tzv. *axiální kódování*, kde je podstatou spojování obsahově blízkých témat do širších kategorií, zároveň je třeba uvažovat o pojmenování zastřešujících kategorií, jež obsáhnou a budou vyjadřovat odpovídající významový rámeček všech sloučených subkategorií. Četnosti spojovaných subkategorií budou sečteny. Sloučili jsme následující subkategorie do kategorií: Zbožnost + Spása + Pokora = *Víra*; Hledání + Rozvoj = *Rozvoj*; Dobro + Blaho = *Blaho*; Pojetí pravdy + Naděje = *Pojetí pravdy*; Činorodost + Prevence = *Činorodost*; Společnost + Sociální komunikace = *Společnost*; Čtnosti + Vzdělání = *Vzdělání*, Humanismus + Pomoc = *Humanismus*.

K získání odpovědi na *VO2* jsme se rozhodli vytvořit *axiálním kódováním 11 kategorií*, uvedených v *Tabulce č. 10*. Zpracování dat provedeme opět na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ u každé kategorie zvlášť pomocí statistické metody *Test Dobré shody Chí-kvadrát*.

Kategorie	Četnosti Labyrint světa a ráj srdce	Četnosti Velká didaktika	Četnosti Cesta světla	Četnosti Obecná porada	Celkem	Očekáv. četnosti Labyrint světa a ráj srdce	Očekáv. četnosti Velká didaktika	Očekáv. četnosti Cesta světla	Očekáv. četnosti Obecná porada	Celkové hodnoty testového kritéria χ^2
Všestrannost	126	45	69	179	419	104,75	104,75	104,75	104,75	103,22
Víra	100	61	97	189	447	111,75	111,75	111,75	111,75	79,64
Rozvoj	44	84	106	182	416	104	104	104	104	97,01
Společnost	143	49	80	300	572	143	143	143	143	261,92
Vzdělání	68	82	163	195	508	127	127	127	127	89,96
Činorodost	88	69	144	185	486	121,5	121,5	121,5	121,5	69,29
Pojetí pravdy	41	27	69	159	296	74	74	74	74	142,55
Jednota	72	30	74	107	283	70,75	70,75	70,75	70,75	21,48
Neřesti	82	16	21	95	214	53,5	53,5	53,5	53,5	93,4
Humanismus	94	47	69	115	325	81,25	81,25	81,25	81,25	32,31
Blaho	35	13	26	48	122	30,5	30,5	30,5	30,5	21,4
Celkem	893	523	918	1.754	4.088					

Tabulka 10: Přehled absolutních a očekávaných četností jednotlivých kategorií v analyzovaných částech děl Komenského – Test Dobré shody chí-kvadrát. (Zdroj: Vlastní výzkum)

Pro každou kategorii vypočítáme hodnotu testového kritéria zvlášť. Vypočítané hodnoty testového kritéria jsou zaneseny u jednotlivých kategorií v pravém krajním sloupci *Tabulky č. 10*. Počet stupňů volnosti je stanoven vzorcem: $f = r - 1 = 3$. Postup výpočtu uvádíme v *Tabulce č. 11* jako ukázkou pro kategorii *Všestrannost*.

Všestrannost					
Dílo	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	$(P - O)$	$(P - O)^2$	$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$
Labyrint	126	104,75	21,25	451,56	4,31
Velká didaktika	45	104,75	-59,75	3570,06	34,08
Cesta světla	69	104,75	-35,75	1278,06	12,2
Obecná porada	179	104,75	74,25	5513,06	52,63
Celkem	419	419			103,22

Tabulka 11: Výpočet testového kritéria *Dobré shody* Chí-kvadrát pro kategorii *Všestrannost*.

U kategorie ***Všestrannost*** výsledná hodnota činí $\chi^2 = 103,22$. Ve statistických tabulkách pro počet stupňů volnosti 3 a $\alpha = 0,05$ nalézáme kritickou hodnotu testového kritéria ***Dobré shody*** ***Chí kvadrát*** $\chi_{0,05}^2(3) = 7,815$. Jelikož $103,22 \geq 7,815$, přijímáme alternativní hypotézu, lze konstatovat, že výskyt kategorie ***Všestrannost*** je v námi analyzovaných částech děl různý. Provedli jsme postupně tímto způsobem výpočet testového kritéria u všech kategorií.

Na základě srovnání těchto výsledků s kritickou hodnotou testového kritéria $\chi_{0,05}^2(3) = 7,815$ zjišťujeme, že vypočítané hodnoty testového kritéria Chí-kvadrát jsou při 3 stupních volnosti a $\alpha = 0,05$ u všech kategorií vyšší než kritická hodnota. ***Proto přijímáme alternativní hypotézu, odmítáme nulovou hypotézu. Můžeme tedy konstatovat, že výskyt všech konkrétních kategorií jednotlivých analyzovaných částí děl je rozdílný.***

Subkategorie	Četnosti Labyrint světa ... v %	Četnosti Velká didaktika v %	Četnosti Cesta světla v %	Četnosti Obecná porada v %
Všestrannost	14,11	8,60	7,52	10,21
Zbožnost	7,39	10,13	9,47	10,09
Rozvoj	3,14	15,30	9,80	9,98
Společnost	7,84	5,35	6,64	9,81
Vzdělání	6,05	12,61	14,60	8,95
Činorodost	7,50	10,71	13,40	8,21
Soc.komunikace	8,17	4,02	2,07	7,30
Pojetí pravdy	3,81	2,68	4,68	6,56
Jednota	8,06	5,74	8,06	6,10
Neřesti	9,18	3,06	2,29	5,42
Humanismus	7,84	5,54	3,81	5,07
Naděje	0,78	2,49	2,83	2,51
Prevence	2,35	2,49	2,29	2,34
Ctnosti	1,57	3,06	3,16	2,17
Blaho	3,47	1,91	1,31	1,82
Pomoc	2,69	3,44	3,70	1,48
Dobro	0,45	0,57	1,53	0,91
Hledání	1,79	0,76	1,74	0,40
Spása	0,45	0,76	0,76	0,40
Pokora	3,35	0,76	0,33	0,30
Celkem	100	100	100	100

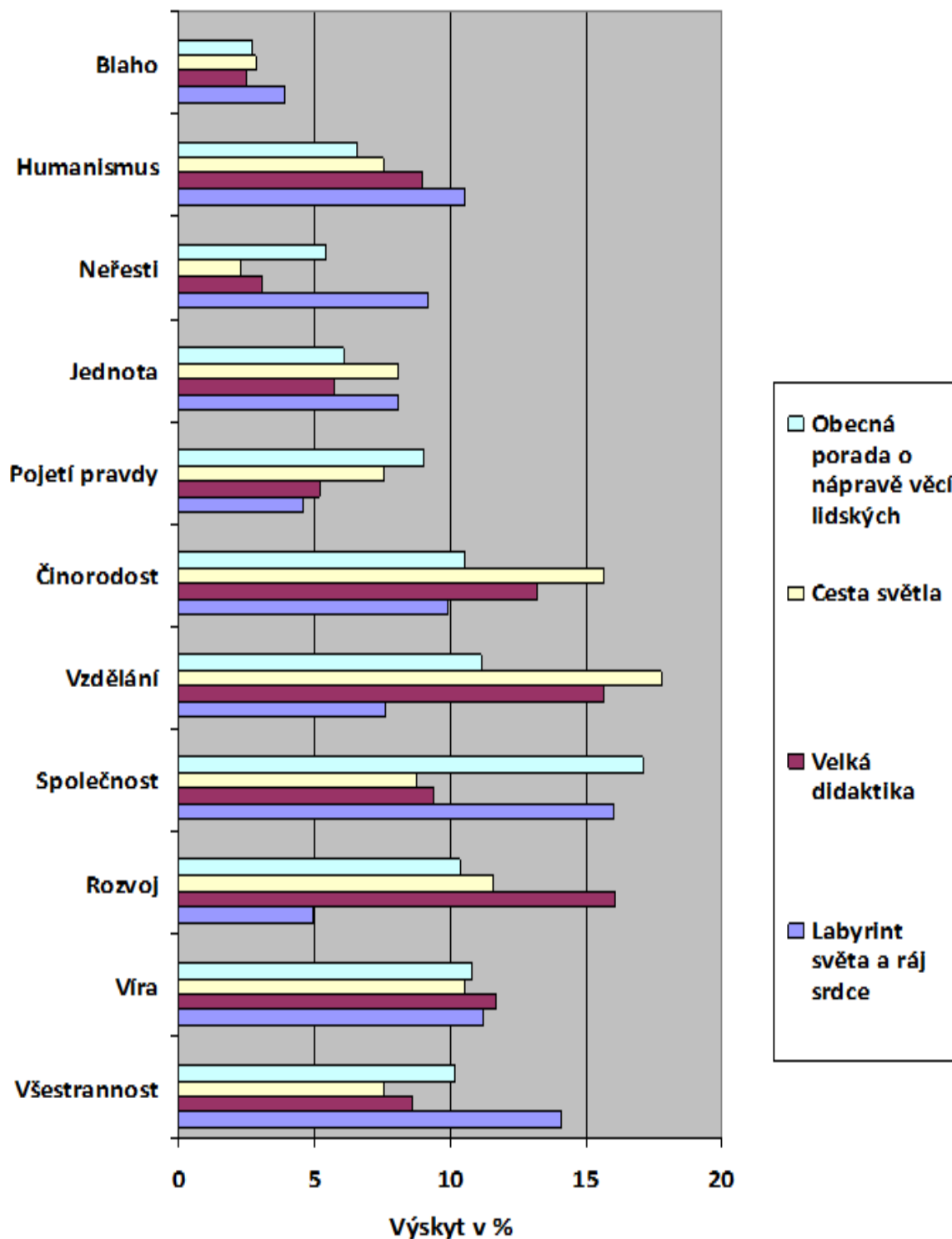
Tabulka 12: Přehled relativních četností jednotlivých subkategorií v analyzovaných částech děl Komenského (Zdroj: Vlastní výzkum)

VO3: Jaké jsou sociální, filozofické a didaktické prvky v díle Komenského?

Otázka je odpovězena prostřednictvím metody *kvalitativní obsahové analýzy* v Přílohách II, III, IV a V, jež obsahují vybrané části textů děl Komenského děl *Labyrint světa a ráj srdce*, *Velká didaktika*, *Cesta světla a Obecná porada o nápravě věcí lidských*, kde jsou barevně vyznačeny sociální, filozofické a didaktické prvky. Dle našeho názoru nelze zcela striktně identifikovat a významově dělit kódy do kategorií s rozlišením z hlediska sociálního, filozofického či didaktického. V dílech Komenského se totiž jedná o *pansofické prolínání*, přesah a významové propojování těchto hledisek. (srov. Čapková, 1977, s. 3) Jde o obdivuhodně široký záběr, který autor ve své rozsáhlé koncepci obsáhl a spojil využitím obsahů vědních disciplín filozofie, sociálních věd a didaktiky. Komenský systematicky zpracovává do jednotného celku *přírodu, člověka i Písmo* na základě myšlenky *panharmonie*, upravené podle *Mikuláše z Kusy*. Ještě významnější než *indukce*, je pro Komenského *synkrise*, metoda, týkající se univerza jako celku. Z důvodu jeho snahy o celkové pojetí věcí lidských jeho komplexně a systematicky směřované syntetické holistické vnímání světa zasahuje mnoho důležitých sfér lidského života a spěje k dosažení hlavního cíle, kterým je pro Komenského směřování k ctnostem, k dobru, nápravě výchovou a vzděláním, jež povede k všestrannému rozvoji, k vzájemné spolupráci národů, soužití v míru, nalezení blaha pro všechny. Tato

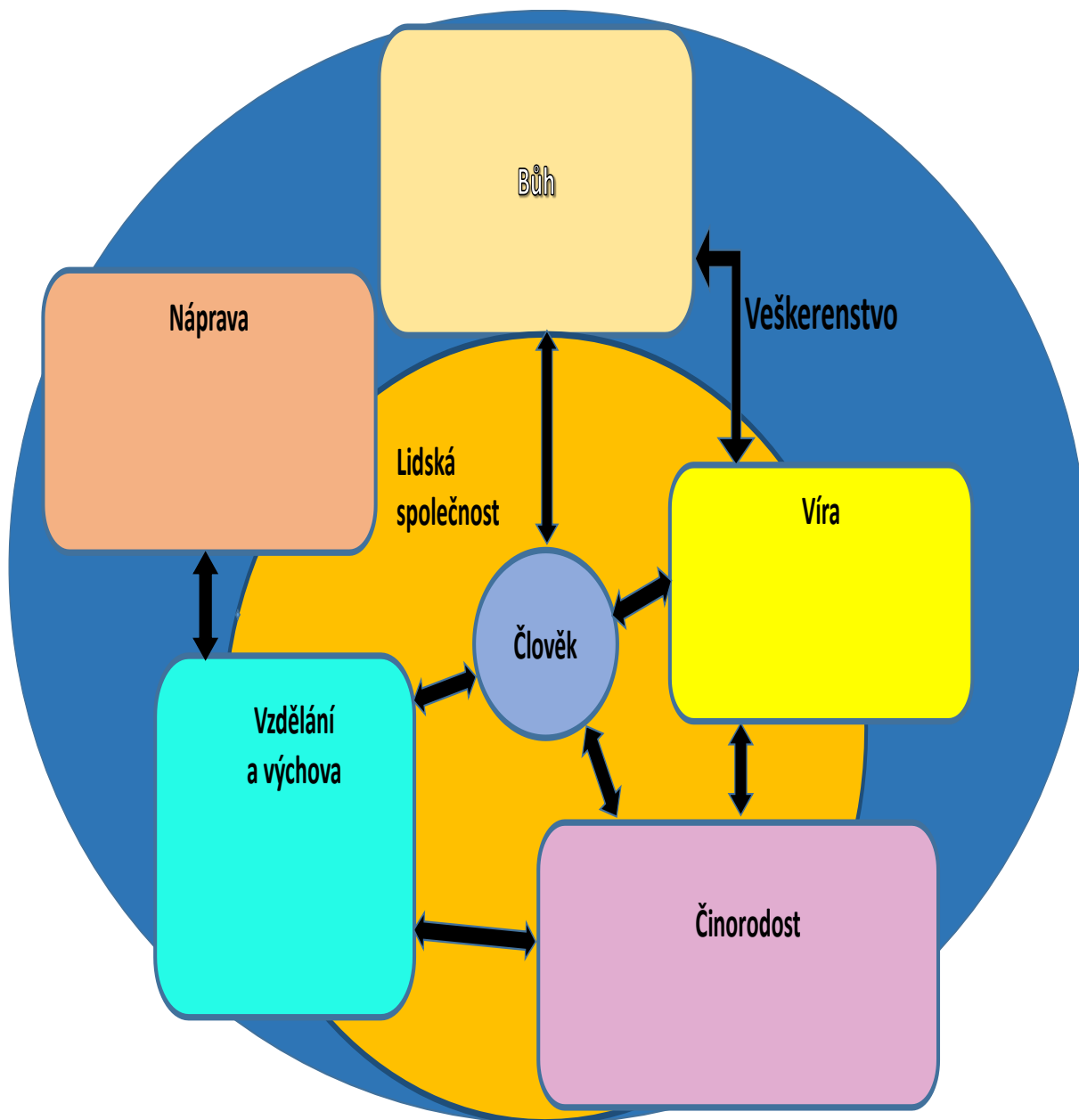
filozofie výchovy je základem *pedagogického univerzalizmu* Komenského, jenž je vyjádřen mottem: *učit všechny, všemu a vším způsobem*. Zde se dostáváme k *sociálním aspektům* Komenského vědy o vzdělávání. *Soustavnost, úplnost, jednota a univerzálnost* jsou vlastní nápravné prostředky proti dosavadní roztržitosti, částečnosti a privilegii vzdělanosti. Z tohoto univerzalizmu vzniká ona základní *demokratičnost* Komenského soustavy, která *nezná rozdílů stavu, rodu, pohlaví* nebo *rasy*. V každém jedinci vidí vlohy, jež mají být rozvíjeny, aby se svět stal rozumným, spořádaným, harmonickým. Komenský veškeré své pedagogické myšlenky vyvozuje ze základních zákonitostí, principů a procesů, probíhajících v *přírodě*. Jsou to zásady věčnosti, názornosti, postupnosti, přiměřenosti, opakování, procvičování, vlastní zkušenosti a samočinnosti, které stojí v centru jeho vychovatelské nauky. Právě zde se projevuje Komenského odlišnost od filozofických vlivů *Bacona* a *Campanelly*, pro něž je typická *náprava* pouze politickou či technologickou cestou. Komenský jako jediný postavil jako ústřední koncepční linii soustavu vychovatelskou, jejíž významnou součástí je kromě soustavy didaktických prvků i zcela nová organizace školství. (Patočka, 1997, s. 100 - 101)

Frekvence kategorií v dílech Komenského

Graf č. 6: Srovnání frekvence kategorií v dílech *Labyrint světa a ráj srdce*, *Velká didaktika*, *Cesta světla* a *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. (Zdroj: Vlastní výzkum)

5.7 PARADIGMATICKÝ MODEL VZTAHU ČLOVĚKA KE SVĚTU

Obr. 1: Paradigmatický model, vyjadřující vztah člověka ke světu dle Komenského pansofického pojetí. (Zdroj: Vlastní výzkum)

Výsledkem našeho kvalitativního výzkumu je **Zakotvená teorie**, která prostřednictvím paradigmatického modelu vyjadřuje vztahy a souvislosti společenských dějů tak, jak je uvádí a vysvětluje J. A. Komenský ve své pansofické koncepci, založené na sjednocujícím univerzálním pojetí veškerých procesů, vytvářející dokonalou **panharmonii**. Ta je popsána v mnoha dílech Komenského jako nejvyšší cíl nápravného snažení, k němuž může lidstvo dospět v neustálé víře, lásce, vlastní aktivitou, činorodostí, vzděláváním a výchovou. Jen takovým soustavným úsilím může dojít k nápravě věcí lidských a k harmonii universa.

6 ZÁJEM O DÍLO J. A. KOMENSKÉHO MEZI STUDENTY

V druhé části jsme přistoupili k výzkumu našeho tématu - výzkumného problému - *Význam J. A. Komenského pro rozvoj sociální pedagogiky a filozofie výchovy* - z jiného úhlu pohledu. Inspiraci nám nabídl výzkum prof. *Ivo Jiráka* a *Dr. Richarda Macků* (Gymnasion, 2014, s. 29 – 30), kde bylo cílem ověřit zájem o četbu děl J. A. Komenského mezi vysokoškolskými studenty. Našeho kvantitativního výzkumu dotazníkovým šetřením se zúčastnili studenti Sociální pedagogiky UTB Zlín (2. ročník bakalářského programu a 2. ročník magisterského programu) a studenti Filozofie Univerzity Pardubice a Masarykovy univerzity Brno (studenti bakalářského, magisterského a doktorského programu).

6.1 Výsledky dotazování

Nejprve budeme zkoumat odpověď na výzkumnou otázku:

VO4: *Jaká je motivace studentů k četbě děl J. A. Komenského?*

Motivace	Studenti Soc. pedagogiky				Studenti Filozofie			
	Bc. program UTB Zlín		Mgr. program UTB Zlín		MU Brno		Univerzita Pardubice	
	Absolutní četnost	%	Absolutní četnost	%	Absolutní četnost	%	Absolutní četnost	%
Vlastní zájem	3	8,57	20	24,69	11	30,56	8	32
Odborný zájem	7	20	15	18,52	13	36,11	10	40
Povinnost na ZŠ/ SŠ	18	51,43	30	37,04	8	22,22	7	28
Jiná motivace	7	20	16	19,75	4	11,11	0	0
Celkem	35	100	81	100	36	100	25	100

Tabulka 13: Přehled četností zájmu studentů o dílo Komenského dle místa výzkumu. (Zdroj: Vlastní výzkum)

Motivace	Studenti Soc. pedagogiky		Studenti Filozofie	
	Absolutní četnost	%	Absolutní četnost	%
Vlastní zájem	23	19,83	19	31,15
Odborný zájem	22	18,97	23	37,7
Povinnost na ZŠ/ SŠ	48	41,38	15	24,59
Jiná motivace	23	19,82	4	6,56
Celkem	116	100	61	100

Tabulka 14: Přehled četností zájmu studentů o dílo Komenského dle oboru. (Zdroj: Vlastní výzkum)

Dílo	Studenti Soc. pedagogiky - 116				Studenti Filozofie - 61			
	Přečetl (a) jsem				Přečetl (a) jsem			
	Část	%	Celek	%	Část	%	Celek	%
Labyrint světa a ráj srdce	44	37,93	23	19,83	18	29,51	27	44,26
Cesta světla (Via lucis)	2	1,72	1	0,86	9	14,75	1	1,64
Informatorium školy mateřské	26	22,41	11	9,48	0	0	2	3,28
Velká didaktika (Didactica magna)	33	28,45	5	4,31	2	3,28	0	0
Svět v obrazech (Orbis pictus)	29	25	7	6,03	4	6,56	4	6,56
Brána jazyků otevřená (Janua linguarum resarata)	3	2,59	0	0	0	0	0	0
Metoda jazyků nejnovější (Methodus lingvarum novissima)	0	0	0	0	0	0	0	0
Škola hrou (Schola ludus)	11	9,48	6	5,17	3	4,92	0	0
Sebrané pedagogické spisy (Opera didactica omnia)	0	0	0	0	0	0	0	0
Všeobecná porada o nápravě věcí lidských	14	12,07	3	2,59	18	29,51	1	1,64
Posel míru (Angelus pacis)	2	1,72	1	0,86	0	0	0	0
Kšaňt umírající matky, Jednoty bratrské	4	3,45	2	1,72	6	9,84	3	4,92
Předchůdce vševědy (Pansophiae prodromus)	1	0,86	0	0	12	19,67	0	0
Jedno potřebné (Unum necessarium)	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem		100		100		100		100

Tabulka 15: Přehled rozsahu četby děl Komenského u studentů Sociální pedagogiky a Filozofie. (Zdroj: Vlastní výzkum)

6.2 Testování hypotéz

Naším dalším cílem výzkumu je hledání odpovědi na výzkumnou otázku:

VO4: Jaká je motivace studentů k četbě děl J. A. Komenského?

Stanovíme nulovou a alternativní hypotézu:

4H0: Motivace četby děl Komenského je u studentů Sociální pedagogiky a u studentů Filozofie stejná.

4HA: Motivace četby děl Komenského je u studentů Sociální pedagogiky a u studentů Filozofie různá.

Pro ověření postupně použijeme u všech kategorií motivace výpočtu pomocí statistické metody **Dobré shody Chí kvadrát**. Výsledné hodnoty testového kritéria srovnáme s kritickou hodnotou, nalezenou v Tabulkách pro jeden stupeň volnosti, jelikož $f = r - 1 = 1$.

Zvolili jsme hladinu významnosti $\alpha = 0,05$. Kritická hodnota $\chi_{0,05}^2(1) = 3,841$.

Motivace	Studenti Soc. pedagogiky		Studenti Filozofie		$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$
	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	
Vlastní zájem	23	21	19	21	0,38
Odborný zájem	22	22,5	23	22,5	0,02
Povinnost na ZŠ/ SŠ	48	31,5	15	31,5	17,28
Jiná motivace	23	13,5	4	13,5	13,38
Celkem	116		61		

Tabulka 16: Motivace k četbě děl Komenského studentů Sociální pedagogiky a Filozofie – Testové kritérium Dobré shody Chí kvadrát (Zdroj: Vlastní výzkum)

Vypočítali jsme pro jednotlivé druhy motivace hodnoty testového kritéria Chí-kvadrát, které jsme uvedli do pravého krajního sloupce **Tabulky 16**.

V kategorii **Vlastní zájem** je výsledná hodnota $\chi^2 = 0,38$ nižší než kritická hodnota testového kritéria $\chi_{0,05}^2(1) = 3,841$. Nemůžeme tedy odmítnout nulovou hypotézu a musíme konstatovat, že: **Motivace četby děl Komenského v oblasti vlastního zájmu je u studentů Sociální pedagogiky a u studentů Filozofie stejná.**

Rovněž v oblasti **Odborného zájmu** je vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 0,02$ nižší než hodnota kritická $\chi_{0,05}^2(1) = 3,841$. Přijímáme proto nulovou hypotézu. Dospěli jsme k závěru, že: **Motivace k četbě děl Komenského v oblasti Odborného zájmu je u studentů Sociální pedagogiky a u studentů Filozofie stejná.**

Kategorie **Povinnost na ZŠ/ SŠ** nám poskytla jako výslednou hodnotu testového kritéria Chí kvadrát $\chi^2 = 17,28$. Na základě vztahu $17,28 \geq 3,841$ jsme oprávněni přijmout alternativní hypotézu a konstatovat: **V oblasti Povinnosti na ZŠ/ SŠ je motivace k četbě děl Komenského u studentů Sociální pedagogiky a u studentů Filozofie rozdílná.** Dle relativních četností v **Tabulce 14** lze usoudit, že motiv k četbě knih Komenského z důvodu povinnosti na ZŠ/ SŠ je u studentů Sociální pedagogiky (41,38 %) častější než u studentů Filozofie (24,59 %).

Rovněž v kategorii **Jiná motivace** jsme dospěli výpočtem k vyšší hodnotě testového kritéria $\chi^2 = 13,38$ ve srovnání s nalezenou kritickou hodnotou $\chi_{0,05}^2(1) = 3,841$. Proto lze odmítnout nulovou hypotézu, přijmout alternativní hypotézu a vyvodit další závěr: **V oblasti Jiné motivace jsou důvody k četbě děl Komenského u studentů Sociální pedagogiky a u studentů**

Filozofie rozdílné. Tuto kategorii studenti většinou významově specifikovali jako Povinnost četby v rámci vysokoškolského studia. V této oblasti mají rovněž podle *Tabulky č. 14* ve srovnání se studenty Filozofie (6,56 %) větší procentuální hodnoty důvodů četby studenti Sociální pedagogiky (19,82 %).

Nyní přistoupíme statistickou metodou výpočtu *Testového kritéria Dobré shody Chi-kvadrát* k ověření další výzkumné otázky:

VO5: Jak se liší intenzita četby Komenského děl u studentů oborů Sociální pedagogika a Filozofie?

5H0: *Rozsah četby Komenského částí děl je u vysokoškolských studentů Filozofie a Sociální pedagogiky stejný.*

5HA: *Rozsah četby Komenského částí děl je u vysokoškolských studentů Filozofie a Sociální pedagogiky různý.*

Dílo	Studenti Soc. pedagogiky - 116				Studenti Filozofie - 61				Testové kritérium	Testové kritérium
	Přečetl (a) jsem				Přečetl (a) jsem					
	Část P_1	Část O_1	Celek P_2	Celek O_2	Část P_1	Část O_1	Celek P_2	Celek O_2		
Labyrint světa a ráj srdce	44	31	23	25	18	31	27	25	10,9	0,32
Cesta světla (Via lucis)	2	5,5	1	1	9	5,5	1	1	4,46	0
Informatorium školy mateřské	26	13	11	6,5	0	13	2	6,5	26	6,24
Velká didaktika (Didactica magna)	33	17,5	5	2,5	2	17,5	0	2,5	27,46	5
Svět v obrazech (Orbis pictus)	29	16,5	7	5,5	4	16,5	4	5,5	18,94	0,82
Brána jazyků otevřená (Janua linguarum resarata)	3	1,5	0	0	0	1,5	0	0	3	0
Metoda jazyků nejnovější (Methodus linguarum novissima)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Škola hrou (Schola ludus)	11	7	6	3	3	7	0	3	4,58	6
Sebrané pedagogické spisy (Opera didactica omnia)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Všeobecná porada o nápravě věcí lidských	14	16	3	2	18	16	1	2	0,5	1
Posel míru (Angelus pacis)	2	1	1	0,5	0	1	0	0,5	2	1
Kšaft umírající matky, Jednoty bratrské	4	5	2	2,5	6	5	3	2,5	0,4	0,2
Předchůdce vševedy (Pansophiae prodromus)	1	6,5	0	0	12	6,5	0	0	9	0
Jedno potřebné (Unum necessarium)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	169		59		72		38			

Tabulka 17: Rozsah četby děl Komenského u studentů Sociální pedagogiky a Filozofie – Test Dobré shody Chi kvadrát, P = pozorovaná hodnota, O = očekávaná hodnota (Zdroj: Vlastní výzkum)

6H0: *Rozsah četby celých děl Komenského u studentů Sociální pedagogiky a Filozofie je stejný.*

6HA: *Rozsah četby celých děl Komenského u studentů Sociální pedagogiky a Filozofie je rozdílný.*

Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ při počtu stupňů volnosti $f = 2 - 1 = 1$ nacházíme v tabulkách kritickou hodnotu testového kritéria $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Pro srovnání rozsahu četby studentů Sociální pedagogiky a Filozofie je třeba porovnat vypočítané testové kritérium jednotlivých děl s kritickou hodnotou. U děl, jejichž hodnoty testového kritéria jsou vyšší než hodnoty kritické, nalezené v tabulkách, lze konstatovat rozdíl v intenzitě četby studentů zkoumaných oborů. Splnění této podmínky lze vysledovat **v kategorii četby části díla** z 11 posuzovaných děl u 7 děl. V tomto případě přijímáme alternativní hypotézu. Dospěli jsme tedy k závěru, že ***Intenzita četby studentů Sociální pedagogiky a Filozofie v oblasti četby části díla je rozdílná u 7 děl Komenského: Labyrint světa a ráj srdce, Cesta světla, Informatorium školy mateřské, Velká didaktika, Svět v obrazech, Škola hrou, Předchůdce vševědy.***

U děl, kde hodnoty testového kritéria jsou nižší než nalezená kritická hodnota, přijímáme nulovou hypotézu. Lze konstatovat, že ***Intenzita četby studentů Sociální pedagogiky a Filozofie v oblasti četby části díla je stejná u 4 děl Komenského: Všeobecná porada o nápravě věcí lidských, Kšaft umírající matky, Jednoty bratrské, Brána jazyků otevřená, Posel míru.***

V oblasti četby celého díla je srovnání intenzity četby studentů Sociální pedagogiky a studentů Filozofie odlišné. Hodnoty vypočítaného testového kritéria jsou vyšší než hodnoty kritické z 11 zkoumaných pouze u 3 děl. Zde přijímáme alternativní hypotézu a konstatujeme: ***Intenzita četby studentů Sociální pedagogiky a Filozofie v oblasti četby celého díla je rozdílná u 3 děl Komenského: Informatorium školy mateřské, Velká didaktika a Škola hrou.***

Zároveň jsme dospěli ke zjištění, že u ostatních 8 děl je hodnota testového kritéria nižší, než hodnota kritická, v těchto případech nemůžeme odmítnout nulovou hypotézu a musíme konstatovat, že: ***Rozsah četby celých děl Komenského je u studentů Sociální pedagogiky a u studentů Filozofie stejný u 8 děl: Labyrint světa a ráj srdce, Cesta světla, Svět v obrazech, Brána jazyků otevřená, Všeobecná porada o nápravě věcí lidských, Posel míru, Kšaft umírající matky, Jednoty bratrské, Předchůdce vševědy.***

6.3 Intepretace výsledku

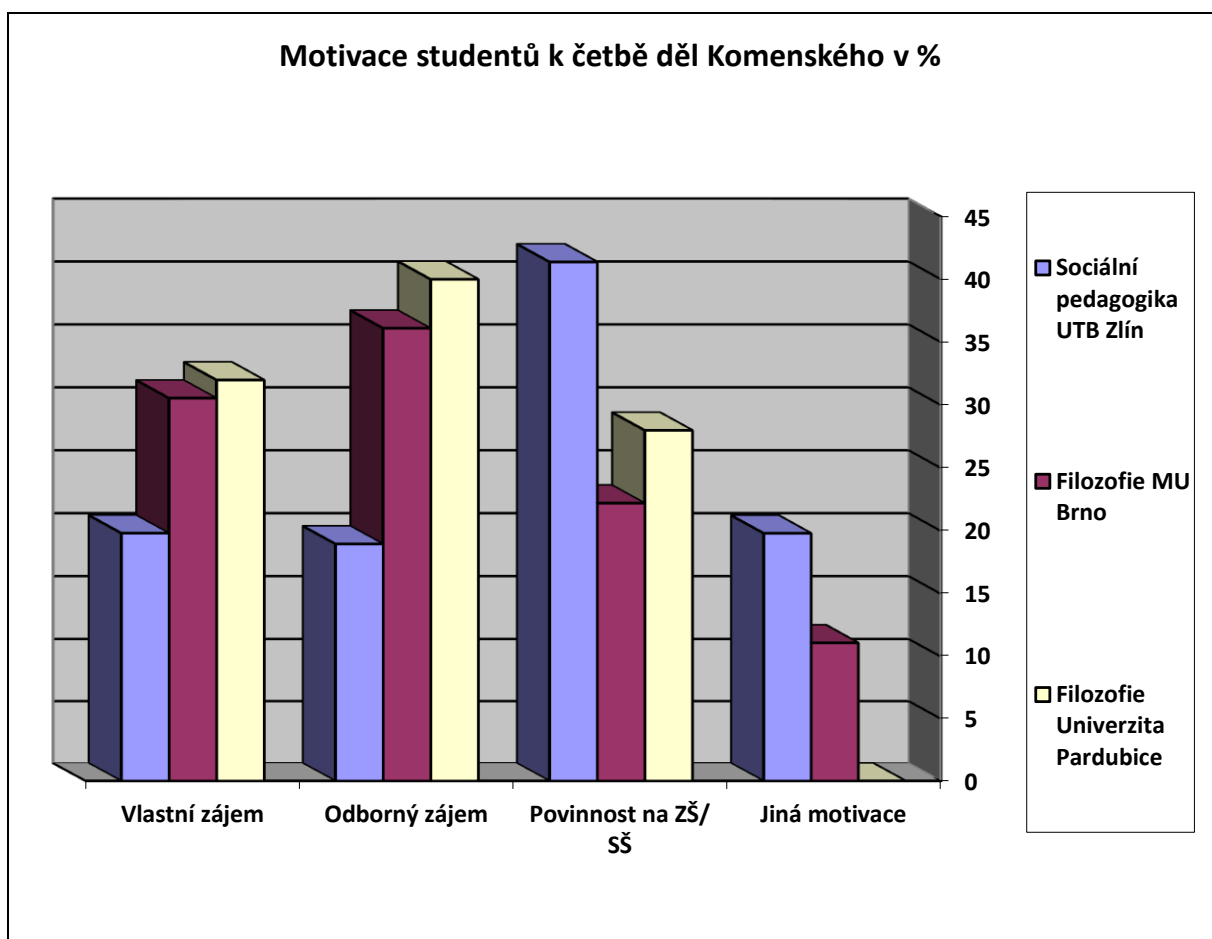
Využili jsme modelu výzkumu **Prof. Jiráska** a **Dr. Macků**, kteří provedli šetření v oblasti zájmu o četbu děl J. A. Komenského v roce 2014 mezi akademiky a studenty Teologické fakulty JU v Českých Budějovicích, Pedagogické fakulty UP v Olomouci a studenty sociálně a humanitně zaměřených oborů v Praze, výsledky tohoto výzkumu jsou uvedeny v Příloze č.V.

Zkoumali jsme pomocí dotazníků zájem o díla Komenského z hlediska motivace k četbě a rozsahu četby mezi studenty Sociální pedagogiky FHS UTB Zlín a studenty Filozofie Univerzity Pardubice a Masarykovy univerzity Brno v kategorii četby části díla a celého díla. Na základě testování hypotéz, které jsme provedli výpočty statistickou metodou Testového kritéria Dobré shody Chí kvadrát, můžeme konstatovat, že motivace studentů oboru Sociální pedagogiky i oboru Filozofie k četbě knih J. A. Komenského je v oblasti *vlastního zájmu* i v oblasti *odborného zájmu* stejná. Avšak v kategorii *Povinnost na ZŠ/SŠ* jsme dospěli k odlišnému výsledku, prokazujícímu proti studentům Filozofie téměř dvojnásobně vyšší důvody k povinné četbě u studentů Sociální pedagogiky. Rovněž v kategorii *Jiná motivace*, která je většinou konkretizována jako povinnost na vysoké škole, je vysoký, až trojnásobně vyšší, počet odpovědí u studentů Sociální pedagogiky. Z grafu máme možnost vyčíst vyšší vlastní a odbornou motivaci k četbě u studentů oboru Filozofie MU Brno i Univerzity Pardubice, zatímco studenti Sociální pedagogiky UTB Zlín udávají jako větší důvod k četbě Komenského děl povinnosti ze základních a středních škol.

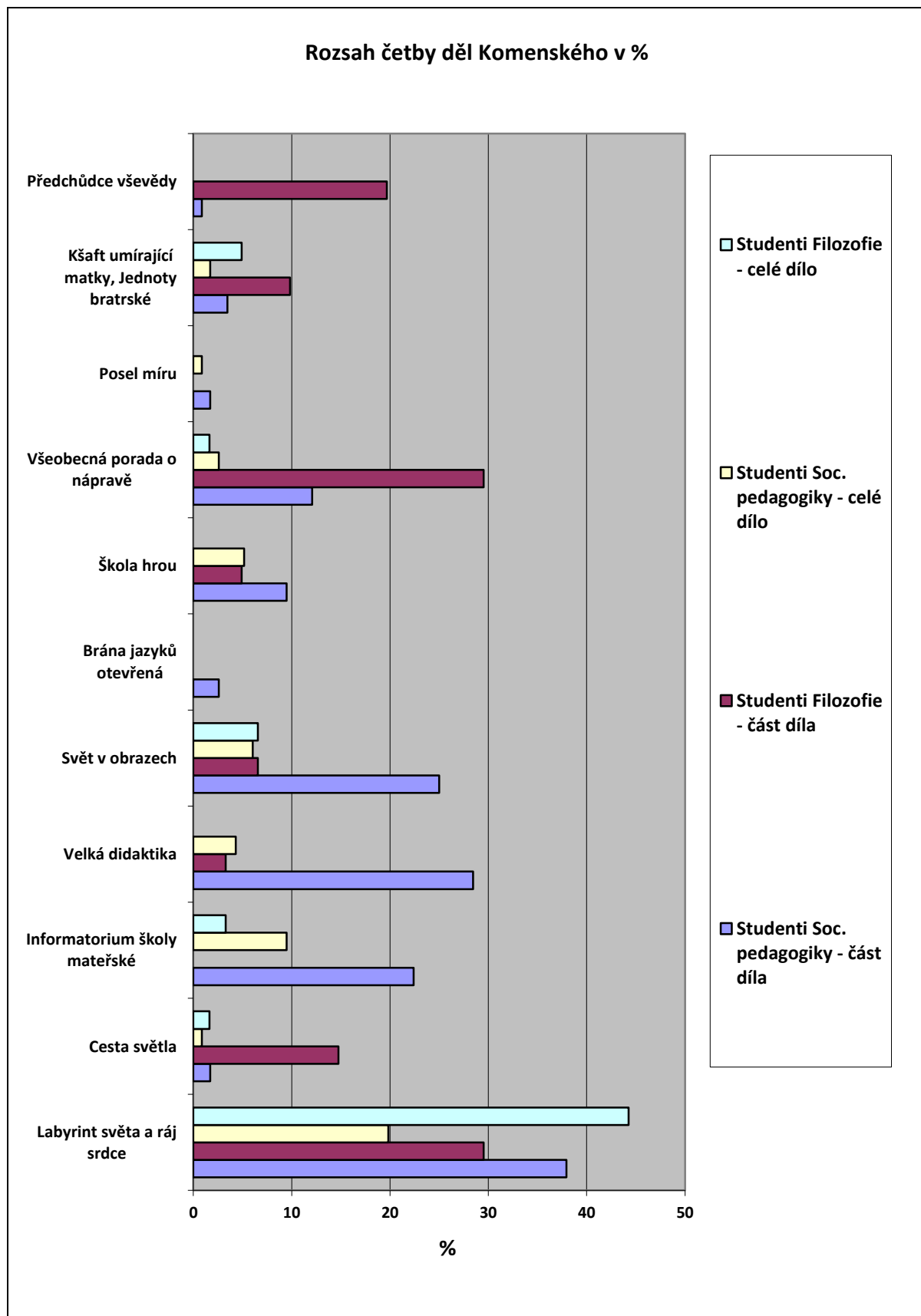
Ve zkoumání intenzity četby konkrétních děl jsme nedošli k jednoznačnému závěru. Pomocí výpočtu Testového kritéria Dobré shody Chí kvadrát jsme postupně porovnávali zájem obou skupin o díla, uvedená v tabulce. Z původně nabízených 14 děl, studenti označili, jako čtená, pouze 11. Testováním hypotéz jsme dospěli k závěru, že intenzita četby částí děl je u studentů Sociální pedagogiky a Filozofie rozdílná (u 7 z 11 děl). Pokud se týká četby díla, jako celku, statistické testování ukázalo, že rozsah četby studentů obou oborů je stejný (u 8 z 11 děl). Výsledky zájmu studentů o četbu děl Komenského nejsou jednoznačné ve prospěch žádného výzkumného souboru studentů. To potvrzuje široké zaměření Komenského myšlenek a z toho vyplývající význam v možnostech jejich mnohostranného využití v oblasti teorie i uplatnění v praxi, směřující přes filozofii, sociální vědy, k pedagogice a jejím konkrétním metodám a didaktickým principům. Oba studijní obory, obě vědní disciplíny, Sociální pedagogika i Filozofie, mají pro svůj budoucí rozvoj v dílech Komenského velké množství námětů a inspirací. Domníváme se, že rovněž na základě zjištěných skutečností z obsahových analýz

částí vybraných děl vyplynulo, že je velmi vhodné využití díla Komenského pro studium oborů Sociální pedagogika a Filozofie a zařadit je jako významné zdroje základní i doporučené literatury.

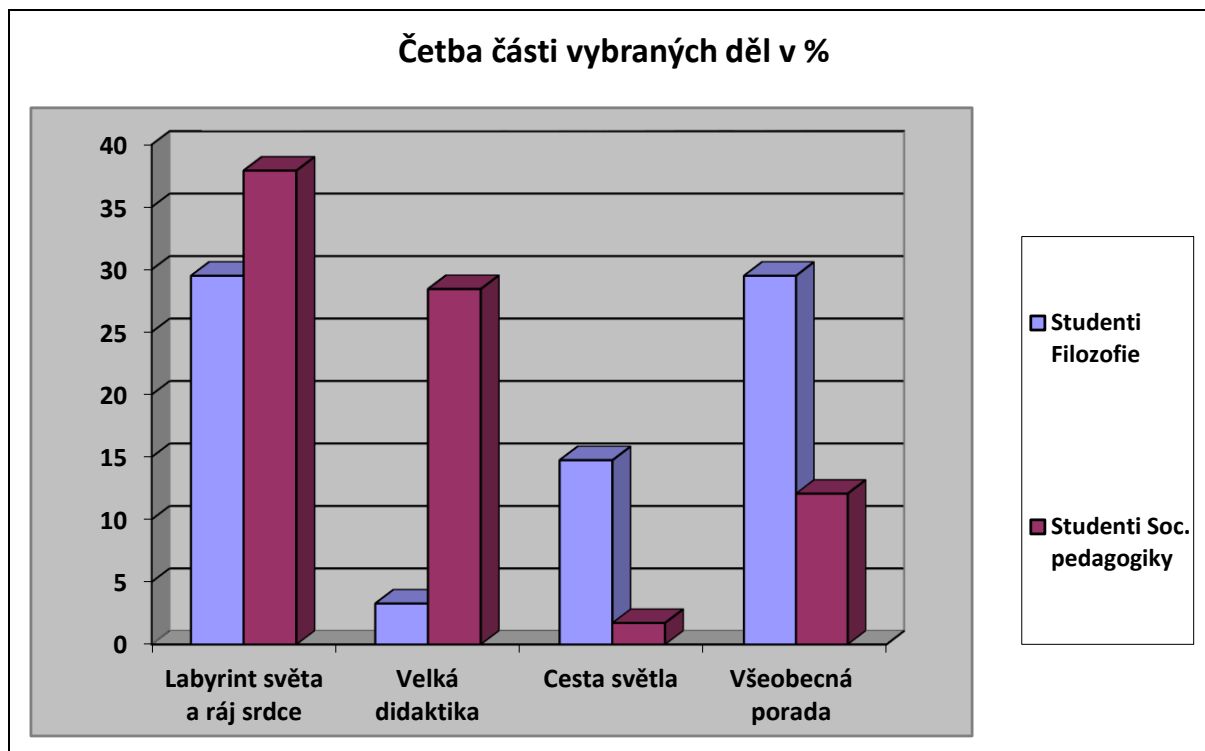
Z *Grafu č. 8* plyne, že zájem ze strany studentů Filozofie je výrazně vyšší o díla: *Labyrint světa a ráj srdce*, *Všeobecná porada o nápravě věcí lidských*, *Předchůdce Vševědy*, *Cesta světla* a *Kšaft umírající matky*, *Jednoty bratrské*. Naproti tomu *Informatorium školy mateřské*, *Svět v obrazech* a *Velká didaktika* jsou preferovanými díly u studentů Sociální pedagogiky. Celkově výrazně nejčtenějším dílem je u studentů obou oborů dílo *Labyrint světa a ráj srdce*.

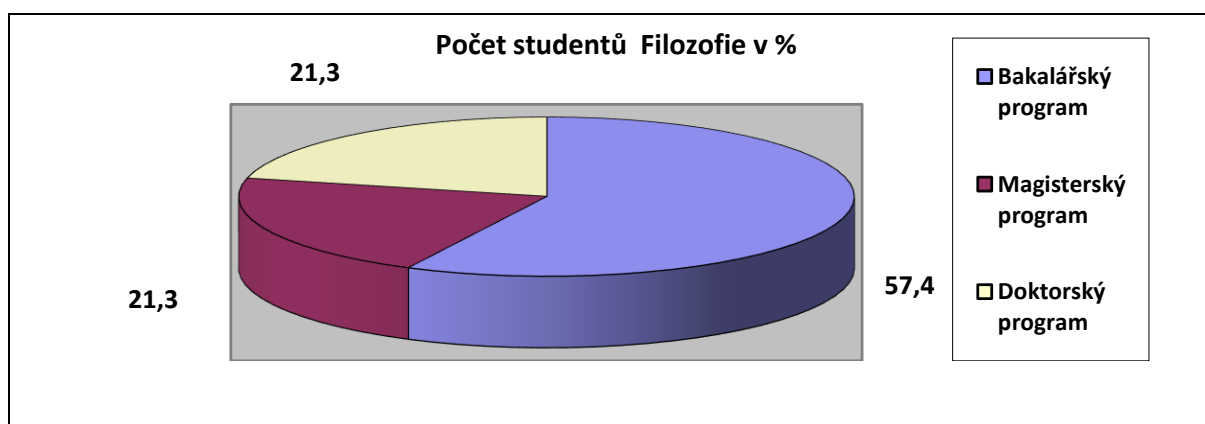
Graf č. 7: Srovnání motivace četby děl Komenského u studentů oborů Sociální pedagogika a Filozofie. (Zdroj: Vlastní výzkum)

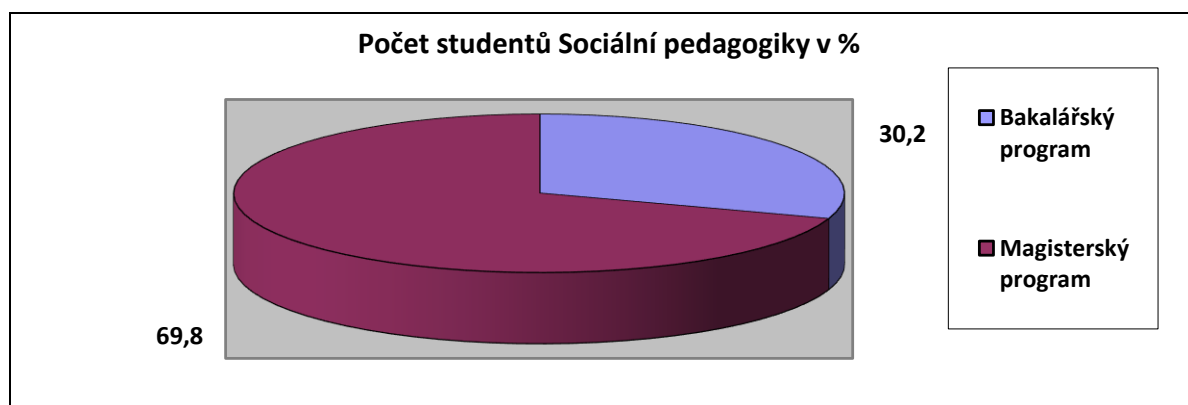
Graf č. 8: Přehled rozsahu četby děl Komenského u studentů Filozofie a Sociální pedagogiky v % (Zdroj: Vlastní výzkum)

Graf č. 9: Zájem studentů o četbu vybraných, námi analyzovaných, děl (Zdroj: Vlastní výzkum)

Graf č. 10: Celkový počet studentů Filozofie, kteří se zúčastnili výzkumu (Zdroj: Vlastní výzkum)

Graf č. 11: Celkový počet studentů Sociální pedagogiky, kteří se zúčastnili výzkumu (Zdroj: Vlastní výzkum)

7 OTÁZKY KOMENIOLOGŮM

V měsíci listopadu a prosinci 2015 bylo osloveno 20 významných komeniologů formou mailové pošty s prosbou o spolupráci na výzkumu s využitím některých prvků Delfské metody, přičemž jim byly zároveň zaslány otázky k výzkumu našeho tématu, na které hledáme společnou odpověď. Na naše oslovení za účelem hledání optimálního řešení důležitých otázek, týkajících se přínosu J. A. Komenského pro rozvoj sociální pedagogiky a filozofie výchovy, zareagovali pouze někteří z oslovených komeniologů, jimž vyjadřujeme velké poděkování za spolupráci. Jejich odpovědi níže uvádíme. Snažili jsme se sestavit přiměřený počet otázek, které by svým obsahem co nejlépe vystihovaly podstatu výzkumného problému. Obsah a formulace otázek byly předem konzultovány s komenioložkou AV ČR paní **PhDr. Věrou Schifferovou**¹⁴, která rovněž poskytla odborné poradenství a editorskou podporu při tvorbě dotazníku a teoretické části práce. Za tuto pomoc jí velmi děkujeme.

---

¹⁴ **PhDr. Věra Schifferová, CSc.** (* 15. 5. 1959 Praha) vystudovala na FF UK (1978–83) filozofii a politickou ekonomii. V r. 1992 získala hodnost kandidátky věd. Za kandidátskou dizertaci *Komeniologický odkaz Jana Patočky* (vydanou v r. 1991 ve sborníku *Comenius redivivus*) obdržela v r. 1992 cenu Josefa Hlávky. Zabývá se zejména filozofií J. A. Komenského v kontextu s evropským duchovním vývojem, zvláště metafyzickými a etickými aspekty jeho irénismu a pedagogiky, tj. oblastmi, jež Komenský sám ve své celoživotní reflexi pokládal za nejvýznamnější. O těchto tématech publikovala v českých a zahraničních odborných časopisech a přednášela na konferencích u nás i v zahraničí. Orientuje se na důkladné pramenné studium, zvláště Komenského nejvýznamnějšího díla *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*. Opírá se při tom o detailní a analytickou ediční práci s Komenského textem.

Zdroj: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/schif.html>

Editorka Díla J. A. Komenského, vydavatelka *Komeniologických studií J. Patočky a jeho Korespondence s komeniology*; zabývá se filosofickou interpretací J. A. Komenského.

V letech 1984–1990 působila v Pedagogickém ústavu J. A. Komenského, oddělení komeniologie a dějin školství a pedagogiky, od 1990 dosud ve Filosofickém ústavu AV ČR, Oddělení pro studium a vydání díla J. A. Komenského. Od roku 2007 dosud přednáší „filosofickou komeniologii“ na katedře filosofie University Pardubice a na katedře občanské nauky a filosofie Pedagogické fakulty UK. Granty a mezinárodní projekty: *Komeniologický odkaz Jana Patočky*, 1992–1994; *Korespondence Jana Patočky s komeniology*, 2007–2010; *Filosofie Jana Amose Komenského*, 2013–2016. Monografie: *Idea harmonie v díle J. A. Komenského* (Schifferová, Prázný, Scholzová, 2014), *Patočka a novověká filozofia* (Leško, Schifferová, Stojka, Tholt, 2014)

(Oddělení pro komeniologii a intelektuální dějiny raného novověku, 2014)

Zdroj: <http://komeniologie.flu.cas.cz/cz/o-nas/lide/stali-pracovnici/phdr-vera-schifferova-csc>

7.1 Otázky komeniologům a jejich odpovědi

1. Jakou metodou lze přibližovat J. A. Komenského dětem, mládeži a dospělým? Považujete za důležité rozlišovat metody zvlášť pro děti a mládež a zvlášť pro dospělé?				
Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.	PhDr. Martin Steiner	PhDr. Jan Hábl, Ph.D.	PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.	PhDr. Markéta Pánková
<p>S dětmi zkušenost v tomto ohledu nemám, moc bych to neuspěchal (nebezpečí, znechucení z přehnaného velebení národních velikánů). Začít u SŠ mládeže, výuka dějepisu i literatury, mezipředmětové vztahy, občanská nauka, výchova k nenásilnému tolerantnímu vlastenectví, upozornit na aktuální odkaz – JAK jeden z duchovních otců OSN, EU, obnovení olympijských her, mezinárodní vědecké spolupráce, křesťanský ekumenismus, snaha o dialog různých náboženství.</p>	<p>Do jisté míry je asi vhodné rozlišovat, k jakému publiku se obracíme (ostatně je jednou z Komenského zásad, že při výuce se má vycházet z úvahy, jaká látka a v jakém rozsahu je přístupná danému věku žáků). Jinak o konkrétních způsobech, jsem neměl možnost přemýšlet, hlavně proto, že sám neučím a o Komenském jsem mluvil jen před dospělými. Na čem asi vždy záleží, je, jak posluchače zaujmout, především dát najevo, že sám jsem tématem zaujat, že mě baví a že o něm mluvím s určitým, když ne nadšením, určitě s určitou pozitivní osobní angažovaností.</p>	<p>Neexistuje stručná odpověď. Volba metody záleží na tom, co je cílem, obsahem, jaké máte k dispozici prostředky atd. Jednou se hodí metoda expoziční, jindy narativní, jindy názorná atd. (dle mého soudu je toto špatně položená otázka) Považujete za důležité rozlišovat metody zvlášť pro děti a mládež a zvlášť pro dospělé? - Ano. (banální otázka)</p>	<p>Jakou metodou? Snad doporučením k četbě a poutavým výkladem, který bude do značné míry aktualizací Komenského. Rovněž využít komeniologických prací Patočky, Palouše, Schallera, tedy těch, kteří Komenského vykládají filosoficky a religiózně.</p>	<p>V současné době je zapotřebí přibližovat osobnost Komenského stejným způsobem, jak sám Komenský navrhoval v rámci svých stěžejních pedagogických a filozofických prací. Jeho genialita spočívá právě v tom, že našel cestu, jak zpřístupňovat kvalitní vzdělávání o čemkoliv. Proto stále platí Komenského heslo: omnes, omnia omnino. Uvedu příklad: dílo Komenského <i>Methodus linguarum novissima</i> obsahuje způsob metody výuky cizích jazyků. Když někdo např. nalezne mechanismus fungování jízdního kola, základní způsob jeho fungování zůstává naporád. To stejné platí i o kvalitním vzdělávání. Základní principy vzdělávání zůstávají stejné. Rozhodně je však zapotřebí učit zvlášť děti a zvlášť dospělé.</p>
2. Jaký vidíte sociálně-pedagogický a filozofický přínos myšlenek Komenského v českém školství?				
Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.	PhDr. Martin Steiner	PhDr. Jan Hábl, Ph.D.	PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.	PhDr. Markéta Pánková
<p>Teoreticky velký, praxe pokulhává (přetižení unavení a nedocení učitelé nestihají, upadají mnohdy do rutiny...samozřejmě, zvláště u dosud idealistického učitelského dorostu je patrný větší zájem...jak ale dlouho?</p>	<p>Na tuto otázku nejsem kompetentní odpovědět, o našem školství vím málo a z toho, co vím, mám pocit, že naše školství směřuje příliš k vědomostem s rychlým praktickým využitím, zatímco Komenskému šlo o výchovu člověka k lidství (zjednodušeně řečeno). Na druhé straně určité signály, že tato stránka výchovy není zcela pomínuta, registruji, asi záleží na jednotlivých učitelích?</p>	<p>Enormní, napsal jsem o tom knihy. Zde nelze stručně odpovědět.</p>	<p>Obecně zůstává Komenský stále spíše našemu školství vzdálený. Uplatňuje se spíše jen několik frází, ale jeho theologický a filozofický rozměr zůstává stále na okraji sociálně-pedagogického zájmu. V naší společnosti a zřejmě i ve světě přetrvává představa Komenského jako didaktika a pedagoga. On byl však především theolog a filosof.</p>	<p>Tato otázka by byla na knihu. Na tuto otázku lze nalézt odpověď zejména v knize D. Čápkové: <i>Myslitelsko-vychovatelský odkaz Jana Amose Komenského</i> či v knize od Jiřiny Popelové: <i>Filozofie Jana Amose Komenského</i>. Nejnovější výsledky bádání z této oblasti přinesla mezinárodní konference, která se odehrála v Praze v listopadu roku 2007, kdy celá světová společnost oslavila výročí prvního vydání uceleného souboru pedagogických děl Komenského <i>Opera didactica omnia</i>. Příspěvky z konference byly vydány v knize: <i>Jan Amos Komenský. Odkaz kultuře vzdělávání, Praha 2009</i> (editoři: Chocholová, Pánková, Steiner). V sekci, která se týkala kultury vzdělávání na počátku milénia, zazněly unikátní příspěvky jako např. od prof. Zdeňky Heluse, který se zabýval edukačními výzvami současnosti, nebo jednoho z nejlepších českých sociologů Miroslava Petruska, zda vychováváme člověka vzdělaného nebo pouze informovaného.</p>

3. Jsou dle Vašeho názoru ve výuce promítnuty a připomenuty sociálně politické myšlenky J. A. Komenského, které jsou významné pro multikulturní výchovu našich žáků a studentů?				
Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.	PhDr. Martin Steiner	PhDr. Jan Hábl, PhD.	PhDr. Aleš Prázný, PhD.	PhDr. Markéta Pánková
Příliš ne...	Zase o tom vím málo. Soudě podle výsledků soutěže „Komenský a my“, kterou jsem měl možnost trochu sledovat, o nich někteří soutěžící asi povědomí mají (nemohu ale posoudit, do jaké míry si uvědomují, že jde o myšlenky Komenského).	Kterou výuku máte na mysli? V našich školách obecně? Univerzitách Pedagogických fakultách...?	Nevím, ale spíše mám dojem, že nikoli. Nejsem si ani jist tím, jestli Komenského prvotně theologická perspektiva světa je vůbec vhodná pro multikulturní výchovu, kterou považuji spíše za omyl a ideologii.	Multikulturní výchova je pojem, který je jistě znám. Multikulturní výchova však může být realizována v době prosperity společnosti. Multikulturnu můžete hájit jediné tehdy, kdy ji lze financovat ze zdrojů, které jsou dostatečné. V momentě, kdy jiná kultura pohlcuje kulturu domácí, nelze mluvit o povinnosti multikulturní výchovy. Sám Komenský ve svém skvělém fascinujícím díle Labyrint světa a ráj srdce kritizuje nešvary společnosti, její negativní rysy, a také „prohlíží“ jednotlivá náboženství, které ve světě existují. I tato náboženství neujdou jeho pozornosti. A proto, z důvodů politické korektnosti, ministerstvo školství ve Francii v roce 2004 nedoporučilo rozšiřovat dílo J. A. Komenského Labyrint světa a ráj srdce. Prý by to pobuřovalo muslimy. S tímto naprosto nesouhlasím. Proč se společnost ve 21. století bojí díla Komenského? Protože Komenský mluví pravdu a obhajuje kritické myšlení a hledání cest k lepšímu v rámci pochopení celku (viz Obecná porada o nápravě věcí lidských). Zdravé prosazování multikulturní výchovy je jeden ze základních pedagogických principů Komenského, k jakým dospěl ve Velké didaktice.
4. Jaký vidíte konkrétní sociální a filozofický přínos Komenského idejí v celosvětovém významu? Jsou Komenského myšlenky obsaženy v některých mezinárodních úmluvách a dokumentech?				
Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.	PhDr. Martin Steiner	PhDr. Jan Hábl, PhD.	PhDr. Aleš Prázný, PhD.	PhDr. Markéta Pánková
Jmenovitě moc ne, je proto třeba to neustále připomínat, „chlubit“ se národním, českým vkladem do myšlenkové pokladnice Evropy a světa, neustále akcentovat aktuální hodnoty Komenského duchovního odkazu pro lidstvo.	Hlavní přínos vidím v jeho důrazu na lidství (srov. výše), na zásady, podle nichž máme usilovat o tolerantní překonávání rozporů a o soužití bez násilných konfliktů. Jak mnoho se z těchto zásad dostalo do mezinárodních smluv apod., nevím, nejspíše ano, ale zase platí, že se tam některé myšlenky nemusely dostat proto, že jsou od Komenského – srov. předchozí otázku).	Nelze stručně odpovědět, protože je toho mnoho.	To jsem nikdy nezkoumal. Obecně ve světě je Komenský připomínán spíše jako pedagog a didaktik, tento jeho pokřivený obraz u nás prosazovala komunistická ideologie a obecně se domnívám, že tento jeho obraz není příliš zajímavý, pokud je zbaven toho, oč Komenskému šlo podstatně – totiž o drama lidského života, o jeho boj mezi dobrem a zlem, o jeho podrobování se zjevenému řádu a hledání Boží moudrosti. Pozoruhodná je jeho syntéza antické a biblické tradice, kterou by bylo v zájmu	Samozřejmě, že Komenský byl předchůdcem myšlenky OSN (viz zejména jeho dílo Via lucis) a UNESCO chápe Komenského jako svého patrona již od roku 1956 z důvodu jeho geniálního pedagogického odkazu. Citaci z oficiálního materiálu UNESCO mohu poskytnout. Pramen jsem získala za mého studijního pobytu v Ženevě. Je obsažen v mých referátech.

			vzdělanosti potřeba obnovovat.	
5. Existuje nějaká neprobádaná či nedostatečně probádaná oblast Komenského díla? Jaká oblast Komenského díla by měla být teoreticky hlouběji prozkoumána?				
Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.	PhDr. Martin Steiner	PhDr. Jan Hábl, PhD.	PhDr. Aleš Prázný, PhD.	PhDr. Markéta Pánková
<i>Právě sociálně politické názory, otázky lidského soužití, názory na stát a společnost...</i>	<i>Dnes už jich mnoho není, určitě je musíme hledat zejména v oblastech spojených s náboženstvím. Přímou o Komenského teologii snad se dnes už nedá říci, že je nedostatečně probádaná, i když tam jistě bude možno ještě studium prohlubovat. Na podrobnější probádání určitě čeká oblast Komenského vztahů k dobovým prorokům, jejichž vize se pohybují na hranách náboženství a politiky. (Na druhé straně pořad není vyloučeno, že se najde nějaký dosud neznámý dokument, a budeme přehodnocovat třeba i Komenského životopis.)</i>	<i>Některé spisy jsou stále jen v latině a čekají na překlad a probádání.</i>	<i>Obecná porada o nápravě věcí lidských.</i>	<i>Očekává se ode mne, že řeknu, že díla teologická. Ano, je to pravda. V této souvislosti si však myslím, že by měla spíše zazní otázka, proč se Komenského již známé dílo více nepropaguje. Z mého hlediska je v dnešní době důležitější prezentovat Komenského co nejširším vrstvám tak, jak tomu bylo např. v době národního obrození. Česká kultura upadá, a proto by bylo dobré znovu oživit hodnoty, k jakým patří Komenský a další. Media o Komenského nemají zájem, takže jakákoliv akce v rámci šíření díla Komenského zůstávají na radě řadu nadšenců a odborníků na půdě škol, odborných institucí atd. Učitelé ctí odkaz Komenského a jsou na něj hrdí. Avšak pro řadu politiků, kteří mají moc vládnout, je Komenský okrajovou záležitostí.</i>
6. Které myšlenky Komenského by bylo možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?				
Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.	PhDr. Martin Steiner	PhDr. Jan Hábl, PhD.	PhDr. Aleš Prázný, PhD.	PhDr. Markéta Pánková
<i>Nekonfrontační dialog, soužití různých názorů, neustálá a nikdy nekončící „obecná porada o nápravě věcí lidských“ ...</i>	<i>Těch by se jistě našlo dost, stačí si vzít slavnou učebnici Dvěře jazyků a podívat se na kapitolky o tom, jak se máme chovat ke svému okolí. Dále např. návod, jak studovat z knih (Řeč o knihách), většina ze základních didaktických zásad, pojetí vzdělání (myslím, že Komenský nerozlišoval mezi nějakým všeobecným a praktickým) jako významné komponenty lidské osobnosti a další.</i>	<i>Co je to praktický život? Život koho? Řidiče autobusu? Pekaře? Viz má kniha Lekce z lidskosti.</i>	<i>Komenský psal téměř vše pro uplatnění v praktickém životě, resp. vše mělo mít vliv na lidské jednání a myšlení. Je takřka nemožné na tuto otázku odpovědět – především odkazoval na bibli, na Boží slovo, které má promlouvat do lidské praxe, v tomto smyslu je stále aktuální myšlenka obnovy Božího obrazu v člověku a jeho koncepce všeobecné porady o nápravě věcí lidských, ale to jsou příliš obecné teze, které by bylo třeba konkretizovat.</i>	<i>Všechny. Někdy až mrazí, jak jeho odkaz je aktuální, zvláště v oblasti politické, mírotvorné, vzdělávání či hledání řešení palčivých společenských problémů. Protože všeobecně se nečte, tím více se nečte rozsáhlé dílo Komenského. Proto jsem vybrala nejvýznamnější a nejdůležitější myšlenky Komenského a vydala jsem je čtyřjazyčně v knize Komenský v nás, Praha 2015. Kniha má úspěch zejména v cizině.</i>
7. Co Vás osobně z Komenského života a díla nejvíce zasáhlo a přispělo ke zformování Vašeho postoje k občanskému a profesionálnímu životu.				
Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.	PhDr. Martin Steiner	PhDr. Jan Hábl, PhD.	PhDr. Aleš Prázný, PhD.	PhDr. Markéta Pánková

<p>Snaha překonat dílčí prohry i chyby prací, sebereflexe ve vztahu k vlastní práci, úcta k předchůdcům, nedogmatické myšlení, snaha o soulad osobního i profesního života, radost z edukační a vzdělávací práce, sladit svobodu s kázní...</p>	<p>Pracovitost, stálost v postojích k základnímu životnímu zaměření (konfese, ideje předbělohorského Českého království), osobní zaujetí a nasazení při všem, co promýšlel a pak formuloval ve svých spisech, historický optimismus (v jeho případě jakožto pevná víra v možnost bezkonfliktního uspořádání obecních, mezinárodních a mezikonfesijních vztahů); na druhé straně i jeho postupné prohlubování tolerance v mezikonfesní oblasti (kterou nevidím jako protikladnou ke stálostí postojů, to se nevylučuje).</p>	<p>Jeho filosofie, etika, teologie a antropologie.</p>	<p>Je to nepochybně myšlenka obecné porady o nápravě věci lidských – zde je obsaženo vše pro Komenského podstatné.</p>	<p>Čím více poznávám dílo Komenského, tím více jsem jeho dílem fascinována. Nejčastěji se vracím k dílu Obecná porada o nápravě věci lidských, Velká didaktika, ale také k dílu Labyrint světa a ráj srdce. Zvláště v době, ve které žijeme, prožíváme stejné momenty, jaké prožíval sám Komenský. Lidé se nemění.</p>
<p>8. Jakou myšlenku, jaký hluboký postoj Komenského k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí i dospělých? Čím Vy osobně k tomu podle Vašeho názoru přispíváte?</p>				
<p>Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.</p>	<p>PhDr. Martin Steiner</p>	<p>PhDr. Jan Hábl, PhD.</p>	<p>PhDr. Aleš Prázný, PhD.</p>	<p>PhDr. Markéta Pánková</p>
<p>Tolerance, nadhled, vidění v širších souvislostech, vyváženost svobody, zodpovědnosti a řádu, úcta k lidskému životu, nechuť k náboženskému fanatismu a fundamentalismu, koncepce míru ve svobodě, soulad (křesťanské) morálky s veřejnými postoji...Neskromně řečeno, vidím v tom i ideál pro svůj osobní život a hodnotové postoje, v tomto duchu přednáším komparativní dějiny Evropy, kulturní historii již 40 let coby učitel budoucích učitelů dějepisu, a patnáct let vedu i specializované výběrové seminář Komenského život a dílo, se slušným ohlasem u posluchačů, kteří během těch dlouhých let vyprodukovali pár vydařených diplomek i bakalářských prací a stovky referátů. Uvědomuji si, jak málo - navzdory oslavám a pomníkům – veřejnost o Komenského díle a jeho</p>	<p>Asi bych opakoval z předešlé otázky: pracovitost, stálost postojů, osobní zaujetí v důležitých činnostech, důraz na lidství, na výchovu k němu. Jak k tomu přispívám sám, je otázka spíše pro někoho druhého, snad zpřístupňováním Komenského textů (jako editor a příležitostně také překladatel) a tím, že o právě jmenovaných stránkách jeho odkazu občas někde přednáším. Méně soustavně, nebo spíše ne zcela vědomě a záměrně možná i ve vztazích ke své práci a ke svému okolí. 23. 11. 2015</p>	<p>U Komenského neběží o jednu myšlenku, ale celý myšlenkový systém. Ten propaguji – texty i přednáškami. 23. 11. 2015</p>	<p>Snad je to pohled na svět jako na stvoření, na spolupráci všech bytostí, které nejsou konkurenty ale partneři ve škole Boží moudrosti. 11. 12. 2015</p>	<p>Dílo Komenského mi přirostlo k srdci. Možná i proto, že pocházím z kraje Komenského. Ze své funkce ředitelky Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského se snažím šířit odkaz Komenského všemi způsoby. K mým největším úspěchům v rámci šíření myšlenek Komenského patří projekt Vivat Comenius. Na projektu jsem spolupracovala s Alfredem Střečkem již od roku 1990, neboť celý svět si měl v roce 1992 připomenout 400. výročí narození Komenského. V té době jsem pracovala jako vedoucí historicko-komeniologického oddělení Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě. Druhým velkým úspěchem bylo vytvoření stálé expozice J. A. Komenský lidstvu. (viz můj katalog, který jsem uspořádala pod jménem Husková). Již dnes málo lidí ví, že jsem také koordinovala činnosti, které vedly k realizaci a otevření této expozice v roce 1992 (je doposud) včetně spolupráce s architektem Petrem Fuchsem na architektonickém návrhu výstavy. Byla to opravdu náročná práce a je skvělé, že tato expozice je společností stále pozitivně přijímána a hodnocena. Třetím pozitivním dílem je nová expozice</p>

<p>úžasně hloubce i aktuálnosti – ví, a proto se snažím věnovat propagaci jeho idejí v přednáškách pro veřejnost, v tisku, ale hlavně vydáním populárně naučných edičních výběrů (dvojí vydání edice Cesta světla) a dvou již rozebrných antologií Komenského nejlepších myšlenek a citátů (2004 a jiný výběr 2014). 30. 11. 2015</p>				<p>v pražském Národním pedagogickém muzeu od roku 2009, která vznikla u příležitosti předsednictví ČR v Radě Evropské unie. Jsem autorkou části expozice věnované právě osobnosti Komenského a koordinátorkou aktivit, které vedly k realizaci expozice nazvané Odkaz J. A. Komenského. Tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě. K tomu, abychom mohli svým způsobem poděkovat za naši instituci všem, kteří se zaslouží o šíření odkazu Komenského, udělujeme medaili J. A. Komenského, kterou vytvořil na můj podnět věhlasný moravský sochař a kovář Igor Kitzbereger. Jako členka emisní komise při Ministerstvu průmyslu a obchodu jsem úspěšně navrhla dvě (2) známky s Komenským a jeho dílem. Byly realizovány v roce 2006 (Orbis pictus) a v roce 2007 (Opera didactica omnia). V rámci českých i zahraničních škol uplatňuji vlastní vzdělávací projekt s názvem Rok s Komenským. Další informace jsou na našem webu www.npmk.cz. Zpracovala: PhDr. Markéta Pánková, leden 2016 6. 1. 2016</p>
---	--	--	--	--

Tabulka 18: Přehled odpovědí komeňologů na otázky ke zkoumanému tématu. (Vlastní výzkum)

8 DISKUSE, NAŠE INTERPRETACE ODPOVĚDÍ

1. Jakou metodou lze přibližovat J. A. Komenského dětem, mládeži a dospělým? Považujete za důležité rozlišovat metody zvlášť pro děti a mládež a zvlášť pro dospělé?

Zastáváme názor, že J. A. Komenský by měl být přibližován dětem a mládeži ve více předmětech, různými způsoby, odpovídajícími jejich věku. Dle našeho mínění by se nemělo zapomínat kromě pedagogického přínosu na zdůraznění širšího sociálního významu Komenského, který vychází z jeho akcentu na stránku lidství, spěje k potřebě společenské spravedlnosti, založené na demokratických hodnotách spolupodílení se na společném blahu, pro dobro pro všechny. Dětem, mládeži i dospělým je třeba neustále připomínat a vyzdvihovat význam Komenského touhy po míru, spojené s jeho reformními snahami o nápravu světa, odstranění násilí, odstranění sociálních nerovností, zabezpečení života bez válek, spolupráce mezi lidmi, národy.

Jako vhodnou metodu doporučujeme především seznámení s osobností Komenského zajímavým výkladem, doplněným o videoprojekci, doporučení četby významných Komenského děl. V rámci výuky je vhodné zhlédnutí filmu, návštěva Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě, Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze, Muzea J. A. Komenského v Přerově. Jako další vhodný způsob vidíme přednášky a besedy s komeniologi, školní projekty a soutěže. Do výuky lze zařadit návštěvu komponovaného kulturního programu s tématem osobnosti Komenského. Tuto akci je možno uspořádat i pro širokou veřejnost. Pro děti a mládež doporučujeme rovněž formu her, dramatiky, taktéž lze nabídnout jako tematický celek vícedenní letní tábor *Cestou Komenského k všenápravě*, který je možno koncipovat dle věku účastníků zábavně naučnou formou tak, aby ve svých výchovných cílech čerpal z cílů Komenského *Všeobecné porady o nápravě věcí lidských*.

2. Jaký vidíte sociálně-pedagogický a filozofický přínos myšlenek Komenského v českém školství?

Komenský je zakladatelem moderního pojetí pedagogiky. Dle našeho mínění zásadním sociálně-pedagogickým a filozofickým přínosem je pro české školství Komenského *Škola jako dílna lidskosti*, vycházející z individuálních schopností žáků, respektující osobnost žáka, jeho možnosti a věkové zvláštnosti, rozvoj nadání a talentu. V současné moderní pedagogice je zdůrazňován význam školy z hlediska komplexní přípravy, zahrnující především výuku a výcvik pro život užitečných dovedností, personálních, sociálních kompetencí žáků, včetně

kompetencí k řešení problémů a rozhodování. K tomu škola směřuje praktickou názornou výukou, dialogem, výchovou k následování příkladem a vyučováním, založeným na partnerství mezi žákem a učitelem, spojeným s uznáváním osobnosti učitele jako přirozené autority, bez užívání tělesných trestů. Školní výuka a výchova se odvíjí na demokratických principech, uplatňuje výměnu názorů ve skupině spolužáků, kooperaci, výchovu k zodpovědnosti, samostatnosti, pracovitosti, ke spolupráci v týmech, soutěživosti i vzájemné podpoře v sociálně-pedagogickém i filozofickém duchu Komenského *Školy hrou*. Na všech stupních vzdělávání je využívána *Dramatická výchova*. Metody *Hraní rolí*, *Situační* a *Inscenační metoda* jsou v současnosti užívány nejen u dětí, ale rovněž ve *vzdělávání dospělých*, jehož je Komenský zakladatelem. Domníváme se, že zaměření *cílů*, *klíčových kompetencí*, *vzdělávacích oblastí* i *průřezových témat* RVP ZV (MSMT-2647/ 2013-210) čerpá z myšlenek J. A. Komenského. Jsou to průřezová témata: *Osobnostní a sociální výchova*, *Výchova demokratického občana*, *Výchova v evropských a globálních souvislostech*, *Multikulturní výchova*, *Environmentální výchova*; vzdělávací oblasti: *Jazyk a jazyková komunikace*, *Člověk a jeho svět*, *Člověk a společnost*, *Člověk a příroda*, *Umění a kultura*, *Člověk a zdraví*, *Člověk a svět práce*; doplňující vzdělávací obory *Dramatická a Etická výchova*. Z cílů jmenujme motivaci k rozvoji schopností a dovedností a *celoživotnímu učení*, vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i přírodě, aktivní rozvíjení a ochrana svého zdraví, tolerance a ohleduplnost k jiným lidem, kulturám a duchovním hodnotám. Bezesporu se jedná o klíčové kompetence: *Kompetence k učení*, *k řešení problémů*, vycházející z Komenského principu systematickosti, samostatnosti a aktivity, *Kompetence komunikativní*, *sociální a personální*, *občanské*, *pracovní*.

Náš výzkum prokázal stěžejní obsahovou skladbu díla Komenského z filozofických, sociálních a didaktických prvků. Domníváme se proto, že je třeba čerpat z děl Komenského ve školství rovněž při studiu vědních disciplín *Sociální pedagogika*, *Filozofie*, *Pedagogika* a zařadit tato díla do vysokoškolského programu studia těchto oborů.

Naše druhá část výzkumu se věnuje této problematice zájmu o dílo Komenského mezi vysokoškoláky. Prokazuje u studentů Sociální pedagogiky relativně vyšší procento četby Komenského z *důvodu povinnosti ve škole*, než u studentů Filozofie. Studenti Filozofie mají dle grafického znázornění odpovědí o něco vyšší *zájem vlastní a odborný*. Statisticky se však tento zájem prokazuje u obou oborů stejný, což svědčí o obsahovém významu a přínosu díla Komenského pro studium obou oborů. K zajímavému zjištění dospěl obdobný výzkum *Prof.*

Jirásk a *Dr. Macků* z roku 2014 (P VIII, s. 177), z něhož vyplynul vyšší zájem o četbu Komenského děl u studentů teologie než u studentů pedagogických oborů.

3. Jsou dle Vašeho názoru ve výuce promítnuty a připomenuty sociálně politické myšlenky J. A. Komenského, které jsou významné pro multikulturní výchovu našich žáků a studentů?

Spatřujeme značný význam Komenského *irénismu* (idejí mírotvorných), myšlenek samozřejmého uznání, úcty a respektu k lidem všech stavů, ras, národností a etnik. Jak výše zmiňujeme, je legislativně zakotvena řada významných oblastí výchovně vzdělávacího působení, které mají shodný původ a původní námět se sociálně-pedagogickými, filozofickými a politickými ideami J. A. Komenského: ... *udělat konec zmatkům, zahájit všude lepší stav a zabezpečit konečně cesty světla, míru a spásy, aby se nemohly vrátit lidskému pokolení temnoty, zmatky a pohromy ... Ale koho sezvou? Odpovídám: Řekl jsem, že má být seznán svět, tj. všechny kmeny, a všichni národové, kteří jsou pod nebem, aby se dostavili...* (Komenský, In Všetečka, 1987, s. 284)

Nejsme však zcela přesvědčeni o tom, zda je osobnost J. A. Komenského v těchto souvislostech při výuce žákům a studentům dostatečně připomínána.

4. Jaký vidíte konkrétní sociální a filozofický přínos Komenského idejí v celosvětovém významu? Jsou Komenského myšlenky obsaženy v některých mezinárodních úmluvách a dokumentech?

Komenský je původcem hlavních idejí OSN, propagátor evropské kooperace, od roku 1956 je patronem Organizace spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu UNESCO.

Dle našeho názoru jsou základní cíle a poslání těchto významných mezinárodních organizací shodné se snahou Komenského o harmonii a ideální propojení všech oblastí věcí lidských za účelem všenápravy, spolupráce a dalšího vývoje lidstva. Komenský věnoval své celoživotní úsilí hledání sociální spravedlnosti a dobra pro všechny, bez ohledu na jakoukoliv společenskou i jinou příslušnost člověka v souladu s jeho všestranným rozvojem, založeným na humanistických principech. Domníváme se, že *Všeobecná deklarace lidských práv*, přijatá v roce 1948 Valným shromážděním OSN, vychází z totožných idejí rozvoje osobnosti na principech humanismu a etiky v mezilidských vztazích ve společnosti. Další důležitou listinou, stvrzující významnou dohodu mezi národy, je *Úmluva o právech dítěte*, přijata Valným shromážděním OSN 20. 11.1989, kde je zakotveno univerzální právo dítěte na vzdělání a rovněž čtyři obecné zásady: Zásada zákazu diskriminace, Zásada nejlepších zájmů dítěte,

Zásada práva na život, zachování života a rozvoj a Zásada respektu vůči názorům dítěte (neboli participace). Dle našeho mínění zde lze nalézt shodu zejména v základní myšlence **právo na vzdělání pro všechny**, dále v zásadách, vyplývajících z Komenského myšlenek o rozvoji osobnosti a z jeho koncepce demokracie.

5. Existuje nějaká neprobádaná či nedostatečně probádaná oblast Komenského díla? Jaká oblast Komenského díla by měla být teoreticky hlouběji prozkoumána?

Díla Komenského jsou na vědecké úrovni probádána z mnoha úhlů pohledu velmi podrobně, avšak shodujeme se s názorem, že se jim nedostává odpovídající pozornosti ze strany naší veřejnosti. Proto je třeba uvažovat nad tématem seznamování se s Komenským, nad vhodnými způsoby, které budou tohoto myslitele a jeho dílo přibližovat dětem, mládeži i dospělým, a to nejen v podobě dávného idolu z učebnic, nýbrž v inspirativní rovině, jejímž předmětem je hledání souvislostí, které motivují, nutí k přemýšlení a jednání. V **Cestě světla** a ve **Všeobecné poradě o nápravě věcí lidských** zaznívá mnoho stále aktuálních pravd a podnětů, hodných následování i v současné době. Především je zapotřebí směřovat vzdělávání a výchovu člověka k hloubce, představující celkovou transcendenci lidství. Neomezovat se pouze na účely okamžitého racionálního užitku, jenž se dá změřit v číslech a v penězích. Ve výchově jde o mnohem více, její cíle by měly vést cestami vytváření hlubší duchovní dimenze. Je třeba nalézt smysl ve spojení s přírodou a podle toho uvažovat i vždy jednat, v duchu humanismu nezapomínat na etická pravidla mezilidské komunikace a vzájemné pomoci a podpory. Jelikož **vychovávat znamená uvádět do celé pravdy**. Ve shodě s komeniologi také dle našeho mínění zůstává významným tématem k řešení hledání cest motivovat veřejnost k četbě Komenského děl, k podnícení zájmu o Komenského myšlenky a jejich praktické realizace. Shodující se s komeniologi usuzujeme, že je i v naší době stále nezbytné šíření Komenského sociálních hodnot, a to především počínaje u **mravní výchovy** dětí a mládeže, a dále k motivům, směřujícím ke společenské i k mezinárodní spolupráci, jako základnímu předpokladu pro lepší budoucnost lidstva.

6. Které myšlenky Komenského by bylo možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?

Velmi inspirující je zejména ústřední demokratická myšlenka **Obecné porady o nápravě věcí lidských**. I v dnešní době vybízí k následování na všech úrovních sociální spolupráce. Příkladný je přístup ke všem otázkám, týkajícím se rozvoje společnosti. V první řadě se jedná o moderní koncepci vzdělání, stavějící na humanistických ideálech **školy dílny lidskosti**, rozvoji pravých

ctností a lidských hodnot. Dále je to myšlenka společné porady, kooperace a všeobecné nápravy, spočívající v aktivitě, čínorodosti, tvořivosti, důsledném přístupu k povinnostem a úkolům, a zodpovědnosti k budoucnosti své, nových generací i lidstva jako takového. Ve vyučovacím procesu i v mimoškolní výchově je třeba respektovat zásady zdravého soužití *s přírodou* v souvislosti se získáváním poznatků o přírodě, s její ochranou a ekologickou výchovou, a takový způsob zdravého životního stylu v sepětí s přírodou dodržovat rovněž v každodenním životě. Také procesy vytváření sociálního prostředí probíhají naší běžnou komunikací s lidmi, s nimiž přicházíme denně do kontaktu. Vše je závislé na způsobech komunikace, jež by měla vycházet ze zásad *mravní výchovy*, výchovy ke ctnostem, k etickému jednání.

7. Co Vás osobně z Komenského života a díla nejvíce zasáhlo a přispělo ke zformování Vašeho postoje k občanskému a profesionálnímu životu.

Především se jedná o onu nutnou potřebu neustálého se zamýšlení nad směřováním člověka, jeho realizaci vůči ostatním, jeho úloze ve společnosti, ve světě, hledání možností naplnění ve smyslu „*Bytí pro*“. Věčnou inspirací je nám Komenského systematickosti a komplexnost v přístupu k řešení problémů, jež se dotýkají všech oblastí *věcí lidských*. K zamyšlení a obdivu nás vede především Komenského víra v neomezené lidské možnosti, jeho neutuchající nadšení k hledání správných cest, vedoucích k dalšímu rozvoji, víra v člověka, v lidský potenciál, v nalezení lidského dobra. Dále je to jeho nezdolná vnitřní síla a optimismus, který dokázal nalézt, ačkoliv byl vystaven těžkým životním zkouškám, jeho *pracovitost* a *vůle pomoci* a *prospěš* lidstvu.

8. Jakou myšlenku, jaký hluboký postoj Komenského k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí i dospělých? Čím Vy osobně k tomu podle Vašeho názoru přispíváte?

Jelikož každý z nás je součástí společnosti, usuzujeme, že pro každého jedince by měl být příkladem a vzorem zájem Komenského o veškeré společenské dění, jeho snaha o směřování k nápravě ve všech sférách lidského života. Vždy bychom měli mít na paměti Komenského akcent na *mravní výchovu*, která je podmínkou úspěchu každé pedagogické činnosti, mravní výchova by tudíž měla být realizována paralelně se vzděláváním. Je třeba navázat na výchovu ve shodě s principy přírody, výchovu k odpovědnosti, aktivnímu přístupu k problémům, k sociální komunikaci, výchovu k altruismu, vzájemné pomoci, rozvíjení všech stránek lidství a spontánní spolupráce. Komenského dílo, jehož filozofickým nástrojem je příroda, poskytuje

významný zdroj základních vzorů všech věcí. Pro současný přetechnizovaný svět znamená dílo Komenského velikou výzvu přistupovat k přírodě s úctou a zodpovědností. Nadměrná virtualizace, ke které dochází ve sféře sociálního a kulturního života, se neblaze projevuje všeobecným odosobněním vztahů mezi lidmi, individualismem. Svět je postižen komercí, schématickým myšlením, všestrannou nedůvěrou a předsudky, násilím a válečnými konflikty. Proto spatřujeme pro dnešní lidstvo jako velmi přínosný příklad v humanistických myšlenkách Komenského: ***vzájemnosti, demokracie, mezinárodní kooperace a společné porady.***

Snažíme se v duchu námětu ***společné porady*** realizovat výzvu ke společnému zamyšlení nad otázkami, týkajícími se významu J. A. Komenského pro rozvoj sociální pedagogiky a filozofie výchovy, jež byla směřována odborníkům v oblasti komeniologie. Nejen v této práci se chceme do hloubky zabývat osobností a dílem J. A. Komenského, naším cílem je vypracovat aplikační program uplatnění a propagace jeho myšlenek v praxi.

Za nosnou ideu Komenského díla považujeme základní potřebu lidského vývoje, svobodu, víru v člověka, v možnosti jeho zdušlechtování, v jeho směřování k dobru, víru v soužití lidské společnosti bez válek a násilí, v sociální spravedlnosti a míru.

Právě tyto myšlenky, pro které je Komenský celosvětově uznávaným výjimečným myslitelem, předchůdcem a autoritou OSN, patronem UNESCO, je třeba dál pro budoucnost příštích generací propagovat a šířit. Je nezbytné se vynasnažit ve všech sférách společenského dění, abychom mezinárodně oceňovaný význam osobnosti a díla Komenského dokázali přiblížit rovněž naší veřejnosti, nechat se inspirovat a navázat na tyto stále aktuální myšlenky. Důležitým posláním současného vzdělávání a výchovy je vychovávat budoucí generace v duchu ***humanismu***, svobodného rozvoje všech stránek lidské osobnosti k prospěchu a potřebám společnosti. Významnou platformou vzdělávání a výchovy by mělo být postupné proniknutí do samotné podstaty a hloubky duchovna, jež představuje tzv. ***transcendenci lidství.*** Jedná se o hodnoty, jež jsou na míle vzdáleny od současných trendů užitekosti a matematického vyčíslení. Jedná se totiž o hodnoty, v nichž tkví filozofická podstata cesty k lidskému dobru, představující ***cestu světla***, cestu k poznání, cestu k pravdě, ctnostem, mravnosti, jako hlavního předpokladu lepší budoucnosti.

9 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Naše doporučení pro praxi vychází ze zjištění, že existují značné rezervy v propagaci významu odkazu J. A. Komenského. Ačkoli moderní pedagogika ve svých principech čerpá z mnoha myšlenek Komenského, domníváme se, že dětem a mládeži je možné tyto myšlenky a osobnost Komenského ještě více přiblížit.

Dle našeho názoru je vhodné zařadit do výuky návštěvy *Muzeí J. A. Komenského*, pomocí interaktivních metod vyučování se zabývat osobností a dílem Komenského ve výuce, **využít kulturní výchovu – například ve svém městě zorganizovat nebo přispět k realizaci pořadu Alfréda Strejčka a Štěpána Raka - Vivat Comenius, i jiných komponovaných kulturních nebo populárně naučných programů, obsahujících téma Komenského. Lze rovněž uspořádat přednášky komeniologů, spojené s besedou.**

Možnost přirozeného přiblížení osobnosti, myšlenek a díla Komenského dětem a mládeži vidíme v sestavení vhodného programu *zážitkové pedagogiky* a *pedagogiky volného času*. Zde se ve formě *hry* projevují významné didaktické principy, jež jsou propagovány a vyzdvihovány Komenským – přirozenost, názornost, naplnění principu dobrovolnosti, aktivity, sociální spolupráce, tvořivosti, získání zkušeností, principu názornosti, spojení teorie s praxí. Sféra *mimoškolní pedagogiky* nabízí široké možnosti realizace nejrozmanitějších atraktivních programů k rozvíjení sociálních, multikulturních i ekologických kompetencí, zároveň dává prostor k využití didaktických zásad Komenského a má řadu dalších předností. Zábavné koncipování programu s prvky hry zvýší zájem o osobnost Komenského, je významnou devizou výchovně vzdělávacího působení z hlediska motivace a psychologického vlivu na jedince. V duchu *schola ludus* se zvýší u dětí i dospívající mládeže všeobecný dopad, zasahující kognitivní, emoční, konativní stránku osobnosti, spočívající v zapamatování a uplatnění získaných poznatků, zážitků, dovedností a zkušeností.

Jako hlavní téma naší desetidenní akce *Tábor s Charitou* navrhujeme zvolit *Komenského cestu všenápravy*, jež obsahuje naplnění nejdůležitějších cílů pro rozvoj společnosti, v rámci ideálů humanismu, sociální spravedlnosti, pansofismu, ku prospěchu všech, ve všech oblastech. Podstata charitní činnosti pramení z pověření katolické církve šířit ve světě dobro, spravedlnost a naději. Je tedy orientována prosociálně, v duchu křesťanské etiky. Hlavní náplní charitní činnosti je materiální, sociální, humanitární, rozvojová, psychická a duchovní pomoc. *Cíl projektu* bude korespondovat s tímto hlavním charitním posláním a s aktuálními základními

potřebami společnosti a lidstva. **Cílovou skupinu účastníků tábora budou tvořit děti od 10 do 15 let.** Jedná se o věkovou kategorii starších žáků základní školy, proto budeme při tvorbě programu vycházet z cílů Rámcového vzdělávacího programu pro ZV od 5. do 9. tříd.

TÁBOR S CHARITOU - KOMENSKÉHO CESTOU VŠENÁPRAVY

Stanovení hlavního cíle

Hlavní cíl tohoto herního programu vychází z tématu **hlavní myšlenky** mimořádného génia pedagogiky, filozofie a teologie **J. A. Komenského** (1592 – 1670), jež je vyústěním jeho celoživotního myšlenkového vývoje a základním předmětem a posláním jeho monumentálního díla: **Obecná porada o nápravě věcí lidských**. Náš **hlavní cíl** se ztotožňuje se základní představou Komenského o ideální společnosti zítřka a v duchu jeho **pansofismu** souhrnně vyjadřuje skrytý potenciál všestranného rozvoje lidstva:

✚ Cestou všenápravy k lepší budoucnosti celého světa.

Z dokonalého poznání všech věcí lidských se má uskutečnit obroda celé lidské společnosti a náprava lidského života ve všech jeho složkách, směřující k dokonalému vzájemnému porozumění a úplnému názorovému souladu jednotlivců, národů, států, který zajistí spolupráci všech se všemi za účelem společného dobra a míru na celém světě. (Komenský, 1966, s. 53) Komenský popisuje osm pansofických světů, v nichž probíhá veškeré dění. Pro náš projekt využijeme tři z nich: **Svět mravní**, **Svět lidské práce** a **Svět hmotný**. Dle zaměření obsahu těchto světů stanovíme odpovídající dílčí cíle tábora.

Stanovení dílčích cílů

✚ **Svět mravní** – s celým okruhem lidské rozumnosti vzhledem k ovládnutí sebe sama

- Dokázat jednat s lidmi v rámci morálních a etických principů.

Jaký je styk člověka s lidmi sobě rovnými? Je to společenství, aby dovedl se všemi lidmi rozumně, pokojně a spravedlivě se stýkat za účelem vzájemné rady, pomoci a útěchy. (Komenský, 1966, s. 83)

- Rozvíjet interkulturní kompetence.

Takže i Žid, Turek (nemluvě o nás křesťanech, ať už jsme navzájem rozděleni jakýmikoliv názory), může do tohoto našeho díla bez překážky vstoupit a postupovat jím, dokud se každý nepřenesse až tam, kde ucítí, že jej oblévají paprsky světla a že je uzavřen v mezích pravdy, kde

tedy nebude pro strach z hanby snadné ustoupit a vzhledem k naději na větší světlo nebude možné nepostupovat dále. (Komenský, 1657, In Karlsson, 2000, s. 72)

➤ *Dokázat spolupracovat při řešení problémů.*

... udělat konec zmatkům, zahájit všude lepší stav a zabezpečit konečně cesty světla, míru a spásy, aby se nemohly vrátit lidskému pokolení temnoty, zmatky a pohromy ... Ale koho seznou? Odpovídám: Řekl jsem, že má být seznán svět, tj. všechny kmeny, a všichni národové, kteří jsou pod nebem, aby se dostavili... (Komenský, In Všetečka, 1987, s. 284)

✚ **Svět lidské práce**

➤ *Rozvoj osobnosti cestou poznání a tvořivosti*

Užívat věci tak, jak jsou a jak se samy projevují. Přetvářet věci podle svého rozhodnutí a řídit je. Napodobit činnost věcí. (Komenský, 1966, s. 224)

✚ **Svět hmotný** – čili tělesný s viditelnými tvory a to, co se v nich a okolo nich silou **přírody** děje

➤ *Poznat a respektovat řád přírody, podle něhož se v životě všechno děje.*

*... onen řád, jenž podle našeho přání má býti universální ideou umění, kterak všemu vyučovat a učit se, nesmí a nemůže se bráti odjinud než od **učitelky přírody**. Až ten pořádek bude přesně stanoven, všecko umělé půjde tak lehce a samo, jako všecko přirozené plyne lehce a samo sebou. Neboť pravdivě dí Cicero: Následujeme-li vedení přírody, nikdy neupadneme na scestí. Taktéž: Pod vedením přírody nelze nikterak zbloudit. (Komenský, 1961, s. 93)*

Celý program bude v rámci naplnění hlavního cíle a myšlenky tábora respektovat svou náplní a skladbou možnosti dosažení stanovených dílčích cílů, jež jsou uvedeny výše. Zároveň se pokusí naplnit a uspokojit při realizaci svých cílů přiměřené vývojové potřeby, možnosti a schopnosti cílové skupiny po stránce motorické, sociální, psychologické i emoční, respektovat dramaturgické principy tvorby vícedenní akce. V neposlední řadě bude program vycházet z RVP ZV a sledovat získávání klíčových kompetencí, návaznost na vzdělávací oblasti a průřezová témata.

ZÁVĚR

Záměrem této práce bylo vysvětlit význam *sociální pedagogiky* a *filozofie výchovy*, jejichž posláním je identifikovat aktuální společenské problémy, stanovovat způsoby jejich řešení, realizovat nápravu a pomoc, pátrat po smyslu, ideálu, po opravdových hodnotách v životě člověka a společnosti, ve které žije a hledat cesty k celkovému rozvoji společnosti. **Hlavním cílem** naší monografie bylo nalézt v díle mimořádného myslitele, filozofa, pedagoga a teologa 17. století, **J. A. Komenského**, inspirativní možnosti pro rozvoj těchto vědních disciplín.

Naším cílem bylo určit a objasnit podstatu základních aspektů a principů nadčasové, všestranně zaměřené koncepce Komenského. Na základě našeho výzkumu lze konstatovat, že její zásadní *sociální význam* můžeme nalézt v pomoci lidem snáze se orientovat v situacích a vztazích, aby se dokázali rozhodovat a uvědoměle jednat, nejen pro blaho vlastní, ale ve prospěch všech. Hlavním *filozofickým posláním* je prostřednictvím zdokonalování veškeré lidské činnosti dospívat k pravdě, duchovnímu poznání a k životní moudrosti. K tomu lze dospět celoživotním vzděláváním a výchovou.

Pro zjištění odpovědí na náš výzkumný problém jsme zvolili v rámci triangulace dat tři hlediska zaměření našeho výzkumu: obsahovou analýzu textů Komenského, kvantitativní výzkum zájmu studentů o četbu děl Komenského a otázky komeniologům. **Prvním cílem** výzkumu bylo zjistit pomocí *obsahové analýzy* částí děl *Labyrint světa a ráj srdce*, *Velká didaktika*, *Cesta světla*, *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, zda se v díle Komenského nacházejí sociální, filozofické a didaktické prvky a v jakých kategoriích a v jaké intenzitě jsou zastoupeny, včetně srovnání výskytu těchto oblastí v jednotlivých dílech. Frekvenční analýzou jsme dospěli k závěru, že dílo Komenského je celé z podstatné části vytvořeno z těchto prvků, a v mnoha oblastech poskytuje pro současnou filozofii výchovy a sociální pedagogiku bohatý zdroj filozofických, sociálních a didaktických námětů.

Předmětem druhé části výzkumu bylo zjišťování zájmu o četbu děl Komenského mezi vysokoškolskými studenty Sociální pedagogiky a Filozofie. Zkoumali jsme jejich motivaci k četbě a intenzitu četby jednotlivých děl. Dospěli jsme k závěru, že v kategorii *Vlastní zájem* a rovněž v kategorii *Odborný zájem* je motivace k četbě děl Komenského u studentů obou oborů stejná. Oproti tomu v kategorii *Povinnost na ZŠ/ SŠ* a *Jiná motivace/ povinnost na VŠ* bylo zjištěno, že je motivace rozdílná. Vyšší procento četby z tohoto důvodu se ukázalo u studentů Sociální pedagogiky, což svědčí o vnímání díla Komenského jako významného pro

studium této vědy vzhledem k jeho zařazení do studia oboru. Z šetření dále vyplynulo, že výrazně nejčtenějším dílem mezi studenty obou oborů je *Labyrint světa a ráj srdce*, jehož podstatou je filozofická a sociální tematika. Učinili jsme rovněž srovnání s výsledky obdobného výzkumného šetření *Jak se čte J. A. K.?*, realizovaného *Dr. Richardem Macků* a *prof. Ivo Jiráskem* mezi vysokoškolskými studenty a akademiky v Praze a v Českých Budějovicích (P VIII, s. 177), publikovaného 15. 12.2014 v 15. čísle časopisu *Gymnasion (2014)*, kde měli proti studentům pedagogiky vyšší zájem o četbu Komenského studentů teologie.

Náš výzkum byl završen třetí částí triangulace, a to výzvou, adresovanou prostřednictvím e-mailové pošty komeniologům, k zodpovězení osmi otázek, týkajících se řešení výzkumného problému, významu díla J. A. Komenského pro rozvoj sociální pedagogiky a filozofie výchovy. Z dvaceti oslovených odborníků v oblasti komeniologie na naše otázky odpovědělo celkem pět komeniologů: *PhDr. Markéta Pánková, PhDr. Martin Steiner, PhDr. Jan Kumpera, PhDr. Jan Hábl, PhD.* a *PhDr. Aleš Prázný, PhD.*, za což jim patří naše upřímné poděkování. Na základě jejich odpovědí, jakési malé *společné porady*, jsme vytvořili své odpovědi, jež jsou vlastním shrnutím a závěrem ke zkoumané problematice. Postupně jsme splnili všechny stanovené výzkumné cíle práce a dospěli k odpovědím na všechny výzkumné otázky.

Závěr našeho výzkumu jsme shrnuli v *Zakotvené teorii*, znázorněné *Paradigmatickým modelem*.

Za *stěžejní přínos* sociální pedagogice a filozofii výchovy považujeme:

- Názory Komenského, které propagují *sociální poslání školy*, spolupráci učitelů se žáky a žáky mezi sebou, jako základu výchovně-vzdělávacího procesu ve vyučování.
- Dále se zejména jedná o požadavek Komenského na *dostupnost vzdělání pro všechny* bez rozdílu a dostatek škol ve všech zemích.
- Za velmi významnou a stále aktuální považujeme ústřední myšlenku díla Komenského, aby výchova byla jedním z hlavních *nástrojů rozvoje společnosti* a zlepšení života všech lidí.
- Je třeba se zamyslet nad koncepcí vzdělávání, které neslouží jen k okamžité spotřebě, které nemá za úkol pouhé shromažďování informací, jedná se o vzdělávání, směřující do hloubky, jehož cílem má být plně rozvinutá osobnost, s přesahem k *transcendenci*

lidství. V současném pojetí plní vzdělávání *sociální funkci*, ale zároveň je třeba vydvihnout rovněž jeho *socializační a kultivační význam*.

- Spatřujeme také významný přínos Komenského pro dnešní *Globální výchovu*, která je všestranně, flexibilně a humanisticky orientovaná ve smyslu celistvého a harmonického rozvoje osobnosti, jejímž filozofickým východiskem je systémové chápání světa: jednotlivé prvky jsou vzájemně propojené a dynamicky se rozvíjejí. *Enviromentální výchova* a *Myšlení v evropských a globálních souvislostech* patří mezi průřezová témata RVP, jež mají za úkol podpořit výchovnou funkci vzdělávání. Záměrem je oprostít se od strohého, odosobněného individualismu, probouzet respekt a zájem o druhé, zbavit se předsudků a lhostejnosti.
- Jedním z nejvyšších cílů je *přivést člověka k lidskosti* a zodpovědnosti. Zde vidíme zásadní *sociální a filozofický přínos* Komenského myšlenek, obsažených v jeho díle, a promítajících se do řady významných mezinárodních úmluv a dokumentů.

Paralelu takových sociálních aspektů ve vzdělávání Komenského se současností lze nalézt například v obsahu *4 pilířů vzdělávání: Učit se poznávat, Učit se jednat, Učit se žít společně s ostatními, Učit se být*, zakotvených ve Zprávě Mezinárodní komise UNESCO *Vzdělávání pro 21. století* z roku 1997, v tzv. *Delorsově zprávě*, kde mezi hlavní cíle vzdělávání 21. století patří: *Umět spolupracovat s ostatními, podílet se na životě společnosti, nalézt v ní své místo, porozumět vlastní osobnosti a jejímu utváření v souladu s obecně přijímanými morálními hodnotami*. Výchova i další činnosti mají za cíl člověka zdokonalovat *tělesně, duševně, mravně, duchovně a sociálně*. Souběžně se vzděláváním se má uskutečňovat *mravní výchova*. V dnešní době, stejně jako v době *Komenského*, je třeba klást důraz na *všestranný rozvoj jedince*, a to v oblasti biologické a rovněž v rozvoji psychických i emočních stránek každého člověka, usměrňovat jeho správnou socializaci a enkulturaci, a to v oblasti mravní, v rozvíjení kooperace ve skupině, prosociálního citění, pěstování zájmu o druhého, etických hodnot, sociální komunikace, multikulturní a interkulturní výchovy. Na významu získává *pedagogika volného času*, hledání podnětných inspirací ke kulturně společenským, zájmovým aktivitám, hledání správných forem, metod, postupů a zásad, představujících prevenci proti sociálně patologickým jevům a rizikovému chování jednotlivců.

Z *filozofického* hlediska Komenský ve svém životním díle představil bytostně optimistické pojetí lidské *přirozenosti*, spočívající v naprosto svobodné vůli a s ní spjaté nevymezenosti

lidské existence. Jedná se o zapojení člověka do řádu existence veškerenstva, které z něj teprve dělá člověka v plném smyslu, tedy:

- Poměr k lidem a poměr k řádu světa a tím vlastně sobě samému.
- Vzdělání není cílem samo o sobě, je pouze nástrojem k správnému uspořádání **věcí lidských** a uzpůsobení lidí k tomu, aby o toto uspořádání lidských věcí usilovali a aby byli schopni ho dosáhnout.
- Mimořádný **sociální význam** představuje Komenského **mírotvorné úsilí**, směřující k mezinárodní spolupráci všech národů ve všech oblastech života, vyplývající z jeho koncepční snahy o **panharmonii**, univerzální jednotu.
- Pojetím vztahu člověka a světa ve **školách života** a v **životě jako škole** ukázal Komenský celistvou jednotu univerzální kultury, za jejíž základní nástroj považuje **výchovu k tvořivosti** každého jedince. Jedná se o rozvoj všech stránek osobnosti **od kolébky do hrobu**, který probíhá v několika životních etapách. Proto Komenskému náleží uznání jako zakladateli a významnému propagátoru myšlenky **celoživotního vzdělávání**.
- Vzdělání v Komenského smyslu je nástroj, cesta **péče o člověka a lidstvo**, úkolem školy dospělosti je pomáhat lidem dobře žít. Komenského **Schola ludus** nalézá i v současném vzdělávání analogii a ve své podstatě i pokračování v obsahu předmětu **Dramatická výchova**.
- Stále více se prokazuje **pozitivní vliv aspektů hry na učení**, jež v sobě integrují hned několik didaktických zásad Komenského: spojení teorie s praxí, názorné učení na principech následování příkladu, a představují zásadní socializační a enkulturační efekt. Tento význam Komenského přístupu, obsažený v jeho pojetí **školy jako dílny lidskosti**, je bezesporu jeho největším přínosem sociální, filozofické i didaktické oblasti nejen školství, je to rozměr přesahující do všech sfér lidského života.
- Cesta k všestrannému a všeobecnému duchovnímu poznání tím **nejpřirozenějším způsobem** respektuje věkové a individuální zvláštnosti jedince v jeho celoživotním vývoji. Je cestou humánní a demokratickou a ukazuje Komenského vizi rozvíjející se šťastné budoucnosti lidstva na základě spontánních zásad lidské kooperace, mírového soužití národů, solidarity, sociální sounáležitosti a svobody. Tyto priority jsou promítnuty v dokumentech **Bílá kniha**, **RVP**, v **Úmluvě o právech dítěte** a jsou základními myšlenkami a motivujícími náměty vzniku mezinárodních organizací **OSN** a **UNESCO** a posláním jejich činnosti.

Doposud oceňujeme, jak dobře dokázal Komenský analyzovat společenské problémy své doby a jak v celém svém díle hledá východiska a poučení k nápravě, s jakým zájmem, láskou a nadějí se snaží nalézt správnou cestu k lepší budoucnosti příštích generací. Zjišťujeme, že jako se lidstvo Komenského doby se potýkalo s problémy a nesnázemi, tak i v současné krizi hodnot bojuje podobně s překážkami a neúspěchy v realizaci svých záměrů i lidstvo dnešní. Až když lidé rozpoznají naléhavost záchrany světa, mohou zaslechnout hlas, který je povolává k *transcendenci*. Proto zůstávají ideály Komenského všenápravy stále aktuální a inspirativní, z tohoto důvodu je třeba tou nejoptimálnější cestou s všenápravou započít. Tato cesta začíná duchovním poznáním, prostřednictvím vzdělávání a výchovy, výchovy celého člověka. Záleží na nás, jakou zvolíme strategii. V Komenského koncepci školy, jako *Dílny lidskosti*, školy hrou, založené na principech přirozenosti, spolupráce, demokracie a sociální spravedlnosti, však stále spočívá významný potenciál, hodný následování.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

AKADEMIE VĚD ČR. Filozofický ústav. *Věra Schifferová* [online]. Oddělení pro komeniologii a intelektuální dějiny raného novověku © 2014 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://komeniologie.flu.cas.cz/cz/o-nas/lide/stali-pracovnici/phdr-vera-schifferova-csc>

AKADEMIE VĚD ČR. Filozofický ústav. *Martin Steiner* [online]. Oddělení pro komeniologii a intelektuální dějiny raného novověku © 2014 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://komeniologie.flu.cas.cz/cz/o-nas/lide/stali-pracovnici/phdr-martin-steiner>

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1994. *Sociálna pedagogika. (Vybrané problémy)*. Bratislava: UK FF Bratislava. ISBN 80-223-0817-X.

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: UK FF Bratislava. ISBN 978-80-969944-0-3.

BALVÍN, Jaroslav a kol., 2006. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám. 2. díl*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin. ISBN 80-903727-1-6.

BALVÍN, Jaroslav, 2013. *Teorie výchovy a vzdělávání pro oblast sociální pedagogiky a andragogiky*. Praha: Hnutí R. [online]. [cit. 2015-09-12]. Dostupné z: <http://jaroslavbalvin.eu/publikace-odborne/>

BOUZEK, Jan, 2008. *Jak se domluvit s jinými?* Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-043-0.

BRAMBORA, Josef a Jaromír ČERVENKA, 1975. *Vybrané spisy J. A. Komenského. VIII. svazek*. Praha: SPN.

BREZINKA, Wolfgang, 1996. *Filozofické základy výchovy*. Praha: ZVON. ISBN 80-7113-169-5.

BREZINKA, Wolfgang, 2001. *Východiska k poznání výchovy*. Brno: L. Marek. ISBN 80-86263-23-1.

CACH, Josef a Jiří KYRÁŠEK, 1967. *J. J. Rousseau a jeho pedagogický odkaz*. Praha: SPN.

CACH, J. Komenský v interpretaci filozofie vzdělání (T. G. Masaryk a F. Drtina). *Studia Comeniana et historica*; Praha, 1991. Ročník 21, č. 44, s. 113-116.

CRIEGERN, Von Hermann Ferdinand, 2010. *Johann Amos Comenius als Theolog*. Berlin: Nabu Press. ISBN-10: 114314127X. ISBN-13: 978-114314.

ČAPEK, Karel, 1936. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Fr. Borový – Čin.

- ČAPKOVÁ, Dagmar, 1977. *Některé základní principy pedagogického myšlení J. A. Komenského*. Praha: Academia.
- ČAPKOVÁ, Dagmar, 1987. *Myslitelsko-vychovatelský odkaz Jana Amose Komenského*. Praha: Academia.
- ČAPKOVÁ, Dagmar, 1992. *Předmluva*. In KOMENSKÝ, JAN AMOS, 1992. *Obecná porada o nápravě věcí lidských. 1. díl*. Praha: Svoboda. ISBN 80-205-0225-4.
- ČAPKOVÁ, Dagmar, 1992. Otázky interdisciplinárního zkoumání díla Komenského. In *Studia Comeniana et historica XXII* (46-7), str. 14-20.
- ČAPKOVÁ, Dagmar, 1994. Vztah vědy a víry u Komenského. In *Studia Comeniana et historica*; 1994. Ročník. 24, č. 51.
- ČERVENKA, Jaromír, 1966. *Geneze a osudy obecné porady*. In CHLUP, Otokar, 1966, *Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. IV*. Praha. SPN.
- DATABÁZE KNIH.CZ. *Jan Hábl. Životopis*. [online]. © 2008 - 2016 Databazeknih.cz [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.databazeknih.cz/zivotopis/jan-habl-18139>
- DEWEY, John, 1913. *Philosophy of Education*. New York: Macmillan.
- DEWEY, John, 1949. *Demokratie und Erziehung. Eine Einleitung in die philosophische Pädagogik*. Braunschweig: Westermann.
- DILTHEY, Wilhelm, 1961. *Pädagogik. Geschichte und Grundlinien des Systems. (Gesammelte Schriften, Bd. IX)*. Stuttgart: Teubner.
- DOBINSON, Charles Henry, 1970. *Comenius and Contemporary Education: an international symposium*. Hamburg: UNESCO Institute for Education.
- DRTINA, František, 1907. Význam pansofických snah J. A. Komenského. *Pedagogické rozhledy*. Praha, 1907. Ročník. 20, č. 6, 7, 8.
- FLOSS, Karel, 1992. Filozofické přínosy k rozvoji komeniologie. In *Studia Comeniana et historica XXII* (46-7), str. 29-36.
- FLOSS, Pavel, 1968. *Příroda, člověk a společnost v díle J. A. Komenského*. Přerov: Městský národní výbor.
- FLOSS, Pavel, 1970. *Nástin života, díla a myšlení Jana Amose Komenského*. Přerov: Vlastivědný ústav.

FLOSS, Pavel, 1970. *Jan Amos Komenský, od divadla věci k dramatu člověka*. Profil Ostrava.

FLOSS, Pavel, 1983. *J. A. Komenský a vědy o přírodě a člověku*. Olomouc: Krajský pedagogický ústav.

FLOSS, Pavel, 2005. *Poselství J. A. Komenského současné Evropě*. Brno: Soliton. ISBN 80-239-6048-2.

GALL, James, A., 2012. *Practical Enquiry Into The Philosophy of Education*. Edinburg: James Gall & Son 1840. ISBN: 1116889625.

Gymnasion, časopis pro zážitkovou pedagogiku. 2014. Olomouc: Gymnasion, o. p. s., 15. 12.2014, č. 15, podzim 2014, ročník 8, č. 2. ISSN 1214-603X. Dostupné také z: https://www.google.cz/?gws_rd=ssl#q=%C4%8Casopis+pro+z%C3%A1%C5%BEitkovou+pedagogiku+Gymnasion+15.12.2014 (Příspěvky: SEDLÁŘ, Petr, STREJČEK, Alfréd, HÁBL, Jan, JIRÁSEK, Ivo, UHLÍŘOVÁ, Jana, MACKŮ, Richard, ŽLÁBKOVÁ, Iva, SVOBODA, Jakub, TRÁVNÍČKOVÁ, Simona, HANUŠ, Milan, BENDA, Vojtěch, KOVAŘÍKOVÁ, Šárka, ŠTEFL, Karel, PEŠEK, Tomáš, NÝDRLOVÁ, Veronika, SPURNÁ, Nela, JIRÁSKOVÁ, Miroslava, TUREČKOVÁ, Martina, POHL, Olga, NĚMEC, Jiří).

HÁBL, Jan, 2011. *Duchovní dimenze kvalitního života: princip ne/samosvojnosti v Komenského biografii*. In DOLEŽALOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, J., NOVOSAD, I., 2011. *Kvalita života v kontextech vzdělávání*. Zilona Góra: Uniwersytet Zielonogórski. s. 229-249. ISBN 978-83-7481-402-7.

HÁBL, Jan, 2010. *Formování charakteru: Zapomenuté téma Komenského didaktiky. Kam směřuje současný pedagogický výzkum?* Liberec: Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TUL. Celostátní konference ČAPV. ISBN 978-80-7372-722-2.

HÁBL, Jan, 2010. Lekce z lidskosti, antropologické inspirace z díla J. A. Komenského. *Pedagogická orientace*. 2010, roč. 20, č. 1. ISSN 1211-4669.

HAPÁK, Josef, 1990. *Vivat Comenius*. Uherský Brod: Spektrum.

HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR. Bibliografie dějin Českých zemí. *Pánková Markéta, 1954*. [online]. © 2016, poslední aktualizace 12. 2.2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://portaro.eu/huav/authorities/3017#?id=uEEtYqB_TJGW0ZueIvk_gA&pageSize=30&sorting=default

- HOUŠKA, Tomáš, 1991. *Škola hrou*. Praha: Tomáš Houška. ISBN 80-9007004-7-7.
- HRADEČNÁ, Marie, 1998. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-015-7.
- HRONCOVÁ, Jolana, EMMEROVÁ Ingrid a Blahoslav KRAUS, 2008. *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. UJEP Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-07-2.
- CHOCHOLOVÁ, Svatava, PÁNKOVÁ, Markéta a Martin STEINER, 2009. *J. A. Komenský – odkaz kultury vzdělávání*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1700-0.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JANÁK, Jan, 1991. *Komňa J. A. Komenskému*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. ISBN 80-85048-18-3.
- Johan Amos Comenius (1592-1670) Källa: Aug. Schorn och Herm. Reinecke, Pedagogikens historia (1895)* In Wikipedia Commons, 2015. [online]. © 2015 Creative Commons Attribution-ShareAlike License, poslední aktualizace 15. 10.2015 [cit. 2015-10-18]. Dostupné z:
https://en.wikipedia.org/wiki/John_Amos_Comenius#/media/File:Johan_amos_comenius_1592-1671.jpg
- JOCHMANN, Vladimír, 1992. *Výchova dospělých – andragogika*. Olomouc: AUPO, Varia sociologica et andragogica.
- JOYNER, Rick, 1997. *Three Witnesses: John Hus, John Amos Comenius, and Count Nikolaus Ludwig von Zinzendorf*. New York: MorningStar Publications. ISBN 971 – 1 – 60708 – 371 – 9.
- JŮZL, Miroslav, 2010. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií. ISBN 97880-87182-02-4.
- KALIVODA, Robert, 1988. *Komenského pojem emendace a reformační myšlení*. [Comenius' Concept of the "Emendatio" and the Reformation Thought], *Studia Comeniana et historica* 18, 1988, Nr. 35 Supplement, pp. 35–50.
- KALIVODA, Robert, 1989. *Komenského myšlenkový model a problém osvícenství*. *Studia Comeniana et historica* 19, 1989, č. 37 – sborník, s. 90–96.

- KALIVODA, Robert. 1992. *Husitská epocha a J. A. Komenský. Praha: Odeon.* ISBN 80-207-0341-1.
- KAPRAS, Jan Nepomuk, 1892. *Stručný nástin Jana Amosa Komenského Dušesloví.* Velké Meziříčí: J. V. Šašek.
- KAPRAS, Jan Nepomuk, 1892. *Jana Amose Komenského myšlenky psychologické.* Velké Meziříčí: J. V. Šašek.
- KAPRAS, Jan Nepomuk, 1894. *Nástin filosofie J. A. Komenského. Vzdělal Jan Kapras.* Velké Meziříčí: Nakladatelství Šaška a Frgala.
- KARLSSON, Blanka, 2000. *Finspöngský rukopis Jana Amose Komenského. Jan Amos Komenský, De rerum humanarum Emendatione CONSULTATIO CATHOLICA ad Genus Humanum Ante alios vero Ad Erudios Europae.* Brno: L. Marek. ISBN 80-86263-07-X.
- KLAPILOVÁ, Světlá, 2000. *Kapitoly ze sociální pedagogiky.* Olomouc: UP v Olomouci. ISBN 80-7067-669-8.
- KLIKA, Josef, 1892. *Jan Amos Komenský: Čech, učitel národů, křesťan, charakter.* Praha: E. Beaufort.
- KOHÁK, Erazim, 1993. *Jan Patočka. Filosofický životopis.* Praha: H&H. ISBN 80-85787-21-0.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1667, 1920. *Jedno potřebné. Unum necessarium.* Praha: Melantrich.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1633, 1962. *Informatorium der Mutterschul.* Herausgegeben von Joachim Heubach. Heidelberg: Guelle und Meyer.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1663. *Labyrint světa a ráj srdce.* Amsterdam.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1913. *Veškeré spisy Jana Amose Komenského. Didaktika česká.* Brno: Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1946. *Didaktika analytická.* Praha: Jaroslav Samec.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1948. *Didaktika velká.* Brno: Komenium.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1958. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. I.* Praha. Státní pedagogické nakladatelství, n. p.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1960. *Svět v obrazech.* In *Vybrané spisy Jana Amose Komenského.* Svazek 2. Praha: SPN.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1961. *Cesta světla*. Praha: SPN. (I. vydání v Amsterdamu, 1668, *Via Lucis*).

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1964. *Nejnovější metoda jazyků*. In *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*. Svazek 3. Praha: SPN.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1966. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. IV*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, n. p.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1969. *Dílo Jana Amose Komenského I*. Praha.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1984. *Labyrint světa a ráj srdce*. Praha. Odeon.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1987. *Jan Amos Komenský o sobě*. Praha.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1992. *Obecná porada o nápravě věcí lidských. 1. díl*. Praha: Svoboda. ISBN 80-205-0225-4.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1992. *Obecná porada o nápravě věcí lidských. 2. díl*. Praha: Svoboda. ISBN 80-205-0228-9.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1992. *Obecná porada o nápravě věcí lidských. 3. díl*. Praha: Svoboda. ISBN 80-205-0225-4.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1992. První filosofie. In *Filosofický časopis*, r. 40, č. 1, s. 105–132. ISSN: 0015-1831.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 2007. *Informatorium školy mateřské*. Praha: Academia. 2. vydání ISBN 978-80-200-1451-1.

Komenského Mravoučné desatero [Dávná moudrost Mistra Jana Amose aneb Jak to viděl Komenský]. In: *Facebook* [online]. © 2016 [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/moudrostmistrajana/photos/a.1638632956359595.1073741828.1636047526618138/1747414012148155/?type=3&theater>

KOPECKÝ, Jaromír, PATOČKA, Jan a Jiří KYRÁŠEK, 1957. *Jan Amos Komenský: Nástin života a díla*. Praha: SPN.

KORÁB, Julius, 1885. *Zlatá zrnka*. Plzeň: V. Steinhäuser.

KORTHAASE, Werner, 2000. *Emanuel Rádl's Warnungen vor dem Mystiker; Peripatetiker und "sehr schwachen Philosophen" Comenius. Studia Comeniana et historica; Ročník. 30, č.63/64, s. 74-113.*

- KOŽÍK, František, 1958. *Bolestný a hrdinský život J. A. Komenského*. Praha: SPN.
- KRATOCHVÍL, Miloš, V., 1979. *Život Jana Amose*. Praha: Československý spisovatel.
- KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra a kol., 2001. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- KRONICK Jane C., XXXIII, (1/1997), *Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat*. Sociologický časopis, 1997, Vol. 33 (No. 1: 57-67).
- KUČEROVÁ, Stanislava, 1994. *Obecné základy mravní výchovy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-0183-6.
- KUKAL, Petr. *Stolzová přináší exkluzivní rozhovor s novou ředitelkou Pedagogického muzea J. A. K. v Praze. Téma: Pedagogika*. In Stolzová, web pro pedagogickou tradici a kontinuitu [online]. 28. 12. 2005. © Petr Kukul, 2004 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://stolzova.deml.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2005122801>
- KUMPERA, Jan, 1992. *Jan Amos Komenský. Poutník na rozhraní věků*. Ostrava: Amosium Servis & Nakladatelství Svoboda. ISBN 80-85498-03-0.
- KUMPERA, Jan, 2004. *Jak se učit. Vybrané myšlenky o vzdělání a výchově*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-1123-2.
- LAPÁČEK, Jiří, 1993. *Komenský a Přerov. Jan Amos Komenský o svém pobytu v Přerově*. Přerov: Okresní úřad.
- MACKŮ, Richard a Ivo JIRÁSEK, 2014. Jak se čte J. A. K.? *Gymnasion, časopis pro zážitkovou pedagogiku*. 15. 12.2014, č. 15, ročník 8, č. 2, s. 29 - 30. ISSN 1214-603X.
- MAŇÁK, Josef a kol., 1997. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1549-7.
- MASARYK, Tomáš Garrigue, 1920. *J. A. Komenský: Přednáška T. G. Masaryka*. 2. vydání. Praha: Státní nakladatelství.
- MASARYK, Tomáš Garrigue, 1920. Stručný náčrt dějin filosofie: kap. LXVI. Komenský. *Filosofický časopis*. 1992, XL, č. 1.
- MASARYKOVA UNIVERZITA. *Věra Schifferová*, 1997. [online]. © 1996–2016 Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/schif.html>
- MARTONOVÁ, Taťána, 1993. *Tomáš Garrigue Masaryk, filozof a pedagog*. Hodonín: Masarykovo muzeum.

MUZEUM J. A. KOMENSKÉHO, p. o. Ministerstva kultury, 2015. *Literární dílo J. A. Komenského. Juriaen Ovens - Portrét Komenského, 1656 – 1662* [online]. © 2015. [cit. 2015-10-18]. Dostupné z: <http://www.mjakub.cz/?idm=38>

MUZEUM J. A. KOMENSKÉHO, p. o. Ministerstva kultury, 2015. *Život J. A. Komenského, základní životopisná data.* [online]. © 2015. [cit. 2015-10-18]. Dostupné z: [Dostupné z: http://www.mjakub.cz/?idm=37](http://www.mjakub.cz/?idm=37)

NEEDHAM, Joseph, 1942, 2015. *The Teacher of Nations: Addresses and Essays in Commemoration of the Visit to England of the Great Czech Educationalist Jan Amos Komensky (Comenius).* Cambridge University Press. ISBN-10: 1107511623. ISBN-13: 978-1107511620.

NODDINGS, Nel, 2011. *Philosophy of Education.* Colorado, Boulder: Westview Press; Third Edition. ISBN-10: 0813345316. ISBN-13: 978-0813345314.

PALACKÝ, František, 1829. *Život J. A. Komenského.* Praha: ČČM 3.

PALÁN, Zdeněk, 2010. *Andragogický slovník.* <http://www.andromedia.cz/> [online]. © 2010 [cit. 2015-09-13]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník>

PALOUŠ, Radim a Věra SOUDILOVÁ, 1991. *Comenius redivivus.* Praha: Univerzita Karlova.

PALOUŠ, Radim, 1992. *Komenského Boží svět.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-04-25615-5.

PALOUŠ, Radim, 1994. *Česká zkušenost.* Praha: Academia. ISBN 80-200-0494-7.

PALOUŠ, Radim a Zuzana SVOBODOVÁ, 2011. *Homo Educandus. Filozofické základy teorie výchovy.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-1901-9.

PATOČKA, Jan, 1957. *Jan Amos Komenský: Nástin života a díla.* Praha: SPN.

PATOČKA, Jan, 1958. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského. Svazek I.* Praha: SPN.

PATOČKA, Jan, 1997. *Komeniologické studie I.* Praha: Oikoymenh, In *Sebrané spisy Jana Patočky*; Sv. 9. ISBN 80-86005-52-6.

PATOČKA, Jan, 1998. *Komeniologické studie II.* Praha: Oikoymenh, In *Sebrané spisy Jana Patočky*; Sv. 10. ISBN 80-86005-03-4.

PATOČKA, Jan, 2003. *Komeniologické studie III*. Praha: Oikoymenh, In *Sebrané spisy Jana Patočky*; Sv. 11. ISBN 80-7298-079-3.

PATOČKA, Jan, SCHALLER, Klaus a Dmitrij TSCIŽEWSKIJ, 2010. *Philosophische Korrespondenz 1936–1977*. Schifferová, V. – Blaschek-Hahn, H. (eds.). Würzburg: Orbis Phaenomenologicus; 5. ISBN 978-80-7298-460-2.

PATOČKA, Jan, 2011. *Korespondence s komeniologi II*. Schifferová, V. – Chvatík, I. (eds.) Praha: Oikoymenh, In *Sebrané spisy Jana Patočky*; sv. 22. ISBN 978-80-7298-460-2.

PATOČKA, Jan, 2011. *Korespondence s komeniologi I*. Schifferová, V. – Chvatík, I. – Havelka, T. (eds.). Praha: Oikoymenh. In *Sebrané spisy Jana Patočky*; sv. 21. ISBN 978-80-7298-439-8.

PATOČKA, Jan, 1964. *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové*. Praha: ČSAV.

PEŠKOVÁ Jaroslava, 1992. Jan Amos Komenský ve světle nového bádání. In *Studia Comeniana et historica XXII* (46-7), str. 21-28. ISSN 80-04-25615-5.

PEŠKOVÁ, Jaroslava, 1992. Aktuální filosofické argumentace v Komenského *Konsultaci*. In *Filosofický časopis*, r. 40, 1/1992, s. 3-10. ISSN: 0015-1831.

POLANSKÝ, František, 1974. *J. A. Komenský a speciální pedagogika*. Brno. Krajský pedagogický ústav.

POLIŠENSKÝ, Josef a Vlastimil PAŘÍZEK, 1987. *Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku*. Praha: SPN.

PRÁZNÝ, Aleš a Věra, SCHIFFEROVÁ, 2009. *Pojetí světa v díle J. A. Komenského*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-221-1.

PRICE, Kinsley, 1967. *History of Philosophy of Education*. In EDWARDS, Paul, 1967. *Encyklopedia of Philosophy*. New York: Macmillian.

RÁDL, Emanuel, 1939. *Věda a víra u Komenského*. Praha: Vydavatelské oddělení YMKY.

Rembrandt-Komensky1.jpg. In Wikimedia Commons, 2015. [online]. © Creative Commons Attribution-ShareAlike License, poslední aktualizace 29. 3.2015 [cit. 2015-10-18]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rembrandt-Komensky1.jpg>

SADLER, John Edward, 1966, 2007. *J. A. Comenius and the Concept of Universal Education*. New York: Routledge. ISBN-10: 0415432820. ISBN-13: 978-0415432825.

SEMRÁD, Jiří a Milan ŠKRABAL, *Odkaz Komenského sociální pedagogice*. In: Chocholová, Pánková, Steiner, 2009. *J. A. Komenský – Odkaz kultuře vzdělávání*. Praha: Academia. s. 177 – 186. ISBN 978-80-200-1700-0.

SCHIFFEROVÁ, Věra a kol., 2014. *Idea harmonie v díle J. A. Komenského*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7465-093-2, 978-80-7395-703-2.

SIEGEL, Harvey, 2009. *The Oxford Handbook of Philosophy of Education*. New York: Oxford University Press. ISBN-13: 978-0199915729. ISBN-10: 0199915725.

SKUTIL, Jan, 1991. *Komenský v české a evropské tradici*. In JANÁK, Jan, 1991. *Komňa J. A. Komenskému*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. ISBN 80-85048-18-3.

SOBOTKA, Milan, 1990. *J. A. Komenský a filozofie jeho doby*. In *Pocta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému* (ed. Pešková, J., Cach, J., Svatoš, M.), Praha: Karolinum, s. 117-126.

SOUSEDÍK, Stanislav, 2012. *O co šlo? Články a studie z let 1965 – 2011*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-245-3.

STEINER, Martin, CHOCHOLOVÁ, Svatava a Markéta PÁNKOVÁ, 2007. *Jan Amos Komenský a jeho odkaz kultuře vzdělávání*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1700-0.

STRÁNSKÝ, Rudolf, 1948. *Komenský ve své době a budoucnosti*. Praha: Nakladatelské družstvo Máje.

SUCHODOLSKI, Bogdan, 1970. *Fruitful Teaching at School*. In DOBINSON, Charles Henry, 1970. *Comenius and Contemporary Education: an international symposium*. Hamburg: UNESCO Institute for Education.

TAYLOR, John, 2014. *Beyond Borders: The Proposals of John Amos Comenius for a Democratic World Government*. North Charleston, South Carolina: CreateSpace Independent Publishing Platform. ISBN-10: 1499658907. ISBN-13: 978-1499658903.

TAYLOR, John. *The Badi Blog: My New Book: Beyond Borders*. www.blogger.com [online]. © 2014 [cit. 2015-09-06]. Dostupné z: <http://badiblog.blogspot.cz/2014/09/my-new-book-beyond-borders.html>

TVRDÝ, Josef, 1941. *Komenský renesanční filosof a pedagog*. *Věstník pedagogický*. Praha: Československý pedagogický ústav J. A. Komenského.

TVRDÝ, Josef, 1941. *Nová renaissance*. Praha: Václav Petr.

TVRDÝ, Josef, 1959. Komenský a Descartes. Praha: *Archiv o bádání a životě Jana Amose Komenského*. Ročník 16.

UHER, Boris, 1990. *Vyprávění o velkém učiteli*. Praha: Evangelické nakladatelství. ISBN 80-7072-096-4.

UHLÍŘOVÁ, Jana, 1992. *Komenského pojetí dětství. Odkaz Komenského a předškolní výchova*. Section 4. Prague: Charles University.

UHLÍŘOVÁ, Jana, 2003. *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

UHLÍŘOVÁ, Jana, 2015. *Je Komenského škola hrou mýtem?* [online]. © Copyright 2010-2015 Gymnasion, o.p.s. [cit. 2015-09-20].

Dostupné z: <http://www.gymnasion.org/archive/article/je-komenskeho-skola-hrou-mytem>

UJEP. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky. *Jan Hábl*. [online] © 2016 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.pf.ujep.cz/kpg/jan-habl>

UNIVERZITA PARDUBICE. Fakulta filozofická. Katedra filozofie. *Aleš Prázný*. [online] © 2007 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://filosofie.upce.cz/cs/21-phdr-ales-prazny-ph-d/>

VÁŇA, Josef a Jaromír ČERVENKA, 1968. *Vybrané spisy J. A. Komenského. V. Svazek*. Praha: SPN.

VON CRIEGERN, Hermann Ferdinand, 2010. *Johann Amos Comenius Als Theolog*. Germany: Nabu Press. (1. vyd. Leipzig –Heidelberg, 1891). ISBN-10: 114314127X. ISBN-13: 978-1143141270.

VŠETEČKA, Jiří, 1987. *Všenáprava obrazem. Kniha fotografií na motivy díla Jana Amose Komenského Všeobecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů. ISBN 31-031-87-09-11.

WIKIKNIOVNA. *Analýza dokumentů a artefaktů*. [online]. © 2015 Creative Commons, poslední aktualizace 18. 10.2012 [cit. 2015-09-13]. Dostupné z: http://wiki.knihovna.cz/index.php/Anal%C3%BDza_dokument%C5%AF_a_artefakt%C5%AF

WIKIPEDIE. *Delfská metoda* [online]. © 2015 Creative Commons [cit. 2015-09-13]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Delfsk%C3%A1_metoda

WIKIPEDIE. *Jan Kumpera* [online]. © 2015 Creative Commons, poslední aktualizace 11. 9. 2015 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Kumpera

WOLF, Josef, 1992. *Jan Amos Komenský, osobnost dneška*. Praha: Unitaria.

ŽVÁČEK, Ondřej, 2011. *Komenský jako biskup.jpg*. In Wikipedia Commons. [online] © 2015 Creative Commons Attribution-ShareAlike License, poslední aktualizace 23. 9.2011 [cit. 2015-10-18].

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Komensk%C3%BD_jako_biskup.jpg

PŘÍLOHA P1

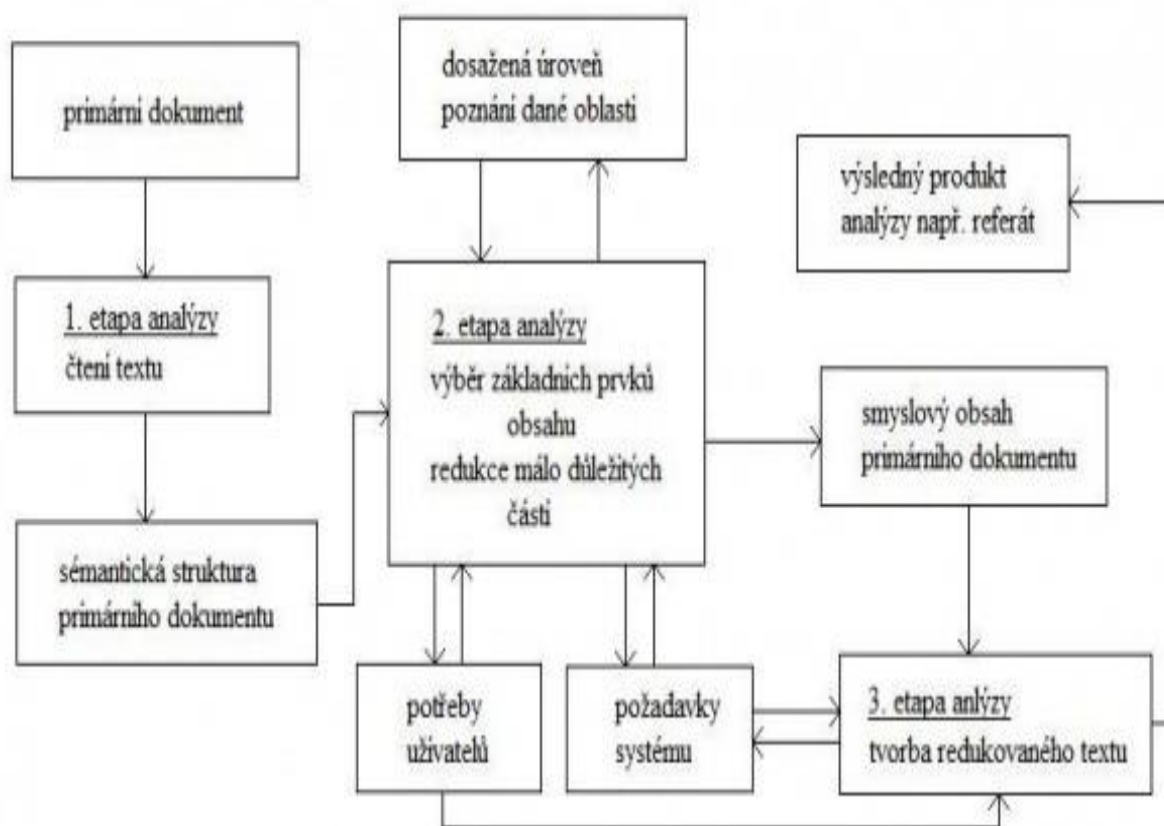

Schéma procesu informační obsahové analýzy např. při procesu referování

/KARASEV, S. A. Referování naučno-technické literatury. Elementy teorii. Nauč. Techn. Inform., ser. 2, 1978, č. 10, s. 1-4/

Obr. 2: Schéma procesu obsahové analýzy. (Karasev, 1978, In. WikiKnihovna, 2012) Dostupné z: http://wiki.knihovna.cz/index.php/Anal%C3%BDza_dokument%C5%AF_a_artefakt%C5%AF

PŘÍLOHA P II: LABYRINT SVĚTA A RÁJ SRDCE – KÓDOVÁNÍ

J. A. KOMENSKÝ, TEXT – KAPITOLA XLII. (1958, S. 138 - 140) VNITŘNÍCH KŘESŤANŮ SVĚTLO	SUBKATEGORIE	KATEGORIE	PRVKY
<p>Svět a kdož v něm tápá, domněním toliko téměř se řídí, v činech svých jedni druhých jen se držíc, hmatem jako slepí všecko dělají, tytýž tu a tam zavazují, ustrkují. Ale těmto jasné dvoje vnitř světlo svítí, světlo rozumu a světlo víry; kteréž oboje Duch svatý řídí.</p> <p>2. Neb ačkoli tam vcházejíce, rozumu odkládati a odčítati se musejí, však jim jej zase Duch svatý, a to přečištěný a vybroušený, navrácuje, takže jako plní oči jsou; kudykoli v světě chodí, cokoli nad sebou, pod sebou, vůkol sebe vidí, slyší, vonějí, okoušejí, všudy slépěje Boží vidí a všecko pěkně k Boží bázni obraceti umějí. Tím jistě nade všechny světa filozofy moudřejší, kteréž Bůh spravedlivým soudcem zaslepuje, aby všecko se věděti domnívajíce, nic nevěděli, ani co mají, ani čeho nemají, ani co dělají, ani čeho dělati majíce nedělají, ani kam a k jakému cíli jdou a dojdou, znamenati neumějí. Jejichž umění na šupině toliko se stavuje, tj. na zevnitřním zevlování; k vnitřnímu jádru, jenž jest všudy rozlitá Boží sláva, neproniká. Ale křesťan ve všem, což vidí, slyší, maká, voní, okouší, Boha vidí, slyší, maká, voní, okouší; všudy sebou jist jsa, že to ne domnění, ale jistá pravda jest.</p> <p>3. Ovšem pak světlo víry jemu jasné svítí, aby již nejen, co vidí a slyší a sobě přítomné má, ale i všecko nepřítomné a neviditelné viděl a znal. V Slovu zajisté svém Bůh i to, co nad nebesy u výsosti a pod zemí v propasti jest, i to, co před světem i za světem bylo a bude, vyjevil. Čemuž křesťan věře, tak jako před očima jistě všecko to má, ješto svět do toho se vpraviti nemůž. Nechce svět než očitých rukou, aby co v hrsti drží, tomu věřil; křesťan pak tak směle na neviditelné, nepřítomné, budoucí věci se spouští, že sobě pro ně přítomné ty oškliví. Svět nechce než důvodů; křesťan na holých Božích slovech dosti má. Svět závazků, základů, rukojemství, pečeti hledá; křesťan sobě za všechny jistoty samu víru staví. (Komenský, 1958, s. 139) Svět sebe rozličně podhlédá, zkoušuje, prubuje, stíhá; křesťan na Boží pravdomlupnosti všecko váží. A tak kdež svět vždycky má, na čem by se zastavoval, pochyboval, dotazoval, rozpakoval, křesťan vždycky má, proč by cele věřil, poslouchal, podkloňoval se, protože jemu světlo víry svítí, aby, že tak neproměnitelné jest a jinak býti nemůže, viděl a věděl, by pak i světlem rozumu ne všeho dosahoval.</p>	<p>Svět Humanismu s Všestrannost Sociální komunikace Všestrannost Soc. komunikace Jednota Společnost</p>	<p>Pansofismus Soc. potřeby</p>	<p>Sociální</p>
<p>4. Tu sem i já, v tom světě se ohlédná, divné, předivné věci spatřil, víc než je vymluvíti mohu. Napovím aspoň něco. Viděl sem před sebou svět tento jako nějaký převeliký hodinný nástroj, z rozličných viditelných i neviditelných materií složený, a však sklenný, prohledací a křehký všechen; a na tisíce, nýbrž tisíce tisíců větších i menších sloupků, kol, háků, zoubků a vroubků mající, an se vše hýbalo a hmýzilo jedno skrze druhé; něco tiše, něco s šustem a hrkotem rozmanitým. Uprostřed pak všeho stálo největší hlavní, neviditelné však kolo, od něhož všech jiných rozličné to hýbání pocházelo nevystižitelným jakýmsi způsobem. Nebo duch kola toho rozcházel se po všem a řídil všecko; což ačkoli, jak se dalo, plně mi vystihnouti možné nebylo, že se však dalo v pravdě, velmi jasně a pozorně sem viděl. Toto pak bylo mi i divné i libé náramně: že ačkoli se všecka ta kola svíjela a míjela vždycky, nýbrž zoubkové a vroubkové, i kola sama, i sloupové vyvínovali se a vypadali, běh však veřejný nepřestal nikdy; protože se to divným jakýmsi tajného toho řízením způsobem dosazovalo, doplňovalo a obnovovalo všecko vždycky zase.</p> <p>5. Světleji povím. Viděl jsem slávu Boží, jak moci a božství jeho plná jsou nebesa, i země, i propast, i což se ven z světa až do neskonalých stran věčnosti mysliti může. Viděl sem, pravím, jak všemohoucnost jeho všecko prostupovala, nýbrž za základ stála všemu; a co se koli po vší šířnosti světa toho děje, vůli toliko jeho že se děje v největších a nejmenších věcech, všecko spatřil jsem.</p> <p>6. A necht' o lidech obzvláště mluvím, viděl sem, jak naprosto všickni, dobří i zlí, v Bohu toliko a Bohem živi jsou, hýbají se a v bytu trvají, každé jejich hnutí a dchnutí toliko z Boha a moci jeho se děje. Viděl sem, jak sedm očí jeho, každé tisíckrát jasnější než slunce, všecku</p>	<p>Pojetí pravdy Činorodost Vzdělání Rozvoj Ctnosti Neřesti Prevence</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>4. Tu sem i já, v tom světě se ohlédná, divné, předivné věci spatřil, víc než je vymluvíti mohu. Napovím aspoň něco. Viděl sem před sebou svět tento jako nějaký převeliký hodinný nástroj, z rozličných viditelných i neviditelných materií složený, a však sklenný, prohledací a křehký všechen; a na tisíce, nýbrž tisíce tisíců větších i menších sloupků, kol, háků, zoubků a vroubků mající, an se vše hýbalo a hmýzilo jedno skrze druhé; něco tiše, něco s šustem a hrkotem rozmanitým. Uprostřed pak všeho stálo největší hlavní, neviditelné však kolo, od něhož všech jiných rozličné to hýbání pocházelo nevystižitelným jakýmsi způsobem. Nebo duch kola toho rozcházel se po všem a řídil všecko; což ačkoli, jak se dalo, plně mi vystihnouti možné nebylo, že se však dalo v pravdě, velmi jasně a pozorně sem viděl. Toto pak bylo mi i divné i libé náramně: že ačkoli se všecka ta kola svíjela a míjela vždycky, nýbrž zoubkové a vroubkové, i kola sama, i sloupové vyvínovali se a vypadali, běh však veřejný nepřestal nikdy; protože se to divným jakýmsi tajného toho řízením způsobem dosazovalo, doplňovalo a obnovovalo všecko vždycky zase.</p>	<p>Soc. komunikace Všestrannost Společnost Jednota Humanismu s Dobro</p>	<p>Pansofismus Soc. potřeby</p>	<p>Sociální</p>
<p>5. Světleji povím. Viděl jsem slávu Boží, jak moci a božství jeho plná jsou nebesa, i země, i propast, i což se ven z světa až do neskonalých stran věčnosti mysliti může. Viděl sem, pravím, jak všemohoucnost jeho všecko prostupovala, nýbrž za základ stála všemu; a co se koli po vší šířnosti světa toho děje, vůli toliko jeho že se děje v největších a nejmenších věcech, všecko spatřil jsem.</p> <p>6. A necht' o lidech obzvláště mluvím, viděl sem, jak naprosto všickni, dobří i zlí, v Bohu toliko a Bohem živi jsou, hýbají se a v bytu trvají, každé jejich hnutí a dchnutí toliko z Boha a moci jeho se děje. Viděl sem, jak sedm očí jeho, každé tisíckrát jasnější než slunce, všecku</p>	<p>Činorodost Vzdělání Zbožnost Spása Ctnosti Neřesti</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy</p>

<p>zemi procházejí a všecko, což v světle i ve tmě (Komenský, 1958, s. 139), zjevně i tajně, i v nehlubších místech se děje, spatřují a všechněm lidem ústavně do srdce hledí. Spatřil sem také, jak milosrdenství jeho rozplývá se na všechny skutky jeho, nejdívnější z té strany, kde se lidi dotýká. Nebo sem viděl, jak je všechny miluje a jejich dobrého hledá, hřešící snáší, proviňujícím promíjí, bloudících volá, navracující se přijímá, prodlévajících čeká, zpěčujícím se shovívá, dráždicím sebe přehlédá, kajícím odpouští, kořící se objímá; heumělé učí, truchlivě těší, před pádem vystřihá, po pádu zdvihá, prosícím dává, neprosícím sám poskytl; tlučícím odvírá, k netlučícím sám se tluče; hledajícím nalézt se dává, nehledajícím sám na oči jde.</p>	<p>Princip jasnosti Zásada soustavnosti</p>		<p>Didaktické</p>
<p>7. Než spatřil sem zase hroznou a strašlivou k zpurným a nevděčným zřivost, jak je hněvivě prehlivostí svou stíhá a dostihá, kamkoli se obracejí, takže ujítí ruce jeho nemožné a upadnouti v ní nesnesitelné. Summou, tu všickni ti Bohu oddaní spatřují, jak hrůza a velebnost Boží nade vším panuje, a jeho toliko vůlí všechny největší i nejmenší věci se dějí.</p>	<p>Zbožnost Neřesti Vzdělání Rozvoj</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>J. A. KOMENSKÝ, TEXT – KAPITOLA XLIII. (1958, S. 141 - 142) SVOBODA BOHU ODDANÝCH SRDCÍ</p>	<p>SUBKATEGORIE</p>	<p>KATEGORIE</p>	<p>PRVKY</p>
<p>Odtud jim jde to, čehož všickni nejmoudřejší světa v svých věcech daro hledají: plná jmenovitě svoboda myslí, aby žádné věci kromě boha podrobení a zavázání nebyli, proti své vůli něco činiti nejsouce. Ješto v světě všudy na skrz plno bezděčnosti jsem viděl: každému jinak, než vinšoval, jeho věci sly, každý se víc, než slušelo, buď sebou, buď jinými vázal a násilím buď své vlastní vůle, buď jiným tažen jsa, s sebou neb jinými vždycky boj měl. Tuto vše ticho. Nebo každý z nich Bohu se cele oddada, nic na žádnou jinou věc nedbal a žádného kromě Boha nad sebe vyššího nepoznával. Protož rozkazů světa neposlouchali, sliby jeho od sebe pryč házeli, pohrůžkám se smáli, zevnitřní všecko za špatné pokládajice, protože vnitřním svým dobrým jisti jsou.</p>	<p>Soc. komunikace Všestrannost Společnost Vzdělání Hledání Zbožnost neřesti</p>	<p>Soc. potřeby Pansofismus Náprava Víra</p>	<p>Sociální Filozofie výchovy</p>
<p>2. To působí, že křesťan, jinak sic přístupný, snadný, ochotný, služebný jsa, v privilegium však srdce neústupný jest. Protož se ani přáteli ani nepřáteli, ani pánem ani králem, ani ženou ani dětmi, ani sám sebou naposledy, tak neváže, aby jim kvůli něco z úmyslu svého, jmenovitě z bázně Boží, změnití měl; než kráčí sobě přímým krokem všudy. Co svět koli dělá, povídá, hrozí, slibuje, poroučí, prosí, radí, nutí, on sebou nikam hrouti nedá.</p>	<p>Pomoc Humanismu Společnost Všestrannost Jednota Blaho</p>	<p>Soc. potřeby Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>
<p>3. Svět, jakož všudy převrácený jest a místo pravdy stín lapá, tak i tuto; svobodu v tom zakládá, aby kdo sobě volen jest, žádnému se v ničem nechťel propůjčovati, buď lenost, neb pýchu, neb vášeň tím provodě. Ale křesťan daleko jinak činí; kterýž ohradě jen srdce dobře, aby se v svobodě své samému Bohu chovalo, jiné všecko k bližšího potřebám obrací. Jakož jsem viděl a poznal, že nad člověka Bohu oddaného nic v světě služebnějšího, a nech třeba dí, otročtějšího není; kterýž i v nejmenší služby, za něž by se světem opojený styděl, rád s ochotností se vydává. Když jen, že co bližšímu prospěti můž, vidí, nic se nerozpakuje, nic neodkládá, nic sebe nelituje, nic konané své služby nezveličuje, neodrhá (Komenský, 1958, s. 141), nepřestává; buď že vděčnost neb nevděčnost vidí, předce slouží pokojně vesele.</p>	<p>Zbožnost Činorodost Neřesti Rozvoj Pojetí pravdy Princip přiměřenosti Princip snadnosti</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy Didaktické</p>
<p>4. Ó blahoslavená porobo synů Božích, nad niž nic svobodnějšího vymyšleno býti nemůže, kdež člověk Bohu samému se podrobuje, aby jinde všudy rozvázán byl! Ó nešťastná světa svobodo, nad niž otročtějšího nic býti nemůže, kdež člověk samého Boha nedbaje, jiným věcem mízerně se v manství podrobovati dá; jmenovitě, kdež slouží tvorům, nad nimiž panovati měl, a odporuje Bohu, jehož poslouchati měl. Ó smrtelní, kéž tomu rozumíte, že jediný jest, jediný toliko vyšší nad nás, Hospodin Učinitel náš a budoucí soudce, kterýž sám moc máje rozkazovati nám, nerozkazuje však jako otrokům, ale jako dítek zůve ku poslušnosti svému, svobodné nás a nesvázané, i když posloucháme, míti chtěje. Jistě žeť Kristu sloužití jest kralovati. Nýbrž manem Božím býti větší jest sláva, nežli všeho světa monarchou býti; a co pak přítelem a dítětem Božím býti všude? (Komenský, 1958, s. 142)</p>	<p>Blaho Všestrannost Humanismu Pomoc Jednota společnost Zbožnost Pokora Rozvoj</p>	<p>Soc. potřeby Pansofismus Víra Náprava</p>	<p>Sociální Filozofie výchovy</p>

J. A. KOMENSKÝ, TEXT – KAPITOLA XLIV. (1958, S. 143 - 146) ŘÁD VNITŘNÍCH KŘESŤANŮ	SUBKAT EGORIE	KATEG ORIE	PRVKY
<p>Svobodné sic chce mítí Pán Bůh dítky své, a však nesvévolné; protož je jistými řády ohradil, lépe a dokonaleji, než sem podobného co kde v světě znamenati mohl. Tam zajisté vsudy plno neřádů; někudy proto, že žádného jistého spořádání nemají, někudy, že majíc k němu nestojí, sem viděl. Ale tito v zastření bydlicí přešlechtilý řád i mají, i jeho ostříhají. Mají zajisté od samého Boha v sobě vydaná práva, plná spravedlnosti, jimiž nařizeno jest: I. Aby každý Bohu oddaný jej toliko jediného Boha měl a znal. II. Jemu v duchu a v pravdě bez fintování sobě nějaké tělesnosti sloužil. III. Jazyka svého ne k urážení, ale oslavování důstojného jeho jména užíval. IV. Časy a chvíle k službě jeho nařizené ne k jinému než k vnitřní i zevnitřní jeho službě vynakládal. V. Rodičům a jiným sobě od Boha představeným poddán byl. VI. Životu bližního neškodil. VII. Čistoty těla ostříhal. VIII. Cizích věcí si neosoboval. IX. Falše a ošemetnosti se vystříhal. X. A naposledy i mysl v šraňcích a mezích zřízených zdržoval.</p>	Blaho Společnost Všestrannost Soc. komunikace Humanismu s Jednota Pomoc	Soc. potřeby Pansofis mus	Sociální
<p>2. Summa všeho jest, aby každý Boha nade všecko, což jmenováno býti může, miloval a bližnímu tak jako sám sobě upřímně přál. Kterouž dvěma slovy obsaženou práv božích summou velmi sem chváli to slyšel; i sám, že za všechny nezčíslné zákony, práva a zřízení světská stojí, nýbrž tisíckrát nad ně dokonalejší jest, shledal a zkusil.</p> <p>3. Kdo zajisté Boha z celého srdce miluje, tomu netřeba mnoho předpisovati, kdy, kde, jak a kolikrát Bohu sloužiti, klaněti se a jej ctíti má; protože samo to srdečné s Bohem spojení a ku poslušnosti hotovost nejlibější jemu poctou jest a člověka, aby vždycky a vsudy sám v sobě chválil a všemi činy svými slávu jeho obmýšlel, vede. Tak, kdo bližního jako sám sebe miluje, nepotřebuje obšírných nařizování, kde by, kdy a v čem jeho šetřiti měl, v čem jemu neškoditi, v čem dluh povinný navraceti; sama zajisté láska, jak se (Komenský, 1958, s. 143) k němu chovati má, plně jemu všecko poví a ukáže. Zlého člověka znamená jest vsudy práv žádati, a co se činiti má, z rejster toliko chtíti věděti, protože nám doma v srdci prst Boží ukazuje, co sobě chceme, to že sme i bližnímu povinni. Ale na ta vnitřní vlastního svědomí svědectví poněvadž svět nedbá a jen povrchních řádů šetří, tím jest, že žádného pravého řádu v světě není; než jen podhlédání, nedověřování, nedorozumění, zášti, ruznice, závisť, nenávisť, krádeže, vraždy a co toho víc. Bohu právě oddaní na svědomí své jedince dají pozor; co jim to zapovídá, do toho nejdou, co ukazuje, že činěno býti má, činí, nic se na zisk, přízeň a cokoli neohlédajíce.</p>	Jednota Všestrannost Humanismu s Společnost Pomoc Soc. komunikace	Soc. potřeby Pansofis mus	Sociální
<p>4. Odtud vyplývá jednostejnost jakási aneb jich všech k sobě podobnost, že jako by do jedné formy sliti byli všickni, tak jsou: všickni totéž smýšlejí, totéž věří, totéž chtějí a nechťejí, protože od jednoho a téhož ducha vyučeni jsou. A ku podivu jest, že (což sem tu s lítostí spatřoval) lidé, kteří nikdy jeden druhého neviděl a neslyšel a přes svět třeba od sebe vzdáleni jsou, jako by však jeden druhému z oka vypadl, nýbrž jako by jeden v druhém seděl, totéž mluví, totéž vidí, totéž cítí. Takže ač darů rozdílnost veliká jest, jako na nástroji hudebním strun neb píšťal rozdílný tenší a tlustší zvuk: libá však jich spoluznějící harmonie. Což křesťanské jednoty veliké jest tajemství, nýbrž Božské jednoty důvod, nýbrž věčnosti, kdež jedním duchem všecko se konati bude, předukázání.</p>	Zbožnost Pokora Činorodost Neřesti Prevence	Víra Náprava	Filozofie výchovy
<p>5. Z jednostejnosti té jednočitedlnosti pochází, že se s jedním radujícím všickni radují, rmoutícím rmoutí. Přezlou sem byl v světě věc znamenal, kteráž mne nejednou zkormoutila, že když se někomu zle vedlo, jiní z toho plésali; když bloudil, jiní se smáli; když brať škodu, jiní z toho zisku hledali; nýbrž pro svůj zisk, potěšení a kratochvil sami bližního ku pádu a škodě přivodili. Mezi těmito jináče sem našel; nebo každý tak dobře a pilně od bližního jako od sebe nešťestí a nepohodlí odháněl; pakli odvrátiti nemohl, troudil se nejináč, než jako by se jeho samého dotýkalo; jakož se dotýkalo, protože jedno srdce a jedna duše byli všickni. Jakož zajisté železní v kompasích jazýčkové, magnesiem potření jsouce, všickni</p>	Jednota Všestrannost Blaho Společnost Soc. komunikace	Soc. potřeby Pansofis mus	Sociální
<p>5. Z jednostejnosti té jednočitedlnosti pochází, že se s jedním radujícím všickni radují, rmoutícím rmoutí. Přezlou sem byl v světě věc znamenal, kteráž mne nejednou zkormoutila, že když se někomu zle vedlo, jiní z toho plésali; když bloudil, jiní se smáli; když brať škodu, jiní z toho zisku hledali; nýbrž pro svůj zisk, potěšení a kratochvil sami bližního ku pádu a škodě přivodili. Mezi těmito jináče sem našel; nebo každý tak dobře a pilně od bližního jako od sebe nešťestí a nepohodlí odháněl; pakli odvrátiti nemohl, troudil se nejináč, než jako by se jeho samého dotýkalo; jakož se dotýkalo, protože jedno srdce a jedna duše byli všickni. Jakož zajisté železní v kompasích jazýčkové, magnesiem potření jsouce, všickni</p>	Zbožnost Prevence Pojetí pravdy Činorodost Vzdělání Neřesti	Víra Náprava	Filozofie výchov

<p>se (Komenský, 1958, s. 144) k jedné a též straně světa obracejí: tak těchto srdce, duchem lásky potřené jsouce, všecka se v jednu a tuž stranu, v štěstí k radosti, v neštěstí k zármutku obracejí. A tu sem poznal, že to falešní jsou křesťané, kteří své jen věci pilně vedou, bližních nedbají; z které strany ruka Boží doléhá, odtud se pilně odvracují, a své jen hnízdo ohražující, jiných vně na větru a déšti nechávají. Jinák tuto, jinák sem spatřil: když jeden v boji stál, druzí nespali: ale společně všechno konáno bylo, až milo bylo na to se divati.</p>	Princip nápodoby		Didaktické
<p>6. Z strany statku viděl sem, že ač na větším díle chudí byli, toho, čemuž svět zboží říká, málo mající a dbající, měl však, že se s tím neskrýval a před jinými (jakž se v světě děje) neutlučoval, než měl to jako na obec, hotově a ochotně, když komu potřebí bylo, poskytl, propůjčuje. Takže všickni mezi sebou s statkem svým zacházející byli nejinak než jako za jedním stolem stolící s nádobím, kteréhož vesměs jednotejným právem užívají. Což vida, zahanbil sem se, že u nás často se na odpor děje, jedni domy své nádobím, šatami, potravinami, zlatem a stříbrem, jak nejvíc mohou, naplňují a přeplňují; jiní mezi tím, neméně služebníci boží jsouce, sotva se čím přikrytí neb vyživiti mají. Srozuměl sem, pravím, že ta vůle Boží není; světa to jest, převráceného světa křtalt, aby jedni ušperkovaní, druzí nazí chodili; jedni přesycením říhali, druzí hladem zívali; jedni pracně vydělávali, druzí marně utráceli; jedni kratochvílili, druzí kvílili. Z čehož při jedněch pýcha a jinými pohrdání, při druhých lítost a oněm závidění a jiní neřádné jdou. Tuto nic toho, všechno všechněm společné, i ta duše.</p>	Soc. komunikace Všestrannost Pomoc Humanismus Společnost	Soc. potřeby Pansofismus	Sociální
<p>7. Odtud jde jich k sobě vespolek domácnost a otevřenost a svatě tovaryšství, takže se všichni vespolek, jakkoli dary a povolání od sebe rozdílní, za bratří drží a mají. Nebo praví oni, že všickni sme z jedné krve pošlí, jednou krví vykopení a obmyti, jednoho otce dítky, jednoho stolu užívající, jednoho dědictví v nebesích čekající etc.; jeden nade druhého krom věcí případných že nic nemá. Protož sem viděl, jak jedni druhé přívětivostí i počestností předcházeli i ochotně sobě vespolek sloužili, a každý místa svého (Komenský, 1958, s. 145) k vzdělání jiných užíval. Kdo radu měl, radil; kdo umění, učil; kdo sílu, jiné zastupoval; kdo moc, v řádu zdržoval. Zbloudil-li kdo v čem, jiní ho upamatovali; zhřešil-li, potrestali; a každý se pamatovati i trestati rád dal, všechno podle ukázaní napraviti hotov jsa, i to tělo od sebe dáti, kdyby, že jemu nepřináležel, ukázáno bylo. (Komenský, 1958, s. 146)</p>	Činorodost Rozvoj Neřesti Prevence Ctnosti vzdělání	Víra Náprava	Filozofie výchovy
	Princip výchovy následováním příkladu		Didaktické

PŘÍLOHA P III: KOMENSKÝ, 1632, VELKÁ DIDAKTIKA - KÓDOVÁNÍ

TEXT – O prostředcích, jež jsou nutné, aby se začalo s prováděním této všeobecné metody. (Komenský, 1948, s. 245 - 252)	SUBKATEGORIE	KATEGORIE	PRVKY
Kapitola XXXIII.	Všestrannost	Pansofismus	sociální
1. NIKOHO již, myslím nebude, kdo by po všestranném uvážení všech okolností této věci nepozoroval, jak blažený by byl stav křesťanských království a států , kdyby byly opatřeny takovými školami , jaké si přejeme . Jenom se zdá, že je třeba ještě připojit , co musíme udělat , aby tyto myšlenky nezůstaly pouhými myšlenkami , nýbrž aby mohly konečně býti uvedeny ve skutek . Neboť právem se diví a horší <i>Jan Caecelius Frey</i> , že průběhem tolika století se nikdo neodvážil léčit tak barbarské zvyky kolejí a akademii .	neřesti ctnosti dobro společnost blaho pomoc jednota	Humanismus	
2. Mnoho stesků bylo již ovšem od více než sta let vylito na zvrácenost škol a metody , a zejména v posledních třiceti letech bylo úzkostlivě uvážováno o lécích proti tomu . Avšak, s jakým výsledkem? Školy zajisté zůstaly, jak byly. Začal-li někdo něco soukromě nebo v některé ojedinelé škole , nešlo to; buď se mu nezkušení lidé vysmáli, nebo jej zavalila závist zlomyslných, nebo konečně sám, zbaven jsa veškeré pomoci , klesl pod tíží práce , a tak všecko vyšlo až dosud naprázdno.	rozvoj vzdělání zbožnost prevence	Náprava Víra	Filozofie výchovy
3. Musí tedy býti hledán a nalezen způsob, kterak by stroj, jenž je pro pohyb již dosti vhodně sestrojen, aneb aspoň na dobrých základech má býti sestrojen, mohl býti s pomocí Boží uveden v pohyb tím, že bude rozumně a rázně odstraněno to, co dosud bránilo v pohybu a co i později může bránit, nebude-li odstraněno.	Zásada postupnosti		Didaktické
4. Lze pozorovat rozmanité takové překážky . Na příklad: Nedostatek methodicky vzdělaných lidí, kteří by mohli s tím pevným úspěchem, jež zamýšlíme, státi v čele všude otevřených škol. (Neboť i o naší Bráně, již zavedené do škol, muž znamenitého úsudku nám napsal stížnost, že má na mnohých místech jeden veliký nedostatek , totiž nedostatek způsobilých lidí , kteří by ji uměli podávat mládeži .)	Všestrannost Společnost Sociální problémy neřesti	Pansofismus Humanismus	sociální
5. A kdyby přece byli takoví učitelé , nebo kdyby nastal případ, že by všichni snadno dovedli vykonávat svůj úřad podle sestavených návodů, z čeho přitom mají býti vydržováni, mají-li býti živeni ve všech městech a vesnicích a vůbec všude, kde se lidé rodí a jsou vykonáváni pro Krista?	rozvoj vzdělání zbožnost hledání	Náprava Víra	Filozofie výchovy
6. Potom, kterak možno zařídit, aby i děti chudších rodičů měly kdy chodit do školy?	Princip nápodoby Princip snadnosti		Didaktické
7. Zvláště však, zdá se, musíme se báti pýchy a tvrdošíjného odporu lidí vzdělaných běžným způsobem, kteří rádi (Komenský, 1948, s. 246) stále na staré straně falešně hmatají a pohrdají každou novotou; a podobných snad věcí menšího dosahu. Neboť proti tomu je snadno najít prostředky.	Všestrannost Jednota Blaho Nesamosvojnost Společnost pomoc Humanismu	Pansofismus Humanismus	sociální
8. Jedna věc je velmi důležitá a může, bude-li chybět, učiniti celý stroj nepotřebným, nebo naopak uvést jej určité v pohyb, dostaví-li se, totiž DOSTATEČNÁ VÝSTROJ PAMMETHODICKÝCH KNIH. Neboť jako je snadné, když máme knihtiskařské nářadí, najít lidi, kteří by ho mohli, uměli a chtěli užívat , kteří by věnovali nějaký náklad na říska dobrých a užitečných knížek a kteří by takové velmi laciné a velmi užitečné knížky za několik penízků kupovali, tak snadné by bylo, když by byly připraveny pomůcky didaktické, najít příznivce, podporovatele a pomocníky.	Rozvoj Vzdělání Zbožnost Hledání	Náprava Víra	Filozofie výchovy
9. Tedy stěžejným bodem celé věci je toliko opatření pammethodických knih . To zase záleží na tom, aby se k tak svatému účelu spojil a svou práci sdružil jistý počet nadaných a vzdělaných mužů , kteří se nevyhýbají práci. Neboť to je práce, na niž nestačí jeden člověk , zvláště když je jinak zaměstnan a není obeznámen se vším, co má býti uvedeno v universální metodu; snad na ni nestačí také jediný věk lidský, má-li býti všecko přivedeno až k úplné dokonalosti. Je tedy třeba pracovního kolegia.	Naděje čínorodost		
10. K tomu však, aby mohlo býti svoláno, třeba záštity a štědrosti krále nebo knížete některého státu, dále místa klidného, vzdáleného všeho hluku, knihovny, a co jiného ještě nutno. Proto je třeba, aby nikoho nenapadlo stavět se proti tak svatým záměrům, směřujícím k zvětšení slávy Boží a blaha národů , nýbrž spíše aby si všichni přáli státi se pomocníky dobroty božské, která se nám chce podat štědrěji těmito novými způsoby.	Princip snadnosti		Didaktické

<p>11. Vy tedy, nejmilejší rodíče dítek, jejichž věrnosti Bůh svěřil nejdražší klenoty, své živé obrázky, když slyšíte, že (Komenský, 1948, s. 247) se zde projednávají tyto spásné záměry, rozohněte se, abyste neustávali modlit se k Bohu Bohu za šťastný výsledek a obracet se k vrchnostem a vzdělavcům svými prosbami, přáními, projevy a žádostmi, vychovávajíce zatím své děti zbožně v kázni Boží a připravující takto důstojně cestu k onomu všeobecnějšímu vzdělávání.</p> <p>12. Také vy všichni, pěstitele mládeže, kteří se poctivě staráte o zasazování a zalévání rajských květin, žádejte vážnými prosbami, aby toto ulehčení vašeho namáhání mohlo být co nejdřív připraveno a vejít v obecné užívání. Neboť ježto jste povoláni k tomu, abyste štípili nebesa a zakládali zemi (Iz. 61, 16), co se vám může státi příjemnějšího, než uvidíte-li co nejhojnější ovoce své práce? Tedy toto vaše nebeské povolání, jakož i důvěra rodičů, kteří vám svěřují své děti, budiž ohněm ve vašich žilách, který nedá pokoje vám a skrže vás ani jiným, dokud nebude ohněm tohoto světla planout a šťastně zářit celá vlast.</p>	<p>Společnost Všestrannost Soc. komunikace</p>	<p>Pansofism us</p>	<p>sociální</p>
<p>13. Vy ostatní, vzdělanci, jimž Bůh dal moudrost a bystrý úsudek, abyste dovedli soudit o takovýchto věcech a abyste dobře myšlenky ještě zlepšovali moudrou radou, vizte a neváhejte přinést také své jiskry, ba spíše pochodně a dmychadla k roznicení tohoto svatého ohně! Každý měj v mysli ono slovo Kristovo: Oheň přišel jsem pustit na zemi, a co chce, leč aby hořel (Luk. 12, 49)? Chce-li, aby hořel ohně jeho, běda tomu, kdo sice může přinést něco k roznicení těchto plamenů, ale nepřináší nic, leda snad kouř závisti, nepřiznání a odporu. Pamatujte, jakou odměnu slibuje služebníkům dobrým a věrným, kteří s hřívnami sobě svěřenými hospodařili tak, že vydělali jiné, a jak hrozí lenivým, kteří zakopávají hřívny své (Mat. 25). Bojte se tedy býti jen sami vzdělanými, vedte k tomu, seč jste, také jiné! Anebo budiž vám pobídkou příklad Senekův, který praví: Přeji si všechno, co vím, přelít v jiné. A dále: Kdyby mi byla dána moudrost s tou podmínkou, abych ji choval uzavřenu a nesděloval se o ni, odmítl bych ji (List 6). Nezávidte tedy veškerému lidu křesťanskému vědění ani moudrosti, spíše říkejte s Mojžíšem: Kdo by dal, aby všechn lid Hospodinův proroci byli (4. Mojž. 11. 29)! Poněvadž dobře věstí mládež znamená také tvořit a přetvářet církev i stát, máme snad i my, kterým to není neznámo, státi zahálčivě, kdežto jiní se budou mít k dílu? (Komenský, 1948, s. 248)</p>	<p>Všestrannost Společnost Pomoc Soc. komunikace Pojetí pravdy Rozvoj zbožnost Ctnosti neřesti Vzdělání čínorodost</p>	<p>Sociální potřeby náprava</p>	<p>sociální Filozofie é výchovy</p>
<p>14. Jeden at' nás, zapřísahám, ovládá duch: čímkoli kdo může přispět k účelu tak společnému a blahodárnému radou, napomináním, povzbuzováním, napravováním a pobízením, nechť každý rád pracuje pro Boha a potomstvo a nemyslí si, že jemu po tom nic není. Neboť i kdyby si někdo myslil, že se nenarodil pro školu, anebo i kdyby byl zahrnut pracemi povolání církevního, státnického nebo lékařského, mylně by soudil, že je proto vyňat z této společné snahy o nápravu škol. Neboť chceš-li osvědčit věrnost svému povolání i tomu, kdo tě povolal, i těm, k nimž jsi poslán, jsi jistě povinen nejen sám sloužit Bohu, církvi a vlasti, nýbrž i prozřetelně pečovat, aby tu byli i jiní, kteří po tobě dovedou konat totéž. Proto bylo Sokratovi připočteno ke chvále, že ačkoli mohl zastáváním úřadu prokázat vlastní užitečnou službu, přece si raději zvolil věnovat se mládeži, řka: Užitečnější je státu ten, kdo mnohé činí způsobilými ke správě státu, než ten, kdo jej sám spravuje.</p> <p>15. Za to také prosím ve jménu Božím a zapřísahám, aby nikdo vysoce učený nepohrdal mým návrhem proto, že přichází od člověka méně vzdělaného, neboť někdy i hokynář může promluvit nevšedně moudře. Co snad je neznámo tobě, to možná ví oslíček dobře, jak řekl Chryssippos. A náš Kristus pravil: Vitř věje, kam chce, a slyšíš hlas jeho, avšak nevíš, odkud přichází a kam jde. My dosvědčujeme před tváří Boží, že nás žádná sebedůvěra, ani slávychtivost, ani snaha po nějakém soukromém prosspěchu nepřivádí k rozvíření těchto otázek, nýbrž že hás pobádá láska k Bohu a touha uvést v lepší stav lidské věci veřejné i soukromé, takže nemůžeme zahalit v mlčení to, co nám ustavičně vnuká skryté vnuknutí. Bude-li tedy někdo raději chtít postavit se a bojovat proti našim tužbám, přáním, napomenutím, a snahám, ač by je mohl podporovat, věz, že se chystá vypovědět válku ne nám, nýbrž Bohu, svému svědomí a společné přirozenosti, která chce, aby veřejné statky byly společným majetkem k společnému užívání.</p>	<p>Pomoc Jednota Všestrannost Společnost Blaho Zbožnost Rozvoj Čínorodost Vzdělání Neřesti Ctnosti</p>	<p>Pansofis mus Náprava Víra</p>	<p>sociální Filozofie é výchovy</p>
<p>16. Také na vás se obracím, theologové, neboť snadno předvídám, že bude mnoho záležet na tom, budete-li toto předsevzetí (Komenský, 1948, s. 249) svou vážností podporovat, nebo proti němu vystupovat. Nakloníte-li se k druhé možnosti, naplní se, co říkával Bernhardus, že Kristus nemá škodlivějších nepřátel než ty, které má kolem sebe, a ty, kteří zaujímají mezi nimi přední místo. Avšak chováme lepší naději a přiměřenější vaši důstojnosti. Zajistě máte na mysli, že Pán svěřil Petru pásti nejen</p>	<p>Všestrannost Jednota Soc. komunikace humanismus</p>	<p>Pansofis mus</p>	<p>sociální</p>

<p>ovce své, nýbrž i beránky, a to nejdříve beránky (Jan 21, 15), to proto, že pastýři snáze pasou ovce, když beránci již přivykli pastvinám života, pořádku stáda a berle kázně. Kdyby však někdo měl raději nevzdělané posluchače, pak věru prozrazuje svou nevědomost! Neboť který zlatník si neblahopřeje, jestliže mu přinesou z tavíren co hejčistší zlato? Který švec si nepřeje, aby dostával do rukou co nejvydělanější kůže a jirchy? Budme tedy i my, synové světla, opatrní ve své věci a přejme si, aby nám školy dodávaly posluchače co nejvyvcvičenější!</p> <p>17. Závistí pak žádnému z vás, služebníci Boha živého, ani na mysl nevstupuj! Neboť jste jiným vůdci k lásce, kteráž nezávidí, není ctižádostivá, nehledá svůj zisk, nemyslí zlé atd. Nezávidíte, pravím, konají-li snad jiní to, co vám nepřipadlo na mysl; spíše si berme příklad jedni na druhých, abychom (jak praví Řehoř) všichni jsouce plni víry, snažili se vždy nějak velebit BOHA, abychom byli shledáni nástroji pravdy.</p> <p>18. K vám přicházím, kteří jménem BOŽÍM spravujete věci lidské, vládcové národu a úřadové veřejné správy, k vám zvláště se vztahuje naše řeč. Neboť vy jste oni NOEMOVÉ, jimž pro záchranu svatého semene při tak hrozném potopě světských zmatků je s nebe světena stavba korábu (1. Mojž. 6). Vy jste ta knížata, kteří máte nad jiné přinášet dary k stavbě svatostánku, aby umělci, které Bůh naplnil Duchem svým k vymýšlení umělých věcí, nebyli meškáni v díle svém (2. Mojž. 36). Vy jste ti Davidové a Šalamounové, jimž náleží svolávat stavitele k stavbě domu Hospodinova a dodávat hojně potřeb (1. Král, 6 atd., 1. Paral. 29). Vy jste ti setníci, jež bude milovat Bůh, budete-li vy milovat maličkého jeho a jim stavět školy (Luk. 7, v. 5)</p>	<p>Vzdělání Zbožnost Pokora Činorodost Neřesti ctnosti Rozvoj</p>	<p>Sociální potřeby</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>19. Pro Krista prosím, při spáse našeho potomstva, bude-li jaké, zapřísahám vás, obraťte sem svou pozornost! Věc je vážná, ach, až příliš vážná, neboť se týká slávy Boží a společného blaha národu. Jsem přesvědčen o vaší lásce k vlasti, otcové vlasti, že kdyby nyní někdo přišel a sliboval radu, která by bylo možno malým nákladem opevnit všechna naše města, všechnu mládež vycvičit k vojenské znalosti, všechny naše řeky usplavnit a naplnit zbožím a bohatstvím, nebo jakýmkoli už způsobem přivést veřejné i soukromé poměry k rozkvětu a větší bezpečnosti, že byste nejen dopřáli rádcí sluchu, nýbrž jemu nadto i děkovali, že se tak poctivě stará o blaho vaše i vašich milých. Avšak zde jde o něco více! Ukazuje se totiž pravá, jistá a bezpečná cesta, která opatřít množství mužů takových, kteří by takovými a podobnými vynálezy sloužili vlasti bez konce, jedni po druhých. Proto tedy Luther, muž svatě paměti, dobře napsal, vybízejte německá města k zřizování škol: Kde se na tu stavbu měst, hradů a zbrojnic vynaloží jeden dukát, tam se jich má vynaložit sto na řádné vzdělání jednoho mladíka, jenž by mohl, až dospěje v muže, zase jiným býti vůdcem ke všemu dobrému. Neboť dobrý a moudrý muž (praví dále) je nejdražším klenotem celého státu, na něm záleží více než na nádherných palácích, více než na hromadách zlata i stříbra, více než na měděných branách a železných závorách atd. (S tím souhlasí, co má Šalamoun, Ekkes. 9, 13) Považujeme-li, pravím, za moudrý výrok jeho slova, že nesluší šetřit žádného nákladu na řádné vychování třeba jen jediného mládence, co teprve řekneme, když se otvírá brána k tak všeobecnému a tak jistému vzdělání všech ve všem? Když BŮH slibuje své dary nekapat po kapkách, nýbrž obracet je k nám jako proud řeky? Když se zdá, jako by se jeho spása k nám již tak blížila, aby s námi v naší zemi přebývala sláva jeho?</p>	<p>Společnost Všestrannost Soc. komunikace Rozvoj Jednota činorodost prevence Výchova příkladem Princip postupnosti</p>	<p>Humanismus Náprava</p>	<p>sociální Filozofie výchovy Didaktické</p>
<p>20. Pozdvihněte, knížata, brány své a vyzdvihněte vrata věčná, aby vejítí mohl král slávy (Žalm 24, 9)! Vzdejte Hospodinu, synové statečných, vzdejte slávu a čest! Bud' každý z vás oním Davidem, jenž přísahou se zavázal Hospodinu a slib učinil Nejmocnějšímu Jákobovu, že nevejde do stánku domu svého, nevstoupí na postel lože svého, nedá usnout očím svým ani zdřímnout víčkům svým, dokud nenajde místa Hospodinu pro pokoj stánku jeho (Žalm 132, 1 – 5). Neohlížejte se na nějaký náklad; dejte Bohu, a splatí vám tisíckrát více! Neboť ačkoli toho vyžaduje podle plného práva, když dí: Mé je stříbro a mé je zlato (Hagg. 2, 9), přece z dobrotivosti jeho plyne, co dodává (vybízejte lid, aby stavěl jeho chrám): Zkuste mne nyní v tom, nezotvírám-li vám průduchů nebeských a nevyleji-li na vás požehnání, takže neodoláte (Malach. 3, 10).</p> <p>21. Tedy ty, Hospodine, BOŽE náš, dejž nám srdce veselá, abychom sloužili slávě Tvé, kde každý může. Tvář je velebnost i moc i sláva i vítězství. Všecko, což je na nebi i na zemi, Tvě je; Tvě je, ó Hospodine, království, a Ty jsi vyšší nad všelikou vrchnost. I bohatství i sláva od tebe je, moc a síla; v ruce tvé je i to, zvelebiti a upevniti kteroukoli věc. Neboť co jsme my, kteří toliko z ruky tvé dostáváme všecko? Přichází jsme před tebou a hosté, jako i všichni otcové naši; dnové naši jsou jako stín, běžící po zemi beze vsí zastávky. Hospodine, Bože náš, všecko, cokoli připravujeme na slávu tvého statného jména, to všecko z ruky tvé je. Dej Šalamounům svým srdce upřímné, aby</p>	<p>Soc. komunikace Dobro Pomoc Jednota Společnost Blaho Všestrannost Rozvoj Vzdělání Zbožnost Naděje Činorodost</p>	<p>Sociální potřeby</p>	<p>sociální Filozofie výchovy</p>

<p>činili všechno, co se připravuje k slávě tvé (I. Paralip. 29). Potvrdiž, Bože, což jsi mezi námi vzdělal (Žalm 68, 69). Budiž zřejmě při služebnících tvých dílo tvé a okrasa tvá při jejich synech. Budiž nám posléze přítomna i ochotnost Hospodina Boha našeho, a díla rukou našich potvrď (Žalm 96, 16). V Tebe jsme doufali, Bože, nebudeme zahanbeni navěky! Amen. (Komenský, 1948, s. 252)</p>	Pojetí pravdy		
--	---------------	--	--

PŘÍLOHA P IV: KOMENSKÝ, 1641, CESTA SVĚTLA - KÓDOVÁNÍ

TEXT – KAPITOLA XXI. (1961, S. 133 - 143) SEDM POTŘEB K USKUTEČNĚNÍ VĚCÍ TAK ŽÁDOUCÍCH	SUBKATEGORIE	KATEGORIE	PRVKY
<p>Protože tedy již dobře víme, co může vzejít z oné toužebně očekávané nápravy, budeme pomýšlet, jak bychom pečovali o to, aby naše záměry se uvedly náležitě v skutek a bychom byli považováni za pomocníky dobroty boží.</p> <p>2. K tomu bude třeba: I. <i>Ducha plného nesmírné důvěry</i>, II. <i>Velmi vroucího vyzývání boha</i>, III. <i>Neúnavné pile a práce dosti početných moudrých mužů</i>, IV. <i>Přízně velmožů</i>, V. <i>Rozumnosti v pracích a přesného řádu</i>, VI. <i>Vše, co bude vypracováno, hned začít někde provádět</i>, VII. <i>Konečně však opatrného a ustavičného rozvádění od jedněch k druhým, až po očekávanou universálnost</i>.</p> <p>O těchto věcech povíme něco více.</p> <p>3. Přesně rozum říká a příklady samotného Božího počínání to ukazují, že k velkým pracím je třeba velkého ducha. Neboť nejvíce ve všech pracích pomáhá neohrožená svěžest ducha. Odvážní mohou vybojovat všechno, nic není dosti opevněno proti srdnatým, praví Plutarch. Seneka pak říká: <i>Mnoho přispěl k vynalézání, kdo doufal, že lze něco nalézt</i>. Proto Bůh sám, kdykoliv povolával určité osoby k nějakému mimořádnému slavnému činu a poroučel jim vykonat svůj záměr, nevyhledával nic tak, jako svou velkou víru, malodušnost však káral. Vyplývá z toho, co se událo při povolání Mojžíše, Gedeona, Jeremiáše, apoštolů atd. Proto Kristus ty (Komenský, 1961, s. 133), kteří žádali od Boha jakékoli bpravdu dobré věci a hledali je, povzbuzoval ve víře a pravil jim: <i>Věřte jen a přání se vám vyplní. Neboť pro věřícího je možné všechno</i>.</p>	<p>pomoc péče dobro důvěra</p> <p>zbožnost naděje motivace hledání výzva moudrost čínorodost</p> <p>systematičnost postupnost soustavnost</p>	<p>Náprava Pansofismus Rozvoj člověka</p> <p>Cíle Víra Smysl života</p> <p>Systém</p>	<p>Sociální</p> <p>Filozofie výchovy</p> <p>Didaktické</p>
<p>4. Nás tedy v nynějším úsilí (o němž rádi přiznáváme, že je o Pravdu větší než my, kteří je vynakládáme), může povzbudit ve víře v dobré pořízení toto: Za prvé nepochybná naděje na pomoc boží. Za druhé veřejná přízeň dobrých lidí, kterou nám slibují. Za třetí snadnost úsilí samotného, spočívajícího již na tak dobrém základu.</p> <p>5. Pokud jde o první podmínku, všechno to, oč usilujeme, ať je to jakkoli veliké, je věci týkající se slávy boží a rozšíření jeho říše. Sluší se tedy věřit, že Bůh tak málo může tomu odepřít svou pomoc, jako nemůže popřít sebe sama, třeba bychom byli v nejistotě, když právě nám neudělil mimořádné zjevení, ani nám nedal přímý příkaz, zda chce uskutečnit tak toužené věci naší zásluhou, či zda určil k této práci jiné (povzbuzené také našim příkladem a napomináním). Zcela jinak je tomu, jestliže nám Bůh dá jistá znamení své vůle. Příklady obojího máme v Davidovi, Šalamounovi a jiných svatých. David nabízel Bohu, že vystaví chrám, ale bylo mu přikázáno, aby tuto starost přenechal synu Šalamounovi. Nicméně však Bůh mu nezakázal, aby toto předsevzaté dílo nezamýšlel, spíše důrazně schválil tak zbožný úmysl a poskytl podmínky, aby velmi pečlivě mohl shromažďovat potřeby. <i>Jako je tedy jisté, že věci neobyčejně dobré nemohou pocházet odjinud než z onoho věčného pramene, odkud tekou potůčky všech dobrých skutků</i>, tak je jisté, že Bůh nemá ve zvyku opouštět svá díla, neopouští-li je ti, jimiž rukama chtěl, aby byla vykonána.</p> <p>6. Kdo tedy má pevný úmysl vykonat podnět boží a nechybějí mu slova k Bohu, nechť si počíná tak statečně jako Elihu (Job, 33, 6 a 36, 2). <i>Jinde máme být pokorní a mírní, ve věci boží se vyžaduje duch pevný a houževnatý</i>. Elizeus v horlivosti rozšiřovat slávu boží se odvážil žádat dvojnásobek ducha Eliášova, věc to opravdu velikou (i podle svědectví samotného Eliáše) a přece toho nedosáhl. <i>Natolik nemůže být žádná víra v milosrdenství boží tak veliká, aby a jeho dobrota a moc nemohla být větší. Boží moc pomáhající lidské nemá žádných hranic. Bude-li se kdo dovolávat pomoci, bude, kdo ho vyslyší. Bude-li kdo žádat, bude, kdo mu dá. Bude-li kdo tlouci, bude, kdo mu otevře. Bude-li kdo hledat, bude, kdo hledané věci ukáže</i>. (Komenský, 1961, s. 134) Těm, kteří touží po větších věcech (jen když jsou v soulase s jeho vůlí, jemu k slávě, lidem k prospěchu), nebude moci větší odepřít, protože nemůže popřít sebe sama. <i>Otevři jen ústa svá a já je naplním</i>, pravil sám (Žal 81, 11). Nechť se tedy bojí nadutí stavitelé Babylónu, že budou opuštěni, když si staví proti nebi věže bez vůle boží. Nemusi se však bát pokojní budovatelé Siónu. Což ve věci tak dobré klesneme na duchu? Což již déle nebudou ničím tato slova: <i>Jděte do celého světa kázat všem tvorům: Já jsem s vámi až do skonání věků</i>.</p>	<p>Sociální soudržnost Sociální podmínky Konání dobra Pomoc</p> <p>Motivace Sebedůvěra Zbožnost Vzdělání Naděje Rozvoj Moudrost Čínorodost</p> <p>Princip snadnosti Výchova příkladem Princip aktivity</p> <p>Sociální soudržnost Demokracie Závazky</p>	<p>Sociální potřeby</p> <p>Pojetí pravdy Víra Náprava</p> <p>Škola hrou</p> <p>Humanismus Náprava pansofismu Sociální potřeby</p>	<p>Sociální</p> <p>Filozofie výchovy</p> <p>Didaktické</p> <p>Sociální</p>
<p>7. Ale nemáme ani proč ztrácet naději na přízeň lidí, protože to, co děláme, nemá za cíl oklamat nějakého člověka, ale cílem je dobro všech. Ani totiž nevymýšlíme lidskými</p>			

<p>záměry nějakou lidskou říši, před níž by králové a národy skláněli šíji, ani nezakládáme nějakou sektu ve filosofii nebo v náboženství, již by se ostatní obávali, ani se nechlubíme novými názory nebo tajemstvími, od nichž by starobylost musela očekávat škodu a opovržení. Ale aby všichni lidé chtěli znát své dobro a aby ho shromážděného a soustředěného chtěli v společné radosti užívat a požívat. A aby si přestali vzájemně ukládat o svobodu a všichni počali svobodně vládnout pod nejvyšším vládařem Kristem v jeho svobodném království. Aby se rovněž přestali štěpit v sekty a nenávidět se, radíme usilovat o to, aby se rozhodli spíše být jednomyslní v uměních, vědách, tajemstvích a všech pokladech moudrosti, aby se nesnažili zlehčovat píli, objevy a zásluhy dávných předků, nýbrž dovršit je. Oni totiž nemohli být výše, poněvadž stanuli na svém stupni vývoje, my pak, jsouce podpírání jejich rameny, dosáhneme stupně vyššího. Zkrátka naše předsevzetí nechystají nikomu ze smrtelníků násilí, nikomu léčku, nýbrž všem se ponechává světlo k bedlivějšímu pozorování svých i cizích věcí, ke svobodnému rozhodnutí, zda si hodlají podržet své či zda stojí za to je vyměnit za lepší. Konečně se nabízí i způsob, jak by užili k společnému prospěchu, co je kde pravdivého a dobrého. Jestliže tedy děláme takovou věc, zasluhujeme něčí henávisť? Proč bychom si spíše neslibovali společnou přízeň, pomoc a oběti všech? Naději může povzbudit to, že svět nelze ke svým špatnostem natolik, aby odmítal, jestliže se naskytne něco lepšího. Poznáváme to podle toho, že (Komenský, 1641, s. 135) cokoli se naskytá nového, slibujícího nějakou přednost, to si oblíbí, i když je to zastřeno nějakým líčidlem. Proč by tedy odmítal, když vidí, že mu opravdu ukazuje pravé dobro?</p> <p>8. Konečně lze skládat dobrou naději i v samotnou snadnost tohoto úmyslu, podnikne-li se s Bohem a rozumem. Jednak totiž mnozí již dělají totéž a sám svět se pozvolna chystá na obrození, jednak že Bůh poskytne nadmíru jasné a srozumitelné rady. Ty, pravím, nejsou nijak nebezpečné ani nikomu nepřátelské (že by vyžadovaly výkon buď tajný nebo zchytralý či podvodný, nebo nesnadný a nebezpečný), ale ukazují a připravují zcela jasné prostředky k dosažení zcela jasného cíle. Jestliže se ukazuje, že tomu tak je, co může zbývat, než chtít a se vzýváním Boha přiložit ruku k dílu?</p> <p>9. Řekl jsem totiž, že (na druhém místě) je třeba vroucího vzývání Boha, protože dílo je tak závažné, že nepomůže-li sám Bůh a sám nebude jednat a je uskutečňovat, nadarmo bude celý svět vynakládat síly a rozum. Neboť svět patří tomu, kdo jej založil (Žal. 24) Kdo se odváží usilovat o jeho nápravu, bez vůle, rady nebo příkazu Boha? Proto je třeba prosít Boha, aby sám poslal ducha svatého z nebeských výšin, aby byly opraveny stezky těch, kdo přebývají na zemi, a aby se lidé moudře naučili tomu, co se mu líbí a zachovávali to. Protože v této věci máme jisté sliby, nesluší se mlčet o Siónu a netečně se chovat k Jeruzalému, dokud se nezaleskne jeho spravedlnost a jeho spása nebude plát jako pochodeň, dokud názory neužijí spravedlnost Boha a všichni králové jeho slávu. (Iz. 62, 1, 2, 7).</p>	<p>Nesamosvojnost společnost Jednota Dobro Prevence</p> <p>Prevence</p> <p>Ctnosti</p> <p>Návaznost na hodnoty historie</p> <p>Pokora k Bohu</p> <p>zbožnost</p> <p>Cesta rozvoje, pokroku</p> <p>Hodnoty a postoje</p> <p>Činorodost</p> <p>Princip snadnosti Princip jasnosti</p>	<p>Ctnosti Nefesti</p> <p>Víra</p> <p>Pojetí pravdy Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy</p> <p>Didaktické</p>
<p>10. Protože Bůh to, co řádné činí řádnými prostředky, je třeba dovolat se nebeské pomoci a ohlédnout se po všech možnostech lidské pomoci. Tu se požadují především Beseleelové a Aholiabové, totiž muži, které Bůh naplnil duchem moudrosti, aby pečlivě dávali pozor na cesty moudrosti a zjišťovali, co se může dít důmyslněji, a kteří proto z boží milosti něco mohou a vědí, a kteří by i chtěli cele se oddat pracím tak svatým pro slávu Boží a pro spásu církve a lidského rodu. Takové je třeba považovat, jestliže se kdekoli u národů ukáží, za poslané z nebe a označené vztyčeným prstem Božím (i kdyby nebyli povoláni jmenovitě jako tehdy Beseleel a Aholiab, mojž. 31, 2).</p> <p>11. A protože dílo je velké, protože vyžaduje četné a rozmanité (Komenský, 1961, s. 136) práce a mnoho času, nesluší se očekávat všechno od sil nějakého samojediného člověka, ale je třeba sebrat a vybrat mnoho nadaných lidí, kteří jsou vhodní k tomu, aby pátrali, upevňovali a rozšiřovali obecné světlo, pravdu, mír a svornost. Teprve od nich společně lze očekávat, co nedokáže žádný samotný smrtelník, tj. něco dokonalého na tomto poli, jestliže s Boží pomocí neustanou přikládat ruku a usilovně konat svatě práce.</p>	<p>Pomoc Soc. komunikace Všestrannost Humanismus Společnost Jednota Demokracie</p>	<p>Pansofismus Sociální potřeby</p>	<p>Sociální</p>
<p>12. A protože tato věc bude vyžadovat vydatnou pomoc knih i knihoven, různých lidí i mnoho času, neméně i podporu a ochranu vyšších činitelů, bude nutno také vyhledávat přízeň a dobrotivou štědrost těch, kdo jsou zástupci Božími na zemi a kdo mají moc a prostředky k uskutečňování věcí. Co totiž zmožou v takových věcech soukromníci soukromými činy a soukromými prostředky? Proto Bůh, kdykoli chtěl ozdobit církev nějakou novou ozdobou, povolával hrdiny, jako na stavbu svatostánku povolal Mojžíše s vladaři lidu, kteří velmi horlivě pomáhali svatému dílu štědrými dobrovolnými dary. K vybudování chrámu určil jako stavitele Davida a Šalamouna, velmi zbožné a moudré krále, a na jeho obnovení zase Zorobabely, Cyry a Darie. Rovněž na obnovení náboženství povolal Josafaty, Jozue a Machabeje. Na přeložení svatých knih z hebrejštiny do řečtiny (aby již před příchodem Krista vešel ve známost jeho příchod předpověděný Božími věštbami, pak povolal Ptolemaje. Tak ke každému úkolu někoho povolal. Konečně slíbil, že i k tomuto posledního shromáždění národů v církvi povzbudí krále a královny, aby byli podporovateli církve (Iz. 49). A také jiné, kteří přinesou své stříbro a zlato Hospodinu na ozdobu domu jeho (Iz. 60,</p>	<p>Zbožnost</p> <p>Ctnosti Vzdělávání Činorodost Rozvoj Pojetí pravdy</p> <p>Princip dobrovolnosti Princip aktivity</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy</p> <p>Didaktické</p>

<p>9). Zkrátka je třeba, aby od velkých byli k velkým činům povzbuzování a vyzbrojování ti, kdo mají vykonat velké činy. I když někdy Bůh dává vykonat svá velká díla nepatrným lidem, nemajícím lidské pomoci (není-li nikdo, kdo by svou práci obětoval Bohu), aby tím jeho sláva byla větší.</p>			
<p>13. Co se týká opatrnosti, hlavní její věcí bude, aby toto všecko (co tak kdokoli a pod vedením, správou a ochranou kohokoli chystá k společnému užítku lidského rodu) se pokud možno konalo skrytě, bez hluku a světské okázalosti, jako obyčejně vykonává svá díla Bůh, aby se spíše ukázalo, že už byla vykonána a že se počala dělat. Jupiter sám (jak říká pohanský člověk) dříve bleskem zasahuje, než dá rozzářit plamenem. Také slunce vychází tise a ani (Komenský, 1961, s. 137) stromy, když rostou, nedělají hluk. A království Boží přichází nepozorovatelně, dí Kristus. Nechť tedy obnovitelé věd napodobují Krista, který jednal dříve než učil, který se nepřel ani nevolal, ani nebylo slyšet jeho hlasu na ulicích, dokud nebyl vyneset soud o vítězství, jestliže jsme toho málo dbali dříve, bude třeba toho dbát tím bedlivěji potom, aby ani toto nyníjší rozhodnutí (pod jménem Cesty světla) nevěšlo ve známost u nikoho kromě těch, kdo jsou přibíráni k účasti na poradách. Zvláště proto, že tato uvažování byla teprve začata, že jsou to jen první počátky tak veliké věci a nehodí se dosud k zveřejnění.</p>	<p>Všestrannost Jednota Prevence Blaho Společnost Humanismus</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>
<p>14. Konečně ti, kdo budou toto dílo konat, musí se vynasnažit, aby to, co tak konají pro společné blaho, nebylo takovým jen samo o sobě, nýbrž aby se takovým komukoli jevilo (jestliže by tyto snahy vešly ve známost, když navždy ani nemohou být utajeny). Je totiž třeba tak jasně vytknout cíl společného blaha a tak k němu vhodnými podmínkami všechno pořádat a rychle vést, aby se všechno, co se koná, ukázalo bez předsudku všem lidem, aby ani sama nepravost neměla co hanět.</p>	<p>Rozvoj Obnova Vzdělání Zbožnost Ctnosti</p>	<p>Náprava Víra</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>15. Třetí součástí opatrnosti bude, aby ti, kdo budou chtít vynaložit úsilí na vypracování nástrojů k rozšiřování moudrosti, napodobovali spíše včely a mravence než mouchy a pavouky, z nichž první pracují společně, druhí rozptýleně a každý se usilovně věnuje svému vlastnímu lovu. Nechť tedy jednájí učení muži, toužící po společném blahu, spíše společně než roztroušeně, nebo aspoň s ustavičným zřetelem k sobě navzájem a ke svým pracím. Protože totiž k odstranění tolika a tak velkých balvanů Sisyfových všude stojících v cestě, s nimiž se dosud těžce a marně lopotí lidský rod, je třeba spojených sil více lidí, proto ať se tedy spojí. A protože tím, co je jednou položeno, se nemá hýbat a znovu uvádět v nepořádek, dávejte pozor jedni na druhé, aby se nikdo nezaměstnával tím, co bylo už vykonáno, ale tím, co se má vykonat, dokud se nenajde vhodné místo ke klidu pro ten či onen balvan, dokud se nepřekoná ta či ona výšina, dokud se neupraví ty či ony hrboly cesty, dokud se nevede v řád ten či onen zmatek. A všechno, co takto kdokoli vykoná, ať se přidá na hromadu již vykonaného, aby nikdo nemusel konat, co se již vykonalo, ale aby píle všech a každého jednotlivce bděla toliko nad tím, co se má vykonat a dokonat. (Komenský, 1961, s. 138)</p>	<p>Jednota humanismus Blaho Společnost všestrannost dobro prevence</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>
<p>16. Za čtvrté, při stanovení prostředků obecné nápravy bude dobře zachovat řád, který jsme vyložili, aby především byly napraveny dobrou metodou knihy, potom dobrými knihami školy. Poté bude třeba, aby se družně spojili univerzální dozorcí škol a konečně bude nutné vytvořit univerzální jazyk.</p>	<p>Činorodost Ctnosti Neřesti Rozvoj Obnova vzdělání</p>	<p>Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>17. Co se týče vypracování knih, bude třeba začít s těmi, které jsou buď důležitější, nebo s těmi, kterých je třeba dříve. Bude-li uznáno za nutné první, bude alfou omegou Pansofie, protože když se má nebo může něco vědět, ona všechno uvádí v pravý, jasný a trvalý řád, a tím stanoví sobě a jiným knihám cíle, ukazuje meze, poskytuje měřítka a zjednává si přízeň (jak často bývá u cíle a prostředků). Jestliže se však má konat dříve to, čeho se má začít dříve užívat, bude třeba začít s knížkami nejnižšími, vzdělávajícími lidské dětství a jinošství. Tak totiž bude možné postupovat od základů stálým přidáváním k vrcholům, od prvního obecného a nejasného poznání přes jednotlivé a jisté zkušenosti k abstraktnímu pochopení, tj. Od učení přes zkušenost k moudrosti. Přesto, že se musí všude plně uplatnit hledisko všech ke všemu, přece sotva lze něco z těchto věcí vykonat bez práce jednotlivců. Proto, jak se zdá, bylo by nejlépe doporučovat, aby se nevydávalo nic</p>	<p>Princip aktivity Nápodoby Soustavnosti Postupnosti Opakování Jasnosti Systematičnosti Trvalosti</p>		<p>Didaktické</p>

<p>na veřejnost, dokud by se všechno neuvedlo v zamýšlenou úplnost, rovnováhu a souladnost.</p>			
<p>18. O universálním jazyku je třeba zvláště připomenout dvě věci. Za první, aby se ho nikdo nepokoušel sestavit dokud nebude hotova Pansofie, v níž budou správně stanoveny rody, ideje a vlastnosti věcí. Neboť nemůže být věcný, jestliže se všude nepřizpůsobí souběžně k věcem. Nemůže se však přizpůsobit, jestliže nebudou předem dokonale zjevný základy všech věcí, jejich vzájemný řád a vzájemná pouta. Za druhé, aby se jej nikdo nepokoušel vymyslet samojediný, ale přenechal tuto péči sboru moudrých. Jinak by se mohlo stát, že by se z touhy po tak ušlechtilé věci pustili do práce četní hadaní muži a pak bude nemožné, aby každý neměl na to či ono jiný názor. A jestliže by kdokoli chtěl trvat na svých objevech, budeme mít místo jednoho nového jazyka jich celou řadu a zmatek neodstraníme, ale zvětšíme. Nic však není na překážku, aby mnozí přemýšleli, o této věci napomůžou. Jen ať ve věci společné celému světu nic nenařizují, nýbrž ať všechno, co je napadne užitečného (buď v celku nebo v části) zaznamenají a nakonec ponechají (Komenský, 1961, s. 139) ke společnému rozhodnutí (k němuž ve vhodné době dojde).</p>	<p>Jednota Všestrannost Pomoc Společnost Nesamosvojnost Demokracie Humanismus Blaho</p>	<p>Pansofie Sociální potřeby</p>	<p>Sociální</p>
<p>19. Řekl jsem také, že má být učiněn pravý a věcný pořádek nápravy, jak pokud se týče knih, tak pokud jde o školy a sbory na všech místech. Neboť není nutno se o práci stále radit, je třeba také jednat, třebaže z počátku nemůže být všechno dokonale. Je lepší v něčem pochybit než promeškat všechno. Neboť zaprvé jak příroda, tak umění, které přírodu napodobí, tak milost, jež porušenou přírodu napravuje, ačkoli cílem jejich jsou díla dokonalá, přece vždy začínají od nedokonalých počátků, neboť není tomu jinak ani s věcmi, které vznikají, jež vyrostají z počátku, a tím, že k nim stále něco přibývá, povznášejí se k dokonalosti. Každý ohně začíná jiskrou, pak zachvacuje troud, dále trámy, pak dům, poté ulici a konečně město. Kristus pak, náš pán, přirovnal své učení k ohni; začal je šířit nejprve mezi svými, ve sboru apoštolů, potom jim přikázal, aby to, co poslouchali v temnotě, vyložili na světle, a co slyšeli potichu, aby hlásali na střechách (Mat. 10, 27). Dále, kdo dává radu, má ji dávat spíše příkladem, než slovem, nebo aspoň ne slovem bez příkladu, jinak to bude neúčinné. Když však sám dělá, co radí jiným, nejen snáze a zasluženě si získává důvěru u jiných lidí, kteří tím ochotněji ho napodobují, nýbrž získává si příležitost, jak provést své úmysly. Jediný Bůh totiž činí dokonalá díla podle idejí předvídaných od věčnosti. (proto jen o něm lze říci: A viděl vše, co udělal, a hle, bylo to velmi dobré. 1 mož. 1, 31). Člověk tím, že něco dělá, se učí, protože, jak své ideje, tak i věci, které podle idejí tvoří, ani nezačíná, ani nedokončuje jinak než po stupních. Necht' se tedy napravovatelé sami první pokusí o provádění svých úmyslů. A uvidí-li, že neomylně postupují kupředu, mohou je bezpečněji doporučit světu; jestliže ne, mohou je napraviti a zdokonaliti. Nové léky nikdo ochotně nepřijímá. Přijme je však rád, mají-li obvyklý nápis – <i>Vyzkoušeno</i>.</p>	<p>Vzdělání Zbožnost Činorodost Rozvoj Prevence Pojetí pravdy Příroda</p>	<p>Náprava Víra</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>20. Všech učebnic, kolik se jich zpracovává, necht' se tedy hned užívá, aby se ukázalo, zda opravdu vstěpují vědění snáze než dosud. A zda-li se pokus v jednom či dvou případech, necht' se těchto knih začne veřejně užívat v nějaké veřejné škole, potom ve více školách atd. Takový počátek provádění a užívání ať dodržují ti, s jejichž pomocí budou připraveny tyto pomůcky, vzdělanosti, proto, že spořádaná láska počíná jednak sama od sebe, jednak dodává důvěry těm, kdo ji chtějí napodobovat. (Komenský, 1961, s. 140) Konečně je spravedlivé, aby ti, kdo připravili prvotiny setby, sklídili prvotiny sklizně.</p>	<p>Princip jasnosti Princip napodoby Princip postupnosti Princip snadnosti Výchova příkladem Princip názornosti Spojení teorie s praxí Princip opakování</p>		<p>Didaktické</p>
<p>21. Podobně Sbor světla může začít jedním či dvěma pracovníky, zasvěcenými do tajemství světla, ne aby si prisvojovali více než ostatní, ale aby ukázali příklad jiným. Lze totiž začít několika, protože každý počet, který se má rozšířit, do jakékoli velikosti, začíná jednotkou a stoupá přes dvojku k trojce a tak stále, protože každá jednotka má vzhledem k sobě i celku stejnou dokonalost. Mohou tedy představovat tento universální sbor buď samotní autoři universálních knih se</p>	<p>Společnost Jednota Pomoc Dobro</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>

svými pomocníky a ochránci, dokud Bůh neposkytne podmínky k jeho pravému ustavení a uzákonění.	prevence		
22. Až se takto podle přání uspořádají věci v jednom nějakém místě, domě, městě a národě, bude nejbližším úkolem pomýšlet na rozšiřování tohoto světla na všechny strany. Je totiž přirozenost světla, že se šíří, a vůbec přirozenost všeho dobrého je, že se sděluje dále. Proto Kristus, ačkoli prohlásil, že je poslán především do domu izraelského a zabránil svým poslům, které vyslal nejdříve, aby se odebrali k pohanům a vstupovali do měst samaritánských, které vyslal nejdříve, aby se odebrali k pohanům a vstupovali do měst samaritánských (Mat. 10, 5), ale později přece kázal a nařídil kázat i Samaritánům a posléze jít do celého světa a kázat evangelium celému tvorstvu. Apoštolové toho dbali a hlásali Řekům i barbarům, moudrým i nemoudrým, že jsou tímto úkolem vázáni, a přecházejíce od národa k národu s radostí kázali Kristovo učení. Ale i sám pohanský Seneka tvrdil, že se učí proto, aby vědění předával druhým, a říkal, že by nechtěl moudrosti, kdyby se dávala s tou podmínkou, aby si ji uchoval pro sebe a nesdílel se o ni. Jestliže tuto povahu dobra napodobují i ti, kdo mají domnělá dobra (jako ti, kdo zakládají sekty), proč by ji nenapodobovali ti, kterým Bůh odhaluje pravé paprsky pravého světla a způsoby, jak je šířit na všechny strany	Vzdělání Činorodost Rozvoj Zbožnost Přirozenost	Náprava Víra	Filozofie výchovy
23. Avšak jak? Jistě nějakým řádem. Jako totiž Kristus, když chtěl nasytit ohromný zástup, nařizoval nejprve, aby se na volných místech usadili po stu. Pak lámal chleby a dával je učedníkům, ti je dávali sobě nejbližším a oni zase jiným, až nezbyl nikdo tak vzdálený, jemuž by se nedostalo jeho dílu. Tak je to zřejmě třeba dělat i zde. Ať každý napravuje podle světla božího nejprve sám sebe; potom své, jako sobě nejbližší; ti ať hned zvou jiné, ne příliš vzdálené (např. příslušníky téhož náboženství), pak jiné vzdálenější (jako Šimon a Ondřej zvali k účasti na úspěšném rybolovu druhý, kteří byli na nejbližší lodi), až by všichni křesťané byli uvedeni ve svornost a jednotu, aby mohli konečně mocně přemáhat ony husté tmy, obklopující církev. A tehdy bude třeba ukázat toto boží světlo očím Mohamedánů, kteří jsou bližší než Židé a pohané, neboť oni Krista uznávají a ctí jako proroka. Pak se půjde k pohanským národům, kteří protože Krista neznají, nechovají k němu ani nenávisť ani lásku. Poslední budou Židé, jeho zjevné nepřátelé. O nich Písmo předpovídá, že budou podníceni k horlivosti samotným množstvím národů, obráceným k víře, takže se kruh milosrdenství božího uzavře u těch, u nichž začal.	Společnost Humanismus s Jednota Všestrannost t Nesamosvojnost	Pansofismus	Sociální
24. Otáze-li se někdo: Jak pronikneme k barbarským národům, jejichž jazyky neznáme? Jak jim ukážeme světlo pravdy? Apoštolové s sebou měli dvoji klíč, otvírající lidské uši a srdce, dar jazyků a moc zázraků. Co máme my? Odpovídám: Budeme-li mít snahu sloužit Kristu a rozšiřovat jeho království, bude mít Kristus prostředky a způsoby, kterými vzbudí důvěru ke svým služebníkům. Neboť je psáno: Oni vyšli a kázali všude, Bůh jim pomáhal a jejich řeč potvrzoval znamením, která následovala. K odmykání lidských smyslů, pravím, bude nám dostatečným klíčem zjištěná PANHARMONIE, již lze poznat principy přírody. Písma a všeho lidského vědění, sama o sobě dosti mocná, aby zasáhla jako blesk oči mysli a uvedla všechny smysly do poslušnosti pravdy, jestliže se v dosti jasném světle položí před oči všech lidí.	Rozvoj Činorodost Zbožnost Vzdělání Pojetí pravdy - příroda Ctnosti		Filozofie výchovy
	Princip postupnosti Princip aktivity		Didaktické
25. Ale jak to bude moci udělat u mysli, jejichž jazyky neznáme? Odpovídám: Doufáme, že Pán havráti jedny rty všem, abychom si rozuměli všichni. Rozumím ony rty vyvolené, jimž se snadno mohou učiti všichni, protože prostředníkem jsou věci samy. A jestliže přece bude třeba, má-li se dát barbarům prvně ochutnat souladné moudrosti, užít nějak běžných jazyků, nechť se někteří z našinců zahraničním stykem s barbary naučí jejich jazykům. Nebo jsou-li ony národy pod naší vládou, nechť se v co největším počtu jejich chlapci, kteří již umějí mluvit, berou k nám a učí se našemu jazyku a souladnosti věcí. A až se utvrdí, nechť jsou rozesíláni jako budoucí apoštolové svého národa.	Všestrannost t Humanismus s Jednota Společnost Demokracie	pansofismus	Sociální
	Činorodost Vzdělání	Náprava	Filozofie výchovy

<p>26. Je však ještě jiný prostředek: pominout jazyky menších národů a učít novému jazyku. I věcem prostřednictvím jazyků obecnějších, přijatých větším počtem národů, jako je v Evropě latina, v Asii a Africe arabština. Neboť co se píše latinsky, tomu mohou (Komenský, 1961, s. 142) rozumět lidé všech evropských národů, a stojí-li to za námahu, mohou to přeložit do svých jazyků. Podobně, co je napsáno arabsky, tomu rozumějí téměř všechny asijské a velmi mnohé africké národy. Sama Brána věcí (nebo-li pansofická metafyzika), vybudovaná podle pravých zákonů universální harmonie a vydaná ve všech jazycích tak, aby stránka odpovídala stránce, řádek řádku, slovo slovu, bude se moci stát nálevkou, již by se mohli za pomoci kteréhokoli jazyka, naučit kterémukoli jazyku a mohli by si osvojit základ nového jazyka se základy samotných věcí.</p>	Rozvoj		Didaktické
<p>27. Někdo řekne, že se to zdá namáhavé. Odpovídám: Spíše se to zdá než je, pustíme-li se do toho rozumně a opravdově budeme o to usilovat. Ale i když je to věc vyžadující velmi značnou námahu, přece mnohem větší je dobro, jež se takto získá, aby byli k Pánu přivedeni naši bratři ze všech národů (Iz. 66, 20). Pravím naši bratři, a pro ty máme obětovat i své duše, natož něco práce. (1 Jan 3, 16)</p>	Společnost Všestrannost Nesamosvojnost	Pansofismus	Sociální
<p>28. Prostředky mají být přiměřené svému cíli, aby to, co je malé, se neshledávalo jako něco velkého. Velká žeň žádá mnoho dělníků, mnoho srpů, četné sýpky a také náležitý čas. Dejme tomu, že tato poslední žeň světa (znovushromáždění všech národů na sýpce církve) bude velká. Budou-li však dělníci, členové Sboru světa, také početní a horliví a budou-li v rukou jich (kteří jsou nástroji, sloužícími harmonii) četné a ostré srpy a bude-li pilnost každého na jeho místě náležitá, může se za pomoci boží stát, co vidíme, že se stává v krajinách v době sklizně obilí, že totiž v několika málo dnech lze vidět požatá pole, přeplněné sýpky a uspokojené tužby rolníků. A jako ve velkém městě, jestliže před nějakou slavností každý hospodář dává zamést svůj dům a k němu náležející část ulice, můžeme v ten den vidět celé město vyčištěné a zářící, tak jestliže by každý, kdo okusil světla božího, konal povinnost mezi svými a mezi nejbližšími, což nyní není nikde vidět a sotva se to všude tak hned uvidí, změnily by se pouště v zahrady boží, jak to předvídají boží věštby.</p>	Zbožnost naděje Čtnosti Rozvoj Činorodost	Víra náprava	Filozofie výchovy
	Princip přiměřenosti Princip aktivity		Didaktické

PŘÍLOHA P V: OBECNÁ PORADA O NÁPRAVĚ VĚCÍ LIDSKÝCH - KÓDOVÁNÍ

TEXT – POZDRAV UČENÝM, ZBOŽNÝM A VZNEŠENÝM MUŽŮM, SVĚTLŮM EVROPY! (Komenský, 1992, s. 51 – 66)	SUBKATEGORIE	KATEGORIE	PRVKY
<p>Pozdrav učeným, zbožným a vznešeným mužům, Světlům Evropy!</p> <p>V Athénách na Areopagu platil zákon mluvit bez úvodu a bez vášně. Vy jste, velcí mužové, mými velkými Athénami, vy jste mým velikým areopagem! Přesto ten zákon pomíjím. Předně proto, že Vám předkládám věc daleko závažnější, než jakou kdy projednával areopag – a to nepřipomenout, znamenalo by se provinít. Kromě toho vidím, jak je většina z Vás natolik rozptylována svými záležitostmi, že musíte být zbucováni nějakým mimořádným způsobem, abyste vůbec slyšeli: nemínil-li kdo poslouchat, není přece vhodné říkat mu takové věci. Konečně mám dojem, že jak já, tak věc potřebujeme proti předsudkům nejenom štít, nýbrž kovovou hradbu, a to hned teď, kdy k Vám začínám promlouvat. Takovou hradbou se tedy – s Vaším svolením – opevním.</p> <p>2. Do čeho se hodláme pustit – vidíte! Radit se o nápravě věcí lidských obecně: to znamená způsobem s větší mírou obecného a veřejného dosahu, než jakého kdy bylo použito od vzniku světa. Tedy nic nového, pokud jde o věc, něco zcela nového, pokud jde o způsob provádění věci. Vždyť od samého pádu světa se myslí lidí ještě nikdy nezmocnil takový úděs, aby si své zlo uvědomovali, i se nad ním rmoutili a toužili po nějakém obratu k lepšímu, dokonce aby ti zdatnější, jakéhokoli věku, národa nebo stavu, podle svých sil o něj usilovali. Doposud ještě nikdy nevládla mezi všemi taková svornost v otázce nápravy všeho rozkladu; a k tomu je tu už rada a důkaz, že se to – ku prospěchu celého světa – může uskutečnit.</p>	<p>Jednota</p> <p>Aktivita</p> <p>Prevence</p> <p>Dobro</p> <p>Všestrannost</p> <p>Blaho</p> <p>Sociální komunikace</p>	<p>Pansofie</p> <p>Humanismus</p>	<p>Sociální</p>
<p>3. Pokud jde o to první, toho svědectvím jsou myšlenky, výroky a činy všech moudrých, známé z hojného počtu spisů, jež se zachovaly až po naše časy od dob nejvzdálenějšího starověku a dennodenně se objevují mnohé další. Pohlížíme-li na snahy všech těch mužů z hlediska úmyslu, zaslouží si chválu; jestliže z hlediska použitých prostředků, jsou různé; jestliže podle výsledku, mohou být všechny až doposud posouzeny jakožto pramálo souměřitelné s žádanými záměry. Vždyť jako vždy dříve zmatky ve světě trvají. V rámci společenství lidského rodu nebyly odstraněny, třebaže po mnohých stránkách bylo mnohé – Božím dobrodiním – postupem času zčásti významně napraveno, ovšem mnohé se také znovu obrací v chaos. (Komenský, 1992, s. 51)</p> <p>4. Co tedy brání tomu, zkusit, není-li možné najít pro obecné dobro nějakou účinnější nápravu, a posléze už konečně jednou úplně zbavit lidský rod tak různých i nesmyslných a zhoubných zvržeností? Jde zajisté o věc takového významu, že je vhodnější se o ni třeba tisíckrát pokusit s nezdarem, než tisíckrát nepokusit. Zejména ukazuje-li Bůh nějakou novou, ještě nevyzkoušenou cestu: že ta naše je taková, bude zřejmé. Je totiž takřka úplně všeobecná, poněvadž vytyčuje v této věci nejzazší cíle lidských (co říkám, dokonce i Božích) tužeb, zkoumá prostředky, jež nám budou k těmto cílům příhodnými, spolehlivými a klamu neznalými vůdci, a ukazuje ty, které byly s Boží pomocí již vynalezeny. Konečně nabízí tolik schůdné způsoby, jak využít oněch prostředků, že nezbývá nic jiného než ČHTIT, přivolat Boží pomoc a PŘILOŽIT RUKU k odedávna touženému dílu.</p> <p>5. Abychom v následujícím díle jasně předestřeli tuto cestu zrakům všech, pojednáme po řadě těchto sedm věcí:</p>	<p>Humanismus</p> <p>Všestrannost</p> <p>Prevence</p> <p>Dobro</p> <p>Jednota</p> <p>Hledání</p> <p>Činorodost</p> <p>Zbožnost</p> <p>Rozvoj</p> <p>Ctnosti</p> <p>Neřesti</p> <p>Naděje</p> <p>Zásada systematickosti</p> <p>Zásada postupnosti</p> <p>Cíle</p> <p>prostředky</p>	<p>Pansofismus</p> <p>Náprava</p> <p>Víra</p>	<p>Sociální</p> <p>Filozofie výchovy</p> <p>Didaktické</p>
<p>6. Předně vymezujeme, co se má rozumět lidskými věcmi: totiž vztah lidí k věcem, mocně nad nimi panovat, k sobě samým, jednat spolu na rozumovém podkladě, a k Bohu, být mu navždy podřízeni, jeho vůli přizpůsobovat svoji, a tím se připravovat na věčné soužití s ním; tak to lidem, stvořeným k obrazu Stvořitele, bylo přikázáno. Krátce řečeno, jde o VZDĚLÁNÍ, SPOLEČENSKÉ ÚSPORÁDÁNÍ, NÁBOŽENSTVÍ: Až se pak ukáže, jak by měly tyto tři věci vypadat, kdyby se promýšlely podle svého pravzoru v Božím záměru, prokážeme, že žádná z nich taková není. Je vše upadlo do zmatku; a to proto, abychom</p>	<p>Humanismus</p> <p>Společnost</p> <p>Jednota</p> <p>Všestrannost</p> <p>Blaho</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>

<p>vzbudili schopnosti pocítit naši bídu a touhu po nápravě (je-li nějakým způsobem možná). Tato první část je nadepsána PANEGERSIA, tj. <i>Kniha o všeobecném probouzení</i>.</p> <p>7. Dále sledujeme, jaké se k provedení díla naskýtají cesty, a ukazujeme, že je k úspěšnému vytačování temnot lidských zmatků nalezena jedna jediná, leč schůdná a účinná, totiž SVĚTLO MYSLI, jež se rozlévá po všech věcech. Tato část bude nazvána PANAUGIA, tj. <i>Cesta všeobecného světa</i>.</p> <p>8. Potom sledujeme, jak lze v tomto světle všechny věci rozčlenit a utřídit, takže v dohledu myslí vznikne souvislý řetězec všech věcí bez jakéhokoli přerušení, umožňující jedním pohledem přehlédnout vše, co kde vůbec je, v tom pořádku, v jakém to je, a v takovém uzpůsobení, v jakém to je. To bude PANTAXIA, <i>Všeobecné uspořádání věcí</i>, jež jsme předtím označovali jménem PANSOFIA.</p> <p>9. Ve čtvrté části hledáme způsob, jak do utřídění v tomto světle zahrnout MYSLI lidí, aby byli všichni, komu se dostane vzdělání, schopni chápat onu soustavu věcí, a co všechno je pod (Komenský, 1992, s. 52) nebem možné. Nazveme to PAMPAEDIA, <i>Všeobecné zušlechťování myslí</i>.</p> <p>10. V pátém oddíle hledáme způsoby rozšiřování téhož světla, aby mohlo účinně proniknout mezi všechny národy, země a jazyky celého světa. Protože to nelze uskutečnit bez prostřednictví jazyka, nazveme tuto část Porady PANGLOTTIA, tj. <i>Všeobecné zušlechťování jazyků</i>.</p> <p>11. Za šesté ukazujeme, jak vše předchozí může posloužit k nápravě stavu VZDĚLÁNÍ, NÁBOŽENSTVÍ a POLITIKY, aby bylo možno – přikazuje to Bůh – přivést na svět osvicený, nábožný a pokojný věk. To označíme jménem PANOTHORSIA, tj. <i>Všeobecné napravování</i>.</p> <p>12. Konečně, až zjevně dokážeme možnost toho všeho, ba dokonce vzhledem k již objeveným cestám i snadnost věci, budete všichni Vy, vzdělání mužové, duchovní, světské vrchnosti a posléze všichni křesťané vůbec povzbuzováni, abyste s vážností přistoupili k těmto tak žádaným a žádoucím věcem.</p>	<p>Naděje Vzdělání Zbožnost Ctnosti Rozvoj Hledání Činorodost Ctnosti</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>13. Tolik obsah našeho předkládaného díla. Zatímco je začínám takto vykládat, po právu se mi připomíná, co píše Macrobius: <i>Vergilius prý o sobě a o započatém díle říkával v začátcích: Tak velká věc se začíná, že si připadám, jako bych ji na sebe bral takřka vlivem selhání rozumu</i>. Je-li tu jaká podobnost (a ta je dokonce značně velká), kéž se nad nimi smiluje Bůh a sám svou mocí naplní, co je nad naše síly! Jde zajisté o práci nadlidskou, nechť však velkolepost odměny, pokud se záměr zdaří, vyplaví z duše všechny představy o obtížnosti, neřku-li o nemožnosti. <i>Láska nevinná námahu</i>. Milujeme-li Boha, milujeme-li bližní, milujeme-li sami své duše, činme to, co bude vysoce prospěšné. <i>Jestliže můžeš věřit</i> (praví Kristus, když zkoumá víru člověka), <i>věřícímu je možné všechno</i>. Na to on v slzách: <i>Věřím, Pane, pomoz mé nevěře</i> (Mk 9, 22). Pane, Tobě není skryto, že i naše víra je chatrná a naše síly chabé pro toto tak velké dílo! Nám nicméně není skryto, co při naší nemohoucnosti zmůže Tvoje moc. <i>Pomoz</i> tedy <i>naši ochablé víře!</i> <i>Pomoz</i> chatrným silám, aby toto dílo přináleželo Tvému milosrdenství, nikoli nám, a aby se prostřednictvím Tvých nemohoucích nástrojů uskutečnilo, cokoli <i>Tvá ruka předurčila</i>, že se v této věci státi má!</p> <p>14. Než však začnu vypovídat, jaké nám Bůh dopřál v těchto věcech myšlenky, přání a objevy, obracím se nejprve k Vám, Světla křesťanského světa, mužové moudří, zbožní, vznešení, příslušní k jakémukoli náboženství nebo národu. Volám pozdvíženým hlasem, prosím a zapřísahám skrze Boha a cokoli je kde drahé a svaté, KÉŽ JE PRÁNÍM VÁS VŠECH SLYSET NAŠI ŘEČ!, a to z následujících příčin.</p> <p>15. Za prvé, protože tu jde o záležitost společného dobra; o to (Komenský, 1992, s. 53) nelze usilovat lépe než na základě společných úvah. K tomu přesvědčení jsem nedospěl neuváženě a vroucně si přeji, abyste o tom byli stejně přesvědčeni i Vy všichni. Všechno to, co hodláme předložit, se skutečně až do poslední drobnosti týká Vás všech do jednoho ne méně než mne nebo kohokoli ze smrtelníků. <i>Proč bychom tedy měli chtít, aby se to dělo bez Vaší účasti nebo bez Vašeho vědomí? Veřejné věci nechť se dějí veřejně. Co se stejnou měrou týká všech, nechť všichni konají, nebo alespoň vědí</i>. Vždyť ono heslo NIC O NÁS BEZ NÁS nevyjadřuje přednost nějakého jednoho národa a základ jeho obecné svobody, to je výsada daná od Boha celému lidskému rodu. Pokud ji na všech</p>	<p>Demokracie Humanismus Pomoc Sociální citění Všestrannost Dobro Jednota Blaho Činorodost Ctnosti Neřesti Rozvoj Zbožnost Naděje Rozvoj Princip výchovy příkladem</p>	<p>Pansofismus Sociální potřeby Náprava Víra</p>	<p>Sociální Filozofie výchovy Didaktik ké</p>

<p>stranách porušujeme, a jedni se o druhých bez nich radíme, rozhodujeme a jednáme, vzájemná podezření, stížnosti, spory, násilnosti, boje a posléze pohromy nemají konce. Abychom tedy přestali skrývat jedni před druhými své záměry i činy, pracovat každý soukromě pro sebe, a raději se začali všichni společně radit, hle, jdeme jako první příkladem!</p>			
<p>16. Za druhé, k tomu, abychom Vás všechny, přední mužové křesťanské obce, slavnostně pozvali do společenství poradního shromáždění, nás přivádí hlavní cíl našeho snažení, jímž je zvěstovat již Krista, Světlo lidstva, zbylým národům. Kristus přece uložil svým apoštolům a jejich následovníkům jít do celého světa, hlásat evangelium, všemu stvoření atd.; k tomu přislíbil svou přítomnost až do dovršení věku (Mt 28). Že to ve své době apoštolové činili a šířili evangelium od národa k národu, toho dokladem je křesťanský svět. Že ovšem ona horlivost v nás, jejich následovnících, pohasla, to dosvědčuje dosud nevěřící zbytek lidstva. Na tuto nedbalost si ve své době stěžoval již svatý Chrysostomos (při výkladu Kristových slov Mt 13, <i>království nebeské je podobno kvasu</i>): <i>Jestliže dvanáct lidí dokázalo, že vykvasila mouka takřka celého světa, bedlivě uvaž, prosím, jak velká je naše ničemnost a lenost: přestože je nás bezpočet, my nejsme schopni obrátit ty zbylé národy, ačkoli by nás mělo být dost i pro tisíc světů!</i> Atd. Slova správná, moudrá a zbožná. Vždyť kdyby nás naplňoval žár Boží lásky, zajisté bychom nepokládali za dostačující, že my jsme ozáření světlem evangelia, nebo že jsme dokonce (jak říká apoštol) světlem v Pánu. Budily by v nás také útrpnost temnoty, jež zahalují zemi, a nepřestali bychom si přát, prosit a podle svých možností usilovat o to, aby byly stejným světlem ozářeny veškeré národy, jež zbývají. K tomu se však doposud přistupovalo příliš nedbale, a že se o vítězství Světla v boji proti temnotám řádnými cestami buď neusilovalo vůbec, nebo neobratně, o tom svědčí sama skutečnost. Tak se stalo, že nám, křesťanům, patří pranepatrný kout země (ani ten ovšem ne celý a bez rozbrojů), zatímco celý její zbytek Krista, Světlo světa, buď nezná, nebo jej tupí. (Komenský, 1992, s. 54) Avšak i jiné věci, jež souvisejí se zušlechťováním lidskosti, mravy, společenské uspořádání a dovednosti, se uplatňují skoro jen u nás; jinde vládne divokost, barbarství a temnota. Ani nám už vlastně k účinnějšímu předávání ať už víry, či nauk a dovednosti nebo společenského uspořádání žádné prostředky nezbyvají; ty doposud užívané nejsou nadále nic platné. Nemáme se tedy domnívat, že nastal čas nějakým mimořádným voláním vyburcovat křesťany, až příliš nedbající o zásluhu svou i bližních, z tak hlubokého spánku? <i>Thebský Kratés</i>, když chtěl napomenout rodiče pro všeobecně zanedbanou výchovu dětí, žádal pro sebe věž, z níž by mohl na všechny volat a ode všech být vyslyšen; nedopídl se jí však. My, chystající se napomenout lidský rod, pro zanedbanou záchranu, máme za to, že takovou VĚŽ před sebou vidíme; zatím jsme si ji sice neopatřili, ale lze ji opatřit snadno (bude-li Bůh spolupracovat s naší příčinlivostí). Proč ji tedy rychle nepostavíme, nevystoupíme na ni a neoslovíme celý svět? <i>Ta věc si</i> přece jenom žádá zraku a rukou velkého počtu lidí, proto spojujeme vás všechny, kdo jste křesťané a přenašíme ji na Vás. <i>At je kdo Trójan nebo Rutul, my tu nečiníme žádných rozdílů.</i> Mezi sebou se nijak neohlížíme na národy, sekty nebo skupiny (byť filosofické, byť náboženské, byť politické; neboť kdo nabádá k jednotě, nutně se nesmí znát ke skupinovým zájmům). Toto vše Vám opravdu nepředkládáme z jiného důvodu nežli proto, že jste křesťané, vázání svatým slibem starostlivě pečovat nikoliv o rozkol, nýbrž o sjednocování, nikoli o směštnávání, nýbrž o růst, nikoli o zastínění, nýbrž o osvícení Kristova království. Pak také proto, že jste učení a moudří, nejen schopní posoudit postupy, jimiž lze nevzdělané barbary ovlivnit Božími dovednostmi (aby mohli spolu s námi sdílet Světlo), nýbrž také způsobilí přidávat k již nalezeným poznatkům další a podporovat dosavadní úradky novými.</p>	<p>Společnost Humanismus Všestrannost Jednota</p> <p>Rozvoj Zbožnost Vzdělání Činorodost Pojetí pravdy Neřesti Ctnosti</p>	<p>Pansofismus</p> <p>Náprava Víra</p>	<p>Sociální</p> <p>Filozofie výchovy</p>
	<p>Princip výchovy k následování příkladem Princip aktivity Princip postupnosti Princip systematičnosti Princip snadnosti Zásada důkladnosti</p>		<p>Didaktické</p>
<p>17. Třetí příčina. Je-li potřebí nabízet společným jménem našeho evropského světa právě tyto svítlny, jejichž pomocí se chystáme nabídnout společné světlo naší víry (po plamíncích vědění) těm, kdo setrvávají v temnotách, je potřebí, abychom se nejprve o celé věci shodli my sami mezi sebou. (Veřejné pozvání jakoby ode všech všem může jistě zapůsobit silněji ve prospěch snažení o společné dobro, než kdyby se o ně pokoušel jeden nebo několik málo lidí jménem svým nebo svého národa, náboženství či sekty). My, Evropané, přece plujeme jakoby na jedné společné lodi: na <i>Asijce, Afričany, Američany a ostatní</i> se díváme, jako by byli se svými lodičkami zmitáni jedním společným oceánem světa a světových pohrom (nevědomosti, pověr a nejbědnějšího otroctví). Jestliže nám tedy náš Kristus,</p>	<p>Jednota Společnost Pomoc Sociální citění Všestrannost Humanismus Panharmonie</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>

<p>plující nyní s námi na naší lodi, už tak hojně poželna a naplní naši síť (Komenský, 1992, s. 55) -----</p>			
<p>18. Za čtvrté, Bůh poskytl příležitost pokusit se o něco takového a nabídnou to před ostatními Vám. Vylil právě na obyvatele země, především na nás v Evropě, onu strašlivou záplavu svého hněvu, kdy všichni pozdvihli meče proti sobě navzájem, takže bojuje národ proti národu a obec proti obci, neboť Pán uvádí všechny v nepokoj (2 Pa 15, 6). V tomto všeobecném zmatení je zajisté již zapotřebí nějakého Eliáše, který by obrátil srdce otců k synům a srdce synů k otcům, aby snad Pán nepřišel a nekrušil zemi klatbou. (Mal 4, 5.6). Kdo však bude oním Eliášem a jak má obrátit odvrácené od Boha a odvrátit od země hroziící prokletí? U Ezechiele dosvědčuje Bůh, že za času svého hněvu proti svému lidu hledal nějakého muže, jenž by vložil mezi ně hradbu a postavil se na obranu země proti Bohu, aby ji nevrhl do zkázy – a nenalezl jej. Že proto vylije své rozhořčení a zhubí je ohněm svého hněvu. (Ez 22, 30.31). Z toho vyplývá, že se kdokoli může stát prostředníkem a se znepokojením usilovat všemi způsoby, jaké jen lze vymyslel o odvrácení Božího hněvu. Kterými však spíše než uprošováním Boha, aby zadržel? Zároveň však napomináním lidí, aby už přestali popouzet sebe navzájem a všichni společně Boha proti sobě? A tak aby se otcovské srdce obrátilo k lidským synům a synovské srdce lidí k Otci nebeskému. Je na čase postarat se o to, aby se také srdce lidí po tak velikém běsnění vrátila k sobě navzájem. Jakým asi způsobem lépe, nežli nějakou Orfeovou citerou, schopnou co nejlahodnějšího souzvuku? Cicero, ať už je světu předpovídal, nebo mu k nim blahopřál, řekl o klidných dobách: <i>Tože nechť zbraně a triumf ať před slovem couvně</i>. Je-li tedy naším přáním, aby běsnící Mars, jenž zpustošil křesťanský svět, ustal a zhynul, aby se všechny národy staly Kristovým dědictvím, jedním stádem, jež zcela pokojně polehává a vychází na pastvu (Iz 11, 6), lidem, jenž přetavil své meče na radlice a svá kopí na vinařské nože, takže národ nepozvedne meč proti národu a nebudou se již cvičit k boji (kap. 2, 4), co máme přát sobě, ne-li takovou citeru, která by ducha všech lidí odvedla od zuřivosti k mírnosti? Co jiného, než – je-li už halezena – vystoupit před zraky všech a začít lahodnou hru? Nejlibeznější Otec nám přece ukazuje citeru panharmonie, tj. všeobecného souzvuku, jež může co chvíli zaznít světu s dokonalou lahodností. (Komenský, 1992, s. 56) Jestliže toho nedbáme a váháme vztáhnout ruku, uchopit citeru, nastavit ji svým prstům, hrát a libou melodií zklidnit sluch a ducha běsnících, jsme nevděčníci a budeme potrestáni, jako bychom opovrhovali Bohem i lidmi. Když nám tedy Bůh ukázal jisté cesty Světa a Pravdy, měli jsme říci spolu s oněmi malomocnými, kteří jako první zvěděli u obležené Samary o útěku nepřátel a osvobození dobrodiním Božím: <i>Tento den je dnem radostné zprávy a my máme mlčet? Budeme-li vyčkávat až do jitra, budeme usvědčeni ze zločinu. Pojďme a ohlašme to v královském domě. I šli k bráně a oznámili to vrátným</i> (2 Kr 7, 9.10). Nejprve musíme tedy obrátit své výzvy k vám, vzdělání mužové, kteří jste lidskému pokolení průvodci branami moudrosti, k Vám, teologové, kteří jste průvodci branami nebeského království, abyste oznámili na dvorech králů toto: Bůh se nad námi smiloval a ukazuje nám postupy, jejichž pomocí můžeme se zdarem pronásledovat nepřátele našeho štěstí (barbarství, bezbožnost a naše zmatky všeho druhu), kteří nás doposud obklopovali!</p>	<p>Vzdělání Činorodost Neřesti Zbožnost Prevence Rozvoj Naděje Hledání</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>19. Pátou příčinou, jež vybízí nabídnout dílo určené lidskému pokolení Vám dříve než jiným, jsou snahy, probleskující na všech stranách především mezi Vámi právě v současné době, která rodí cosi obdivuhodného a uspořádává se k lepšímu. Sotva byl kdy od stvoření světa takový věk, jaký je tento náš, v němž by se totiž zřetelněji naplnil výrok: <i>Přemnoží budou procházet a zmnoží se poznání</i>. (Da 12, 4). Mnozí přece se zdarem procházejí nebem i zemí a dobývají a odkrývají den za dnem mnohá tajemství. Jestliže se to dobře daří tu i onde v dílčích věcech, není snad na čase pokusit se o něco zcela obecného? A jestliže se ony nepatrné jiskřičky světlá panharmonie, nedávno vykřesané u nás v Evropě a rozhozené na veřejnost pod názvem <i>Dvěře jazyků</i>, rozlétly s takovou rychlostí až po Asii, a dokonce začaly podněcovat mezi samotnými nevěřícími touhu po větších věcech, takže již žádají více obdobyňch počínů, proč by to nebylo možno vysvětlovat tak jako vysvětloval Pavel svůj sen o muži z Makedonie, že má přijít a pomoci? Totiž, že jej Pán volá, aby jim hlásal evangelium (Sk 16, 9.10). Protože tedy jsou ve vašem středu, křesťané, nejenom oni Mojžíšové, vůdcové Božího lidu, nejenom Aronové, opravdoví představení při uctívání Boha, nýbrž i oni Besaleelové a Oholiabové, jež Bůh naplnil svým Duchem, moudrostí a chápavostí, jakož i znalostí veškerých prací, aby byli schopni vymýšlet, cokoli lze vyrobit (Ex 31, 2), právem se toto</p>	<p>Zásada lahodnosti a příjemnosti</p>	<p>Didaktické</p>	<p>Demokracie Společnost Všestrannost Jednota Humanismus Pomoc</p>
		<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>

<p>obecné dílo panharmonie předkládá dříve než jiným právě Vám k prohlédnutí, k pokračování a k prosazování ke slávě Boží</p> <p>20. Za šesté, všichni chápou, že před světem stojí obrat k závěrečnému rozuzlení (moudrost Boží s námi totiž hraje na světě divadlo): teologové všech směrů začínají již uznávat, že se blíží den hlasu sedmého anděla. Jakmile zazní jeho polnice, naplní se Boží tajemství, jak to předpověděli jeho služebníci prorokové (Zj 10, 7). Jaké to je tajemství, vyplývá z následující kapitoly, v. 15, kde se praví: Když sedmý anděl zatroubil, bylo v nebi slyšet mocné hlasy, říkající: království světa přešla do rukou našeho Pána a jeho Krista, jenž bude vládnout na věky věků. To je ono tajemství Boží, předpovězené všemi proroky: Kristovo království se nakonec rozšíří ke všem národům pod veškerou oblohou. Jak to předpověděl sám Kristus (Mt 24, 6) a před ním všichni starozákonní proroci, hlavně Izajáš, Ezechiel, Daniel, Ozeáš, Sofonjáš a Zacharjáš, jejichž proročké knihy vyúsťují v líčení triumfu církve a království svatých pod nebem. Někteří již nalézají totéž v Písni písní i v jiných, dokonce historických knihách Písma. Stále více a více začíná vyzraňovat ono proročké světlo, v němž všichni, kdo zkoumají Boží úsudky, vidí, že posledním věkům je přisouzena významná obnova světa ve všech národech. (Čtěte, co o Božím království a o Mesiášově královské vládě píše římský katolík Tommaso Campanella). Zatím živí jímí sladkou nadějí na lepší budoucnost proročným Božím slovem, shánějí se na základě souladu předpovědí a výsledných událostí po tom, kdy a jakým způsobem bude jeho naplňování pokračovat (každý podle milosti, jež mu byla dána, a podle síly onoho proročského světla), a posléze předkládají k veřejnému posouzení v církvi, cokoliv dá Bůh spatřit (proroci přece ovládají proročského ducha, 1 K 14, 32). Uznali jsme tedy za vhodné podrobit veřejnému posouzení v Boží církvi také to, co bylo dáno nalézt nám, když jsme lidskými postupy zkoumali cesty této všeobecné obnovy (i nám poskytla přelaskavá Boží prozřetelnost příležitosti k té věci).</p>	<p>Zbožnost naděje Vzdělání Hledání Činorodost</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie vychovy</p>
<p>21. Sedmou a poslední příčinou, pro niž bylo třeba k těmto poradám o nápravě věci přizvat Vás, křesťané, dříve než jiné, a to s tak naléhavou prosbou, abyste se VŠICHNI uvolili tyto věci prohlédnout, přečíst a posoudit, jsou ony přenešťastné NESHODY, jež neblaze sužují více než kterýkoli jiný lid ve světě právě Vás (dokonce i tehdy, a tehdy nejkruťěji, když usilujete o nápravu věci). O křesťané, lidé milý Bohu, Vaše takřka nekonečné a neukončitelné spory o filozofických, teologických a společenských záležitostech prokazují, že nechápete své přednosti. Názorů, jež nás dělí, je – běda – bezpočet! Ani zášti a zmatky, jež se odtud rodí, neznají míry a konce. S nejvyšší prudkostí zuříme jedni proti druhým před zraky nevěřících a sotvako vnímá, proč se tak děje. Všechny jenom zachvacuje údes nebo jim jde hlavu kolem, pokud jsme už docela neztratili schopnost vnímat; při žádném dosavadním pokusu se neobjevil nějaký účinný prostředek. (Komenský, 1992, s. 58) Zdá se tedy, že nezbývá jiná rada než opustit všechny navyklé cesty (které se, jak je ze všeho patrné, převelice podobají spleťtým labyrintům a jsou bezvýchodné) a pokusit se obnovit svornost na nových základech. Tak přece napodobíme samotného Boha, jenž hodlaje udusit své spory s námi, jedním škrtem zrušil všechny viny a v Kristu všechno odpustil. Přitom od nás nezádá nic jiného, než abychom chtěli zorat svůj úhor a sřežili se nadále sů do trní (Jr 4, 4), když jsme se stali novým stvořením (Ga 6, 15). Znamenití mužové, všeobecně jsou známy znamenité snahy mnohých z Vás o nápravu mnohých věcí. Je ovšem také známo, že je většinou neprovází zřejmý a jistě ani trvalý úspěch! Chcete-li pochopit příčiny, čtěte, snažně prosím, toto dílo: shledáte, že společné dobro je omezováno zájmy skupin. Obnovujete přece některé školy, jímí církve, jímí společenské uspořádání. Pokud však současně neobnovujete i Vy ostatní a i ostatní věci, jež s tím souvisejí (především ovšem každý sám sebe), buď se nic valně nedaří, nebo vznikají nové trhliny, leckde větší a hebezpečnější než ty předchozí, takže se všechno sesouvá do někdejší beztvare změti. Proto snažně prosím, rozhodněte se vyslechnout novou radu! Rozhodněte se vyzkoušet, zda lze v té věci očekávat lepší zdat, podnikne-li se všechno naráz, a zda se dají rozepře ukončit snáze ne spory o věcech nejistých, nýbrž sledováním věcí jistých a neměnných. Jakási naděje prosvítá: vždyť rozdvajovat se už nás také unavuje, naléháme-li jedni na druhé a doháníme se k nejapnostem, zmáhá nás to; také přece nemůžeme jedni druhé lámat mocí nebo přesvědčováním. Zbývá prostě přemýšlet: asi není Boží vůlí ani přímou cestou odstraňovat neshody neshodami, nýbrž upevňovat jednotu sjednocováním čehokoli, co lze a je třeba sjednocovat, to jest VŠEHO. Všechny naše záležitosti jsou přece zasaženy neshodami, a přesto mají všechny</p>	<p>Společnost Všestrannost Humanismus Jednota Dobro Pomoc</p> <p>Rozvoj Zbožnost Činorodost Neřesti Naděje Prevence</p> <p>Didaktické prostředky Princip nápodoby Princip trvalosti</p>	<p>Pansofismus Náprava Víra</p>	<p>Sociální</p> <p>Filozofie vychovy</p> <p>Didaktic ké</p>

<p>kořen jednoty v obojím Adamovi v onom dvojm kmeni lidského pokolení. Jako jsme všechny národy přirozeným potomstvem onoho prvního, tak obrátil Bůh svou řeč k novému Adamovi: <i>Nestačí, abys byl mým služebníkem, který má pozvednout Jákovovy kmeny, hle, dal jsem tě za světlo národům, abys byl má spása až do končin země</i> (Iz 49, 6). A rovněž: <i>Jako vede provinění jednoho (přenosem viny) k odsouzení všech lidí, tak přináší spravedlnost jednoho všem lidem ospravedlnění k životu</i> (Ř 5, 18). Je třeba si tedy přát, a pokud je na nás, i se o to přičinit, aby kdokoli je s námi účasten na Adamovi co do hříchu a smrtelnosti, mohl být stejně jako my účasten na Kristu co do spravedlnosti a života. <i>Avšak jak chceme my, křesťané, přesvědčit nevěřící, že Kristus je ten, skrze něž se Otec rozhodl smířit všechno, co je na zemi i co je na nebi</i> (Ko 1, 20), když jsme sami mezi sebou tak rozmanitě nejednotní?</p>			
<p>22. Tímto dilem Vám tedy, přední mužové křesťanského světa, předkládáme uzel hodný Boha Spasitele. (Komenský, 1992, s. 59) Je to uzel hodný božského rozhodčího, uzel zapletenější, než byl gordický, který vám, mužové stojící v čele křesťanského světa, předkládám v tomto díle, abyste jej rozvázali svým uměním, nebo rozsekli mečem vzájemné lásky. Abyste zamenili své nešťastné rozpory za třikrát posvátnou a blaženou svornost a abyste až dosáhnete z boží milosti mezi sebou všeobecné shody všemi cestami a způsoby, jež se vám otvírají a jež božím přispěním jsou účinné, skýтали celému ostatnímu světu SVĚTLO a PRAVDU, POKOJ a MÍR a tím i skutečně jakési ŠTĚSTÍ.</p>	<p>Společnost Humanismus Jednota Blaho Panharmonie Pomoc Všestrannost</p>		<p>Sociální</p>
<p>23. Jakého druhu jsou tyhle cesty, bude zjevno z díla, jež následuje, v němž vykládáme svá přání, rady a napomenutí, týkající se všeobecné nápravy věcí lidských. Činíme to tak, že se jich nemusí obávat ni žádný</p>	<p>Zbožnost Činorodost</p>		<p>Filozofie vychovy</p>
<p>člověk, ni národ, ani žádné náboženství nebo sekta, at' už bude mít náš podnik úspěch, či nebude. Bude-li mít úspěch, získali jsme svět, ne-li, přece jsme jen vytvořili své toužebné snahy o boží slávu a společnou záchranu lidstva před tvář Boha a tohoto světla. To přinejmenším poskytne snad příležitost, aby se o mnohých věcech (dosud snad vůbec nepovšimnutých) lépe uvažovalo, a křesťanská horlivost získá snad odtud posvátné rozhojnění a spása mnohých nerušeného vzestupu.</p>	<p>Neřesti Rozvoj</p>		<p>Didaktické</p>
<p>24. Co však nastane, nepostačí-li naše síly, abychom splnili své sliby? Bůh posuzuje skutky podle vůle a nejinak i moudří posuzovatelé věci. <i>Pro toho, kdo usiluje o první místo, praví Ciceró, je čestné, stane-li na druhém, či na třetím. (Ve významných věcech jsou totiž veliké i ony, jež jsou nejbližší nejlepší).</i> Nestačí-li ani to za omluvu, pak je volno odsoudit a postoupit naše snažení a nebo i dílo, jež se z něho zrodilo, ale jistě ne úmysl, který je významnější a důstojnější, než aby mohl podléhat soudu kteréhokoli člověka. Chť se radit o záchraně všech lidí, nutí láska, přikazuje Bůh a důtklivě žádá pokrevenství; ...</p>	<p>Humanismus Sociální citění Všestrannost Demokracie Jednota</p>		<p>Sociální</p>
<p>25. Aby se však nezdálo, že se vyhýbám soudu (i lidskému), vracím se k vám, naši aeropagitě, a stavíme, mužové významem svým vynikající, nás i všechny naše názory a rady před soud vás všech. Jestliže jsme v něčem pochybili, poučte nás a my budeme mlčet, jestliže jsme v něčem projevíli neznalost, naučte nás tomu. (Job. IV. 24). S důvěrou se podrobují s celou touto svou věcí vašemu rozhodnutí a stavíme se před váš soud, ale tak, abyste ji dříve poznali a potom soudili; (Komenský, 1992, s. 60) nikoliv aby snad jeden některý z vás pronesl ukvapený úsudek, nýbrž abyste soudili všichni a po uvážení. Neurčujeme si totiž za soudní tribunál některého jedince z vás nebo několik málo jedinců, nýbrž všechny zároveň, neodvažujeme se rozsudku jen většího počtu lidí, nýbrž všech. Máme totiž tak velikou důvěru v tuto věc, kterou hodláme uskutečnit před zraky Boha i vás samých, že se vůbec neobáváme podrobit se zde i soudu nejprísnejšímu, a chceme se vynasnažit, abychom zde nepřipustili nic, co by nebylo hodno jak této naší sebedůvěry, tak vás, tak tolika významných pozorovatelů toho, co vám předkládám. Nepřinášíme zde věru nic (v podstatnějších částech), v čem bychom se nemohli dovolávat svědectví samé přirozené povahy věci a samého vládce věcí Boha, posléze pak i samých vás, svých soudců, totiž vašich vlastních smyslů. Když si budete moci všechno hmatatelně ověřit, nebude nikoho, kdo by nám mohl odepřít svůj souhlas, leda kdyby někdo snad chtěl odporovat sám sobě.</p>	<p>Činorodost Vzdělání Rozvoj Ctnosti Zbožnost Prevence</p>	<p>Víra Náprava</p>	<p>Filozofie vychovy</p>
<p>26. Vy všichni tedy vespolek, moudří mužové, budete mi velikým areopagem, větším než byl onen athénský, kde byl určitý počet soudců, kteří se scházivali</p>	<p>Všestrannost Jednota</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>

<p>v určité době, aby v chrámu Martově vynášeli rozsudky v hrdelních přích. My však vás připouštím v počtu neomezeném, ne proto, abyste vynesli rozsudek o hlavě nějakého člověka, nýbrž o spase celého světa, nikoliv u oltáře domnělého božstva, nýbrž před zraky Boha pravého a živého ... Jednejte, prosím, tak, aby se neshledalo, že jste v konání tohoto vám svěřeného úkolu méně horliví, než byli oni, areopagité ve svém. Areopagité zasedali stále (tvrdí to Scaliger v kn. 2 O nápravě časových měření), a to proto, aby nikdy nechybělo útočiště pravdě a nevinnosti. Proto také vaše společné a svorné úsilí k vyšetření této věci budiž jednomyslné a trvalé, dokud se vašim přičiněním nestane všem zjevným, co je v ní pravdy a dobra. Chváli se přísnost, s jakou areopagité soudili, dále že rozsudky v hrdelních sporech vynášeli s takovou nestranností, že neprováděli vyšetřování za světla denního, nýbrž ve tmě noční, aby se nedivali na ty, kteří mluví, nýbrž na to, co mluví; proto jejich soud byl pokládán za nejznamenitější. Počínajte si také tak, aby váš soud byl nestranný, nedbejte žádné osoby, ale tím pozorněji vybírejte si věci samé ze slov, která jako by k vám přicházela z temnot. Za tím účelem vám předkládáme toto – ach tak řekl – anonymně, abyste nemuseli brát ohled na osobu, stav, národnost a sektu, nýbrž aby o to zřetelněji předstoupila před duševní zrak vás všech věc sama ničím nezakrytá, a vy abyste se hmatatelně přesvědčili, že se zde všechno zaměřuje všemi způsoby k společné záchraně a že se zde vůči nikomu ze všech lidí předpojatě. (Komenský, 1992, s. 61)</p> <p>27. Toto jsem chtěl, věhlasní mužové, abych vaše city jak povzbudil, tak upevnil. Povzbudil, abyste s náležitým zájmem poznávali věc, o niž jde, upevnil, abyste nepronášeli své mínění dříve, dokud ji nepoznáte zcela a dokonale po všech stránkách. Až pročtete dílo celé, bude vám volno pronést svůj úsudek o něm celém, ba vyložit i své vlastní mínění, nakolik toto zvětšené světlo (a slibuji, že se zvětší) a duch vznicený k horlivosti (a doufám, že i toto se stane) vás k tomu podnítl. Řekové a Římané, kteří vynikali moudrostí nad ostatními národy, byli zpravidla k svým řečníkům, mluvčím při soudních přích, natolik shovívaví, že se nikdo neodvážil, i když některý řečník seberozvláčněji mluvil, ho přerušit, ani mu odpovídat, dokud neřekl: Domluvil jsem. Proč by se nemělo nám, kteří vedeme při v zájmu Boha a celého lidského pokolení, dopřát stejně trpělivého sluchu? A jestliže někdo s tím nesouhlasí, prohlašujeme, že mluvíme k moudrým lidem a nikoliv k hlupákům. Je totiž hlupákem a hodným toho, aby byl pokládán za blázná, ten, kdo dříve odpovídá, než slyší, jak prohlašuje veliký mudrý Salomoun (Přís. XVIII. 13). Kdo jsi tedy moudrý, vyslechni radu jiného moudrého: Dokud nevyslechněš, neodpovídej ani jediným slovem, a uprostřed výkladu neskákej do řeči! (Sir. XI 8). -----</p>	<p>Společnost Dobro Pomoc Sociální komunikace</p> <p>Činorodost Neřesti Ctnosti Pojetí pravdy Spása Zbožnost Rozvoj</p> <p>Princip aktivity Princip soustavnosti Princip trvalosti Princip jasnosti</p>	<p>Humanismu s</p> <p>Náprava Víra</p>	<p>Filozofie vychovy</p> <p>Didaktické</p>
<p>28. Nepřistupuji k tomu bez uvážení. Vždyť my, Evropané, jsme přece rozříštěni nekonečným množstvím filozofických, politických a náboženských sporů, přičemž je kterákoli strana přesvědčena, že ona stojí za pravdou, zatímco ostatní ji opustily, a já vím, jak se obvykle dávají našetř předstupy natolik, že radí-li někdo k něčemu jinému (třeba k prostému prověřování sebe a svého díla, zato k mírnosti vůči druhým), okamžitě se vystaví podezření, že je libertin, skeptik nebo strýjce úkladů. Aby se mi to nepsal, poněvaď jsem prost všech nekalých záměrů, připomínám předem, že v celém našem díle nebude vůbec nic komukoliv řečeno na základě jakýchkoli osobních zřetelů, bude se mluvit v souhrnu o lidské společnosti a temnotách, zmateních i omylech, jež se do ní vloudily. Domnívá-li se tedy kdo, že má, nebo má-li opravdu něco Světla, Řádu a Pravdy (je totiž jisto, že někde je mají, neboť věčná Boží dobrota ani doposud nepřipustila, ani navěky nepřipustí, aby temnoty všude přemohly Světlo, zmatení Řád a omyly Pravdu, ten nechť se oddá tiché vnitřní radosti, chváli Boha, a nechť se drží závisi, přibližují-li se jiní k témuž cíli vlivem našeho správného postupu; nebo nechť alespoň na takovýto postup nevrhá podezření, dokud všechno nepozná od základů až po vrcholy. Odmítnout oprávněný požadavek není možné, leda neprávem.</p>	<p>Společnost Demokracie Všestrannost Jednota Dobro Jednota</p> <p>Činorodost Neřesti Pojetí pravdy</p> <p>Princip postupnosti Princip systematickosti Princip výchovy k následování příkladem</p>	<p>Pansofismus Humanismus</p> <p>Víra</p>	<p>Sociální</p> <p>Filozofie vychovy</p> <p>Didaktické</p>
<p>29. A protože učitel národů Pavel byl, jak sám prohlašuje, jako pod zákonem tēm, kdo byli pod zákonem, jako bez zákona tēm, kdo byli bez zákona, slabým pro slabé a vším pro všechny proto (Komenský, 1992, s. 62), aby všechny získal (1 K 9, 19 atd.), proč by nám mělo být stydně jej následovat a proč bychom měli chtít uvrhnout podezření na toho, kdo se o následování pokouší? Jistě jej moudře následoval Augustin, sám také veliký učitel pravdy: když se měl setkat s manichejcem Faustem, usiloval za mnoho zapřísahání o to, aby se ani jedna z obou stran nedomnívala předem, že už má pravdu, aby obě přistupovaly</p>	<p>Společnost Všestrannost Jednota Humanismus Pomoc</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>

<p>k jednání s úmyslem ji hledat jako zatím nejistou a nalezené a uznané se pokorně podřít. Když se na tom shodli, přistoupili k tomu sporu o pravdu pokojně. Augustin potom na Fausta tak naléhal (sice velmi umírněně, avšak přece působivě) přesvědčivými důkazy, až Faustus v slzách podal přemožené ruce pravdě. Proč nenapodobit právě to? Proč nevycházet s obdobnou laskavostí a rozvážností vstříc židům, mohamedánům, pohanům a kterýmkoli bloudícím (ať už jsou jimi opravdu, nebo jen podle zdání, což se prokáže v ohni zkoušky pravdy)? Proč nepřátelsky napadat toho, kdo k tomu radí, nebo se o to pokouší?</p>	<p>Sociální citění Blaho</p>		
<p>30. Chce-li se někomu pohrdat těmito věcmi proto, že pocházejí od nějakého kohosi a z míst mimo výsluní, ten prokazuje, že je vskutku neznalý obyčejů Boha, jenž mnohé své záležitosti vyřizuje pomocí velmi prostých nástrojů. Stačí přece číst příběhy v Písmě a bude patmo, že se tam i při poskytování příležitosti k největším věcem používá nejjednodušších prostředků, a má-li se i těm nejmoudřejším dostat nějakého připomenutí nebo poučení, děje se tak i prostřednictvím těch zcela prostomyslných. Jitro byl Midjánec, a přesto mohl Mojžíšovi, jenž byl vzhledem ke každodenním rozhovorům v důvěrném vztahu se samotným Bohem, poskytnout užitečnou radu. Se zdarem mohla svému pánu Naamanovi, vznešenému muži, poradit zajatá dívka. Žebráci, dokonce postižení malomocenství, mohli u Samary oznámit královskému domu něco velmi příznivého. Pavel, ačkoli jej pokládali za tlachala, mohl moudrým Athéňanům vyprávět něco výjimečného. Dívka Rhodé mohla zvěstovat apoštolům Petrovo vysvobození z pout, i když o ní tvrdili, že není při smyslech. Proč bych připomínal další věci? Brát ohledy na osoby, a nikoli na věci, je nejvyšší lehkomyšlnost a nemá to daleko k zlehčování Boha, jenž při zařizování svých záležitostí používá podle své vůle jakýchkoli prostředků.</p>	<p>Vzdělání Činorodost Neřesti Ctnosti Zbožnost</p>	<p>Náprava Víra</p>	<p>Filozofie vychovy</p>
<p>31. Projevuje se tu však, namítne někdo, marnost záměru a sen o zlatém věku. Na to odpovím. Známe takové, kteří doufají, že ke konci světa se církev dostane do lepšího stavu a že tudíž nastane pokojný, osvícený a zbožný věk, ale i takové, kteří se neobírají ničím jiným než obavami ze smutných a stále horších poměrů (pokud nepřijde ten, jenž učiní konec světu a pohromám a poté přinese svým počátek blažené věčnosti). Rozhodně však popírám, že by si tento pranepatrný rozpor zasloužil (Komenský, 1992, s. 63) vyústit v tak velké spory, jež by měly ztěžovat, nebo dokonce znemožnit spojení porad o nápravě věci. Ať už je pravda to nebo ono, my přece musíme uvažovat o nápravě. Jestliže ještě zbývá napravený věk, nezakazuje se nám zkoumat jeho řád a stát se tak pomocníky Boží dobroty. Je-li však příchod Páně již přede dveřmi, zavazuje nás to připravovat Pánu cestu: nejen tím, že my, věrní křesťané, budeme vzájemně nabádat a podněcovat, nýbrž i tím, že budeme vyzývat i svět nevěřících a budeme mu ukazovat cesty k obrácení. Tak jako to svým slovem činil při hrozící již záhubě před potopou Noe, v Sodomě Lot, v Egyptě Mojžíš a Áron, v Jeruzalémě proroci a apoštolové. I kdyby nám nikdo nenaslouchal, my přesto své duše zachráníme jako oni dávní světcí. Krátce řečeno, ať se obrátíme kterýmkoli směrem, přesvědčujeme se o nutnosti úvah o nápravě. Běda tomu, kdo se odvažuje stát v cestě Bohu!</p>	<p>Princip výchovy k následování příkladem Princip snadnosti Princip názornosti Zásada systematickosti</p>		<p>Didaktik ké</p>
<p>32. Bude ku prospěchu, abyste si i toto pamatovali: Poněvadž píšeme Poradu, neděláme v celém díle nic jiného, než radíme, tj. předkládáme to, co se nám zdá správné, a ukazujeme, proč si myslíme, že nepochybujeme, stanovíme-li to takto, ponecháváje přitom všude komukoli z lidí, národů a sekt úplnou svobodu, aby s tím souhlasili nebo nesohlasili. Bude-li kdo téhož názoru a nebude-li mít žádný rozumný důvod, který by uvedl proti, bude jistě souhlasit a uzná společný závěr za nepochybnou pravdu. Bude-li však mít někdo názor jiný a nebudou mu chybět dosti závažné důvody, svědčící o opaku, a bude-li moci věc samu v posledních důsledcích prokázat zřetelněji, potom my ustoupíme a společný závěr bude opět ku prospěchu potvrzené pravdy. Jestliže však něco nebudeme moci ani my, ani jiní prokázat tak, aby už nebylo možno proti tomu vznášet námitek, odložíme to mezi takové věci, o nichž je dosud třeba uvažovat, a při nichž (když my se zatím ozbrojíme vzájemnou snášenlivostí) bude třeba prosit Boha, aby to, co zbývá, zjevil a odhalil. A protože v celém díle uděluji rady, pokládám za vhodné užívat všude spíše způsobu vzájemné promluvy k druhým než samomluvy, spíše napomínání než příkazů a příjemného slohu vyprávěcího spíše než strohého filosofického. Promluvíme tedy ke všem, aby jeden každý si to vyslechl. Promluvíme k vám, učenci, jako k vychovatelům lidského pokolení, jako</p>	<p>Sociální citění Všestrannost Jednota Humanismus Blaho</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>

<p>k mužům, kteří dovedou dávat rady a jsou našimi druhy ve vyhledávání léků. K vám, theologové, jako k těm, kteří více než jiní opovrhují věcmi pomijejícími a vedou ostatní lidi k nesmrtnosti. K vám, králové, knížata a vrchnosti, jak k opatrovníkům lidského rodu a velmi horlivým jak opravovatelům, tak strážcům dobrého řádu.</p> <p>33. A protože k této poradě přistupujeme jakožto k věci společné se všemi národy světa, rozptýlenými díky různým názorům, zejména o Božích záležitostech, a vzájemně odcizenými (ke konci díla se totiž ukáže, že má být předložena všem národům v jejich jazycích, bereme si za úkol postupovat obezřele; nikomu nechceme vyčítat jeho vady, nikomu vyčítat jeho chyby, nikoho nechceme ani přímo, ani nepřímo urážet. Víme totiž, že nikdo nepochybuje, protože chce (ostatně, proč by to chtěl?), víme, že nemocí se mírněji léčí správnou životosprávou než silnými léky, víme, že s temnotami není třeba podstoupit žádný zvláštní zápas, přinese-li se světlo, protože ustoupí samy sebou. Učit znamená vést od věci známé k neznámé, a vést znamená činnost mírnou, a ne násilnou, plnou lásky, nikoli nenávisti. Když totiž někoho chceme vést, nehoníme ho, nestrkáme ho, neválíme s ním po zemi a necloumáme jím, nýbrž vezmeme ho jemně za ruku a jdeme s ním nebo na volné cestě kráčíme před ním a lákáme ho, aby šel za námi.</p>	<p>Vzdělání Zbožnost Činorodost Ctnosti Neřesti Rozvoj</p>	<p>Náprava Víra</p>	<p>Filozofie výchovy</p>
<p>34. A poněvadž zkušenost nás naučila, že není k ničemu, když jedni druhým předkládají protichůdné názory, že je marné, vytýkají-li si navzájem chyby a hádají se, je nutno, abychom začali provádět svůj úkol obezřeleji. Přejeme-li si a snažíme-li se opět smířit všechny lidi, není vůbec vhodná doba, abychom na někoho útočili. Bude lépe shromažďovat a sjednocovat pravdy, bludy pak buď nenápadně přivádět ke středu pravdy, nebo zatím se vůbec tvářit, jako by jich nebylo, dokud by se nenašla cesta, jak by i je bylo možno uvést v lůno společné pravdy. To je vskutku naším názorem, že omyly vznikly z nevědomosti (jinak totiž nevznikají) a že se musí rozptýlit tichým světlem zpřístupněné pravdy. Že sekty, zrodilví se, zmohtněvší a upevnivší se svárlivými spory, musí se rozplýnout a přetvořit jemným teplem lásky, protože jinak je to nemožno. Tmu nezapuzuje tma, jedna domněnka neustoupí domněnce druhé, ani jedna sekta sektě jiné, ani nenávisti; spíše tak nabývají větší síly a upevňují se ve vzájemném odporu, poněvadž nakolik jsou věci tytéž, jsou i jejich účinky vždycky tytéž a tak i protiklady vyvolávají vždycky protikladné účinky.</p>	<p>Jednota Humanismus Sociální citění</p>	<p>Pansofismus</p>	<p>Sociální</p>
<p>35. My tedy, kteří nehodláme vyzývat lidi k boji, nýbrž k úvaze a názorovému sbližení (aby v přesvědčení, že je vznešenější sbližovat než rozptylovat), začali nejednotné mysli všude sjednocovat, předcházíme, jak se sluší, příkladem. Snažíme se v tomto svém díle, ať už přihlížíš k celému, či k jednotlivým jeho částem, abychom začali odtamtud, kde nedělí nás žádný rozpor a nic nevyvolává vzájemné podezření. Pak budeme postupovat ustavičně po stupních a pomalu, vyhýbajíc se tomu, co by se mohlo někoho dotknout, i kdyby byl Žid, Turek nebo pohan (neřku-li my křesťané, ať už nás navzájem dělí jakékoli názory), aby každý mohl začít bez překážky sledovat tyto naše názory a pokračovat v nich tak daleko, až by se dostal tam, kde by cítil, že je bzařován paprsky světla a uzavřen v oblasti pravdy, a nemohl by ani dobře zpět, obávaje se hanby, ani postupovat dále, doufaje v dosažení ještě většího světla, a konečně, až by viděl, že už natolik byl spolu s ostatními uveden v společnou pravdu a harmonii, začal se radovat v Pánu. To, prohlašujeme, bereme si za úkol dosíci pro slávu Boha, vládce světla a věčné pravdy. Vy posuďte, zda toho cíle také dosahujeme, a pomáhejte, abychom byli s to konečně snad jednou nějak ho dosáhnout! (Komenský, 1992, s. 66)</p>	<p>Princip spojení teorie s praxí Princip příčiny a důsledku Výchova k následování příkladem Princip systematickosti Princip postupnosti</p>	<p>Náprava</p>	<p>Filozofie výchovy Didaktické</p>

PŘÍLOHA P VI: ČÁST KÓDOVACÍ KNIHY

Kódovací kniha - obsahová analýza Labyrint světa a ráj srdce

Kódovací jednotka - část textu

Kódovací kategorie - prvky sociální, didaktické a filozofie výchovy

Umístění KJ do subkategorií a kategorií			Víra v Boha				pansofismus				hledání	
Název	člen	Název kódovací jednotky	zbožnost	pokora	naděje	spása	jednota	pojetí pravdy	dobro	prevence		všestranos
1	1	Svět										
1	2	domněním							1			
1	3	řídí										
1	4	v činech										
1	5	jedni druhých jen se držíc										
1	6	hmatem jako slepí										
1	7	dělajíc										
1	8	zavazujíc										
1	9	jasné										
1	10	světlo svítí										
1	11	světlo rozumu										
1	12	světlo víry	1									
1	13	Duch svatý	1									
1	14	řídí										
1	15	vcházejíce										
1	16	rozumu										
1	17	Duch svatý	1									
1	18	přečištěný										
1	19	vybroušený										
1	20	plní očí jsou										
1	21	kudykoli										1
1	22	v světě										1

Náprava				Sociální potřeby						
hledání	rozvoj	neřesti	ctnosti	vzdělání	pomoc	soc. komunikace	humanismus	blaho	společnost	čínorodost
									1	
										1
							1			1
								1		
										1
										1
				1						
				1						
				1						
										1
										1
				1						
	1									
	1									
				1						
										1

Obr. 3: Ukázka úvodní části Kódovací knihy díla Labyrint světa a ráj srdce – přehled kategorií a subkategorií (Vlastní výzkum, podle Komenský, 1958, s. 138-146)

PŘÍLOHA P VII:

DOTAZNÍK

Vážení studenti,

obracíme se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku. Odpovědi budou zpracovány, vyhodnoceny a stanou se součástí výzkumu na téma **J. A. Komenský a jeho význam pro rozvoj sociální pedagogiky a filozofie výchovy**, jejímž záměrem je prostřednictvím kombinace více metod objevit možnosti sociálního, filozofického i didaktického přínosu myšlenek, obsažených v díle J. A. Komenského. Tato část šetření byla inspirována výzkumem *prof. Ivo Jirásk a Dr. Richarda Macků Jak se čte J. A. K.?* (Gymnasion, 2014, s. 29 - 30) Prosím Vás o zodpovědné vyplnění dotazníku a zodpovězení všech otázek. Dotazník je anonymní.

➤ OTÁZKA č. 1

Kolik jste přečetli děl J. A. Komenského? Zvolené pole označte, prosím, křížkem.

Počet děl	
Žádné	
Jedno	
Více než jedno dílo	

➤ OTÁZKA č. 2

Co Vás motivovalo a motivuje k četbě děl J. A. Komenského? Zvolené pole označte, prosím, křížkem.

Motivace	
Vlastní zájem	
Odborný zájem	
Povinnost na ZŠ/ SŠ	
Jiná motivace	

➤ OTÁZKA č. 3

Uved'te, prosím, která z těchto děl J. A. Komenského jste alespoň částečně přečetl(a). Konkrétní dílo označte, prosím, v příslušném poli křížkem.

Dílo	Alespoň částečně jsem přečetl (a)
Labyrint světa a ráj srdce	
Cesta světla (Via lucis)	
Informatorium školy mateřské	
Velká didaktika (Didactica magna)	
Svět v obrazech (Orbis pictus)	
Brána jazyků otevřená (Janua linguarum resarata)	
Metoda jazyků nejnovější (Methodus linguarum novissima)	
Škola hrou (Schola ludus)	
Sebrané pedagogické spisy (Opera didactica omnia)	
Všeobecná porada o nápravě věcí lidských	
Posel míru (Angelus pacis)	
Kšaft umírající matky, Jednoty bratrské	
Předchůdce vševedy (Pansophiae prodromus)	
Jedno potřebné (Unum necessarium)	

➤ OTÁZKA č. 4

Přečetli jste dílo celé? U jednotlivých děl J. A. Komenského uved'te, prosím, rozsah Vaší četby. Konkrétní dílo označte, prosím, v příslušném poli křížkem.

Dílo	Přečetl (a) jsem	
	Část	Celek
Labyrint světa a ráj srdce		
Cesta světla (Via lucis)		
Informatorium školy mateřské		
Velká didaktika (Didactica magna)		
Svět v obrazech (Orbis pictus)		
Brána jazyků otevřená (Janua linguarum resarata)		
Metoda jazyků nejnovější (Methodus linguarum novissima)		
Škola hrou (Schola ludus)		
Sebrané pedagogické spisy (Opera didactica omnia)		
Všeobecná porada o nápravě věcí lidských		
Posel míru (Angelus pacis)		
Kšaft umírající matky, Jednoty bratrské		
Předchůdce vševedy (Pansophiae prodromus)		
Jedno potřebné (Unum necessarium)		

➤ OTÁZKA č. 5

Jsem studentem / studentkou – zakřížkujte, prosím, příslušné pole.

Obor program	Sociální pedagogika		Filozofie		
	bakalářský	magisterský	bakalářský	magisterský	doktorský
Univerzita Pardubice					
MU Brno					
Univerzita T. Bati Zlín					

➤ OTÁZKA č. 6

Jsem ... označte, prosím, příslušné pole křížkem.

Žena	
Muž	

➤ OTÁZKA č. 7

Kolik je Vám, prosím, let?

18 - 27	
28 - 37	
38 - 47	
48 - 57	

Vážení studenti,
děkuji Vám za poskytnuté odpovědi a za Vaši spolupráci na tomto výzkumu.
Bc. Jana Smílková, studentka oboru Sociální pedagogika FHS UTB Zlín

PŘÍLOHA P VIII: JAK ČTOU J. A. K.?

TWORE | T

JAK čtou J. A. K.?

Nemilovat knihy znamená nemilovat moudrost. Nemilovat moudrost však znamená stávat se hlupákem. J.A.K.

Dost jsme se při diskusích v redakci dohadovali (a – přiznávám – možná se i trochu obávali), zda se z „učitele národů“, jehož ideje a náměty by k nám stále měly promlouvat, nestala v pedagogických kruzích ikona, omšelá socha giganta, na jehož vousatou tvář padá prach zapomenutí. Zda se hluboký myslitel a spisovatel neproměnil ze symbolu smysluplně vědně pedagogické práce, který může i dnes inspirovat, v mrtvý znak autority, o níž každý ví, snad dokonce i umí vyjmenovat některá z jeho děl, ale ve skutečnosti se o jeho myšlenky nezajímá, nečte je. A tak jsme si řekli: nejjednodušší je zeptat se. Sonda do sečtělosti díla J. A. Komenského

na českých vysokých školách není výzkumnou zprávou – není ani metodologicky přesná, ani nenesе znaky komplexnosti. Přesto něco naznačuje. Co, to už necháváme na vaší interpretaci. K jaké skupině čtenářů či nečtenářů patříte? A chtěli byste přejít z „nezasvěcených“ mezi „znalce“? Nic vám v tom nebrání: jenom chutě sáhnout po některé z knih a začíst se...

Na anketu *Gymnasionu* odpovědělo 338 studentů sociálně nebo humanitně zaměřených oborů v Olomouci a Českých Budějovicích a 45 akademiků (profesorů, docentů a odborných asistentů) na humanitně nebo sociálně zaměřených vysokých školách v Praze a Českých Budějovicích.

Jak moc studenti a akademici čtou J. A. K.

množství knih	akademici PdF UK	akademici TF JU	studenti PdF UP	studenti TF JU	ostatní studenti Olomouc	STUDENTI CELKEM*	AKADEMICI CELKEM*	VŠICHNI
žádná	0 0 %	1 6,7 %	175 61,8 %	12 27,3 %	8 72,7 %	195 57,7 %	1 2,2 %	196 51,2 %
alespoň 1	30 100 %	14 93,3 %	108 38,2 %	32 72,7 %	3 27,3 %	143 42,3 %	44 97,8 %	187 48,8 %
celkem	30	15	283	44	11	338	45	383

*) výsledky pro všechny dotázané studenty/akademické pracovníky zobrazeny také v grafu

Co je motivuje k četbě děl J. A. K.

množství knih	akademici PdF UK	akademici TF JU	studenti PdF UP	studenti TF JU	ostatní studenti Olomouc	STUDENTI CELKEM*	AKADEMICI CELKEM*	VŠICHNI
vlastní zájem	?	13 92,9 %	?	9 28,1 %	?	9 6,3 %	13 29,6 %	22 11,8 %
odborný zájem	12 40,0 %	6 42,9 %	?	19 59,4 %	?	19 13,3 %	18 40,9 %	37 19,8 %
povinnost na ZŠ/SŠ	2 6,7 %	3 21,4 %	?	16 50,0 %	?	16 11,2 %	5 11,36 %	21 11,2 %
motivace neuvedena	16 53,3 %	0 0 %	?	0 0 %	?	111 77,6 %	16 36,4 %	127 67,9 %
celkem	30	14	108	32	3	143	44	187

*) výsledky pro všechny dotázané studenty/akademické pracovníky zobrazeny také v grafu
? – údaj není k dispozici

Tabulka 19: *Jak čtou J. A. K.?* (Macků, Jirásek, 2014, In. *Gymnasion*, 2014, s. 29) Dostupné také z: https://www.google.cz/?gws_rd=ssl#q=%C4%8Casopis+pro+z%C3%A11%C5%BEitkovou+pedagogiku+Gymnasion+15.12.2014

A co vlastně čtou?

Dílo	STUDENTI	AKADEMICI
Informatorium školy mateřské	29,29	43,18
Velká didaktika (Didactica magna)	11,43	56,82
Svět v obrazech (Orbis pictus)	25,71	50,00
Brána jazyků otevřená (Janua linguarum reserata)	2,14	9,09
Škola hrou (Schola ludus)	5,71	11,36
Sebrané pedagogické spisy (Opera didactica omnia)	0,00	4,55
Všeobecná porada o nápravě věcí lidských	0,71	13,64
Didactica	1,43	6,82
Poklad jazyka českého	0,00	2,27
Křáft umírající matky Jednoty bratrské	3,57	9,09
Labyrint světa a ráj srdce	44,29	68,18

pozn.: údaje uvedeny v procentech, základem pro výpočet v každé kategorii byl celkový počet čtenářů, kteří alespoň částečně přečetli minimálně jedno dílo.

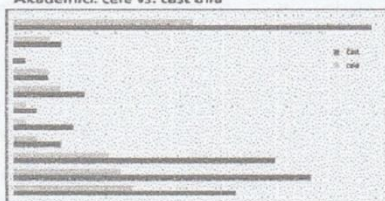
*) výsledky pro všechny dotázané studenty/akademické pracovníky zobrazeny také v grafu

Ale někteří to nepřečtou celé...

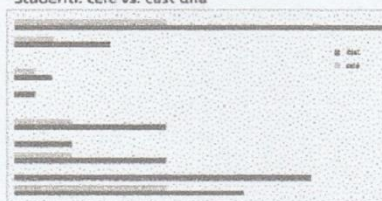
Dílo	STUDENTI		AKADEMICI	
	část	celek	část	celek
Informatorium školy mateřské	34,38	25,00	43,18	22,73
Velká didaktika (Didactica magna)	21,88	0,00	56,82	20,45
Svět v obrazech (Orbis pictus)	25,00	9,38	50,00	18,18
Brána jazyků otevřená (Janua linguarum reserata)	9,38	0,00	9,09	4,55
Škola hrou (Schola ludus)	25,00	9,38	11,36	2,27
Sebrané pedagogické spisy (Opera didactica omnia)	0,00	0,00	4,55	2,27
Všeobecná porada o nápravě věcí lidských	3,13	0,00	13,64	9,09
Didactica	6,25	3,13	6,82	6,82
Poklad jazyka českého	0,00	0,00	2,27	0,00
Křáft umírající matky Jednoty bratrské	15,63	6,25	9,09	6,82
Labyrint světa a ráj srdce	62,50	25,00	68,18	34,09

pozn.: údaje uvedeny v procentech, základem pro výpočet v každé kategorii byl celkový počet čtenářů, kteří alespoň částečně přečetli minimálně jedno dílo; zahrnuje pouze studenty JU a akademiky UK a JU, u ostatních respondentů nejsou tyto údaje k dispozici.

Akademici: celé vs. část díla

Studenti: celé vs. část díla

pozn.: Jedná se o sumarizaci odpovědí na poměrně volně položenou otázku. Výsledky tak mohou být zkresleny faktem, že dotazování na otázky odpovídali dobrovolně (např. ti, kteří se vydělili za svou nesečtělou, nemusí být ve výsledcích zahrnuti vůbec). Více než poměr četl-nečetl je vypovídající struktura děl, která respondenti alespoň částečně četli.

Tabulka 20: Jak čtou J. A. K..? (Macků, Jirásek, 2014, In. Gymnasion, 2014, s. 30) Dostupné také z: https://www.google.cz/?gws_rd=ssl#q=%C4%8Casopis+pro+z%C3%A11%C5%BEitkovou+pedagogiku+Gymnasion+15.12.2014

PŘÍLOHA P IX: OTÁZKY KOMENIOLOGŮM A ODPOVĚDI

PhDr. MARTIN STEINER ¹⁵

1. *Jakou metodou lze přibližovat J. A. Komenského dětem, mládeži a dospělým? Považujete za důležité rozlišovat metody zvláště pro děti a mládež a zvláště pro dospělé?*

Do jisté míry je asi vhodné rozlišovat, k jakému publiku se obracíme (ostatně je jednou z Komenského zásad, že při výuce se má vycházet z úvahy, jaká látka a v jakém rozsahu je přístupná danému věku žáků). Jinak o konkrétních způsobech, jsem neměl možnost přemýšlet, hlavně proto, že sám neučím a o Komenském jsem mluvil jen před dospělými. Na čem asi vždy záleží, je, jak posluchače zaujmout, především dát najevo, že sám jsem tématem zaujat, že mě baví a že o něm mluvím s určitým, když ne nadšením, určitě s určitou pozitivní osobní angažovaností.

2. *Jaký vidíte sociálně-pedagogický a filozofický přínos myšlenek Komenského v českém školství?*

Na tuto otázku nejsem kompetentní odpovědět, o našem školství vím málo a z toho, co vím, mám pocit, že naše školství směřuje příliš k vědomostem s rychlým praktickým využitím, zatímco Komenskému šlo o výchovu člověka k lidství (zjednodušeně řečeno).

---

¹⁵ PhDr. MARTIN STEINER

1970–1971: Kabinet pro vydávání díla J. A. Komenského ČSAV; editor latinských spisů J. A. Komenského; 1971–1990: Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV, Oddělení komeniologie a dějin školství a pedagogiky; editor a později též textový redaktor latinských spisů J. A. Komenského; od 1990 dosud: Filosofický ústav AV ČR, Oddělení pro studium a vydání díla J. A. Komenského; editor a textový redaktor latinských spisů J. A. Komenského (po převodu edice Dílo J. A. Komenského do Filozofického ústavu ČSAV); 1993–2012 vedoucí oddělení, od r. 2013 – zástupce vedoucího oddělení.

Vědeckovýzkumná činnost: Edice a textová redakce latinských spisů J. A. Komenského v rámci souborné kritické edice *J. A. Comenii Opera omnia – Dílo J. A. Komenského (DJAK)*; ediční práce, studium jazyka a stylu latinských děl Komenského a problematika kritického vydávání jeho spisů; Komeniologické výzkumy v domácích i zahraničních (Polsko, SSSR, Německo) knihovnách; podíl na zveřejnění dvou komeniologických objevů, na komeniologických akcích v ČR i v zahraničí referáty z oblasti interpretace Komenského díla; **PhDr. Martin Steiner** je předsedou *Unie Comenius*, profesní a zájmové organizace odborníků v oblasti komeniologie a v blízkých oborech, především historii, pedagogice, filozofii a jazykovědě, sdružuje a zastupuje zájmy členů domácích i zahraničních.

Pedagogická činnost: Externí působení v Ústavu pro latinská a řecká studia FF UK v Praze (interpretační semináře s texty Komenského, živá latina)

(Oddělení pro komeniologii a intelektuální dějiny novověku, 2014) Zdroj: <http://komeniologie.flu.cas.cz/cz/onas/lide/stali-pracovnici/phdr-martin-steiner>

Na druhé straně určité signály, že tato stránka výchovy není zcela pominuta, registruji, asi záleží na jednotlivých učitelích?

- 3. Jsou dle Vašeho názoru ve výuce promítnuty a připomenuty sociálně politické myšlenky J. A. Komenského, které jsou významné pro multikulturní výchovu našich žáků a studentů?**

Zase o tom vím málo. Soudě podle výsledků soutěže „Komenský a my“, kterou jsem měl možnost trochu sledovat, o nich někteří soutěžící asi povědomí mají (nemohu ale posoudit, do jaké míry si uvědomují, že jde o myšlenky Komenského).

- 4. Jaký vidíte konkrétní sociální a filozofický přínos Komenského idejí v celosvětovém významu? Jsou Komenského myšlenky obsaženy v některých mezinárodních úmluvách a dokumentech?**

Hlavní přínos vidím v jeho důrazu na lidství (srov. výše), na zásady, podle nichž máme usilovat o tolerantní překonávání rozporů a o soužití bez násilných konfliktů. Jak mnoho se z těchto zásad dostalo do mezinárodních smluv apod., nevím, nejspíše ano, ale zase platí, že se tam některé myšlenky nemusely dostat proto, že jsou od Komenského – srov. předchozí otázku).

- 5. Existuje nějaká neprobádaná či nedostatečně probádaná oblast Komenského díla? Jaká oblast Komenského díla by měla být teoreticky hlouběji prozkoumána?**

Dnes už jich mnoho není, určitě je musíme hledat zejména v oblastech spojených s náboženstvím. Přímo o Komenského teologii snad se dnes už nedá říci, že je nedostatečně probádaná, i když tam jistě bude možno ještě studium prohlubovat. Na podrobnější probádání určitě čeká oblast Komenského vztahů k dobovým prorokům, jejichž vize se pohybují na hranách náboženství a politiky. (Na druhé straně pořad není vyloučeno, že se najde nějaký dosud neznámý dokument, a budeme přehodnocovat třeba i Komenského životopis.)

- 6. Které myšlenky Komenského by bylo možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?**

Těch by se jistě našlo dost, stačí si vzít slavnou učebnici Dvěře jazyků a podívat se na kapitolky o tom, jak se máme chovat ke svému okolí. Dále např. návod, jak studovat z knih (Řeč o knihách), většina ze základních didaktických zásad, pojetí vzdělání (myslím, že Komenský nerozlišoval mezi nějakým všeobecným a praktickým) jako významné komponenty lidské osobnosti a další.

7. Co Vás osobně z Komenského života a díla nejvíce zasáhlo a přispělo ke zformování Vašeho postoje k občanskému a profesionálnímu životu?

Pracovitost, stálost v postojích k základnímu životnímu zaměření (konfese, ideje předběllohorského Českého království), osobní zaujetí a nasazení při všem, co promýšlel a pak formuloval ve svých spisech, historický optimismus (v jeho případě jakožto pevná víra v možnost bezkonfliktního uspořádání obecních, mezinárodních a mezikonfesijních vztahů); na druhé straně i jeho postupné prohlubování tolerance v mezikonfesní oblasti (kterou nevidím jako protikladnou ke stálostí postojů, to se nevylučuje).

8. Jakou myšlenku, jaký hluboký postoj Komenského k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí i dospělých? Čím Vy osobně k tomu podle Vašeho názoru přispíváte?

Asi bych opakoval z předešlé otázky: pracovitost, stálost postojů, osobní zaujetí v důležitých činnostech, důraz na lidství, na výchovu k němu. Jak k tomu přispívám sám, je otázka spíše pro někoho druhého, snad zpřístupňováním Komenského textů (jako editor a příležitostně také překladatel) a tím, že o právě jmenovaných stránkách jeho odkazu občas někde přednáším. Méně soustavně, nebo spíše ne zcela vědomě a záměrně možná i ve vztazích ke své práci a ke svému okolí.

PhDr. Martin Steiner, 23. 11.2015

PhDr. JAN HÁBL, Ph.D.¹⁶

1. Jakou metodou lze přibližovat J. A. Komenského dětem, mládeži a dospělým?

Neexistuje stručná odpověď. Volba metody záleží na tom, co je cílem, obsahem, jaké máte k dispozici prostředky atd. Jednou se hodí metoda expoziční, jindy narativní, jindy názorná atd. (dle mého soudu je toto špatně položená otázka)

Považujete za důležité rozlišovat metody zvlášť pro děti a mládež a zvlášť pro dospělé?

Ano. (banální otázka)

2. Jaký vidíte sociálně-pedagogický a filozofický přínos myšlenek Komenského v českém školství?

Enormní, napsal jsem o tom knihy. Zde nelze stručně odpovědět.

3. Jsou dle Vašeho názoru ve výuce promítnuty a připomenuty sociálně politické myšlenky J. A. Komenského, které jsou významné pro multikulturní výchovu našich žáků a studentů?

Kterou výuku máte na mysli? V našich školách obecně? Univerzitách, Pedagogických fakultách...?

4. Jaký vidíte konkrétní sociální a filozofický přínos Komenského idejí v celosvětovém významu? Jsou Komenského myšlenky obsaženy v některých mezinárodních úmluvách a dokumentech?

---

¹⁶ PhDr. JAN HÁBL, Ph.D.

(1975) je pedagog, komeniolog a bratrský farář. Po studiích filozofie výchovy při University of Wales působil na Univerzitě v Hradci Králové. V současné době přednáší v oborech na rozhraní pedagogiky, antropologie, etiky a historie vzdělávání na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Je autorem monografií *Ultimate Human Goals in Comenius and Modern Pedagogy* (2011), *Lekce z lidskosti v životě a díle Jana Amose Komenského* (2011), studií *Teaching Essentials through Parables* (2007), *Etika výchovná a nevhovná. Otázky pedagogické prevence sociálně nežádoucích jevů* (2010) a *Vzdělání mravné a nemravné. Vztah poznání a ctnosti v Komenského pedagogice* (2011). (Databáze knih, 2016) <http://www.databazeknih.cz/zivotopis/jan-habl-18139>
Monografie: *Lekce z lidskosti v životě a díle Jana Amose Komenského*, Praha: Návrat 2011. Hradec Králové: Gaudeamus 2010.

Kapitoly v odborných monografiích: *Duchovní dimenze kvalitního života: princip ne/samosvojnosti v Komenského biografii*. In Doležalová, J., Dvořáková, J., Novosad, I. (eds.) *Kvalita života v kontextech vzdělávání*. Zilona Góra: Uniwersytet Zielonogórski, 2011.

Skripta: Hábl, J., Janiš, K. ml., *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové, Gaudeamus 2010. ISBN 978-80-7435-044-3.

Odborné studie: *Aby člověk neupadal v nečlověka. Aneb o Komenském a smyslu pedagogického počínání*. 2012; *Vzdělání mravné a nemravné: vztah poznání a ctnosti v Komenského pedagogice*, 2011; *Chvála pedagogického umění. Poznámka ke komeniologickému výročí*. *Pedagogická orientace* 2010.

<http://www.pf.ujep.cz/kpg/jan-habl>

Nelze stručně odpovědět, protože je toho mnoho.

- 5. Existuje nějaká neprobádaná či nedostatečně probádaná oblast Komenského díla? Jaká oblast Komenského díla by měla být teoreticky hlouběji prozkoumána?**

Některé spisy jsou stále jen v latině a čekají na překlad a probádání.

- 6. Které myšlenky Komenského by bylo možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?**

Co je to praktický život? Život koho? Řidiče autobusu? Pekaře? Viz má kniha Lekce z lidskosti.

- 7. Co Vás osobně z Komenského života a díla nejvíce zasáhlo a přispělo ke zformování Vašeho postoje k občanskému a profesionálnímu životu.**

Jeho filosofie, etika, teologie a antropologie.

- 8. Jakou myšlenku, jaký hluboký postoj Komenského k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí i dospělých? Čím Vy osobně k tomu podle Vašeho názoru přispíváte?**

U Komenského neběží o jednu myšlenku, ale celý myšlenkový systém. Ten propaguji – texty i přednáškami.

PhDr. Jan Hábl, Ph.D., 23. 11.2015

Prof. PhDr. JAN KUMPERA, CSc.¹⁷

- 1. Jakou metodou lze přibližovat J. A. Komenského dětem, mládeži a dospělým? Považujete za důležité rozlišovat metody zvlášť pro děti a mládež a zvlášť pro dospělé?**

S dětmi zkušenost v tomto ohledu nemám, moc bych to neuspěchal (nebezpečí, znechucení z přehnaného velebení národních velikánů). Začít u SŠ mládeže, výuka dějepisu i literatury, mezipředmětové vztahy, občanská nauka, výchova k nenásilnému tolerantnímu vlastenectví, upozornit na aktuální odkaz – JAK jeden z duchovních otců OSN, EU, obnovení olympijských her, mezinárodní vědecké spolupráce, křesťanský ekumenismus, snaha o dialog různých náboženství.

- 2. Jaký vidíte sociálně-pedagogický a filozofický přínos myšlenek Komenského v českém školství?**

Teoreticky velký, praxe pokulhává (přetížení unavení a nedocenení učitelé nestíhají, upadají mnohdy do rutiny...samozřejmě, zvláště u dosud idealistického učitelského dorostu je patrný větší zájem...jak ale dlouho?

- 3. Jsou dle Vašeho názoru ve výuce promítnuty a připomenuty sociálně politické myšlenky J. A. Komenského, které jsou významné pro multikulturní výchovu našich žáků a studentů?**

Příliš ne...

---

¹⁷ **Prof. PhDr. JAN KUMPERA, CSc.**

(* 2. prosince 1946 Plzeň) je český historik, odborník na raný novověk. Působí na katedře historie Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni (1998–2013 její vedoucí), zabývající se komeniologií, komparativními evropskými dějinami s důrazem na raný novověk a kulturně-historickou problematikou. Také překládá a lektoruje odborně naučnou literaturu. Od 80. let a zejména od roku 1990 přednášel (v angličtině, němčině, ruštině) a působil i na mnoha zahraničních univerzitách v Evropě (Lipsko, Berlín, Bayreuth, Poznaň, Pécs, Vídeň, Lince, Amsterdam, Londýn, Sheffield, Aberdeen, Řím, Moskva, Petrohrad, Kyjev), v USA (Boston) a Kanadě (Montreal, Calgary). V letech 2001–2005 garantoval a realizoval projekt GAČR č. 404-02-1368 *Kulturně-historický vývoj západních Čech* a od 2011 je garantem projektu NAKI ID DF12P01OVV049 *Didaktická aplikace regionálních dějin Plzně a Plzeňského kraje*. Těžiště jeho práce však v uplynulých téměř čtyřiceti letech spočívalo především ve vzdělávání a výchově historiků, učitelů dějepisu, počet jeho žáků a diplomantů zahrnuje několik stovek pedagogů a také mnoho muzejních, archivních a kulturních pracovníků.

Výběr z díla:

Západočeský kraj A–Z. Historie, památky, příroda, 1989; *Jan Amos Komenský. Poutník na rozhraní věků*, 1992; *Historia mundi. (čtyři díly)*, 1998–2002; *Evropa v branách novověku*, 2002; *Řeky a říčky Karlovarského kraje aneb Vodní toulky krajem lázní*, 2004; *Osobnosti a západní Čechy. I. díl (do poloviny 19. století)*. Plzeň: Ševčík, 2005; *Rybníky Plzeňského kraje aneb Putování za rybníční vůní*. Plzeň: Ševčík, 2008. (Wikipedia, 2015) Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Kumpera

- 4. Jaký vidíte konkrétní sociální a filozofický přínos Komenského idejí v celosvětovém významu? Jsou Komenského myšlenky obsaženy v některých mezinárodních úmluvách a dokumentech?**

Jmenovitě moc ne, je proto třeba to neustále připomínat, „chlubit“ se národním, českým vkladem do myšlenkové pokladnice Evropy a světa, neustále akcentovat aktuální hodnoty Komenského duchovního odkazu pro lidstvo.

- 5. Existuje nějaká neprobádaná či nedostatečně probádaná oblast Komenského díla? Jaká oblast Komenského díla by měla být teoreticky hlouběji prozkoumána?**

Právě sociálně politické názory, otázky lidského soužití, názory na stát a společnost...

- 6. Které myšlenky Komenského by bylo možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?**

Nekonfrontační dialog, soužití různých názorů, neustálá a nikdy nekončící „obecná porada o nápravě věcí lidských“...

- 7. Co Vás osobně z Komenského života a díla nejvíce zasáhlo a přispělo ke zformování Vašeho postoje k občanskému a profesionálnímu životu?**

Snaha překonat dílčí prohry i chyby prací, sebereflexe ve vztahu k vlastní práci, úcta k předchůdcům, nedogmatické myšlení, snaha o soulad osobního i profesního života, radost z edukační a vzdělávací práce, sladit svobodu s kázní...

- 8. Jakou myšlenku, jaký hluboký postoj Komenského k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí i dospělých? Čím Vy osobně k tomu podle Vašeho názoru přispíváte?**

Tolerance, nadhled, vidění v širších souvislostech, vyváženost svobody, zodpovědnosti a řádu, úcta k lidskému životu, nechuť k náboženskému fanatismu a fundamentalismu, koncepce míru ve svobodě, soulad (křesťanské) morálky s veřejnými postoji...Neskromně řečeno, vidím v tom i ideál pro svůj osobní život a hodnotové postoje, v tomto duchu přednáším komparativní dějiny Evropy, kulturní historii již 40 let coby učitel budoucích učitelů dějepisu, a patnáct let vedu i specializované výběrové seminář Komenského život a dílo, se slušným ohlasem u posluchačů, kteří během těch dlouhých let vyprodukovali pár vydařených diplomek i bakalářských prací a stovky referátů.

Uvědomuji si, jak málo - navzdory oslavám a pomníkům – veřejnost o Komenského díle a jeho úžasné hloubce i aktuálnosti – ví, a proto se snažím věnovat propagaci jeho idejí v přednáškách pro veřejnost, v tisku, ale hlavně vydáním populárně naučných edičních

výběrů (dvojí vydání edice Cesta světla) a dvou již rozebraných antologií Komenského nejlepších myšlenek a citátů (2004 a jiný výběr 2014).

Profesor PhDr. Jan Kumpěra, CSc., emeritní vedoucí katedry historie Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni

30. listopadu 2015

PhDr. ALEŠ PRÁZNÝ, PhD.¹⁸

1. Jakou metodou lze přibližovat J. A. Komenského dětem, mládeži a dospělým? Považujete za důležité rozlišovat metody zvláště pro děti a mládež a zvláště pro dospělé? Jakou metodou? Snad doporučením k četbě a poutavým výkladem, který bude do značné míry aktualizací Komenského. Rovněž využitím komeniologických prací Patočky, Palouše, Schallera, tedy těch, kteří Komenského vykládají filosoficky a religiozně.

2. Jaký vidíte sociálně-pedagogický a filozofický přínos myšlenek Komenského v českém školství?

Obecně zůstává Komenský stále spíše našemu školství vzdálený. Uplatňuje se spíše jen několik frází, ale jeho theologický a filozofický rozměr zůstává stále na okraji sociálně-pedagogického zájmu. V naší společnosti a zřejmě i ve světě přetrvává představa Komenského jako didaktika a pedagoga. On byl však především theolog a filozof.

3. Jsou dle Vašeho názoru ve výuce promítnuty a připomenuty sociálně politické myšlenky J. A. Komenského, které jsou významné pro multikulturní výchovu našich žáků a studentů?

Nevím, ale spíše mám dojem, že nikoli. Nejsem si ani jist tím, jestli Komenského prvotně theologická perspektiva světa je vůbec vhodná pro multikulturní výchovu, kterou považují spíše za omyl a ideologii.

4. Jaký vidíte konkrétní sociální a filozofický přínos Komenského idejí v celosvětovém významu? Jsou Komenského myšlenky obsaženy v některých mezinárodních úmluvách a dokumentech?

---

¹⁸ **PhDr. ALEŠ PRÁZNÝ, PhD.**

(nar. 1974 v Pardubicích) vystudoval filozofii, religionistiku a teologii na Husitské theologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je vedoucím Katedry filozofie Univerzity Pardubice, odborně je zaměřen na politickou filozofii, etiku a filozofii výchovy.

Monografie: *O smyslu politiky. Politická filosofie Hannah Arendtové.* 2014, *Odpovědnost* (spoluautor R. Palouš), 2012, *Úvod do filosofie* (spoluautoři: Hejduk T., Grygar F., Hermann T., Palouš R., Pelcová N.), 2011, *Výchova jako přehodnocování hodnot*, 2007. *Idea harmonie v díle Jana Amose Komenského* (spoluautorka Věra Schifferová), 2014.

Články a studie: *Komenský - myslitel krize.* In: *Pedagogika* 3/2008, *Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta. Comenius' Concept of Politics.* In: *Wouter Goris, Meinert A. Meyer, Vladimir Urbanek (eds.) Gewalt sei ferne den Dingen. Contemporary Perspectives on the Works of John Amos Comenius.* Springer VS, Wiesbaden, 2016. (UPCE, 2016) Zdroj: <http://filosofie.upce.cz/cs/21-phdr-ales-prazny-ph-d>

To jsem nikdy nezkoumal. Obecně ve světě je Komenský připomínán spíše jako pedagog a didaktik, tento jeho pokřivený obraz u nás prosazovala komunistická ideologie a obecně se domnívám, že tento jeho obraz není příliš zajímavý, pokud je zbaven toho, oč Komenskému šlo podstatně – totiž o drama lidského života, o jeho boj mezi dobrem a zlem, o jeho podrobování se zjevenému řádu a hledání Boží moudrosti. Pozoruhodná je jeho syntéza antické a biblické tradice, kterou by bylo v zájmu vzdělanosti potřeba obnovovat.

- 5. Existuje nějaká neprobádaná či nedostatečně probádaná oblast Komenského díla? Jaká oblast Komenského díla by měla být teoreticky hlouběji prozkoumána?**

Obecná porada o nápravě věcí lidských.

- 6. Které myšlenky Komenského by bylo možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?**

Komenský psal téměř vše pro uplatnění v praktickém životě, resp. vše mělo mít vliv na lidské jednání a myšlení. Je takřka nemožné na tuto otázku odpovědět – především odkazoval na bibli, na Boží slovo, které má promlouvat do lidské praxe, v tomto smyslu je stále aktuální myšlenka obnovy Božího obrazu v člověku a jeho koncepce všeobecné porady o nápravě věcí lidských, ale to jsou příliš obecné teze, které by bylo třeba konkretizovat.

- 7. Co Vás osobně z Komenského života a díla nejvíce zasáhlo a přispělo ke zformování Vašeho postoje k občanskému a profesionálnímu životu.**

Je to nepochybně myšlenka obecné porady o nápravě věcí lidských – zde je obsaženo vše pro Komenského podstatné.

- 8. Jakou myšlenku, jaký hluboký postoj Komenského k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí i dospělých? Čím Vy osobně k tomu podle Vašeho názoru přispíváte?**

Snad je to pohled na svět jako na stvoření, na spolupráci všech bytostí, které nejsou konkurenty ale partneři ve škole Boží moudrosti.

PhDr. MARKÉTA PÁNKOVÁ¹⁹

1. Jakou metodou lze přibližovat J. A. Komenského dětem, mládeži a dospělým? Považujete za důležité rozlišovat metody zvlášť pro děti a mládež a zvlášť pro dospělé?

*V současné době je zapotřebí přibližovat osobnost Komenského stejným způsobem, jak sám Komenský navrhoval v rámci svých stěžejních pedagogických a filozofických pracích. Jeho genialita spočívá právě v tom, že našel cestu, jak zpřístupňovat kvalitní vzdělávání o čemkoliv. Proto stále platí Komenského heslo: **omnes, omnia omnino**.*

*Uvedu příklad: dílo Komenského **Methodus linguarum novissima** obsahuje způsob metody výuky cizích jazyků. Když někdo např. nalezne mechanismus fungování jízdního kola, základní způsob jeho fungování zůstává nepochybně. To stejné platí i o kvalitním vzdělávání. Základní principy vzdělávání zůstávají stejné. Rozhodně je však zapotřebí učit zvlášť děti a zvlášť dospělé.*

2. Jaký vidíte sociálně-pedagogický a filozofický přínos myšlenek Komenského v českém školství?

*Tato otázka by byla na knihu. Na tuto otázku lze nalézt odpověď zejména v knize D. Čapkové: **Myslitelsko-vychovatelský odkaz Jana Amose Komenského** či v knize od Jiřiny Popelové: **Filozofia Jana Amose Komenského**. Nejnovější výsledky bádání z této oblasti přinesla mezinárodní konference, která se odehrála v Praze v listopadu roku*

---

¹⁹ PhDr. MARKÉTA PÁNKOVÁ

Narozena 18. 9.1954 v Uherském Hradišti. Vystudovala na brněnské Filosofické fakultě, nyní Masarykovy univerzity, obory **historie – sociologie**. Nejprve soustředěna na sociologii, následná profilace v oblasti historie; od roku **1979 -1993** působila v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě, rovněž jako vedoucí historicko-komeniologického oddělení a zástupkyně ředitele muzea. Mezi její největší počiny zde patří přípravy oslav 400. výročí narození J. A. Komenského a spoluautorství na stálé expozici „*J. A. Komenský lidstvu*“. **V roce 1994** nastoupila na Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, do odboru zahraničních vztahů a evropské integrace. Od roku 2000 zastávala funkci vedoucí oddělení styků s Evropskou unií na Ministerstvu vnitra ČR v novém úseku reformy veřejné správy, byla delegátkou České republiky v Radě Evropy, v OECD, zastupovala stát na různých bilaterálních jednáních, byla členkou Teličkova Pracovního výboru pro integraci do EU (zkratka PVI EU). Od roku **1999** byla po prof. Dagmar Čapkové, DrSc. předsedkyní **Unie Comenius** do roku **2005**, kdy ji ve funkci vystřídal dr. **Martin Steiner**. V roce **2005** vyhrála konkurs na místo ředitelky **Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze**. V rámci tohoto konkursu předložila návrh koncepce dalšího rozvoje muzea a návrh na jeho reorganizaci. (Kukal, 2005)

Zdroj: <http://stolzova.deml.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2005122801>

Práce o životě a díle J. A. Komenského, též práce o veřejné správě. Historička, socioložka. Je ředitelkou Národního pedagogického muzea a knihovny Jana Amose Komenského v Praze; odborné zaměření: život, dílo a odkaz J. A. Komenského se zvláštním důrazem na současnou komeniologii, dějiny školství, učitelstva a vzdělanosti. (Historický ústav AV ČR, 2016)

Zdroj: http://portaro.eu/huav/authorities/3017#?id=uEEtYqB_TJGW0Zuelvk_gA&pageSize=30&sorting=default

2007, kdy celá světová společnost oslavila výročí prvního vydání uceleného souboru pedagogických děl Komenského *Opera didactica omnia*. Příspěvky z konference byly vydány v knize: **Jan Amos Komenský. Odkaz kultuře vzdělávání**, Praha 2009 (editoři: **Chocholová, Pánková, Steiner**). V sekci, která se týkala kultury vzdělávání na počátku milénia, zazněly unikátní příspěvky jako např. od prof. **Zdeňka Heluse**, který se zabýval edukačními výzvami současnosti, nebo jednoho z nejlepších českých sociologů **Miroslava Petruska**, zda vychováváme člověka vzdělaného nebo pouze informovaného.

3. Jsou dle Vašeho názoru ve výuce promítnuty a připomenuty sociálně politické myšlenky J. A. Komenského, které jsou významné pro multikulturní výchovu našich žáků a studentů?

Multikulturní výchova je pojem, který je jistě znám. Multikulturní výchova však může být realizována v době prosperity společnosti. Multikulturu můžete hájit jedině tehdy, kdy ji lze financovat ze zdrojů, které jsou dostatečné. V momentě, kdy jiná kultura pohlcuje kulturu domácí, nelze mluvit o povinnosti multikulturní výchovy. Sám Komenský ve svém skvělém fascinujícím díle *Labyrint světa a ráj srdce* kritizuje nešvary společnosti, její negativní rysy, a také „prohlíží“ jednotlivá náboženství, které ve světě existují. I tato náboženství neujdou jeho pozornosti. A proto, z důvodů politické korektnosti, ministerstvo školství ve Francii v roce 2004 nedoporučilo rozšiřovat dílo J. A. Komenského *Labyrint světa a ráj srdce*. Prý by to pobuřovalo muslimy. S tímto naprosto nesouhlasím. Proč se společnost ve 21. století bojí díla Komenského? Protože Komenský mluví pravdu a obhajuje kritické myšlení a hledání cest k lepšímu v rámci pochopení celku (viz *Obecná porada o nápravě věcí lidských*). Zdravé prosazování multikulturní výchovy je jeden ze základních pedagogických principů Komenského, k jakým dospěl ve *Velké didaktice*.

4. Jaký vidíte konkrétní sociální a filozofický přínos Komenského idejí v celosvětovém významu? Jsou Komenského myšlenky obsaženy v některých mezinárodních úmluvách a dokumentech?

Samozřejmě, že Komenský byl předchůdcem myšlenky OSN (viz zejména jeho dílo *Via lucis*) a UNESCO chápe Komenského jako svého patrona již od roku 1956 z důvodu jeho geniálního pedagogického odkazu. Citaci z oficiálního materiálu UNESCO mohu poskytnout. Pramen jsem získala za svého studijního pobytu v Ženevě. Je obsažen v mých referátech.

5. Existuje nějaká neprobádaná či nedostatečně probádaná oblast Komenského díla? Jaká oblast Komenského díla by měla být teoreticky hlouběji prozkoumána?

Očekává se ode mne, že řeknu, že díla teologická. Ano, je to pravda. V této souvislosti si však myslím, že by měla spíše zaznít otázka, proč se Komenského již známé dílo více nepropaguje. Z mého hlediska je v dnešní době důležitější prezentovat Komenského co nejširším vrstvám tak, jak tomu bylo např. v době národního obrození. Česká kultura upadá, a proto by bylo dobré znovu oživit hodnoty, k jakým patří Komenský a další. Media o Komenského nemají zájem, takže jakékoliv akce v rámci šíření díla Komenského zůstávají na řadě nadšenců a odborníků na půdě škol, odborných institucí atd. Učitelé ctí odkaz Komenského a jsou na něj hrdí. Avšak pro řadu politiků, kteří mají moc vládnout, je Komenský okrajovou záležitostí.

6. Které myšlenky Komenského by bylo možné dle Vašeho názoru uplatnit v praktickém životě?

*Všechny. Někdy až mrazí, jak jeho odkaz je aktuální, zvláště v oblasti politické, mírotvorné, vzdělávání či hledání řešení palčivých společenských problémů. Protože všeobecně se nečte, tím více se nečte rozsáhlé dílo Komenského. Proto jsem vybrala nejvýznamnější a nejdůležitější myšlenky Komenského a vydala jsem je čtyřjazyčně v knize **Komenský v nás**, Praha 2015. Kniha má úspěch zejména v cizině.*

7. Co Vás osobně z Komenského života a díla nejvíce zasáhlo a přispělo ke zformování Vašeho postoje k občanskému a profesionálnímu životu?

*Čím více poznávám dílo Komenského, tím více jsem jeho dílem fascinována. Nejčastěji se vracím k dílu **Obecná porada o nápravě věcí lidských**, **Velká didaktika**, ale také k dílu **Labyrint světa a ráj srdce**. Zvláště v době, ve které žijeme, prožíváme stejné momenty, jaké prožíval sám Komenský. Lidé se nemění.*

8. Jakou myšlenku, jaký hluboký postoj Komenského k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí i dospělých? Čím Vy osobně k tomu podle Vašeho názoru přispíváte?

*Dílo Komenského mi přirostlo k srdci. Možná i proto, že pocházím z kraje Komenského. Ze své funkce ředitelky **Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského** se snažím šířit odkaz Komenského všemi způsoby. K mým největším úspěchům v rámci šíření myšlenek Komenského patří projekt **Vivat Comenius**. Na projektu jsem spolupracovala s Alfredem Strejčkem již od roku 1990, neboť celý svět si měl v roce 1992 připomenout 400. výročí narození Komenského. V té době jsem*

*pracovala jako vedoucí historicko-komeniologickém oddělení Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě. Druhým velkým úspěchem bylo vytvoření stálé expozice **J. A. Komenský lidstvu**. (viz můj katalog, který jsem uspořádala pod jménem Husková).*

*Již dnes málo lidí ví, že jsem také koordinovala činnosti, které vedly k realizaci a otevření této expozice v roce 1992 (je doposud) včetně spolupráce s architektem Petrem Fuchsem na architektonickém návrhu výstavy. Byla to opravdu náročná práce a je skvělé, že tato expozice je společností stále pozitivně přijímána a hodnocena. Třetím pozitivním dílem je nová expozice v pražském Národním pedagogickém muzeu od roku 2009, která vznikla u příležitosti předsednictví ČR v Radě Evropské unie. Jsem autorkou části expozice věnované právě osobnosti Komenského a koordinátorkou aktivit, které vedly k realizaci expozice nazvané **Odkaz J. A. Komenského. Tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě**.*

*K tomu, abychom mohli svým způsobem poděkovat za naši instituci všem, kteří se zaslouží o šíření odkazu Komenského, udělujeme medaili J. A. Komenského, kterou vytvořil na můj podnět věhlasný moravský sochař a kovář **Igor Kitzbereg**. Jako členka emisní komise při Ministerstvu průmyslu a obchodu jsem úspěšně navrhla dvě (2) známky s Komenským a jeho dílem. Byly realizovány v roce 2006 (**Orbis pictus**) a v roce 2007 (**Opera didactica omnia**). V rámci českých i zahraničních škol uplatňuji vlastní vzdělávací projekt s názvem **Rok s Komenským**.*

Další informace jsou na našem webu www.npmk.cz.

Zpracovala: PhDr. Markéta Pánková, leden 2016

Ředitelka, Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejnská 20, 118 00 Praha 1

tel./fax.: 257 530 661, tel.: 257 533 455

e-mail: pankova@npmk.cz mobil: 602 376 195

<http://www.npmk.cz>

PŘÍLOHA P X

– podobizny Komenského a přehledy jeho pedagogicko-filozofického a etického systému ve vztahu k sociální pedagogice, k etice a filozofii výchovy

REMBRANDT – J. A. KOMENSKÝ

Obr. 4: Rembrandt-Komensky1.jpg. (Wikimedia Commons, 2015)

Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rembrandt-Komensky1.jpg>

JOHAN AMOS COMENIUS

Obr. 5: Johan Amos Comenius (1592-1670) Zdroj: Schorn och Herm. Reinecke, Pedagogikens historia, srpen, 1895. (Wikipedia, 2015) Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/John_Amos_Comenius#/media/File:Johan_amos_comenius_1592-1671.jpg

V. HOLLAR – J. A. KOMENSKÝ

Obr. 6: Život J. A. Komenského, základní životopisná data. Rytina považována za dílo V. Hollara z roku 1652. (Muzeum J. A. Komenského Uherský Brod, 2015) Dostupné z: <http://www.mjakub.cz/?idm=37>

JURIAEN OVENS - PORTRÉT KOMENSKÉHO

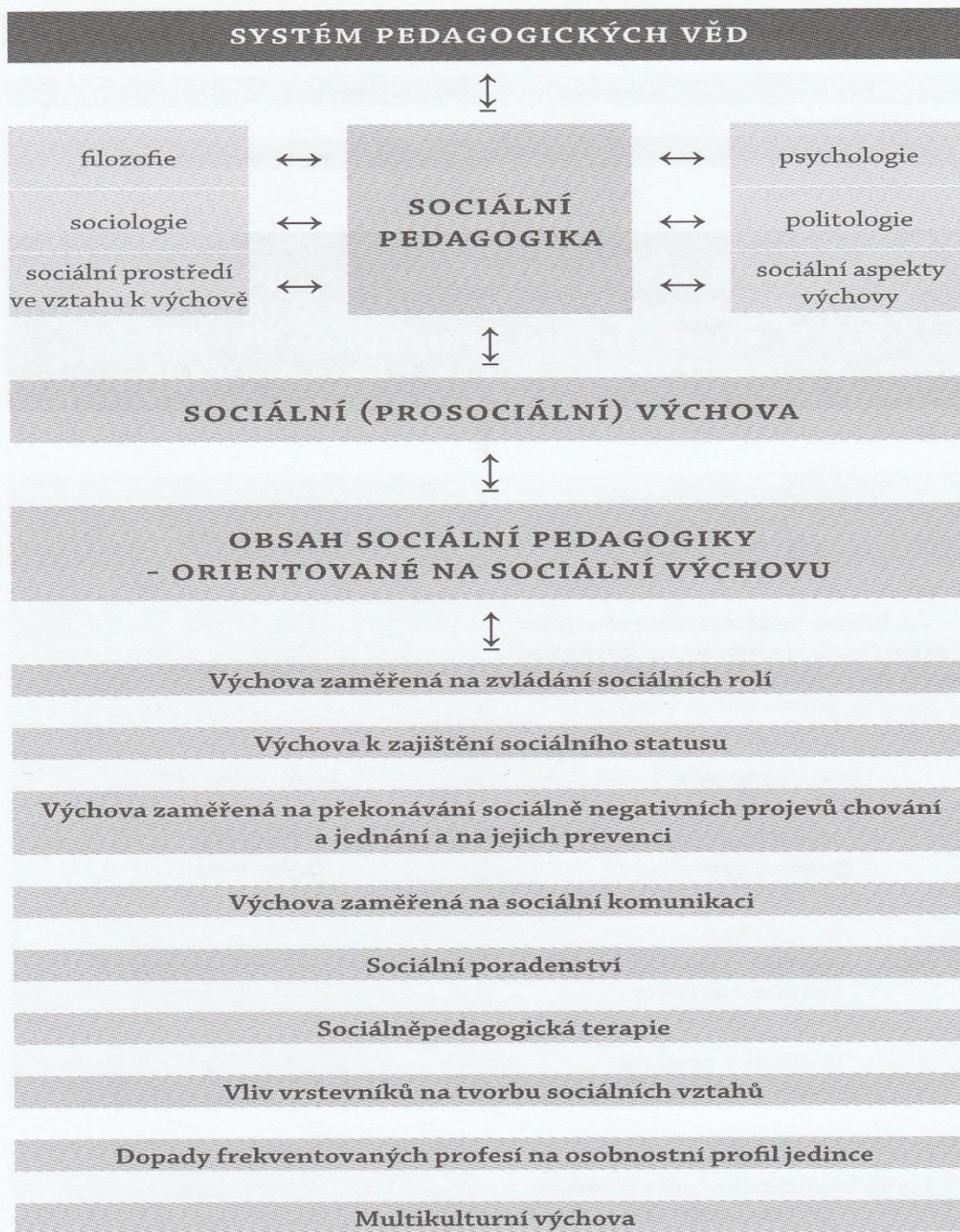
Obr. 7: Literární dílo J. A. Komenského. Juriaen Ovens - Portrét Komenského, 1656 – 1662
(Muzeum J. A. Komenského Uherský Brod, 2015)
Dostupné z: <http://www.mjakub.cz/?idm=38>

KOMENSKÝ JAKO BISKUP

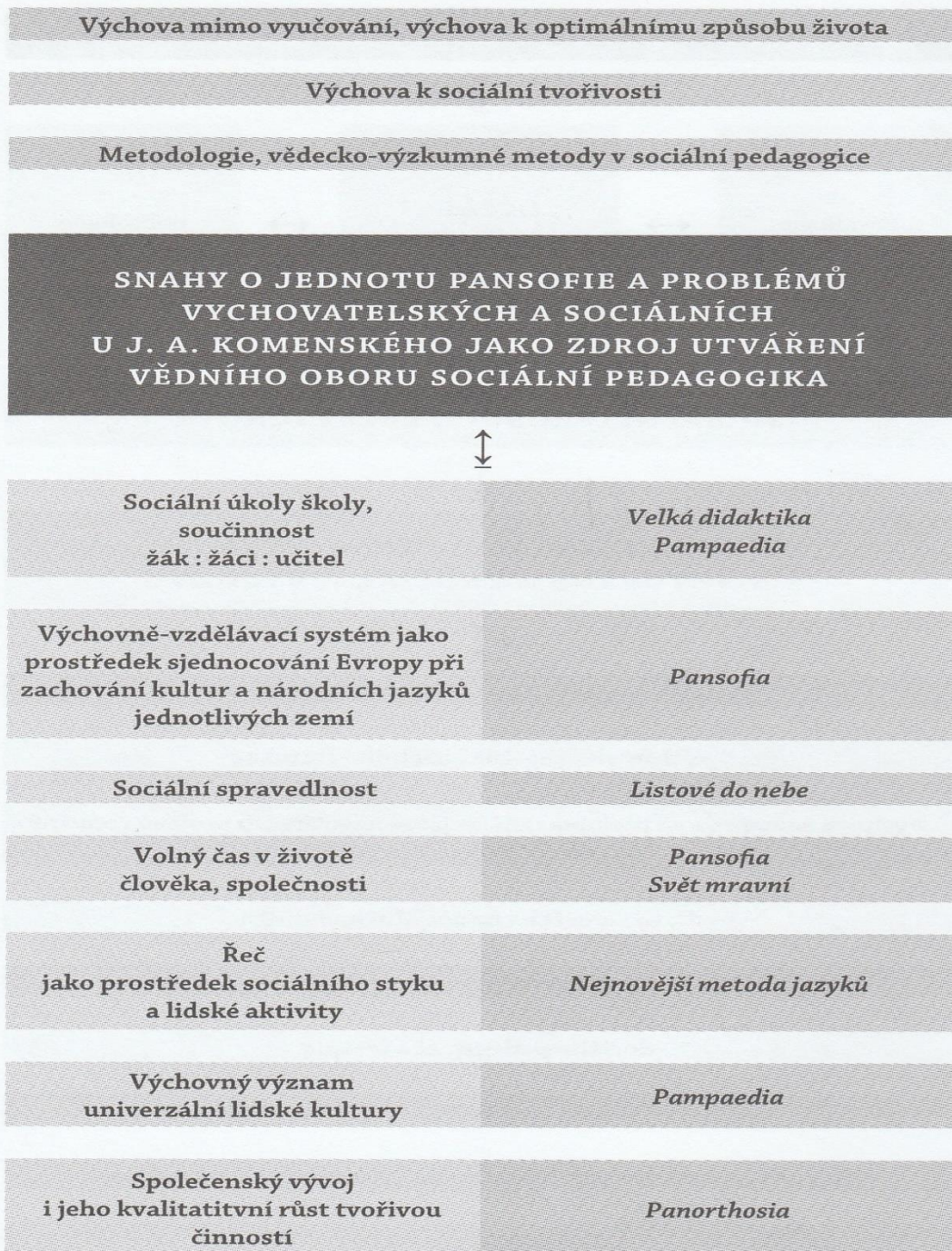
Obr. 8: ŽVÁČEK, Ondřej, 2011. *Komenský jako biskup.jpg*. (Žváček, 2011, In. Wikipedia, 2015)
Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Komensk%C3%BD_jako_biskup.jpg

Komenský jako biskup - čtvrtý skleněný panel v mauzoleu Muzea Jana Amose Komenského v Naardenu (Severní Holandsko, Nizozemsko).

Obr. 9: *System pedagogických věd* (Semrád, Škrabal, 2009. *Odkaz Komenského sociální pedagogice*. In: Chocholová, Pánková, Steiner, 2009, s. 183)

I. PEDAGOGICKÉ DÍLO KOMENSKÉHO V KONTEXTU EVROPSKÉHO MYŠLENÍ

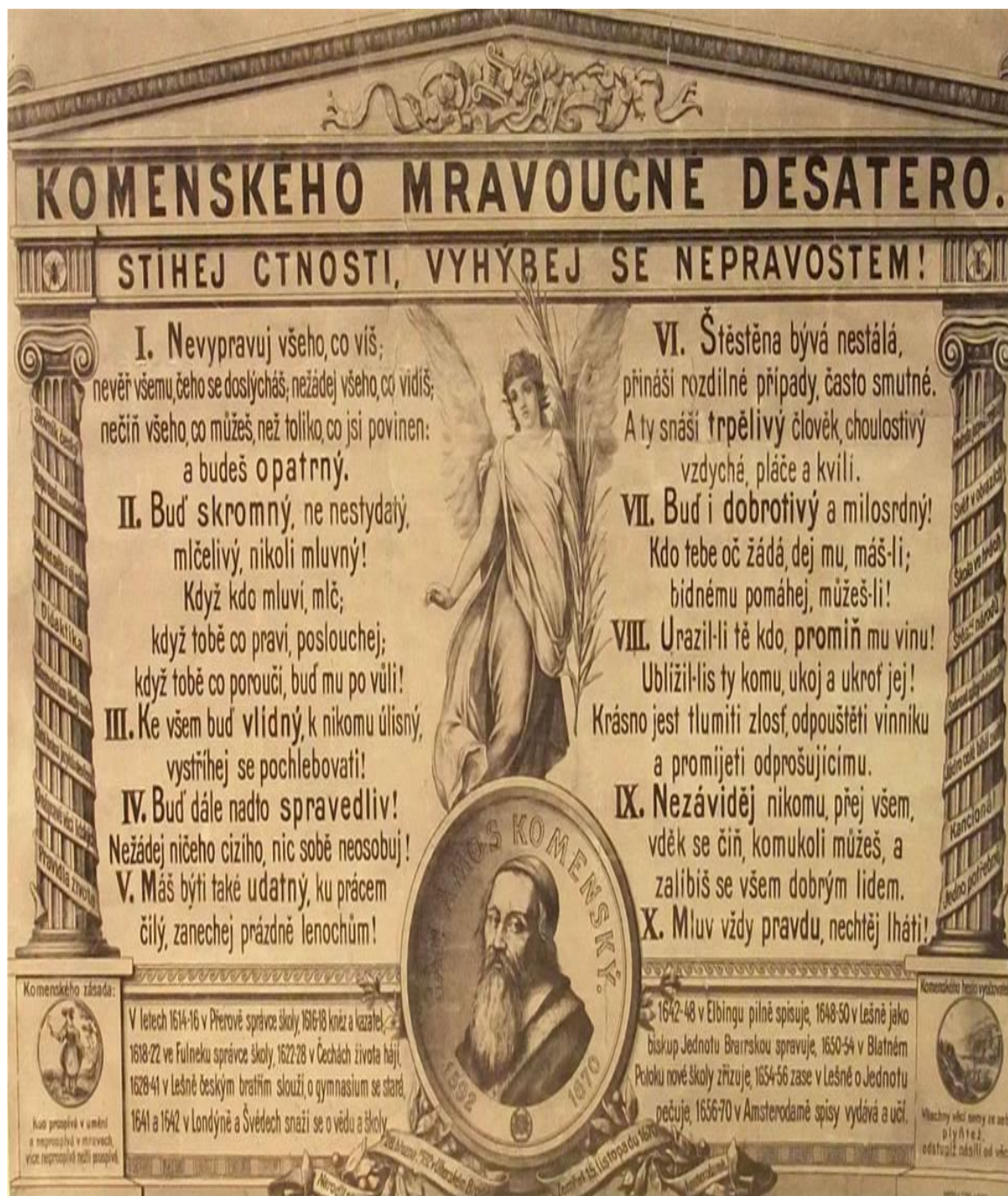

Obr. 10: Pedagogické dílo Komenského v kontextu evropského myšlení (Semrád, Škrabal, 2009. Odkaz Komenského sociální pedagogice. In: Chocholová, Pánková, Steiner, 2009, s. 184)

J. SEMRÁD – M. ŠKRABAL – ODKAZ KOMENSKÉHO SOCIÁLNÍ...

<p>Cíl vzdělávání – cesta k lidskosti (správné pojetí vztahů mezi blahem jednotlivce a blahem všech)</p>	<p><i>Cesta světla</i> <i>Pansophia</i> (třetí stupeň pedagogického uplatnění)</p>
<p>Vychovatelé se mají stát nejen učitelé a rodiče, ale i představitelé všech institucí a stavů, kteří mají klíčový význam ve společnosti</p>	<p><i>Cesta světla</i> <i>Pansophia</i></p>
<p>„Podklad rozvahy“ (pomocná direktiva skutků ve škole života)</p>	<p><i>Nejnovější metoda jazyků</i></p>
<p>Jazyk jako nástroj předávání, rozvíjení a uchovávání sociálních a kulturních hodnot</p>	<p><i>Nejnovější metoda jazyků</i></p>

Obr. 11: Pedagogické dílo Komenského v kontextu evropského myšlení (Semrád, Škrabal, 2009. Odkaz Komenského sociální pedagogice. In: Chocholová, Pánková, Steiner, 2009, s. 185)

Obr. 12: Komenského Mravoučné desatero

(Dávná moudrost Mistra Jana Amose aneb Jak to viděl Komenský, 2016) Dostupné z: <https://www.facebook.com/moudrostmistrajana/photos/a.1638632956359595.1073741828.1636047526618138/1747414012148155/?type=3&theater>

Jan Amos Komenský v projektu VIVAT COMENIUS (výsledek spolupráce PhDr. Markéty Pánkové a Alfréda Strejčka)

VIVAT COMENIUS

Koncert pro kytaru, lidský hlas a orffovský instrumentář, sestavený z textů Jana Amose Komenského (1592 – 1670), „Obecná porada o nápravě věcí lidských“. Hudbu složil Štěpán Rak, námět a výběr textů Alfred Strejček, režie Jiří Hraše. Koncert má šest částí a je nastudován v pěti jazykových verzích: české, německé, anglické, latinské a španělské. Byl uveden ke 400. výročí narození J. A. Komenského pod záštitou UNESCO v roce 1992 a do dnešní doby má za sebou přes 550 provedení ve více než 30 zemích celého světa. Tímto stěžejním dílem, které Komenský začal psát v roce 1642, chtěl povzbudit všechny národy světa k všenápravě, ale poukazoval na to, že je třeba začít od sebe sama. V jednom z dílů Obecné porady uvádí: *Mnozí si všímají jiných, sebe nikdo, mnozí učí jiné, sebe nikdo, mnozí spravují a napravují jiné, sebe sama nikdo. Tedy, aby tato stížnost přestala, necht' už začne každý nejdříve sám u sebe se vším, co směřuje k nápravě věcí. Proto ať konáš cokoli, vždycky vyber věci nemnoho, neboť mnohost rozptyluje, nemnohost soustřed'uje; ale nejlepších, neboť jedno nejlepší vydá za mnoho méně dobrých a těch se pevně drž, abys nemohl býti od nich odtržen a znovu zapleten v mnohost a malichernosti.*

V dokonalé symbióze komponované hudby Štěpána Raka a mistrovském přednesu Alfreda Strejčka vyznívají stále myšlenky Komenského neobyčejně živě, jakoby je tento veliký myslitel psal pro dnešek. Představení má zvláštní, sugestivní atmosféru oživlého poselství dávných věků. *Chtěl jsem jen burcovat k tužbám po plnější a pravdivější moudrosti a poukazoval jsem na to, čeho by se dalo dosíci, kdybychom se věci vážně chopili.*

Vše na tomto světě lze napravit, ale jen jemným teplem lásky, neboť jinak je to nemožno. J. A. Komenský

Účinkují: Štěpán Rak a Alfred Strejček

Alfred Strejček

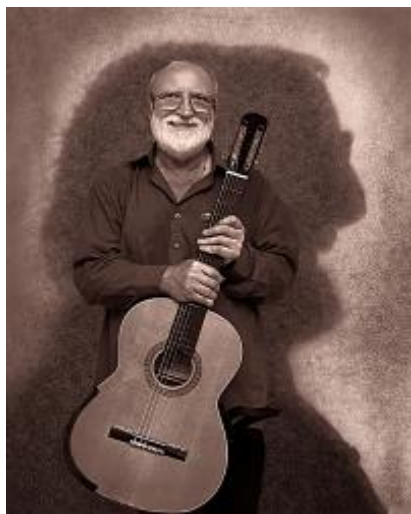

Vystudoval herectví na brněnské JAMU a prošel řadou pražských i mimopražských divadel. Hrál postupně v Divadle O. Stibora v Olomouci, v Divadle Jiřího Wolкера v Praze, v Divadle Maringotka, ve Státním divadle v Brně, v Divadle E. F. Buriana a v Divadle Za branou u Otomara Krejčí. Je stálým hostem Lyry Pragensis a dlouhá léta vystupoval i v pražské poetické vinárně Viola. Pět let působil jako pedagog uměleckého přednesu na pražské konzervatoři. Patří mezi špičkové interprety poezie a prózy a je několikanásobným laureátem soutěží profesionálních umělců

v uměleckém přednesu. Je držitelem nejvyššího ocenění v tomto oboru – Křišťálové růže. Přednáší též v latině, angličtině, němčině, španělštině a italštině. Má za sebou řadu filmových a televizních rolí – filmy *Tři zlaté vlasy děda Vševeda* a *Podivuhodná přátelství herce Jesenia*, televizní inscenace *Josefína*, *Lásky hra osudná*, *Smrt a blažená paní*, *Malá mořská víla* aj. Je vyhledávaným interpretem melodramatických děl. Spolupracuje s našimi nejvýznamnějšími hudebními tělesy i sólisty – Česká filharmonie, FOK, SOČR, Janáčkovo kvarteto, Musica Bohemica, Chairé, Virtuosi di Praga, Barock Jazz Q, Big band Českého rozhlasu, Štěpán Rak, Václav Hudeček, Jiří Hlaváč, Miroslav Petráš, Jaroslav Svěcený, Ivan Ženatý a další. Jeho hlas se vepsal do povědomí posluchačů rozhlasu i televize. Významná je i jeho činnost moderátorská. 15 let uváděl v ČT přímé přenosy jazzového cyklu *Hudební studio M* a dodnes provází veřejné rozhlasové nahrávky Big bandu Českého rozhlasu, vedeného Václavem Kozlem. ***Společně se Štěpánem Rakem je nositelem ceny UNESCO za koncertní projekt Vivat Comenius, se kterým oba umělci vystoupili na více než šesti stovkách koncertů ve čtyřech kontinentů.***

www.stepanrak.cz/porady-stepan-rak-a-alfred-strejcek.html

ŠTĚPÁN RAK – SVĚTOVÝ KYTAROVÝ VIRTUOS, SKLADATEL, PROFESOR PRAŽSKÉ AKADEMIE MUZICKÝCH UMĚNÍ.

PROF. ŠTĚPÁN RAK (8. 8.1945)

Životní a umělecká dráha Štěpána Raka je podrobně zmapována v řadě encyklopedií, v rozhovorech pro naše i zahraniční televize, pro rozhlas i pro řadu novin. Připomeňme alespoň to nejpodstatnější z posledních let. V roce 2000 byl Štěpán Rak jmenován historicky prvním vysokoškolským profesorem kytary České republiky. Titul mu udělil prezident Václav Havel. *V roce 2001 byl jako první kytarista na světě pozván k sólovému vystoupení na slavné moskevské konzervatoři P. I. Čajkovského. Ohlas koncertu, kterého se zúčastnily špičky ruského hudebního života, byl zcela mimořádný a vyústil v další pozvání. V téže roce vystoupil společně s Alfredem Strejčkem v Mexiku s koncertním projektem k počtě J. A. Komenského VIVAT COMENIUS.*

Bylo to již čtvrté společné turné těchto umělců po americkém kontinentu. V roce 2002 vystupuje Štěpán Rak opět na moskevské konzervatoři a na prestižním světovém festivalu Moskevský podzim. K třiasmdesáti zemím, které do té doby se svou kytarou navštívil, přibýlo v tomto roce ještě Japonsko. V roce 2003 vychází společná kniha Jaroslavy Urbanové a Štěpána Raka KYTARA, MÁ LÁSKA. Je věnována velké osobnosti, zakladateli české kytarové školy, profesoru Štěpánu Urbanovi. V únoru 2004 byl Štěpán Rak pozván na koncertní vystoupení jako první český kytarista do Číny. V divadle v Pekingu oslnil svým koncertem Chvála čaje. V březnu 2004 je hostem mezinárodního kytarového festivalu Světoví mistři kytary, který se konal v Kalifornii v USA, kde se s velikým ohlasem setkala Rakova celovečerní suita pro sólovou kytaru Dvacet tisíc mil pod mořem. Během roku 2005 navštívil se svou kytarou řadu zemí i mnoho míst naší republiky v rámci oslav svého jubilea. V listopadu 2006 byl Štěpán Rak obdarován světovým unikátem z díla sochaře Jana Řeřichy, kamennou kytarou. Tato kytara má zcela výjimečné rezonanční vlastnosti, které Štěpán Rak využívá ve svém projektu KYTAROTERAPIE. Koncem listopadu 2007 oslavil koncertem na HAMU spolu se svými absolventy čtvrtstoletí kytary, kterou v roce 1982 na HAMU založil. *Významným okamžikem bylo vystoupení 4. 11. 2007 ve Florencii v Galerii Uffizi, kde společně s Alfredem Strejčkem provedli Komenského Obecnou poradu před obrazem Komenského od samotného Rembrandta. V prosinci pak došlo k vydání výběru z díla Komenského Obecné porady o nápravě věcí lidských, kterou oba umělci pokřtili.* Štěpán Rak je osobností, která si své posluchače podmaní intenzitou prožitku, interpretačním mistrovstvím a absolutním splynutím interpreta a skladatele v jedné osobě, s duší hudby.

Poznámka:

O tomto koncertu také natočilo Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě videozáznam.

Koncert pro kytaru, lidský hlas a orffovský instrumentář VIVAT COMENIUS z textu díla Obecná porada o nápravě věcí lidských

Účinkují:

Alfred Strejček - umělecký přednes

Štěpán Rak – kytara

V dokonalé symbióze komponované hudby a mistrovského přednesu vyznívají stále myšlenky Komenského neobyčejně živě, jakoby je tento veliký myslitel psal pro dnešek. Představení má zvláštní, sugestivní atmosféru živého poselství dávných věků.

Chtěl jsem jen burcovat k tužbám po plnější a pravdivější moudrosti a poukazoval jsem na to, čeho by se dalo dosíci, kdybychom se věci vážně chopili. (JAK)

Viz: <http://www.mjakub.cz/?idc=1081>

MUŽ TOUHY

„Všichni na jednom jevišti velikého světa stojíme, a cokoli se tu koná, všech se týče.“

Je třeba, aby všechny národy usilovaly o společné dobro, aby hledaly mír, pravdu a rozsávaly lásku k bližnímu!

To je hlas Jana Amose Komenského, který přes dálku skoro čtyř století mluví k dnešku.

Muže, jenž žil v 17. století, nám objevilo až století 19. Ale teprve nedávno nalezené rukopisy nám podstatně doplnily jeho lidský a vědecký profil a ukázaly nepokoj a hloubku jeho myšlení, které svou dobu daleko předběhlo. Právem se k němu přihlásilo světové mírové hnutí jako k zapřisáhlému bojovníku proti válce, právem mu učitelé celého světa vzdávají hold jako pedagogickému géniovi.

Sám sebe nazval Komenský *mužem touhy*. Byl si vědom, co je podstatou jeho bytosti: neschopnost smířit se s tím, co považoval za nepravdivé a protilidské, síla pochybovat o všem, co není prokázáno, žízeň po nejhlubším vědění, touha po odstranění všech křivd světa. Mnohokrát sražen, vždy se pustil znovu do boje za dosažení pravdy.

Studoval myslitele minulosti i své současnosti, ale všechny teorie, s nimiž se setkal, obohacoval o vlastní podněty. Je samozřejmé, že mnoho jeho myšlenek zapadlo se 17. stoletím. Ale naproti tomu mnoho jeho myšlenek předešlo svou dobu a znepokojuje nás dodnes. Měl bezhraničnou víru v sílu lidské touhy, *usilující přirozeným puzením stále výše a vášnivě hledající něco vznešenějšího nad všechno to, co již má... Je-li nevykořenitelná, pak je i splnitelná.*

*Vroucí lásku k vlasti pojil neustále s odpovědností za osud všeho lidstva.*²⁰

---

²⁰ *Všichni na jednom jevišti světa.* Napsali doc. PhDr. Jaroslava Pešková, CSc. a Dr. František Kožík. Vydalo Nakladatelství Svoboda, Praha 1991. Strana 5.

VÝŇATEK Z ROZHOVORU S PHDR. MARKÉTOU PÁNKOVOU

Jakou myšlenku, jaký hluboký postoj Komenského k životu by bylo potřebné podle Vašeho soudu předávat dalším generacím dětí i dospělých? Čím Vy osobně k tomu podle Vašeho názoru přispíváte? (8. otázka Jany Smílkové)

*Dílo Komenského mi přirostlo k srdci. Možná i proto, že pocházím z kraje Komenského. Ze své funkce ředitelky Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského se snažím šířit odkaz Komenského všemi způsoby. K mým největším úspěchům v rámci šíření myšlenek Komenského patří projekt **Vivat Comenius**. Na projektu jsem spolupracovala s Alfredem Strejčkem již od roku 1990, neboť celý svět si měl v roce 1992 připomenout 400. výročí narození Komenského. V té době jsem pracovala jako vedoucí historicko-komeniologickém oddělení Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě. Druhým velkým úspěchem bylo vytvoření stálé expozice **J. A. Komenský lidstvu**. (viz můj katalog, který jsem uspořádala pod jménem Husková).*

*Již dnes málo lidí ví, že jsem také koordinovala činnosti, které vedly k realizaci a otevření této expozice v roce 1992 (je doposud) včetně spolupráce s architektem Petrem Fuchsem na architektonickém návrhu výstavy. Byla to opravdu náročná práce a je skvělé, že tato expozice je společností stále pozitivně přijímána a hodnocena. Třetím pozitivním dílem je nová expozice v pražském Národním pedagogickém muzeu od roku 2009, která vznikla u příležitosti předsednictví ČR v Radě Evropské unie. Jsem autorkou částí expozice věnované právě osobnosti Komenského a koordinátorkou aktivit, které vedly k realizaci expozice nazvané **Odkaz J. A. Komenského. Tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě**.*

*K tomu, abychom mohli svým způsobem poděkovat za naši instituci všem, kteří se zaslouží o šíření odkazu Komenského, udělujeme medaili J. A. Komenského, kterou vytvořil na můj podnět věhlasný moravský sochař a kovář **Igor Kitzberegger**. Jako členka emisní komise při Ministerstvu průmyslu a obchodu jsem úspěšně navrhla dvě (2) známky s Komenským a jeho dílem. Byly realizovány v roce 2006 (**Orbis pictus**) a v roce 2007 (**Opera didactica omnia**). V rámci českých i zahraničních škol uplatňuji vlastní vzdělávací projekt s názvem **Rok s Komenským**.*

Další informace jsou na našem webu www.npmk.cz.

Zpracovala: PhDr. Markéta Pánková, leden 2016

SOUHRN

Vzdělávání a výchova nových generací má zásadní význam pro směr vývoje společnosti, je určující pro rozvoj všech věd, sociálních a interkulturních vztahů, vytváření hodnotových systémů, přístupu k životnímu prostředí i přírodě. Myšlenky a postupy, obsažené v díle nadčasového pedagoga Jana Amose Komenského, jsou významným přínosem pro současnou filozofii výchovy i sociální pedagogiku. Záměrem práce je v souladu s idejemi Komenského upozornit na to, proč je nezbytné stále si včas uvědomovat nedostatky, hledat smysluplné odpovědi na základní otázky filozofie výchovy a v jeho díle se pokusit nalézt inspirativní návod, jakým způsobem výchovně působit na děti, mládež i další generace. Cílem práce bylo pomocí obsahové analýzy dokumentů objevit v díle Komenského pro současnost důležité aspekty sociální pedagogiky a filozofie výchovy, odpovědět na otázku, kde jsou aplikovány sociální, filozofické a didaktické principy J. A. Komenského, prostřednictvím kladení otázek komeniologům vyhledat konkrétní oblasti, ve kterých je možné tyto principy v praxi dále využít, dotazníkovým šetřením mezi studenty Sociální pedagogiky a Filozofie zjistit jejich zájem o dílo J. A. Komenského. Hlavním cílem bylo ukázat, že je stále znovu nutné se zamýšlet nad nejvhodnějšími vzdělávacími obsahy, metodami a cíli, prameníci ze společenských ideálů a potřeb, opravdových hodnot, morálních norem, prosociálních etických principů a vytvářet optimální podmínky k jejich realizaci pro lepší budoucnost společnosti a celé planety.

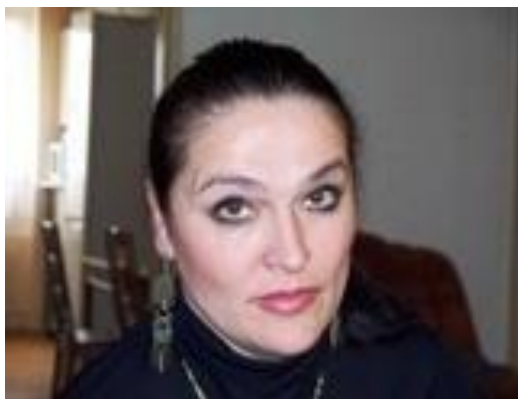
RESUME

Education and upbringing of new generations is essential for the direction of evolution society, is crucial for the development of all sciences, social and intercultural relationships, creating value systems, approach to the environment and nature. Ideas and practices contained in the works of the timeless educationalist Johannes Amos Comenius are an important contribution to contemporary philosophy of education and social pedagogy. The intention of this work is in line with the ideas of Comenius highlight, why it is necessary to constantly be aware of the shortcomings in time, find meaningful answers to the fundamental questions of philosophy of education, and in his work to try to find inspiring instructions on how to educate children, youth and future generations. The aim of the work was by using content analysis of documents discover in the works of Comenius for the present important aspects of social pedagogy and philosophy of education, answer the question, where are applied social, philosophical and

didactic principles of Comenius, through questioning to experts in comeniology search for a specific areas, in which these principles can be further used in practice, questionnaire survey among students of social pedagogy and philosophy to determine their interest in the work of Comenius. The main objective was to show that it is still necessary to re-think about the most appropriate educational content, methods and goals stemming from the social ideals and needs, true values, moral norms, prosocial and ethical principles, create optimal conditions for the realization of a better future for society and the whole planet.

O AUTORECH MONOGRAFIE

MGR. JANA SMÍLKOVÁ

Narozena 15. 8.1962 ve Slavičíně. Vystudovala **Gymnázium** ve Valašských Kloboukách, v ZDŠ Valašské Klobouky poté působila jako pedagog volného času. Po absolvování nástavbového studia **SEŠ Cestovního ruchu v Karlových Varech** pracovala v letech 1986 – 2010 jako **kulturně programový pracovník v Lázních Luhačovice**. Ve své činnosti se zabývala organizací kulturně

společenských akcí a volnočasových aktivit pro lázeňské hosty. Hlavní náplň představovala příprava a realizace divadelních představení, koncertů, klubových večerů, přednášek, besed, vycházek, zájezdů, a rovněž organizace módních přehlídek, významných slavností, festivalů, výstav a plesů. Následně působila jako zpracovatel odborných textů. V roce 2015 byla zaměstnána v sociální oblasti jako PR pracovník v **Charitě sv. Vojtěcha ve Slavičíně**.

Stejně jako u **J. A. Komenského** a **Jaroslava Balvína** patří k jejím životním prioritám základní lidské hodnoty jako ochrana důstojnosti lidské osoby, společné dobro, pravda a láska, vycházející z etických principů a směřující veškeré jednání k pomoci, vzájemnému uznání, porozumění a spolupráci. Toho lze dosáhnout působením kultury, vzdělávacího a výchovného prostředí, výchovou k sociální spravedlnosti a sounáležitosti, čínorodostí, touhou po obrodě a transcenci člověka, po nápravě věcí lidských...

Je **absolventkou Univerzity Tomáše Bati Zlín**, Fakulty humanitních studií, Ústavu pedagogických věd, kde v roce 2014 úspěšně zakončila studium oboru **Andragogika v profilaci na personální řízení v neziskové sféře** obhajobou bakalářské práce na téma *Kulturní a multikulturní andragogika a jejich význam pro výchovu a vzdělávání dospělých*. Na témže pracovišti vystudovala obor **Sociální pedagogika** a v roce 2016 absolvovala obhajobou magisterské práce na téma *Jan Amos Komenský a jeho význam pro sociální pedagogiku a filozofii výchovy*.

V roce 2016 promovala a získala titul magistra v oboru Sociální pedagogika.

DOC. PHDR. MGR. JAROSLAV BALVÍN, CSC.

Na výstavě s názvem *Čtvero ročních období* v kulturním institutu Města Zlín Alternativa 16. 1. 2017. Foto Monika Farkašová.

Jaroslav Balvín je „muž touhy“ Není to však troufalost, být tak nazván, když již jeden z největších česko-moravských, evropských a světových géniů tak nazval sám sebe? ²¹

„Muž touhy“, jako byl Jan Amos Komenský, se však stal symbolickým označením pro ty, kteří se nespokojí s opakováním každodenních podnětů, na které člověk každodenně a skoro otrocky reaguje. Je to symbolické označení pro ty, kteří se snaží vyjít za hranice všednosti, kteří chápou nikoliv úzce ono slavné latinské „Carpe diem“, kteří usilují o svoji vlastní transcendenci. A to nejen v jedné oblasti, ale v oblastech širších, různorodých. Tak, jako Jaroslav Balvín, který je akademickým pracovníkem Ústavu pedagogických věd FHS UTB ve Zlíně, publikuje v odborném tisku, zaměřuje se na andragogiku, pedagogiku a filozofii výchovy. A nadto publikuje i básnické sbírky, fotografuje, pořádá výstavy. Stačí to pro to, aby se označoval jako velký vzor J. A. K.? Když toto nestačí, alespoň se o to velmi usilovně pokouší. Pokouší se naplnit podstatu své bytosti jako J. A. Komenský.

A jistě není sám. Tato touha nechybí ani jeho spoluautorce zde předkládané monografie, Janě Smílkové, již byl Jaroslav Balvín vedoucím práce bakalářské i diplomové. A ze spolupráce na těchto akademických publikacích vychází i tato monografie. Je nejenom shrnutím významných myšlenek J. A. K., ale i výzvou k ostatním, ke čtenářům, aby pronikli do jeho díla, filozofie výchovy a pedagogiky, daleko hlouběji a naplnili svoje JÁ „touhou překročit a neúnavně a stále překračovat sebe sama“. A nechat se inspirovat Komenského touhou, jak o tom píše Jaroslava Pešková a František Kožík: *Sám sebe nazval*

²¹ Viz: *Všichni na jednom jevišti světa*. Napsali doc. PhDr. Jaroslava Pešková, CSc. a Dr. František Kožík. Vydalo Nakladatelství Svoboda, Praha 1991. Strana 5.

*Komenský „mužem touhy“. Byl si vědom, co je podstatou jeho bytosti: neschopnost smířit se s tím, co považoval za nepravdivé a protilidské, síla pochybovat o všem, co není prokázáno, žízeň po nejhlubším vědění, touha po odstranění všech křivd světa. Mnohokrát sražen, vždy se pustil znovu do boje za dosažení pravdy.*²²

Poznámky z textu o genialitě J. A. Komenského:

V *Beyond Borders* autor *John Taylor* sdílí svůj objev *J. A. Komenského*, jednoho z posledních géníů naší planety, jehož revoluční přístup do politologie a pozoruhodné vize pro globální společnost, byly ztraceny po tři staletí. (Taylor, 2014, s. 190)²³ Na svém blogu zve *Taylor* čtenáře k četbě své nové knihy *Beyond Borders*, v níž uvádí průzkumy veřejného mínění, ukazující, že většina lidí, ve většině národů věří, že máme potřebu světové vlády. *Taylor* pak nabízí jednoho z nezapomenutelných géníů v dějinách, *Jana Amose Komenského*, který v polovině 17. století sestavil první detailní návrh demokratické světové vlády. Jeho idea začíná sjednocováním kontinentu, spíše než handrkováním národů. *Taylor* zkoumá *Komenského* názor, podle něhož globální správní ochrana před tyranii je jen jedna, kde každý je investován do štěstí pro všechny, kde všechny zdroje lidstva jdou na pomoc každému z nás, aby se stal vyrovnaným, vzdělaným a efektivním světoobčanem. Nicméně rozmanitost našich zájmů bude trvat ve třech cestách konvergence: víře, vědě a politice. *Komenský, jeden z největších myslitelů historie, vyřešil nejvíce kontroverzních otázek naší doby, jak nalézt rovnováhu mezi vládními orgány a osobní svobodou, jak zmírnit napětí mezi*

²² A tahle slova napsala jedna ze tří nejvýznamnějších filozofů výchovy u nás (Jaroslava Pešková, Radim Palouš, Jan Patočka). (*Všichni na jednom jevišti světa*. Napsali doc. PhDr. Jaroslava Pešková, CSc. a Dr. František Kožík. Vydalo Nakladatelství Svoboda, Praha 1991. Strana 5).

Bylo zřejmě velkým štěstím a inspirací pro Jaroslava Balvína mít takovou učitelku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, Jakou byla profesorka Jaroslava Pešková, která vynikla i jako významná komenioložka, filozofka výchovy a neúnavná realizátorka „provázecí filozofie“. Provázela skutečně nejen své studenty a pomáhala jim v realizaci své cesty. Byla to také „žena touhy“ ve smyslu Komenského vymezení a dokázala to přenášet i na studenty, včetně toho, který je zde spoluautorem monografie o Komenského vztahu k sociální pedagogice a filozofii výchovy.

²³ In *Beyond Borders*, author *John Taylor* shares his discovery of *J. A. Comenius*, one of our planet's past geniuses, whose revolutionary approach to political science and remarkable vision for a global society was lost for three centuries. (Taylor, 2014, s. 190)

vědou, náboženstvím a politikou, a jak zažhnout svou vlastní cestu ke společné prosperitě a osvícení. (The Badi Blog: My New Book: Beyond Borders, 2014) ²⁴

Foto Jaroslav Balvín. V Praze, 22. 3. 2017 v 03. 30 ráno:

„Brána vzdělání otevřená, každému...“

---

²⁴ *Comenius, one of history's greatest minds, solved the most controversial issues of our time, how to balance governmental authority and personal freedom, how to relieve tensions among science, religion, and politics, and how to blaze our own path to common prosperity and enlightenment.* (The Badi Blog: My New Book: Beyond Borders, 2014) ²⁴

První, čeho si přejeme, je, aby tak plně a k plnému lidství mohl být vzděláván ne nějaký jeden člověk nebo několik jich nebo mnoho, nýbrž všichni lidé vespolek i každý zvlášť, mladí i staří, bohatí i chudí, urození i neurození, muži i ženy, zkrátka každý, komu se dostalo údělu narodit se člověkem, aby konečně jednou bylo celé lidské pokolení učiněno vzdělaným po všech věkových stupních, stavech, pohlavích a národech.²⁵

---

²⁵ (*Všichni na jednom jevišti světa*. Napsali doc. PhDr. Jaroslava Pešková, CSc. a Dr. František Kožík. Vydalo Nakladatelství Svoboda, Praha 1991. Strana 69).

J. A. Komenský a sociální pedagogika

Hroncová, Emmerová a Kraus ve svém díle *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě* vyzdvihují *Jana Amose Komenského* jako filozofa, pedagoga, reformátora a sociálního myslitele, usilujícího o nápravu věcí lidských, jako osobnost, jež je velkou inspirací pro sociální pedagogiku. Význam Komenského přínosu v tomto směru vidí ve spojení výchovných aspektů se sociální pomocí. Sociálně pedagogický rozměr jeho díla autoři považují za nedostatečně rozpracovaný a za nedoceněný, poukazují na *důležitý úkol české i slovenské sociální pedagogiky, spočívající v důkladnějším prozkoumání sociálně-pedagogického odkazu Komenského.*

(Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008, s. 34 – 35)

J. A. Komenský a filozofie výchovy

Jan Amos Komenský je nejenom pedagog, ale i filozof a zejména filozof výchovy. V tom je aktuální i pro naši filozofii výchovy v současnosti.

Nel Noddings, jeden z nejznámějších a nejuznávanějších současných filozofů výchovy, nám v knize *Philosophy of Education* (2011) poskytuje vynikající, svěží a moderní text, který naplňuje skutečné využití a stane se jistě a zaslouženě, standardní učebnicí filozofie výchovy. *Noddings* důsledně přivádí studenty/ čtenáře k jasnému smyslu cest a postupů, ve kterých jsou filozofické úvahy důležité pro vzdělávací diskusi. Knihu lze doporučit pro využití v úvodu k filozofii výchovy pro stupně vzdělávání na všech úrovních stejně jako pro pokročilé kurzy. *Filozofové výchovy se zajímají o analýzu a vyjasnění ústředních pojmů a otázek vzdělání. Dlouho předtím, než existovali profesionální filozofové vzdělávání, filozofové a vzdělavatelé prodiskutovali otázky, příslušející současným filozofům vzdělávání: Co by se mělo zlepšit, cíle nebo účely? Kdo by měl být vzděláván? Mělo by se vzdělávání lišit v závislosti na přirozených zájmech a schopnostech? Jakou roli by měl hrát stát v oblasti vzdělávání?* (Noddings, 2011, s. 1)²⁶

Všechny tyto otázky jsou pokládány ještě dnes. Skutečnost, že jsou stále aktuální, odrazuje mnohé studenty od vzdělávání. Proč studovat otázky, které nikdy nezmizí? Pokud nebudeme schopni odpovědět na některé otázky, proč je klademe? Jednou z odpovědí na tyto rozumné námitky je, že každá společnost je musí odpovědět, nikoliv pouze jednou nebo navždy, ale kontinuálně a tak dobře a postupně, jak je možné ve prospěch svého lidu a budoucnosti země.

---

²⁶ *Philosophers of Education are interested in analyzing and clarifying concepts and questions central of education. Long before there were professional philosophers of education, philosophers and educators debated questions familiar to contemporary philosophers of education: What should be the aims or purposes? Who should be educated? Should education differ according to natural interests and abilities? What role should the state play in education?* (Noddings, 2011, s. 1)²⁶

CO JE PAMPAEDIA A PROČ JE ŽÁDOUCÍ, 1-10.

**V JAKÉM SMYSLU SI PŘEJEME, ABY BYLI
VZDĚLÁVÁNÍ VŠICHNI LIDÉ, VE VŠEM A
VŠESTRANNĚ, 11-15.**

**Pampaedia čili vševýchova je univerzální
zušlechtování celého lidského pokolení. U Řeků totiž
paidea znamená vyučování a výchovu, jimiž jsou lidé
vzděláváni, pan pak znamená univerzálnost.**

Jde tedy o to, aby byli vyučováni

pantes,

panta,

pantos

(všichni,

všemu,

všestranně).“²⁷

---

²⁷ *Všichni na jednom jevišti světa.* Napsali doc. PhDr. Jaroslava Pešková, CSc. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991, s. 69.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Foto JB, březen 2017

NÁZEV:

JAN AMOS KOMENSKÝ A JEHO PŘÍNOS FILOZOFII VÝCHOVY A SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE

JOHN AMOS COMENIUS AND HIS CONTRIBUTION TO PHILOSOPHY OF EDUCATION AND SOCIAL PEDAGOGY

AUTOŘI:

JANA SMÍLKOVÁ A JAROSLAV BALVÍN

©**MGR. JANA SMÍLKOVÁ**, absolventka oboru Sociální pedagogika na Ústavu pedagogických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

©**DOC. PHDR. MGR. JAROSLAV BALVÍN, CSC.**, Ústav pedagogických věd Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

©**DESIGN: JAN GROSSMANN**, režisér a kameraman, Zlín

©**FOTO NA OBÁLCE:** Obr. 8 v publikaci. Komenský jako biskup - čtvrtý skleněný panel v mauzoleu Muzea Jana Amose Komenského v Naardenu (Severní Holandsko, Nizozemsko).

RECENZE:

©**PROF. PHDR. ALENA VALIŠOVÁ, CSC.**, Univerzitní profesorka na Ostravské univerzitě a na Masarykově ústavu vyšších studií ČVUT v Praze

©**PHDR. MGR. EVA JURÁŠKOVÁ, PHD.**, Česká školní inspekce, školní inspektorka, Fráni Šrámka 37, Praha 5

©**PROF. PHDR. CHRISTO KYUCHUKOV, PHD.**, univerzitní profesor, Berlin

Publikace je v elektronické podobě uložena v Národní knihovně Praha a dalších knihovnách s povinnými výtisky a na www.jaroslavbalvin.eu v rubrice Odborné publikace ve spoluautorství.

Rok vydání: 2016. Místo vydání: Praha

VYDALO: Hnutí R, nakladatelství s Mezinárodní vědeckou radou jako 114. publikaci

ISBN 978-80-86798-76-9